50, - 69.

~~[illegible] indlagt 5 bl. i~~

DE ILLUMINEREDE HAANDSKRIFTER

FRA MIDDELALDEREN

I

DET STORE KONGELIGE BIBLIOTHEK.

AF

CHR. BRUUN.

KJØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDEL.
THIELES BOGTRYKKERI.
1890.

Indhold.

Side

De illuminerede Haandskrifter i det store kongelige Bibliothek.

Græske Haandskrifter.

Haandskrifter paa Latin, Fransk, Italiensk etc.

XIII. Aarhundrede.

XIV. Aarhundrede.

XV. Aarhundrede.

Afbildningerne ere tegnede paa Træ af Professor J. Magnus Petersen og xylograferede af J. F. Rosenstand.

DE

ILLUMINEREDE HAANDSKRIFTER

I

DET STORE KONGELIGE BIBLIOTHEK.

Indledning.

Der var en Tid, det er nu snart hundrede Aar siden, da man i Skrifter om Maleriets Historie satte to store Perioder, af hvilke den første udgjorde Oldtiden, den sidste begyndte med den Tidsalder, da i Italien Cimabue og Giotto grundlagde det nye Maleri. Om Malerkunsten i de mange Aarhundreder, som ligge imellem disse to Perioder, havde man Intet at fortælle. Nu er det anderledes. Den store Lakune, som strakte sig fra det 4. eller 5. til det 13. Aarhundrede er forsvunden, Kunsthistorikeren kan nu vise, hvorledes Malerkunsten er bleven udøvet uafbrudt hele Middelalderen igjennem, og hvorledes den bestandig har staaet i Forbindelse saavel med de andre Kunstarter som med det aandelige Arbejde, der ligger for os i Digtekunstens og Videnskabens Værker, og med den almindelige Kulturudvikling. Har man da i det sidste Aarhundrede fundet et Middelalderens Pompeji og Herculanum, hvor Billederne have ligget skjulte? Ja, vistnok ere mangfoldige Kalkmalerier blevne dragne frem for Dagens Lys, efter at være blevne befriede for det Dække, som Mursvendens Hvidtekost havde draget over dem; Hovedsagen er dog den, at man har lært at se paa de Malerier, som smykke Kirkernes Hvælvinger og Væge, paa en hel anden Maade end forhen, og saavel i disse som i Mosaiker og Glasmalerier har fundet meget mere end man tidligere anede, at man er begyndt at anvende Kritik og Methode,

at man har hævet Kunsthistorien til at være en Videnskab. Men Kunsthistorikerne have desuden fremdraget et Materiale til Behandling, som har været kjendt længe, har glædet mangfoldige Slægters Øje, er blevet bevaret med Omhu, og som i nogen Grad erstatter Manglen af Tavlemaleri. De fandt det ikke i Billedgallerierne, Malerierne vare ikke ophængte i Kirkerne og i Paladserne til Beskuelse for Alle, — de hentedes fra Boghylderne i Bibliothekerne, hvor de ikke havde været udsatte for at tabe ved Lysets Paavirkning, saa at Farverne stode saa rene og kraftige som den Dag, de bleve malede. Dette Materiale er de middelalderlige Haandskrifter med Miniaturmalerier. Allerede nu har Miniaturmaleriets Historie tilkjæmpet sig en Plads i de større kunsthistoriske Værker, som ikke mere kan overses (f. Ex. i *Schnaases* herlige Værk, Geschichte der bildenden Künste, anden Udgave, 1869—75), og dog er det kun kort siden, at man begyndte at lære disse Malerier nøjere at kjende. Det vil næppe være uden Interesse, at se, hvorledes Studiet af dem har udviklet sig, en kort Udsigt over dette Studiums Historie skal derfor blive givet her som Indledning til den følgende Beskrivelse af det st. kgl. Bibliotheks illuminerede Haandskrifter.

Allerede i det 17. Aarhundrede udgav man Afbildninger af Miniaturmalerier[1]). Det var Bibliothekarer og Historikere, som gjorde Begyndelsen. 1665 udkom i Wien *Peter Lambecks* Commentarii de augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, i hvilket Værk der i Kobberstik findes Gjengivelser af mærkelige og meget gamle Malerier fornemmelig fra græske Haandskrifter; Lambeck føjede en Beskrivelse til, den er kortfattet og ene af antikvarisk Indhold. 1677 gav *Étienne Baluze* i sin Udgave af Capitularia Regum Francorum en Afbildning fra

1) Det første Skrift, i hvilket Miniaturtegninger bleve udgivne, er maaske Syntagma Arateorum, Antw. 1600, til hvilket *Hugo Grotius* lod Jacob de Geyn stikke Figurerne i Dyrekredsen efter et Haandskrift, som nu bevares i Universitetsbibliotheket i Leiden.

Karl den Skaldedes Bønnebog, og 1680 føjede *Charles Dufresne Du Cange* Afbildninger fra byzantinske Haandskrifter til sine Værker: Historia byzantina og Constantinopolis Christiana. Begge disse Lærde vare Historikere, det var i et historisk-antikvarisk Øjemed, at de benyttede Miniaturerne. Paa denne Tid foretog Benediktinerne af Kongregationen St. Maurus deres omfattende Studium af Middelalderens Diplomer og Haandskrifter, ved hvilket de grundlagde den palæographiske og diplomatiske Videnskab, og de fik da Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med mangfoldige illuminerede Haandskrifter. En af dem, *Bernard Montfaucon,* udgav i sin Palæographia græca, 1718, og i sin Fortegnelse over Biskopen af Metz, Henri Charles de Cambout duc de Coislin's græske Haandskriftsamling, 1715, Stik af Malerier i nogle græske Haandskrifter; men han samlede efterhaanden Materialet til sit store Værk: Les Monuments de la Monarchie Française, som udkom i Paris 1729—33, og her findes blandt en Mængde kobberstukne Tavler et betydeligt Antal med Afbildninger tagne fra Haandskrifternes Miniaturmalerier, ledsagede af en archæologisk Beskrivelse Paa samme Tid blev der i Italien efterhaanden udgivet en Række Værker, som ene indholdt Gjengivelser af meget gamle Miniaturer i Kobberstik: 1727 udkom i Urbino i tre Bind et græsk Menologium fra 11. Aarhundrede, som bevares i Vaticanet; 1736 ligeledes i Urbino Billederne fra Haandskriftet af Terents fra 10. Aarhundrede; 1741 i Rom Billederne af Haandskriftet af Virgil fra 3. Aarh.[1]), der som det foregaaende bevares i Vaticanet. 1740 udgav *Ant. Zanetti* i Venedig Fortegnelsen over de græske Haandskrifter i Marcus-Bibliotheket med Afbildninger, 1742 føjede *Joseph Simon Asseman* til sit Værk over de orientalske Haandskrifter i det Laurentianske Bibliothek i Florents Afbildninger af Miniaturerne i den syriske Oversættelse af Evangelierne, som er skreven af

1) Det st. kgl. Bibl. ejer 49 af de 55 Blade med Billeder fra denne Codex, som bleve stukne og udkom 1677

Munken Rabula i et Kloster i Mesopotamien 586. Til Oplysning om Sæder og Skikke i de britiske Lande benyttede *Joseph Strutt* flittig Haandskrifterne, i næsten alle hans historiske og antikvariske Skrifter (1774—1801) findes kobberstukne Afbildninger tagne fra denne Kilde.

Men, medens der saaledes blev draget Nytte af Miniaturmaleriernes mangesidige Indhold til Historiens og Archæologiens Tjeneste, til en Betragtning af dem fra Kunstens Standpunkt var man endnu ikke naaet. Hertil krævedes, at Studiet blev anlagt paa en ganske anden Maade, og navnlig at Materialet blev samlet. Der krævedes, at man ikke lod sig nøje med at undersøge et enkelt Haandskrift, eller Haandskrifter fra et enkelt Land, fra et enkelt Bibliothek, men at Malerierne bleve studerede i sammenhængende Rækker, saa at man kunde følge en Udvikling gjennem Tiderne, og kunde paavise, hvorledes Stil og Smag i de forskjellige Lande havde virket paa hinanden. Det vilde da blive muligt, aldeles sikkert at iagttage, hvorledes Kunsten i Middelalderen er skredet frem, snart har hævet sig, snart er staaet stille, hvorledes den er knyttet til Oldtiden og hvorledes den er Grundlaget for den nyere Tids Kunst. Det komparative Studium, som nu spiller saa stor en Rolle i saa mange Videnskaber, kom først til Anvendelse ved Studiet af Middelalderens Kunst; det har baaret rige Frugter, hidtil fremfor Alt for Studiet af Architekturen, og der er maaske ingen Videnskab, der er saa ung og dog har ført til saa betydelige Resultater for Kulturhistorien som Middelalderens Kunsthistorie,

Den, hvem Æren tilkommer for at have lagt Grunden dertil, er Franskmanden *Jean Baptiste Louis George Seroux d'Agincourt*, f. 1740, d. 1814. Han foretog sig Studierejser i Frankrig, England, Holland, Tydskland og Italien, havde duelige Tegnere med sig, og i Rom, hvor han bode fra 1778, helligede han sig ganske til Udarbejdelsen af sit store Værk over Kunsten i Middelalderen, hvis Udgivelse hæmmedes af de

politiske Begivenheder, saa at han kun oplevede at se Begyndelsen udgiven. Fra 1810 til 1823 udkom i Paris hans epokegjørende Værk: Histoire de l'art par les monumens depuis la décadence au IV siècle jusqu'à son renouvellement au XVI, i 6 Dele, Text og mangfoldige Tavler. Her blev for første Gang hele Suiter af Afbildninger af Middelalderens Kunstproduktioner lagte frem for Kunsthistorikerens Øje, han kunde nu begynde at orientere sig, Meget, som før stod for ham som noget isoleret og uforstaaeligt, kunde nu forklares, da det blev set i et større Sammenhæng. Efterhaanden voxede Interessen for Maleriet, og lidt efter lidt kom det ene Værk frem efter det andet. Det var navnlig i Frankrig og England, at man var virksom. Grev *Jean François Auguste Bastard d'Estang* (f. 1792) satte i Gang en stor Plan[1]) for Udgivelsen af Miniaturmalerier, saa stor, at den maatte strande paa Kostbarheden. 1835 begyndte han at udgive Pragtværket: Peintures et ornements des manuscrits depuis le IV siècle de l'ère chretienne jusqu'à la fin du XVI siècle. Kun 160 graverede og illuminerede Tavler udkom til en Pris af 36,000 fr.; skjøndt ufuldendt blev Grev Bastards Værk af Vigtighed, navnlig paa Grund af hans fortræffelige Afbildninger fra de karolingiske Haandskrifter. Stifteren af Museet i Cluny, *Alexandre du Sommerard* (f. 1779, d. 1842) udgav 1837 sit fornemmelig paa Grund af de det ledsagende Afbildninger vigtige Værk: Les Arts au moyen âge (5 Bd. Text i 8⁰, 5 Bd. Tavler i Folio), i hvilket det 8. Kapitel er helliget Miniaturmaleriet. Lithographiet blev naturligvis anvendt med udmærket Held ved Gjengivelsen af de fine Miniaturer; men da Farvetrykket ret kom i Brug, blev man istand til med en ganske anden Virkning end tidligere at fremstille de Illustrationer, med hvilke Middelalderen har smykket sine Skrifter. I *Silvestre's* monumentale Værk: Paléographie universelle, der begyndte at udkomme 1841 og udgjør 4 Bind i Folio, er,

[1]) *Waagen,* Kunstwerke u. Künstler in England u. Paris, III, S. 198 fl.

som Titlen antyder, Haandskriften vel Hovedsagen, men det indeholder en fortrinlig Samling af franske, tydske og italienske Miniaturer. *John Obadiah Westwood* (f. 1805), Professor i Oxford, der har et meget anset Navn som Entomolog, har med levende Interesse kastet sig over Studiet af Miniaturmaleriet, og han har udgivet en Række af vigtige Værker om det, alle med Afbildninger i Chromolithographi: Palaeographia sacra pictoria, 1845, Illuminated illustrations of the Bible, 1846, Miniatures and ornaments of anglosaxon and irish manuscripts, Oxford 1868.

I den nyeste Tid har man navnlig i Frankrig udgivet skjønne Værker med chromolithographiske Afbildninger efter Miniaturer[1]), der vel ere Luxusbøger, men tillige yde Kunststudiet stor Tjeneste ved det fortræffelige Materiale, de indeholde. Det er Boghandler-Firmaet *Henri-Léon Curmer*, som har Fortjenesten af at have foranstaltet disse kostbare Værker udgivne: Imitation de Jésus-Christ med Afbildninger i Farver og Guld fra Haandskrifter udførte fra 8. til 17. Aarhundrede (400 fr,); le Livre d'heures de la Reine Anne de Bretagne, med 50 Miniaturer (750 fr.); les Évangiles des dimanches et des fêtes de l'année, med 100 Miniaturer og talrige Bordurer, (624 fr.); Heures de Maitre Etienne Chevalier (Miniaturer af Jehan Foucquet, 370 fr.). Et andet smukt Værk er: Statuts de l'ordre du Saint Esprit, udgivet 1853 af Grev *Horace de Viel-Castel*, med 15 Tavler, hos Engelmann og Graff i Paris.

I England har Interessen for Middelalderens Miniaturmalerier været levende, og, skjøndt der i dette Land ikke er udkommet saa mange betydelige Værker derom som i Frankrig, ejer den engelske Literatur dog flere gode og instruktive Skrifter om Miniaturmaleriet og om Dekorationen i Haand-

1) Som Exempel paa et Værk med Afbildninger af et enkelt Haandskrift fra den ældre Tid kan nævnes: Les Tournois du Roi René, udgivet af *Champollion-Figeac* 1827—28, med 20 lithogr. og illuminerede Tavler.

skrifterne foruden Westwoods ovennævnte Værker. 1833 udgav *Henry Shaw*: Illuminated ornaments selected from manuscripts and printed books of the midle ages with description by Sir *F. Madden*, med 59 Tavler; 1849 udgav *R. N. Humphrey* sin smukke og i saa mange Henseender vejledende Bog: Illuminated books of the midle ages with an account of the development and progress of the art of illumination from the IVth to the XVIIth century, med 29 Tavler; 1860 udgav *W. R. Timms* og *M. D. Wyatt* i: The art of illuminating as practised in Europe, en godt valgt Samling af illuminerede Initialer fra 6. til 16. Aarhundrede, med 99 Tavler; 1866 behandlede *Henry Shaw* Miniaturmaleriet i en kort Oversigt i: Handbook of the art of illumination as practised during the middle ages. Det gamle ansete Society of Antiquaries har udgivet Afbildninger fra flere mærkelige og vigtige Haandskrifter, hvilke ere fremkomne i det antikvariske — Tidsskrift, kan man vel kalde det, Archæologia, der endnu bestaar og er alle sine Liges Nestor, f. Ex. fra et Haandskrift om Kong Richard II's Afsættelse i Vol. 20. fra Haandskrifter af Aratea i Vol. 26, fra Biskop Ethelwold's Benedictionale og Cædmons Paraphrase af Biblen i Vol. 24, fra Haandskriftet med Afbildninger af the Court of Chancery fra Henrik den VI's Tid i Vol. 39; fremdeles maa nævnes de smukke Afbildninger af the Louterell Psalter fra 14. Aarh. og fra de gamle irske Haandskrifter i 6. Bind af det af samme Selskab udgivne Værk: »Vetusta Monumenta«.

Miniaturmaleriet har i Tydskland havt interessante Perioder i kunsthistorisk Henseende, men den tydske Literatur har ikke saadanne Værker at fremvise om Maleriet i Middelalderens Haandskrifter som Frankrig og England, enten Grunden hertil maa søges deri, at Samlinger af saadanne Haandskrifter ere mindre i Antal og mere spredte, eller der i Tydskland ikke har været saa rige Selskaber og Samlere og saa energiske Udgivere, som i Paris og London. Da ved det 19. Aarhundredes Begyndelse Interessen for Middelalderen paa engang blev saa

stærkt vakt, blev Opmærksomheden snart henledet paa de mærkelige Malerier i de skrevne Bøger. Et af de første Vidnesbyrd herom blev *Engelhardts* Skrift om Herrad af Landsbergs Værk Hortus deliciarum, som udkom 1818, ledsaget af 12 Tavler med Afbildninger. Gjennem mindre Afhandlinger og monographiske Behandlinger spredte i Tidsskrifter voxede der efterhaanden et brugbart Materiale frem, flere og flere Kunsthistorikere beskjæftigede sig med Miniaturmalerierne [1]) og deres Arbejder kom den hele Kunst til Gode, de holdt sig ikke til Tydskland alene. Dette var navnlig Tilfældet med *Gustav Friederich Waagen* (f. 1794, d. 1868 i Kjøbenhavn). Han indlagde sig stor Fortjeneste, ved paa sine talrige Kunstrejser at undersøge Middelalderens Haandskrifter, og i sine Bøger om Kunstskattene i Paris, i England, i Wien at levere korte Beskrivelser af hvad han der havde fundet. Sin Plan at skrive en Historie af Miniaturmaleriet, som han tillagde den største Betydning i Malerkunstens Udvikling [2]), kom han ikke til at udføre; men i sit Værk: Handbuch der deutschen und nieder-

---

[1]) *Sulpiz Boisserée* skriver fra Paris, 29. April 1824, til Melchior Boisserée: »Eine planmässige Benutzung der hiesigen und Englischen Miniaturschätze, der Niederländischen, der Wiener, Venetianer und Florentiner, muss die schönsten Aufschlüsse über unsere alte Malergeschichte geben. Es liegt darin eine ganze Welt geborgen. Man kann allein aus dem Studium der Manuscripte das schönste Buch machen; die Mannigfaltigkeit der Gegenstände ist unendlich, nichts ist ungemalt geblieben«. Men, siger han, »Die Bibliothekare kennen das wenigste, sie begnügen sich von einigen zufällig berühmten Manuscripten zu sprechen.« Sulpiz Boisserée, I, Stuttg. 1862, S. 438—39.

[2]) *A. Woltmann* udtaler sig herom paa følgende Maade i sin Skildring af Waagens Liv: »Ihn leitete die Erwägung, dass sich die Entwicklung der Malerei vom Beginn der christlichen Welt bis zum Abschluss des Mittelalters nur in den Miniaturen zusammenhangend verfolgen lasse. Diese treten ergänzend ein, wo grosse Denkmäler ganz fehlen, oder nur spärlich vorhanden sind, sie gewähren eine ununterbrochene Folge beglaubigter und zum Theil datirter Documente zur Kunstgeschichte, sie spiegeln uns die malerische Auffassung des Mittelalters am treusten und vollständigsten nieder, und sie bilden endlich auch die Vorstufe zu dem neuen Aufschwung der Malerei im 15. Jahrhundert.« *G. F. Waagen*, Kleine Schriften, Stuttg. 1875, S. 19.

ländischen Malerschulen, Stuttg. 1862, fik han Lejlighed til, om end i mindre Omfang, at give en Udsigt over Miniaturmaleriet i Tydskland og Nederlandene. En anden tydsk Kunsthistoriker, *Karl Schnaase* (f. 1798, d. 1875), behandlede særdeles godt, skjøndt med Forkjærlighed for Tydskland, Miniaturmaleriet i de ældre Perioder, og han har mere end nogen anden stillet denne Kunstgren i Sammenhæng med disse Perioders kulturhistoriske Udvikling. Til Studiet af det tydske Miniaturmaleri savnes meget et stort Værk med Afbildninger i rigt Antal; thi hvad der er udgivet, er spredt paa mange Steder, og de kunsthistoriske Oplysninger ere ofte utilstrækkelige. Som Exempler paa større Værker udgivne i Tydskland kan nævnes: Bildersaal altdeutscher Dichter, udgivet af *F. W. v. der Hagen*, 1856, med 48 Afbildninger fra Haandskrifter fra 12. til 14. Aarh., endnu vigtigere ere Tavlerne, som ledsage »Monumenta historica Germaniæ«.

Medens i Nederlandene Studiet af Miniaturmaleriet hidtil har ligget temmelig stille [1]), har man i Belgien forsket ivrig i det, men Resultaterne ere mest komne frem i Artikler trykte i det værdifulde Tidsskrift Messager des sciences historiques en Belgique. I dette Land har Miniaturmaleriet navnlig blomstret i dets sidste Perioder, paa Tider fra hvilke Archiverne ere rige paa historiske Oplysninger. Det har da været Gjenstand for Undersøgelse fra archivalske Kilder at fremdrage de Kunstneres Navne og deres Historie, som have udøvet Kunsten at male Miniaturmalerier, og Resultatet er blevet, at der nu haves lange Lister paa Miniaturister, som have levet i det 14. til 16. Aarhundrede. Dette Studium har ogsaa været dyrket i Frankrig, og som Exempel paa, hvor vigtigt det er, kan anføres, at medens *Nagler* 1837 ikke i sit Künstler-

---

1) *A. Michiels* har vel behandlet de nederlandske Miniaturer i sit Værk: Histoire de la peinture flamande, men der findes ingen Afbildninger i dette Skrift. — En god Begyndelse er gjort i »De christelijke Kunst in Holland en Vlaanderen door *C. W. Taurell*«, begyndt at udkomme 1873.

lexicon havde Navnet *Jehan Foucquet* († c. 1485), om hvilken Kunstner en Samtidig siger: »han har den Gave at gjøre Portraiterne levende, han er som en anden Prometheus«, er der siden den Tid tilvejebragt saadanne Oplysninger om ham og hans fortrinlige kunstneriske Virksomhed, at denne Miniaturist nu næsten betragtes som det nye franske Maleris Fader.

Det italienske og spanske Miniaturmaleris Historie er endnu ikke behandlet, fra disse Lande mangle større Værker; naar de engang komme, ville de uden Tvivl give smukke Bidrag til Kunsthistorien. Som Modsætning kan anføres, at der fra Rusland er fremkommet et anseligt Værk, i hvilket Ornamentationen i slaviske Haandskrifter er behandlet; det er udgivet i Paris 1870, nemlig *Boutowsky*'s Pragtværk: Histoire de l'ornement russe du X au XVI siècle, d'après les manuscrits, med 1330 forskjellige Ornamenter, trykte for en stor Del i Guld og Farver paa 200 Tavler.

Studiet af Miniaturmaleriet i Middelalderen har gjort store Fremskridt i det 19. Aarhundrede. I dettes første Decennium kjendtes det næsten ikke, i dets ottende Decennium er man kommen saavidt, at det indtager en ikke uanselig Plads blandt Kunsthistoriens forskjellige Grene. Et stort Materiale foreligger, det voxer stadig, i enhver mere omfangsrig Behandling af et Lands eller en Provinds's Kunsthistorie drages nyt Stof frem — f. Ex. i *Sighart*'s Geschichte der bildenden Künste in Bayern, 1862, i *Rahn*'s Geschichte der bildenden Künste in der Schweiz, 1873, i mangfoldige Tidsskrifter træffes monographiske Afhandlinger om dette Emne. Man er naaet til at kunne paavise, hvorledes hvert Land, hver Tidsalder har havt sine Skoler med visse Ejendommeligheder for den kunstneriske Udsmykning af Bøgerne, hvorledes de forskjellige Retninger have krydset hverandre og fremkaldt nye, hvorledes de andre Kunstarter, Bygnings- og Billedhuggerkunsten, have paavirket Miniaturmaleriet, og hvorledes de store historiske Begivenheder have

havt Indflydelse paa det. Men der vil endnu være et betydeligt Arbejde at udføre, mange Undersøgelser at foretage, før en fuldstændig og udførlig Miniaturmaleriets Historie kan skrives; *Aimé Champollion's* lille Skizze (i P. Lacroix og F. Seré's indholdsrige Værk: Le moyen âge et la renaissance, T. II, 1849) er altfor kortfattet; *Jules Labarte's* fortræffelige Afsnit om Miniaturmaleriet i tredie Del af hans skjønne Værk: Les arts industriels au moyen âge, 1865, ledsaget af en lille Række højst interessante og udmærket udførte Chromolithographier, giver en god Forestilling om, hvad der vil kunne ydes, naar engang i Fremtiden Miniaturmaleriets Historie bliver skildret med Udførlighed, og naar den kunstneriske Side behandles jævnsides med den kulturhistoriske[1]). Photographiet vil mere og mere blive taget i Brug[2]) -- det er anvendt ved Udgivelsen af det saakaldte Breviario Grimani (Hans Memling) i Marcusbibliotheket i Venedig med *Fr. Zanotto's* Beskrivelse —, og Photolithographiet[3])

[1]) *W. Wattenbach* har i sit Skrift: Das Schriftwesen des Mittelalters givet et meget indholdsrigt Afsnit om Maleriet i Haandskrifterne, navnlig med Hensyn til Ornamentiken, Leipz., 1871, S. 196—222 anden Udg. Leipz., 1875, S. 288—323.

[2]) Om Photographiets Betydning for Gjengivelse af Miniaturmalerier kan mærkes *v. Steinbüchels* Udtalelse i Mittheil. d. k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, XVII, Wien 1872, S. Lv. — 1738 fremsatte en tydsk Forfatter *C. Schonleben*, den Tanke, at man kunde gjengive Malerierne ved Kobberstik med Anvendelse af den Fremgangsmaade, som bruges i Heraldiken, nemlig at benytte forskjellig Skraffering for de forskjellige Farver; men han indrømmede, at der ikke paa denne Maade vilde kunne opnaas nogen »perfecta similitudo«. Notitia egregii cod. gr. N. Test. manuscr., Norib. 1738, S. 35. En saadan heraldisk Behandling ved Afbildning af Mosaik er benyttet i Vetusta Monumenta, Vol. II, Tab. XLIII — Chromolithographiet gjengiver let Farven for ensartet, for pyntelig og blank, og uden at Nuancerne komme frem med tilstrækkelig Finhed. Den rette Farve træffes ofte meget vanskelig, saaledes navnlig det blanke, polerede Guld. — *H. Shaw* har i sin Handbook of the art of illumination, 1865, ved Træsnit med forskjellig Chatering for de forskjellige Farver givet overraskende Prøver paa hvad der kan udrettes ved denne Gjengivelsesmaade.

[3]) Se om Photolithographiets Betydning for Palæographien *L. Delisle's* Notice sur un manuscrit Mérovingien, Paris 1875.

— anvendt ved de fortræffelige Gjengivelser af Haandskrifter, som udgives af The palæographical Society i London, og i »Facsimiles of national manuscripts of Ireland» (I, 1874), — vil efterhaanden fremkalde rige og forholdsvis billige Afbildninger af Miniaturer [1]).

Det maa endnu anføres, at den archæologiske Benyttelse af disse middelalderlige Malerier ikke har hvilet i det 19. Aarhundrede. Navnlig har den franske Literatur vigtige Værker at fremvise, i hvilke mangesidigt Stof er hentet fra Haandskrifter, saaledes *Willemin's* Monumens français inédits pour servir à l'histoire des arts depuis le VI siècle jusqu'au commencement du XIII, texte et description par *André Pottier*, Paris 1806—39; Les arts somptuaires, histoire du costume et de l'ameublement, et des arts et industries qui s'y rattachent, Paris 1854—59, 4 Voll. i 4⁰; *Viollet le Duc*, Dictionaire raisonnée du mobilier français. 6 Bind i 4⁰. Paris 1858—75, Le moyen âge et la renaissance par *P. Lacroix* et *F. Seré*, 5 Voll. i 4⁰, Paris 1848—51.

Som Exempel paa Skrifter, i hvilke Symboliken i den christelige Kunst i Middelalderen er behandlet med talrige Afbildninger fra Miniaturmalerier, kan nævnes *Didrons* Iconographie chrétienne, hvoraf desværre kun et Bind: Histoire de Dieu, udkom 1843, og de af *Martin* og *Cahier* udgivne »Mélanges d'archéologie«.

Et vigtigt Middel til at fremme Kjendskabet til de bevarede Haandskrifter med Miniaturmalerier vil være det, at de forskjellige Bibliotheker, hvor de i Tidernes Løb ere samlede, udgive Fortegnelser over dem. Hertil er der kun gjort en svag Begyndelse. 1830 udgav *J. Barrois* Bibliothèque protypographique ou librairies des fils du Roi Jean, i hvilket Skrift der findes Afbildninger af en Del Malerier i Lithographie; det samme er Tilfældet med Catalogue des Manuscrits de la Bib-

[1]) Photographierne ved den saakaldte Autotype carbon Process efter illuminerede Haandskrifter i British Museum, som bebudedes i Juni 1874, ere endnu ikke begyndte at udkomme (Dec. 1875).

liothèque Royale des Ducs de Bourgogne, 1842 og f. A. I British Museums trykte Fortegnelser over Samlingerne Arundel (1834) og Burney (1840) Manuscripts findes nogle fortrinlige Afbildninger i Farvetryk. *Jos. Merkel* udgav 1836 en Fortegnelse over Miniaturerne i Haandskrifter i Bibliotheket i Aschaffenburg, med Billeder. 1861 beskrev *Durieux* Miniatur-Haandskrifterne i Bibliotheket i Cambrai og føjede interessante Afbildninger til, 1863 udgav *E. Fleury* et særdeles lærerigt Værk over Miniaturerne i Laon med en rig Samling af udmærkede Afbildninger, og den samme Forfatter har givet en lignende Beskrivelse over Miniaturerne i Bibliotheket i Soissons. 1873 udgav *S. W. Kershaw* et lille Skrift om Art treasures of the Lambeth library (i London), a description of the illuminated manuscripts, med Afbildninger. I den store beskrivende Katalog over Haandskriftsamlingen i Klostret Monte Casino, som under Titlen: Bibliotheca Casinensis, er begyndt at udkomme 1874, findes Facsimiler af Haandskrifter og deres Ornamenter.

Det er en saadan Fortegnelse over de illuminerede Haandskrifter i det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn, de følgende Blade skulle indeholde.

Naar det bebudes, at der vil blive givet en Beskrivelse over disse Haandskrifter, som bevares i det største Bibliothek i de tre skandinaviske Lande, vil mangen En maaske gjøre sig betydelige Forventninger om de Skatte, det indeholder, og vente sig noget Nationalt. Erindrende den Sands, som Nordboerne i de ældste Tider have lagt for Dagen for smukke Former, fin og smagfuld Ornamentering, erindrende, hvorledes Kirkerne fra den ældre christelige Tid baade ved deres Bygning og ved deres Dekoration med mærkelige Malerier [1]) vidne om, at dygtige Mestere have arbejdet i disse Lande, erindrende fremdeles, at man i Norden baade har syslet med Læsning og har forfattet betydelige Skrifter, vil han let gjøre den Slut-

[1]) Se Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, Kbh. 1868, S. 29 fl.

ning, at de Bøger, som ere skrevne i Danmark, ved deres kunstneriske Udstyrelse maa kunne vidne om, at den Kultur, der i andre Lande har efterladt saa smukke Vidnesbyrd om, hvorledes man indtil det 16. Aarhundredes Begyndelse udstyrede Bøgerne, ogsaa er naaet herop. For en saadan Menings Rigtighed kan der hentes Hjemmel fra historiske Kildeskrifter, skjøndt de Exempler, der kunne nævnes, rigtignok ere meget faa. Saaledes fortælles om Biskop Svend i Aarhus (d. 1191)[1], at han forskaffede Øm Kloster kostelige Bøger, idet han »ipse fecit parari pergamenum, conduxit scriptores et illuminatores«, saa at der i dette Cistercienser Kloster fandtes Bøger med »litteræ aureæ et depictæ.« Om en Munk fra Vitskøl Kloster, Peder Pape, siges[2], at han var »bonus scriptor, dictator et illuminator« (ved Aar 1280). Om en anden Munk i Øm Kloster, Bo, hedder det[3], at han var »non solum scriptor bonus, sed et pictor, et artificiosus in plurimis« (ved Aar 1263). Domprovst Kield i Viborg skal have skrevet »preciosa volumina«, af hvilke nogle længe bevaredes i Domkirken i Slesvig[4]. I det 15. Aarhundrede træffes en Minoriter-Munk i Visby, som bar Tilnavnet »pictor« (d. 1421[5]). Mønstre til Efterligning fik man udenlands fra, Danmark stod jo saaledes i den ældre Tid i nøje Forbindelse med England, hvor den boglige Kunst var stor. Enestaaende har det maaske været, at der til Norge kom Haandskrifter fra Østerlandene. Snorre fortæller, at Sigurd Jorsalafar bragte hjem med sig en Bibel helt skreven med gyldne Bogstaver, det var den kostbareste Bog, som var kommen til Norge, og at Kongen forærede til Kirken i Konghel et Plenarium, skrevet med Guldbogstaver, som Pa-

---

[1]) Exordium Caræ insulæ i Script. Rer. Danic., V, S. 255.

[2]) Smst., V, S. 265.

[3]) Smst., V, S. 264.

[4]) Smst., IV, S. 427.

[5]) Smst., VI, S. 561.

triarken havde givet ham [1]). Men fra Paris, hvor saamange Nordboer studerede, og fra Nederlandene, hvor i den senere Middelalder saamange Bøger bleve skrevne, maa uden Tvivl ikke faa Bøger være blevne bragte til Norden [2]).

Gjennemløber man de ikke faa Testamenter fra Middelalderen, som endnu ere bevarede og ifølge hvilke Bøger og Bogsamlinger bortskjænkes, vil man finde, at der i Danmark vel ikke har været mange rige literaire Samlinger, men at der dog har været ikke saa ganske faa Bibliotheker. Og det er en Selvfølge, at baade Kirker og Klostre have været udstyrede, som det burde sig, med alle til den kirkelige Ritus nødvendige Bøger, — de regnedes blandt Kirkens »ornamenta; clenodia«. Besidder da det store kongelige Bibliothek en større Suite af saadanne Skrifter, er der i denne store Bogsamling bevaret en Del af den danske katholske Kirkes kostbart udstyrede Ritualbøger, findes der nogle Bøger, berømte for deres Udsmykning, eller mærkelige paa Grund af de Personer, de Kirker eller Klostre, som have ejet dem? Svaret lyder desværre næsten fuldstændig benægtende, paa et Par Undtagelser nær er Alt gaaet tabt. Vel kan det paavises, at der er truffet Bestemmelser, for at værne om de boglige Skatte. Saaledes bestemte Biskop Peder Jensen Lodehat i Aarhus 1388, at hvo, som fra Koret bortførte Kirkens Bøger eller kastede dem bort eller tilsmudsede dem, skulde betale Bøder [3]). To Hundrede Aar senere blev det 1577 paa en Synode i Odense for Fyns Stifts Vedkommende paalagt, at »Kirkernes gamle Bøger, Missaler, Gradualer, Psalmebøger og Bibler, enten paa Pergament eller Papir, ikke maa bortkastes eller bruges til Bind om Bøger.« [4]) Men saadanne Paalæg have Intet frugtet, og det er allerede

---

[1]) Heimskringla, Saga Sigurðar Jórsalafara, Cap. 30 og 41, Ungers Udgave, 1868.

[2]) Sml. *Suhm*, Historie af Danmark, XIII, S. 368, XIV, S. 67—68.

[3]) Script. rer. Danic., V. S. 445.

[4]) *Suhms* Samlinger, II. 2, S. 147.

flere Aarhundreder siden, at stærke Klager ere fremkomne over den haarde Medfart, de gamle Bibliotheker have været Gjenstand for: Anders Sørensen Vedel klager over[1]), at fast alle Klostrenes Bibliotheker ere plyndrede i Fejdetid, Arild Hvitfeld omtaler[2]), »hvorledes mange Skrifter og Bøger ødelagdes af Uagtsomhed, der Religionen først blev reformeret her ud i Riget, udi Kirker, Klostre, Kapeller«. Den stærke Iver mod Papismen har i Reformationstiden og den nærmeste Eftertid anrettet en ubodelig Skade ved den skaanselløse Maade, paa hvilken man rensede Kirker og Klostre for deres kostbare Bøger, disse overtroiske Bøger, men det gik ikke anderledes i andre Lande. Biskop *John Bale* (d. 1563) siger om Forholdene i England: »at man ødelagde Alt uden Hensyn, er og vil for England være den skrækkeligste Skjændsel. Mange af dem, som kjøbte de stolte Huse, brugte Bøgerne til Foder i deres Harnisker, til at pudse deres Lysestager, til at skrubbe deres Støvler med; de solgte dem til Urtekræmmere og til Sæbekjældere, de sendte dem i hele Skibladninger til Bogbindere. En Kjøbmand kjøbte to prægtige Bogsamlinger for 40 shilling, denne Masse havde han i ti Aar brugt som Makulatur og han havde nok endnu for de næste ti Aar. Det er et hæsligt Exempel, som maa afskys af Enhver, der elsker sit Folk som han skal det.«[3]) Alle protestantiske Lande kunne dele Sorgen over de Tab af literære og Kunst-Gjenstande, Kirkens Reformation har foraarsaget dem. Kirkens Øvrighed befalede jo, at hvad der mindede om Katholicismen, hvad der var forgiftet og ugudeligt, skulde fjærnes fra Kirkerne (saaledes i Danmark Synoderne i Kjøbenhavn 1540, i Antvortskov 1546). Hvad der er levnet af religiøse og kirkelige Skrifter med Miniaturer og Illuminationer, indskrænker sig for Danmarks og Norges Vedkommende omtrent til følgende Vær-

---

[1]) *A. S. Vedel* Om den danske Krønike at beskrive, Kbh. 1787, S. 73.

[2]) *A. Hvitfeld*, Danmarks Riges Krønike, I, Kbh. 1603, Fortalen.

[3]) Citatet hos *Timms a. Wyatt*, The art of illuminating, S. 48.

ker: et Evangeliarium, som har hørt til Horne Kirke i Fyn og nu har fundet en Plads i Museet for nordiske Oldsager, skjænket til det 1810 af Grev Bille Brahe;[1]) et Evangeliarium, der har hørt til Dalby Kirke i Skaane og nu findes i det st. kgl. Bibliothek; en Bibel, som har tilhørt Ærkebiskop Aslak Bolt i Throndhjem og nu bevares i det Deichmannske Bibliothek i Christiania[2]); en Bibel, som har tilhørt Ærkebiskop Erik Valkendorf i Throndhjem og nu ejes af en Privatmand i Holland[3]); et Psalterium, som har tilhørt Hakon IV's Datter Christine og nu opbevares i det st. kgl. Bibliothek; et Stykke af en Bibel, som har tilhørt Kapitlet i Lund og nu bevares i det st. kgl. Bibliothek.

Det er kun svage Rester af den fordums Rigdom og det er endda usikkert, om noget af disse Haandskrifter er skrevet og illumineret i Danmark eller Norge.

Efter Reformationen fulgte i det 17. Aarhundrede en Ødelæggelse endnu værre end den tidligere, værre, fordi den skete paa en saa uhørt raa Maade. Bøgerne vandrede til Tøjhuset, hvor de anvendtes til Fyrværkerisager og til Krigens Brug, og Landets Konge, Christian den Fjerde, han som byggede Frederiksborg, Rosenborg, Børsen, ikke blot tillod en saadan Vandalisme, men udstædte Ordrer om Udleveringen af Bøgerne. 1608 førtes saaledes paa hans Ordre 70 gamle Munkebøger, fra Sorø Kloster til Tøjhuset for at bruges til Fyrværkeri[4]), og 1634, da der ødsledes med Juveler og Perler, med Sølv og Guld for at forherlige Kongesønnens Bryllup, da bortødtes Landets gamle Skrifter og Dokumenter ved at brændes op i

[1]) Se *Klevenfeldts* Beskrivelse i Kjøbenh. Selskabs Skrifter, VI, Kbh. 1754, S. 27, a. Sml. *T. B. Bircherods* Beskrivelse i Dänische Bibliothek, IV., S. 392—93. Collegial Tidende, 1810, S. 139. *C. Engelhardt*, Ledetraad i Museet f. d. nord. Olds., 6. Udg. Kbh. 1874, S. 49.

[2]) En Beskrivelse af denne Bibel udgav *J. Rosted* i Christiania, 1786.

[3]) Se Aarsberetninger og Meddelelser fra det st. kgl. Bibliothek. I, S. 268,[1]).

[4]) *C. Blom*, Middelalderlig Literaturs Skjæbne, i For Ide og Virkelighed, I, Kbh. 1869, S. 93.

Fyrværkerier [1]). Det er da ikke at undres over, at man tabte Ærbødigheden for Fortidens videnskabelige og literære Arbejder, at man sønderskar Pergamentbøgerne og brugte dem til Omslag og Indhæftning for Protokoller og Regnskabsbøger. 1736 udtalte *Peder Terpager* om de gamle Bibliotheker i Ribe: [2]) »Ex omnibus Mss. vix duo hodie supersunt, nullius fere momenti«. Resultatet er blevet, at det nu kan siges, at ved Aaret 1660 var alt Pergament i Danmark opbrugt [2]).

Nogle Haandskrifter fra Middelalderen ere dog undgaaede Ødelæggelsen. Af Lovhaandskrifter er et ikke ringe Antal bevaret, og nogle af dem ere prydede med illuminerede Initialer eller Miniaturer. Dernæst er der de islandske og gammelnorske Haandskrifter, af hvilke den største Mængde opbe-

---

[1]) *T. B. Bircherod*, De causis deperdit. apud Septentrionales antiqvitatum, i Dänische Bibliothek, IV, S. 388. *Gerhard Treschow* har i Fortalen til sit Skrift Danske Jubellærere (Blad f) udtalt den Mening, at en saadan Ødelæggelse af de gamle Haandskrifter, som efter Bircherods Fortælling skal have fundet Sted 1634, ikke bør forstaas bogstavelig, men at der kun maa tænkes paa et Udskud af de Samlinger, som rundt omkring fra bleve indsendte til Ole Worm, 1622, og denne Mening har *Nyerup* givet sit Bifald (Karakteristik af Christian den Fjerde, S. 110), navnlig fordi han ikke har fundet nogen kongelig Befaling fra 1634 om Aflevering af gamle Skrifter til Tøjhuset. Bircherods Ord ere imidlertid altfor bestemte, til at der kan næres nogen Tvivl om hvad der er sket. Han anfører sin Hjemmel: »mihi a senioribus hujus loci (Odense) incolis est narratum«, »novi ex Hafniensium civium, perinde ac beati Parentis mei relationibus ac continuis querelis«. Vigtig er navnlig følgende Meddelelse: »missum est ad proximas civitates præcipue ad templa cathedralia, ut tales membranaceæ quisquiliæ, ut vocabantur, et inutiles sacellorum thesauri transmitterentur«. Det kan vist godt stemme med Tidens Intolerance, at man befriede Kirkerne for hvad der endnu kunde være levnet af gamle Bøger fra Katholicismens Tid; det var jo i egenlig Forstand en Renselse af Kirkerne, man foretog sig, naar man fjærnede fra dem dette unyttige Makulatur, Minderne om de forrige Tiders Vantro. Og hvorledes kan der tales om Udskud af historiske Aktstykker? Worm havde vist for stor Ærbødighed for dem, til at han vilde kassere noget gammelt Mindesmærke.

[2]) *P. Terpager*, Ripæ cimbricæ, S. 226.

[3]) *O. Nielsen*, Levninger af danske Haandskrifter fra Middelalderen, i N. Kirkeh. Saml. III, S. 436.

vares i Kjøbenhavn, ogsaa i mange af disse findes Miniaturer og illuminerede Initialer. Der er altsaa dog en Mulighed for at faa Lidt at vide om, hvorledes man forstod at udstyre Bøgerne i Norden. Det kan siges strax, Kunst er der ikke megen Tale om, kun en Tilnærmelse dertil, ingen Originalitet, kun svag Efterligning af fremmede Mønstre [1]). Hvor vilde det ikke været herligt, om Hovedhaandskriftet af Snorres Heimskringla, Codex Frisianus i Arnemagn. Sml., Fol. Nr. 45, fra c. 1300, havde været prydet med Miniaturer, til hvilke Samtiden havde siddet som Model? Dette Haandskrifts ornamenterede Initialer staa i ingen Henseende højt. Et af de mærkeligste Haandskrifter er Cod. Nr. 227 i Fol. i Arnemagn. Saml., Stjórn fra c. 1350, men hvor langt staar det ikke tilbage for hvad der paa den Tid og længe før kom frem i de sydligere Lande? Og sammenlign hermed en anden Codex af Stjórn i samme Samling, Cod. Fol. Nr. 225 fra c. 1390, hvilken barbarisk Tegning af Adam og Eva — og det ved Siden af en saa smuk kalligraphisk Haandskrift! [2]) hvilke daarlige Farver, hvor smudsige ere de ikke! Og meget bedre er det ikke, som findes i Lovhaandskrifterne [3]).

Beskrivelsen af de illuminerede Haandskrifter i det store kongelige Bibliothek vil altsaa ikke give noget stort Udbytte til Kundskab om det kunstneriske og literære Liv i Danmark i Middelalderen. Hvis Nogen havde besvaret den Opgave, som i 1844 blev stillet fra det kgl. danske Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn, om at skildre det danske Bogvæsens Beskaffen-

---

[1]) *Westwood*, som besøgte Kjøbenhavn 1858, siger om Haandskrifterne i den arnemagnæanske Samling: »none of them contained illuminations of any importance«. Archaeol. Journal, XVI, S. 145.

[2]) Et interessant Haandskrift er Cod. Nr. 673 i 4° i Arnemagn. Saml. indeholdende Pennetegninger til »Bestiarius«.

[3]) Et Klenodie som det Haandskrift af Magnus Erikssons Landslag med Miniaturer fra Slutningen af 15. Aarhundrede, der bevares i Gymnasial-Bibliotheket i Kalmar, kan Danmark ikke opvise Mage til. Se Beskrivelsen af *H. Hildebrand* i Antiqv. Tidskrift för Sverige. III, Stockholm 1870—73, S. 164 fg Tav. II—IV.

hed og Tilstand i Middelalderen, vilde Afsnittet om »Tegninger«, forsaavidt Stoffet skulde være hentet fra dette Bibliotheks Haandskrifter, have udmærket sig ved sin utrolige Korthed. Derimod er det istand til at give ret gode, om end ikke meget rige Bidrag til Miniaturmaleriets Historie i de andre Lande, idet det besidder en Samling af ialt c. 270 illuminerede Haandskrifter. Disse ere næsten alle komne til det i det 18. Aarhundrede, fornemmelig ved to Samlere. Den ene er *Frederik Rostgaard*, der i Paris havde omgaaets Mænd som Mabillon og Montfaucon og paa sin Rejse i Italien i Aarene 1698—99 kjøbte en stor Del Codices; den anden er Grev *Otto Thott*, som med særlig Interesse stræbte at berige sit Bibliothek med illuminerede Haandskrifter. Desuden er der med det *gottorpske* Bibliothek blevet indlemmet adskillige, nogle har *Klevenfeldt* erhvervet paa sin Udenlandsrejse, andre ere blevne kjøbte paa Auktioner — i ældre Tid. Maa det beklages, at der er en saa gjennemgaaende Mangel paa Haandskrifter, skrevne og smykkede med Malerier i Danmark, saa er det paa den anden Side en Fordel, at Samlingen indeholder Bidrag fra forskjellige Lande: England, Tydskland, Italien, navnlig Nederlandene og Frankrig, Studiet af dem er saameget lærerigere.

Denne Samling er meget lidet bekjendt eller benyttet, der er heller ikke hidtil blevet gjort meget, for at den kunde blive det [1]). I Aaret 1821 udstedte *Chr. Molbech* en Subskriptions-Indbydelse paa et Skrift om det store kgl. Bibliotheks Historie, og det var hans Hensigt heri at give »Bidrag til en Udsigt over Bibliothekets interessanteste og mærkværdigste Haandskrifter med nærmere Beskrivelse over enkelte af samme.« Skriftet udkom ikke. Nogle Aar efter, 1825, fremkom fra hans Haand to Artikler [2]) om »Mærkværdige haandskrevne

---

[1]) *A. B. Thorson* har benyttet flere Haandskrifter til sit Skrift: Den nederlandske og tydske Kunst i Slutningen af det 15. og Begyndelsen af det 16. Aarhundrede. Kbh. 1865.

[2]) Nyt Aftenblad, 1825, Nr. 4, S. 25, Nr. 6, S. 41.

Missaler i det st. kgl. Bibl.«, men han gav kun, foruden en Indledning, Beskrivelse af 2 Breviarier, 1 Missale, og 1 Psalterium, Fortsættelsen kom ikke. Omtrent tyve Aar senere tog Professor *N. Høyen* sig for i Fællesskab med en af Bibliothekets Embedsmænd, *G. F. Lassen*, at gjennemgaa hele Haandskriftsamlingen for at udsøge alle Miniatur-Haandskrifterne. Der blev ved denne Lejlighed affattet en Liste over dem, paa hvilken de bleve opskrevne Nummer efter Nummer i hver af Haandskriftsamlingens Afdelinger med Tilføjelse af deres sandsynlige Alder, fra hvilket Land de stamme og med korte kunsthistoriske Notitser. Professor Høyen var en stadig Gjæst i Bibliothekets Sale, og som han paa sin Udenlandsrejse og efter det Materiale, der forelaa i Literaturen, gjorde Miniaturmaleriet til Gjenstand for sine grundige Studier, saaledes var det ham ofte en Fornøjelse at sysselsætte sig med det st. kgl. Bibliotheks Miniaturhaandskrifter. Efter hans Anvisning blev i Aaret 1864 et Antal af 60 Haandskrifter fremlagte i Montre i den store Sal, og han overlod ved den Lejlighed med stor Beredvillighed den, som nu forfatter Beskrivelsen over Bibliothekets Miniaturer, hin ovenomtalte Liste. Det behøver ikke at siges, at uden Høyens Medvirken vilde denne Beskrivelse vanskelig nu kunne været fremkommen.

Haandskriftsamlingen er bleven gjennemsøgt paany, og flere Haandskrifter, som tidligere vare oversete, ere blevne føjede til Listen. Dette gjælder navnlig de islandske Haandskrifter og de danske Lov-Haandskrifter. Ligeledes ere en Del Haandskrifter tagne med paa Grund af de i dem forekommende Initialer, mest for Fuldstændighedens Skyld. Beskrivelsen af Haandskrifterne vil i det Følgende blive given med passende Udførlighed, og saa godt som Bibliothekets Mangel paa en Del af de i det Foregaaende nævnte betydelige og kostbare Værker over Miniaturmaleriet i Middelalderen vil tillade det. Først behandles de græske Haandskrifter, derefter de latinske og i andre Sprog skrevne, ordnede efter Aarhundreder og saaledes,

at de efter Indholdet beslægtede Haandskrifter stilles sammen. Til Oversigt vil til Slutningen blive givet korte Fortegnelser, i hvilke Haandskrifterne ordnes efter Landene, altsaa efter Kunstretningerne. En orienterende Oversigt over Miniaturmaleriets og den i Haandskrifterne anvendte Ornamentiks Historie i Middelalderen er ikke føjet til denne Katalog, fordi den vilde kræve betydelig Plads, og fordi Bibliothekets Samling ikke er stor eller rig nok til at afgive Prøver paa Miniaturmaleriets Stadier i hele dets Udvikling,

Endnu maa tilføjes, at Bibliotheksassistent *C. Weeke* har assisteret ved Bestemmelsen af forskjellige Haandskrifters Alder efter palæographiske Grunde.

Salomonis Proverbia, Græce.

X. Aarh. Gamle kongl. Samling, Fol. Nr. 6.

Indholdet af det første Haandskrift, som her skal beskrives, er angivet paa følgende Maade i Bibliothekets Manuskript-Katalog: «Jobus, Proverbia et Ecclesiastes Salomonis cum Scholiis et catena patrum in Jobum, item Sophia Salomonis, Psalmi ejusdem et Sapientia Jesu Syrachidæ ex versione Septuaginta Interpretum sine Scholiis. Omnia Græce». Dette Haandskrift bestaar af 232 Blade. Det er 36 c. h., 27 c. b.[1]) og er skrevet med en udmærket smuk Haand, dels Uncial- dels Kursivskrift; Skriveren har flere Steder vist sin Færdighed ved mindre kalligraphiske Kunststykker. Det første Læg er paa Foden betegnet med Tallet *IA*, og de følgende Læg med de følgende Tal indtil *ΔΘ*, en Betegnelse, som tyder paa, at dette Afsnit af den hellige Skrift har udgjort en Del af et, mere eller mindre fuldstændigt, Haandskrift af Biblen eller det gamle Testament. Afskriveren er ikke bleven færdig med sit Arbejde; som det er sagt i den ovenfor aftrykte Indholdsfortegnelse, mangle Scholierne til de Stykker, som begynde med Salomons Visdomsbog, Texten er altsaa i den sidste Del af Haandskriftet om-

---

[1]) Størrelsen er i denne Beskrivelse af det st. kgl. Bibliotheks Haandskrifter angiven i Centimetre; de overskydende Millimetre ere kastede bort, undtagen hvor en mere nøjagtig Betegnelse af Størrelsen gjøres nødvendig.

givet af en meget stor, men ubeskreven Margen. Haandskriftet er i Bibliothekets Katalog sat til det 11. Aarhundrede; den ansete Kjender af Haandskrifter, Professor *Westwood*, sætter [1]) det til det 10. Aarhundrede, hvilket vist er det rigtigste. Dette smukke Værk kjøbte *Frederik Rostgaard* i Venedig 1699; paa Auktionen efter ham kjøbtes det for 22 Rdl. af Grev *Christian Danneskjold Samsø*, og efter hans Død kom det store kongelige Bibliothek i Besiddelse af det [2]).

I Auktionskataloget over Rostgaards Bibliothek er denne Codex beskreven med følgende Ord: [3]) »Codex membranaceus oppido insignis, seculo XI. eleganti & haud unius generis charactere, magnoque ornamentorum & calligraphiæ artificio, in singulis fere paginis conspicuo, elaboratus. Proverbiorum libro præmittitur pictura, totam paginam occupans, qvæ, aureum habens fundum, diversis coloribus Salomonem throno insidentem, duasque alias personas repræsentat.« De »ornamenta», hvormed Haandskriftet er blevet forskjønnet, ere følgende.

Bl. 2, foran Jobs Bog, er der malet en Vignet tværs over Siden i sædvanlig byzantinsk Stil med Blomster, Blade og Cirkler i Guld med blaa, grøn og rød Farve; Bogstavet *A*, med hvilket Jobs Bog begynder, er ornamenteret i samme Stil. Salomons Ordsprog begynder Bl. 84 med en Vignet og Bogstavet *Π* i lignende Stil, men med en noget forskjellig Tegning. Vigtigere er følgende Maleri, som fylder hele Siden Bl. 84 foran Salomons Ordsprog.

83ᵛ

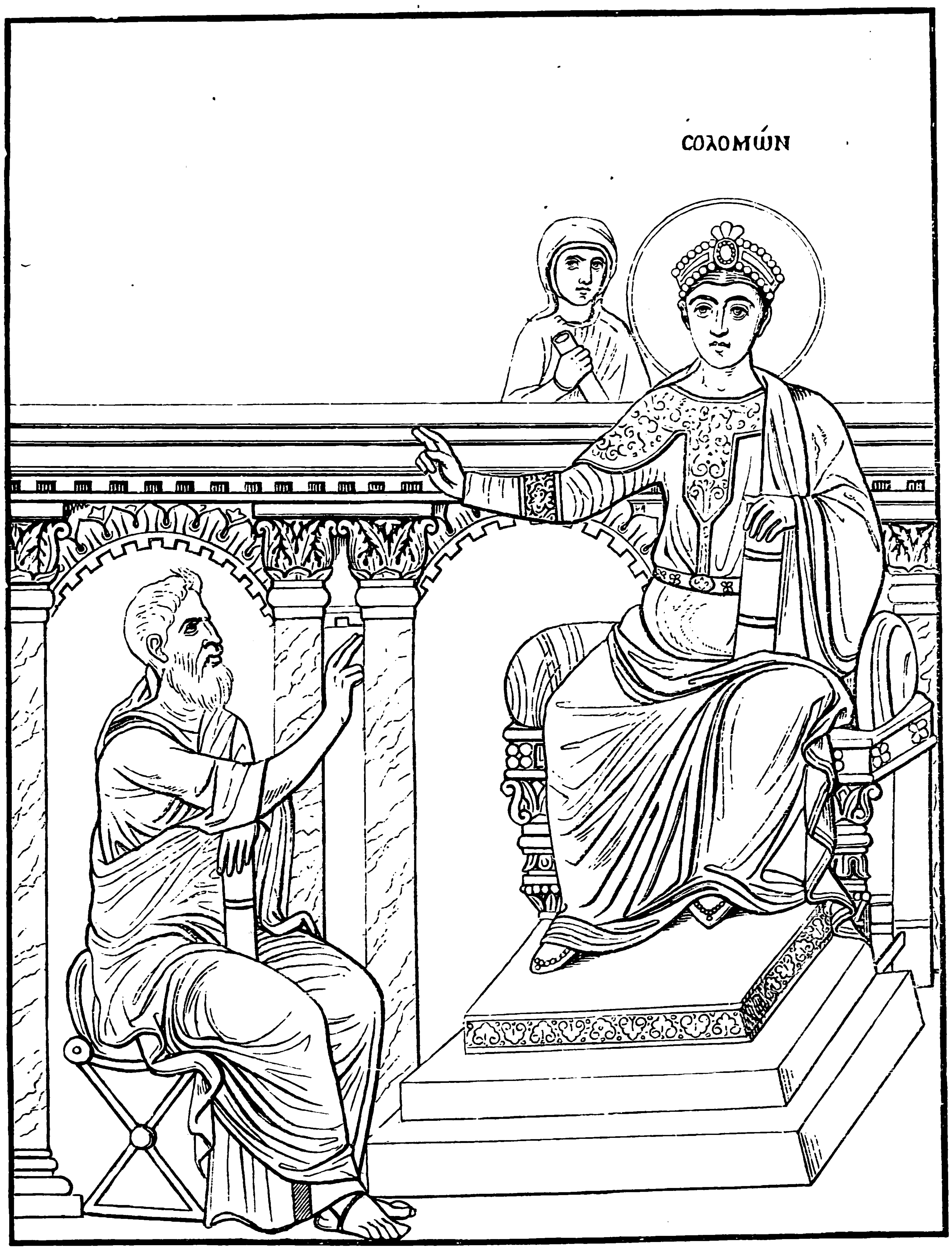
Dette Maleri er med den fine, smukke Ramme, i sædvanlig byzantinsk Stil 0,293 m. h., 0,232 m. b. Billedet er delt midt over i en mindre Halvdel foroven, og en større Halvdel forneden. Baggrunden af denne sidste dannes af en Række Søjler af broget, blaagraat Marmor, med forgyldte Rundstave

---

[1]) Archaeological Journal, XVI. Lond. 1859, S. 143.
[2]) Bibliotheca *Danneschioldiana*, S. 399, Nr. 8.
[3]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 450, Nr. 66.

og korinthiske Kapitæler. To og to Søjler bære en Bue med Tandsnit og en Bladkrands; paa Søjlerækken hviler en Frise i flere Led, hvoraf den mest iøjnefaldende er med Tandsnit. Tilvenstre foran denne Baggrund sidder Salomon

Fig. 1.

Kong Salomon.

paa en høj Stol, prydet med Purpur, Ædelstene og forgyldt Udskjæring. Kongen sidder paa et stort Hynde med purpurfarvet Overtræk, prydet med gyldne Baand. Fødderne støtter

han paa et højt Fodstykke med tre Trin i forskjellige Farver; det øverste Trin danner en Skammel ziret med sorte Ornamenter og Forgyldning. Salomon er klædt i byzantinsk Keiserdragt: om Hovedet Stemma med Perler og Ædelstene, over den mørkeblaa Kjortel et rigt guld-broderet Overfald (Loron), Bælte med Purpur, Guld og Ædelstene; Ryggen, den venstre Skulder og Arm dækkes af en vid, mørkviolet Kaabe, der er slynget om Knæ og Ben; paa Fødderne bærer han Sko med Purpur og Perler; Hovedet er omgivet af en grøn Glorie med hvid Rand. Med venstre Haand støtter Salomon en hvid Pergamentsrulle, ombunden med røde Baand, paa det venstre Laar; den højre Arm er udstrakt, højre Haands Fingre ere foldede sammen paa rituel Maade som ved den græske Kirkes Velsignelse. Salomon er afbildet som en ung, kraftig bygget Mand med brune Øjne og brunt Haar. Physiognomiet er helt antikt: en lige Næse, en lille Mund, stærkt hvælvede Øjenbryn, smuk, oval Ansigtsform med en fyldig rund Hage. Maleren har fremstillet den store Seer: vise Ord have lydt fra hans Læber, endnu er han fængslet af de Tanker, som have gjennemtrængt ham, Sindet er endnu ikke kommet til Hvile, Legemets Holdning bærer Præg af Sjælens Bevægelse. Foran Thronen tilhøjre sidder en Olding paa en lav Stol, med forgyldte Linier og et rødt Hynde; han er iført en hvid Kjortel med en smal brun Bræmme, der gaar fra oven ned til Fødderne; den højre Skulder og Arm er fri, ellers har han hyllet en hvid Kappe om sig; paa Fødderne bærer han Sandaler. Hans Hoved er ubedækket; Haar og Skjæg er hvidt, Ansigtstrækkene ere stærkt markerede, Næse og Mund store. Som Salomon støtter han den venstre Haand paa en Rulle, medens den højre Haand er strakt højt i Vejret henimod Salomon. Stillingen tyder ellers paa Ro; det er en gammel erfaren Vismand, der med Forundring lytter til den unge Konges begejstrede Ord.

Den øverste Del af Maleriet er helt belagt med Guld;

over Salomons Hoved er skrevet: *COΛΟΜΩΝ*. Ved Siden af ses Overdelen af en Kvinde med Hovedet indhyllet i et rødt Klæde, der snarest ligner en Hætte, dannet af det øverste Stykke af hendes Kaabe. I højre Haand holder hun en Rulle. Hendes Ansigtsfarve har en grønlig Teint, Kinden er svag rød. Er det Visdommen, der fremstilles personificeret i denne Kvinde?

Friskt og nyt maa dette Maleri have været fortræffeligt; desværre har det i Tidens Løb lidt endel, Pergamentet har slaaet Folder, Farve og Guld er sprunget af eller er gnedet af. Trods sin byzantinske Karakter er Antiken endnu levende i det. Tegningen er i det Hele god — Salomons Overkrop er dog noget stiv, Maven for stærkt fremhævet, Hænderne paa begge de store Figurer vel store, — Foldekastet er lagt rigtigt. I den gamle Mands Dragt er Skygger og Folder paa den hvide Kjortel gjorte med lyseblaa, paa Kaaben med lysebrun Farve, den samme, hvormed Ansigt, Arm og Fod er malet.

Perpektivet er urigtig gjennemført; saaledes er den yderste Søjle tilhøjre rykket helt ned i Forgrunden bag den gamle Mand, som derved faar Udseende af at sidde i Søjlehallen.

Professor *Westwood* sætter dette Maleri ved Siden af de udmærkede Malerier i et i Bibliothèque nationale i Paris bevaret Haandskrift af Davids Psalmer med Kommentar, som er skrevet i det 10. Aarhundrede, medens Malerierne efter Labartes Mening ere udførte i det 9. Aarhundrede og senere indhæftede i Haandskriftet. Efter de Prøver at dømme, som foreligge af disse Malerier, [1]) er der dog Forskjæl baade i Kompositionen og i Udførelsen, Billedet med Salomon kan næppe maale sig med dem i Pariser-Haandskriftet; men det er et meget godt Vidnesbyrd om, hvor længe det antike Maleri endnu

---

[1]) *Montfaucon*, Palæogr. Gr., S. 12. *Didron*, Histoire de Dieu, S. 208, S. 443. *Labarte*, Histoire des arts industriels, II, S. 47—50, Album, II, P. LXXXI-II. *Lacroix*, Le Moyen Age et la Renaissance, II.

gjorde sig gjældende, efterat den ejendommelige byzantinske Stil havde udviklet sig.

Haandskriftet er indbundet i tykke Træplader med mørkebrunt Læder.

Basilii Magni Ascetica pro monasteriis et monachis, Græce.

XII. Aarh. Gamle kongl. Samling, 4°, Nr. 1343.

Dette Haandskrift er 34 c. h., 15 c. b.; det bestaar af 8 Blade, af hvilke det sidste dog er fra nyere Tid. Det er skrevet med en rask Haand, Kursivskrift. Første Side er belagt med Guld; med røde Linier er tegnet en Rektangel, i hvis Midte ses et Maleri, forestillende den hellige Basilius staaende mellem to Grupper af Munke, i hver Gruppe 11 Personer, medens en Munk har kastet sig paa Knæ for ham foran Gruppen tilvenstre. Maleriet har en meget alvorlig Karakter: alle Personerne ere iførte Kjortler af en lysebrun Farve og Kapper, som ere sorte, mørkebrune eller mørkegraa. Munkene have stærkt markerede Ansigter, Øjnene ere kastede skarpt tilside; de fleste bære langt, hvidt Skjæg, faa mørkebrunt. Basilius er som den fornemste Person fremstillet i højere Skikkelse end Munkene. Om hans Hoved er en Glorie afgrændset paa Guldgrunden ved en rød Linie; Kappen har et hvidt Overfald, som dækker Brystet, der er malet to Kors paa det med hvid Farve. Den højre Haand løfter han formanende op, i venstre Haand holder han en Bog med gyldent Bind. I de to Grupper er der bragt Symmetri derved, at de to Munke, som staa Basilius nærmest, lægge den højre Haand paa Hjærtet, medens de to yderst staaende advarende eller afværgende løfte den højre Haand lidt op med Fladen udad. Maleriet har des-

værre lidt meget; det er ellers fint gjort, men Grupperingen er meget tung, Figurerne tørre og stive.

Maleriet er afgrændset foroven og forneden med Buer i rød Farve med hvide Ornamenter. Resten af Guldgrunden er dekoreret i sædvanlig byzantinsk Stil med Blomster og Guirlander.

Haandskriftet stammer fra det *gottorpske Bibliothek.*

Vitæ sanctorum Martyrum, Græce.

XII. Aarh. Gamle kongl. Samling, Fol. Nr. 167.

Dette Haandskrift indeholder Martyrers Levnet for November, fra den 17. til Slutningen af Maaneden. Det er 38 c. h., 27 c. b., og indeholder 232 Blade. Texten, tospaltet, er skreven med en stor, smuk Kursiv fra 12. Aarhundrede; paa første Blad er skrevet en Indholdsfortegnelse. Følgende billedlige Fremstillinger findes i det: Bl. 2, Matthæus; Bl. 46, Gregorius Nyssenus; Bl. 27, Platon; Bl. 34, Amphilochius, Biskop i Ikonium; Bl. 41, Gregorius, Biskop i Akragas; Bl. 78, Katerine; Bl. 36, Pave Clemens; Bl. 148 b. 1: en Baad roet af en Mand, en anden Mand kaster Liget af en Helgen i Vandet; 2: Peter, Ærkebiskop i Alexandria; Bl. 155 b, 1: en Mand drager sit Sværd for at dræbe en Helgen, der, næsten segnende til Jorden, nærmer sig et Hus, af hvilket man ser den forreste Del med en Dør; 2: Merkurius; Bl. 167 b, en Mand med et draget Sværd forfølger en Helgen, som kraftesløs nærmer sig et Hus; Bl. 166, Alypius; Bl. 179, Jacobus Persa; Bl. 187, 1: en Mand sønderlemmer med sit Sværd en Helgen foran Indgangen til et Hus; ligeoverfor, en Klippe bag hvilken nogle Personer vise sig udtrykkende Rædsel; 2: Stephanus; Bl. 222, Apostlen Andreas.

Malerierne, udførte paa Pergamentets egen Grund, ere i det Hele ubetydelige. Figurerne ere meget smaa, 0,047 m. b.; de første have uforholdsmæssig store Hoveder og Hænder, længere fremme ere Proportionerne smukkere; to Illuminatorer synes at have udført Malerierne. Karakteren er naturligvis streng, alvorlig. Kostumet er enten holdt i meget lyse eller i meget mørke Farver. Martyrerne holde i Reglen enten en Bog eller et lille hvidt Kors i Haanden; Stephanus holder i h. H. et saadant Kors, i v. H en Tavle, hvorpaa er afmalet to Portræter. Alypius's Figur er den bedste og ganske godt vedligeholdt, nærmest den kommer Katerine, flere af de andre have lidt en haard Medfart.

Den forreste Figur er omgiven af en Ramme med Arabesker. I hver Fortælling begynder det første Ord med et forziret Initial, som et Par Steder er dannet af Dyr: en Slange, en Fugl (Bl. 34 og Bl. 90 b.).

Under Indholdsfortegnelsen paa første Blad er skrevet: *Fr. Rostgaard* emit Venetiis 1699. Paa Rostgaards Auktion 1726 kjøbte Grev *Danneskjold* Haandskriftet for 8 Rdl. 5 Mk., efter Danneskjold kom det til det store kgl. Bibliothek [1]) Bindet er gammelt: Træplader og mørkebrunt Læder med Forziringer.

Af græske Haandskrifter kunne endnu nævnes:

Gl. kgl. Saml. i Folio, Nr. 18: 30 Homilier over Psalmerne af *Basilius*, Ærkebiskop i Cæsarea i Kappadocien. Det er et anseligt Haandskrift, 493 Blade, skrevet med en god stor Kursivskrift fra 11. Aarh., 30 c. h., 22 c. b. Det nævnes her paa Grund af de smukke Vignetter med Blade og Blomster i blaa eller grøn Farve, varieret med Rødt og Hvidt, paa

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 451, Nr. 74. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 400, Nr. 17.

Guldgrund og tilsvarende Initialer, hvormed hver Homilie-Afsnit begynder. Der er Intet, som særlig udmærker Dekorationen i dette Haandskrift, men den er, paa meget faa Undtagelser nær, særdeles godt bevaret, Farverne staa rene og skinnende.

Frederik Rostgaard har kjøbt Haandskriftet i Venedig 1699. Paa hans Auktion i 1726 solgtes det for 12 Rdl. til Grev *Danneskjold*, efter hvem det kom til det st. kgl. Bibliothek [1]). Det er indbundet i tykke Træplader dækkede med mørkebrunt Læder med indpressede Figurer.

I samme Stil, men af meget ringe Betydning er Nr. 168 i Fol. i gl. kgl. Sml., et Martyrologium for November Maaned fra 11. Aarh. Det har tilhørt Dr. *Askew.* [2]).

Et meget raat Ornament gjort med Pennen og forziret med Zinnober findes i Ms. Nr. 1324 i 4^0 i gl. kgl. Saml., et Evangeliarium fra 12. Aarh., kjøbt af *Rostgaard* i Venedig 1699[3]); et noget bedre, lignende Knytteværk, gjort med Pennen, udfyldt noget med lyserød Farve og Zinnober findes i Nr. 418 i Folio i gl. kgl. Saml., Aristophanes's Plutus fra 14. Aarh. Endelig kan nævnes Nr. 1964 i 4^0 i samme Samling: Apollonius Alexandreis de Syntaxi, et Haandskrift fra 14. eller 15. Aarh., der begynder med et lille Initial, *A*, ret kjønt, men meget ubetydeligt. Dette Haandskrift er kjøbt af *Rostgaard* i Venedig 1699. Grev *Danneskjold* kjøbte det for 6 Rd. 2 Mk. [4])

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 451, Nr. 71. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 400, Nr. 14.

[2]) I Bibliotheca *Askewiana* manuscr., S. 35, Nr. 572, urigtig kaldet »Gregorii Nysseni Homiliæ«.

[3]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 450, Nr. 69. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 400, Nr. 12 (kjøbt for 8 Rd.).

[4]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 458, Nr. 141. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 402, Nr. 48.

Evangeliarium.

X. Aarh. Gamle kongl. Saml., Folio Nr. 10.

Dette Haandskrift blev allerede i forrige Aarhundrede betragtet som en af Bibliothekets Mærkværdigheder, dog vistnok mere paa Grund af det Navn, man gav Bogen, end fordi man ret forstod at vurdere det som Kunstarbejde. Man kaldte det nemlig Knud den Stores Ny Testament.[1]) Der er Intet, hvorpaa man med nogensomhelst Grund kan støtte Retten til at give det et saadant Navn; men det er ganske rigtig henført til Knud den Stores Tidsalder, idet det med nogenlunde Sikkerhed kan siges at være skrevet i England omtrent ved Aaret 1000 [2]).

Haandskriftet er i Folio og bestaar nu af 155 Blade, det er 38 c. h., 28 c. b. Texten er skreven over hele Siden og er skreven med en smuk, stor og fast Minuskelskrift. De første 8 Blade indeholde Canon Evangeliorum. Denne Canon er rigt udstyret med Rammer formede paa forskjellig Vis, saaledes at to ligeoverfor hinanden staaende Sider korrespondere: Piller med Sokler og Kapitæler, dannede af Blade, der falde langt ud, rask slagne Buer, paa Archivolterne Engle — Bl. 1 b og Bl. 2 — eller Bladsnirkler; Bl. 4 b og Bl. 5 bære Yderpillerne 2 smaa Taarnbygninger med runde og spidse Tage; paa andre Bl. en simpel, bred, rektangulær Ramme. Farverne, mest Rødt i forskjellige Nuancer, ere ikke meget rene, foruden Guld er Sølv anvendt, men Sølvet er oxyderet, Farven er bleven sort.

Bl. 17 b ses et Maleri, 30 c. h., 21 c. b., udfyldende hele Siden, omgivet af en simpel fireledet Ramme, delt paa

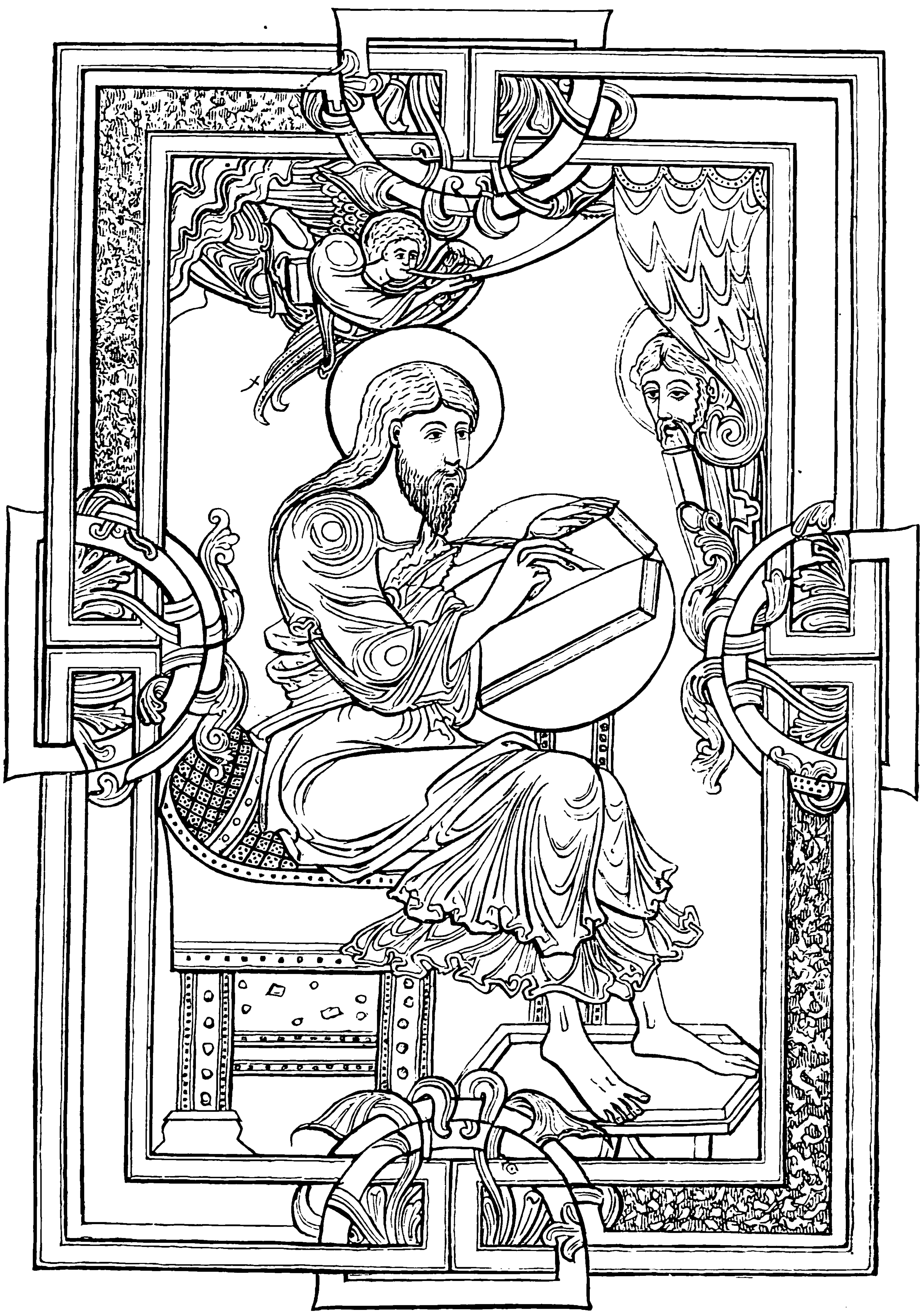
---

[1]) Professor *Westwood* har misforstaaet denne Tradition, idet han fortæller, at Kong Knud selv bragte det med sig fra England, »den Knud, som fik Navnet den Hellige.«

[2]) Westwood i Archaeological Journal, XVI, 1859, S. 144.

hver Side i to Stykker, der ere forenede ved et Slags Hængsel eller Spænde med Ornament af lange Blade. Matthæus, iført en brun Kjortel, hvis Folder ere givne ved

Fig. 2.

Evangelisten Matthæus.

Hvidt, og blaa Kappe, hvis Folder ere givne ved Sort, sidder paa en Lænestol med en gylden Pen i h. H. tænkende paa, hvad han skal til at skrive i den opslagne Bog, som ligger paa et lille Bord foran ham. Haar og Skjæg ere lysebrune,

Hænder og Fødder uforholdsmæssig lange. Ansigtet er udtryksløst, han luder forover med Hovedet og retter sit Blik henimod Gud Fader, hvis Hoved, med blaat Haar og Skjæg, kiger frem bag et Tæppe. Ovenover Evangelisten ses Englen, der blæser i et mægtigt, krumt Horn. Grunden i Billedet er grøn. Alle tre Figurer have Guld-Glorier. Professor *Westwood* har gjengivet dette Billede i sit store Værk over de irske og angelsachsiske Haandskrifter, og han har gjort opmærksom paa, at det vistnok maa være en Kopi efter St. Matthæus i Haandskriftet the Gospels of Lindisfarne fra Begyndelsen af det 8. Aarh., der bevares i British Museum [1]). Bladet med Marcus er skaaret ud. Bl. 82 b ses Lucas; han sidder, bøjet forover, paa en simpel Stol; med en gylden Pen skriver han i en Bog, paa hvis opslagne Sider de første Ord af hans Evangelium ere skrevne med Guld; han er iført en gul Kjortel og hvid Kappe, hvis Folder ere givne med Brunrødt; hans Haar er rødt, Lokkerne givne ved Hvidt; ovenover ses Tyren blæsende i et stort, krumt Horn. Grunden i Billedet er rød. Rammen er sammensat af flere Led, Rødt, Hvidt og Guld er anvendt, desuden de sædvanlige Blade. Bladet med Johannes er skaaret ud. Paa Siderne ligeoverfor Evangelisternes Billeder læses de første Linier af Evangelierne skrevne eller rettere malede med store Guldbogstaver (for Marcus Evangelium mangler dette Blad); det første Bogstav er meget stort, udstyret med Farver og ornamenteret i engelsk Stil med Snoninger og Slyngninger, et *L*, et *Q* og et *I*.

Billederne af de to Evangelister ere gode Prøver paa det engelske Miniaturmaleri fra en sildigere Periode: Proportionerne i Figurerne ere overdrevne store, Hænder og Fødder altfor langtstrakte, Klædebonnets Foldekast aldeles umotiveret i stærk bølgende Bevægelse, i Modsætning hertil ere Ansigterne uden Udtryk, næsten dumme. Farverne ere matte, ikke ganske rene og temmelig uharmonisk sammenstillede. Et Vidnesbyrd om,

---

[1]) Westwood, Irish and anglosaxon manuscripts, T. 41, sml. T. 13.

hvorledes Maleren er gaaet til sit Arbejde, er bevaret. Han har været ved at begaa den Fejl, at sætte Matthæus paa Bl. 8 b, der er ubeskrevet og følger ligefter Canon, foran Hieronimus's Brev til Damasus. Paa denne Side ses nemlig i Pergamentet Omridsene af Billedet med Matthæus, idet Linierne ere dragne med en Griffel eller et andet stumpt Redskab. Linierne ere fordybede, saa at Pergamentet maa have været fugtet. Paa Forsiden af Bl. 82 ses Omridsene af Maleriet med Lucas meget tydelig dragne med et lignende Redskab.

Dette Haandskrift har havt flere bekjendte Ejere, hvilket ses af Notitser skrevne paa den indre Side af den forreste Bindplade: *Niels Hemmingsen*, *Niels Nielsen Colding*, *Gunde Rosenkrantz*, *Joachim Gersdorf*, med hvis Bogsamling det kom til Frederik den Tredies Bibliothek [1]). Det er indbundet 1569 i hvidt Skind med pressede Figurer, blandt dem Luthers og Melanchthons Portræter.

Psalterium Davidis.

XI. Aarh. Thottske Samling, Fol., Nr. 145.

Dette Haandskrift er udført i England; det er 25 c. h., 16 c. b., og bestaar af 177 Blade, (af hvilke tre, Bl. 89—90 og 125, ere udrevne og erstattede ved Papir). Det er skrevet med en meget fast og meget smuk Skrift. Hele den første Side er smykket ornamentalt paa en ret ejendommelig Maade: i en Rektangel er indtegnet en Rhombe, hvis Spidser ere knyttede til Midten af Rektanglens Sider ved smaa Halvcirkler; derved fremkommer 5 Rum, i hvilke staa Bogstaverne af det første Ord i den første Davids Psalme: i Midten *B*, foroven *E* og *A*, forneden *T* og *US*. De geometriske Figurer dannes af Rammer med forskjellige fint tegnede Blad-Ornamenter og to

---

[1]) *C. Bruun*, Det store kgl. Bibliotheks Stiftelse, Kbh. 1873, S. 54.

brede Linier af Guld, adskilte og omsluttede af røde Linier. Grunden er blaa, grøn, brunrød eller gul. Bogstaverne ere dannede af slyngede Grene og Løvværk. Desværre har denne Side lidt megen Overlast. I Texten forekomme flere Initialer, som ere ornamenterede, men ikke have stort Værd: Bl. 25, et *D* med en menneskelig Figur, Bl. 41 et *D*, Bl. 55b et *D* med en Figur (Overdelen af en Konge med en Krone), Bl. 71 et *S* dannet af en Slange og en menneskelig Figur, Bl. 107 et *C*. Ejendommelige for Forziringerne i dette Haandskrift ere de klare Gummifarver, som ere anvendte.

Paa den indre Side af det forreste Bind staar skrevet: *M. Heinrico Haselmann gehört diess buch Anno Christi 1615.*

Evangeliarium.

XI. Aarh. Gamle kongl. Samling, 4°, Nr. 1325.

Dette Haandskrift bestaar af 283 Blade, af hvilke dog de 3 første og de 2 sidste i en senere Tid, i det 14. Aarh., ere blevne forenede med den egenlige Bog. Professor *Westwood* sætter [1]) det til det 9. Aarhundrede, men af palæographiske Grunde maa det vistnok henføres til det 11. Texten er skreven over hele Siden med en smuk, fast Minuskelskrift. Det er 21 c. h., 15 c. br. Bladene 12—19 indeholde Kanon; Dekorationen er meget kunstløst udførte Pennetegninger: Piller forbundne foroven ved Buer, som ere kolorerede med meget matte Farver. Foran hvert Evangelium forekommer et Maleri, fyldende en Side, paa hvilket Evangelisten er afbildet; de sidde med Blækhornet i v. H., medens de med en lang Pen i h. H. skrive paa et ligefor dem staaende stort Initial, som om det var en Piedestal, der skulde forsynes med en Indskrift; Lucas skriver dog paa en stor ornamenteret Kugle. Figurerne ere slet proportionerede: lange Lemmer og smaa Hoveder med karakterløse Ansigter. Johannes er fremstillet som en gammel, skjæg-

[1]) Archæolog. Journal, XVI, S. 144.

get Mand, de tre andre Evangelister som unge Mænd uden Skjæg. Evangelisternes Symboler svæve ned imod dem, bevingede, med en Bog. Disse Figurer ere tegnede med Pennen, og derpaa illuminerede med tynde Farver. Engelske Mønstre ligge utvivlsomt til Grund.

Har Haandskriftet ikke stor Betydning ved dets Malerier, saa har det nogen Interesse dels, fordi det har tilhørt Dalby Kirke i Skaane, hvilket ses af forskjellige Notitser, som ere førte ind i det i det 13. og 14. Aarhundrede og i hvilke Kirken nævnes [1]); dels, fordi det er det eneste Haandskrift, der findes i det st. kgl. Bibliothek med et fra Middelalderen bevaret Metalbind. Dette Bind viser paa Forsiden Christus trædende paa Dragen, i hvis Gab han støder sin Stav med et Kors paa den øverste Spids, paa hver Side en Cherub, foran nederst til Højre ses Hovedet af en Person, som retter et undrende Blik op imod Christus; hele denne Fremstilling er graveret i Messing. Paa Bagsiden ses i Relief af forgyldt Kobber, som desværre har lidt Overlast, Christus paa Korset, under Fodbrædtet Kalken staaende paa en Halvbue med en Blomst nedenunder; ved Siden Maria og Johannes, foroven Sol og Maane fremstillede ved menneskelige Figurer med deres Attributer. Begge Sider ere omgivne af en Rand med ornamentale Forziringer i romansk Stil og udførte med meget grov Emaille.

Bindet maa være meget senere end Bogen, thi forrest i denne er indhæftet i det oprindelige Bind 3 Pergamentsblade foruden en Rest af et fjerde, som ere linierede og beskrevne i en langt senere Tid, i det 14. Aarh., medens den første Qvartern er betegnet med et »II«, saa at følgelig rette den første Quartern mangler. Eller er Bindet taget fra en ældre Bog og benyttet til dette Evangeliarium, til hvilket det efter Størrelsen passede?

---

[1]) Foran Kanon læses saaledes: *Isti sunt dies sollempnes in quibus oportet dominum pastorem dalbyensem propinare canonicis suis post comestionem potum specialem qui dicitur Non stop vulgaliter videlicet in* (derpaa følge Festdagenes Navne.)

Psalterium Davidis.

XII. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 143.

I det st. kgl. Bibliotheks Række af illuminerede Haandskrifter fra de tidligere Aarhundreder indtager dette Psalterium en meget fremragende Plads baade ved sit smukke palæographiske Ydre, ved Billeder og Initialer med ornamental Udsmykning, og ved den udmærkede Maade, paa hvilken det er bevaret. Det er skrevet med en smuk Haand, en meget stor og kraftig Minuskelskrift, indeholder 199 Blade, og er 29 c. h., 20 c. b.

Bl. 2--7 indeholde Kalenderen, skreven med forskjellige Farver og Guld.

Bl. 8—15 indeholde 16 Miniaturer, som næsten udfylde hele Siden, de ere 0,185 m. h., 0,135 m. b. De billedlige Fremstillinger ere følgende:

Bl. 8. Mariæ Bebudelse. Gabriel nærmer sig paa Taaspidserne, med h. H. løftet i Vejret, mod Maria, som løfter den h. H. op i Forundring. Englen holder i v. H. et Skriftbaand: Ave Maria. Gratia plena. Dominus T.; Maria holder ligeledes i v. H. et Skriftbaand: Fiat. michi. secundum. Verbum tuum. En Due flyver ned mod Maria.

Bl. 8 b. Mariæ Besøgelse. Maria og Elisabeth omfavne hinanden. Overkjortlen ligger om Arme og Ryg næsten som Vingerne paa Cheruber. Hver Kvinde bærer et Slør lagt over Hovedet og om Halsen, det hænger ned ad Ryggen, Enden af det er slynget henimod et Træ, som paa hver Side begrændser Scenen.

Bl. 9, Englens Forkyndelse for Hyrderne. Tre Hyrder, med grove Ansigtsformer, rette Blikket op imod Englen, som flyver ned imod dem, med et Skriftbaand: Ecce. Annuncio. Vobis. Gaudium. Magnum. Englens ene Fod er endnu skjult

i Skyer, tegnede med sorte bølgende Linier med hvid, rød, grøn og lysebrun Farve imellem. Hjorden betegnes ved langhaarede Gedebukke, hvilende sig eller gnavende af Smaabuske. Lige i Forgrunden sidder en lille Hund. Denne og Gedebukken have om Halsen gyldne Baand; i Buskenes Grene ses ogsaa Guldlinier. Den ene af Hyrderne har om Benene to gyldne Kjæder.

Bl. 9b. Maria hvilende paa Lejet, ved dets Fod, bagved, sidder Joseph støttende Hovedet i h. H. Han har blaat Haar og Skjæg, en lille lav, rund Hat med bred Skygge og en Knop foroven; Hatten er rød. Maria rækker sin v. H. henimod ham, som ser paa hende med et alvorligt Blik. I Baggrunden hviler Christusbarnet i Krybben, ved hvilken Æslet og Oxen staa, — malede umiddelbart paa Guldgrunden. To Gardiner hænge ned fra Rammens øverste Rand og ere slyngede om Rammerne paa Siden.

Bl. 10. Herodes sidder paa sin Throne med Krone paa Hovedet og Scepteret i h. H., Fødderne overkors paa balletmæssig Maade; v. H. er strakt i Vejret. Han taler til de hellige tre Konger, som staa for ham og rette Hovedet hen imod ham for at høre hans Ord. Som paa de to følgende Billeder er den ene af Kongerne fremstillet som en gammel Mand med blaat Haar og Skjæg, den anden har kort brunt Skjæg, den tredie er en skjægløs Yngling.

Bl. 10b. De hellige tre Konger tilhest i rask Trav og i ivrig Samtale. I Baggrunden to Træer, over det ene af dem flyver en Due.

Bl. 11. De hellige tre Konger for Maria med Barnet. Det sidder paa Moderens Skjød, det har en gylden Glorie, holder i v. H. en lille Lilliestav, h. H. rækkes velsignende frem imod den ældste Konge, som knælende rækker sin Gave; de to andre staa bagved i ivrig Samtale. Maria har en rød Glorie. Kongerne bære paa dette Billede Guldkroner.

Bl. 11 b. Barnemordet i Jerusalem. Herodes sidder paa et højt Sæde, Benene balletmæssig overkors; han støtter v. H. paa v. Ben og peger med h. H. opad, idet Blikket er rettet imod en af de tre Krigere, som ere i Begreb med at dræbe tre Børn; Krigerne ere iførte Ringbrynjer, som slutte om Hovedet og kun lade Ansigtet frit. I Forgrunden to Kvinder, den ene knæler for Herodes og retter bønfaldende Blik imod ham; den anden synker til Jorden, hun drager sit Barn ned til sig ved Armene, medens en Kriger løfter det op ved det ene Ben.

Bl. 12. Flugten til Ægypten. Joseph gaar foran, med en lille rund og lav, blaa Hat paa Hovedet; i h. H. og over Skulderen en Vandringsstav med en Pose hængende; i en Snor trækker han Æslet, paa hvilket Maria sidder med Christus, der er fremstillet som et Barn i Svøbet med gylden Glorie og rødt Kors. Bagefter følger en Tjener, som peger op imod en Engel, der flyver ud fra en Sky og peger fremad. Maria læner sig lidt forover hen imod Joseph, som har vendt Hovedet imod hende og peger med v. H. opad. Jorden er malet blaa og grøn med stærke bølgende Linier; Græs betegnes ved smaa Grene og Straa stillede i Linie. Maria og Englen have Guld-Glorier.

Bl. 12 b. Præsentationen i Templet. Maria løfter det store Christusbarn, som rækker den h. H. velsignende opad, hen imod Simeon, som rækker Armene frem imod det. Han, Barnet og Maria have røde Glorier; imellem Maria og Simeon et højt Bord eller en Piedestal i tre Dele, architektonisk forenede; Joseph bærer en Kurv med to Duer, Anna staar bag ham, hun bringer to Duer i sin venstre Favn.

Bl. 13. Christi Daab. Christus, en lang, nøgen Figur, staar i Vandet, der løfter sig som en Vandhøj op til Lænden; i Vandet (malet grønt) ses Fiske. Tilvenstre staar Johannes den Døber, nøgen, med et Kamelskind om Skulder og Ryg. Hans Ansigt er grovt, han har mægtigt Skjæg og Haar. Paa den anden Side holder en ung Mand Christi Kjortel. Alle tre

Figurer have gyldne Glorier. Bagved, paa hver Side, to Træer. Foroven, indenfor en grøn Bue med hvide Fryndser, ses Gud Fader med Armene udstrakte, h. H. løftet velsignende, i v. H. bærer han Himmelkuglen; blaa Korsglorie.

Bl. 13 b. Indtoget i Jerusalem. Christus nærmer sig Jerusalem ridende paa Æslet, dets Forben træde paa Jorden, Bagbenene svæve i Luften og synes at træde paa Fødderne af Apostlene, som følge bagefter; ovenover dem flyver en Engel ned mod Staden, holdende et mægtigt med Ædelstene besat Kors, alle Personer have røde Glorier. Fra Byens Porte ile flere Mænd Christus imøde, en af dem breder en rød Kjortel ud foran Æslets Fødder, en anden holder et Palmeblad i Haanden. Jerusalem er malet som en rund Mur med høje Taarne; Hoveder af Indbyggere kige frem bag Muren og se op imod Englen.

Bl. 14. Judas forraader Christus. Disse to Figurer danne tilligemed Malchus en Gruppe i Midten, bag Judas Soldater i borgerlig Dragt (uden Rustning), væbnede med Øxe, Knipler, Landse; en løfter en Lygte. Bag Malchus træde Apostlene frem, i Spidsen for dem Peter — blaat Haar og Skjæg —, som med et stort Sværd rammer Malchus's højre Øre. Christus og Apostlene have røde Glorier.

Bl. 14 b. Den korsfæstede Frelser. Christus er fremtillet som død, med stærkt udad bøjet Krop, og med begge Ben naglede til Korset; han har ingen Tornekrone, et Klædningsstykke hænger om hans Lænder og Ben, hæftet om Livet med et rødt Baand, der ligner en Ring. Korset er malet grønt, det er dannet af to Grene med afhugne Kviste; paa Spidsen af det et Skriftbaand: Jhesus. Nazaren. Rex. Judeorum. Ved Siderne Maria og Johannes. Ovenover Sol og Maane personificerede i Medailloner. Alle Figurer have røde Glorier.

Bl. 15. Englen sidder ved den aabne Grav malet som en stor firkantet Kiste med grøn marmoreret Side. Dækket til Graven (et rødt Brædt) ligger paa Skraa over Graven og tjener Englen til Sæde. Han holder en lang hvid Fjeder i h. H.

og peger med den v. H. ned i den tomme Grav. Ligeoverfor staa de tre Kvinder med Salvekrukker. Deres Gebærder udtrykke Forbavselse. Alle have røde Glorier. Nedenunder, indenfor en blaa Bue, ses Vagten: tre Krigere i Ringbrynjer, de to med Hætter, den tredie med en spids rød Hue paa Hovedet. De to sove, den tredie synes lige at være vaagnet og at ville rejse sig

Bl. 15b. Den forherligede Christus siddende paa Regnbuen, omgivet af en Mandorla (begge malede med grøn og violet Farve). Christus løfter h. H. med de tre Fingre udstrakte til Velsignelse, i v. H. holder han Evangeliebogen med Bogstaverne Alpha og Omega; hans Fødder støtte paa Jordkuglen. Udenom Evangelisternes Symboler med røde Glorier; Ørnen holder en hvid Rulle, de tre andre Figurer hver en rød Bog.

Hvert Maleri er omgivet af en Ramme med afvexlende Forziring: snoede Linier, et bugtet Baand eller et Blad-Ornament, som gjentages, mest i lyse Farver. Fælles for alle Malerierne er det, at de ere malede paa Guldgrund eller paa en Grund med en svær Farve: Rødt, Blaat, Rødbrunt, oplivet ved smaa hvide Prikker, helst flere sammen i Kredse. Paa flere Sider staa Personerne indenfor høje Søjler, der bære Buer, ovenpaa hvilke ses Taarne og Bygninger. Maleren maa have været en særdeles dygtig Mand; havde han levet i en mere kunstnerisk udviklet Tid, vilde han have kunnet yde noget Ualmindeligt, saa fortræffelig er hans Brug af Pennen og Behandling af Farverne. Men Tegningen er hans svage Side, dette deler han med sin Tidsalder. At give Ansigtet Udtryk, har han kun forstaaet daarlig. En Stilling af Arm og Haand, dertil underlige skulende Øjne ere de bedste Midler, han raader over, for at bringe Bevægelse i sine Figurer. Dog er der nogle Tilløb til at individualisere. Se saaledes Josephs Ansigt Bl. 9b; Bl. 11b i Barnemordet ses det ene Barn med Sværdet i Brystet, Barnet græder og lægger sin højre Haand op til Kinden; det andet Barn har faaet et Sværd stukket igjennem

sit lille Legeme, det vender Hovedet om imod Herodes og strækker sin højre Haand imod ham. Alle Personer, navnlig Kvinder, som staa oprejst, have meget lange Legemer og tæt sammenstillede Fødder. Draperiet slutter sig paa det nøjeste til Legemets Form, saa at Personerne ofte faa et Udseende, som om de vare trukne op af Vandet med Klæderne paa. Foldekastet er vel ikke altid heldig motiveret, men det er behandlet fint og med Ynde. De kvindelige Ansigter ere tegnede med bløde Omrids i brunlig Farve, Christus har noget Byzantinsk i sit Physiognomi: et smalt Ansigt, lige Næse, med bred Ryg og lidt opadtrukne Næseboer, noget tykke Læber, et lysebrunt Skjæg — han ligner Gud Fader, den mellemste af de hellige tre Konger og nogle af Apostlene. Alle Figurer i borgerlig Dragt, Hyrderne paa Marken, Indbyggerne i Jerusalem, have grove Træk og store fremspringende Næser; Ansigtets Konturer ere givne med svære, sorte Linier, Ansigtsfarven er hvid, ofte noget grønlig, med Rødt i Pande, Kinder, Læber og undertiden langs Næseryggen. De dominerende Farver er Rødt, Blaat, Grønt, Rødbrunt; for at frembringe Lys og Skygge ere Farverne brudte med Lokalfarvens Nuancer (Hvidt brudt med Blaat), Farverne ere i Reglen kraftige og have et godt Underlag. Stærke, sorte Konturlinier ere næsten gjennemgaaende. Hvor større Flader træde frem, mest i Draperiet, men ogsaa paa Dyr, har Maleren anbragt fine og nydelig sammenslyngede Ornamenter, hyppig med hvid Farve, undertiden med blaalig (f. Ex. paa rødbrun Grund). Klædedragten er i Reglen antik, kun læge Mænd og Krigere bære Samtidens Dragt, men med lidet Ejendommeligt i den.

Med Bl. 17 begynder Texten, som er skreven over hele Siden (dog med store Marginer), hvert Vers begynder med en ny Linie, og Begyndelsesbogstavet i det første Ord er skrevet udenfor Linien med Guld. Hver Psalme begynder med et ornamenteret Initial, større eller mindre, næsten alle udmærket udførte med skjønne Farver. Der lader sig adskille 3 Manerer

i Udførelsen af disse Initialer. Den første Gruppe gaar til Bl. 72. Dens Særkjende er: dæmpede Farver, svagere sorte Omrids, Anvendelse af meget svagt Hvidt, Guldgrund med indridsede Ornamenter, megen Gummi. Ornamenteringen er: slyngede Grene med Løvværk, Figurer, Mennesker og Dyr — ogsaa phantastiske — fordelte mellem Grenene og grupperede paa forskjellig Maade. Initialerne have mest blaa Grund og ere i Reglen af mindre Dimensioner undtagen det første, et udmærket komponeret og smukt udført kæmpemæssigt *B* hvormed den første Psalme begynder: *Beatus*. Dette er her gjengivet i naturlig Størrelse. Af egenlige Malerier kunne følgende anføres:

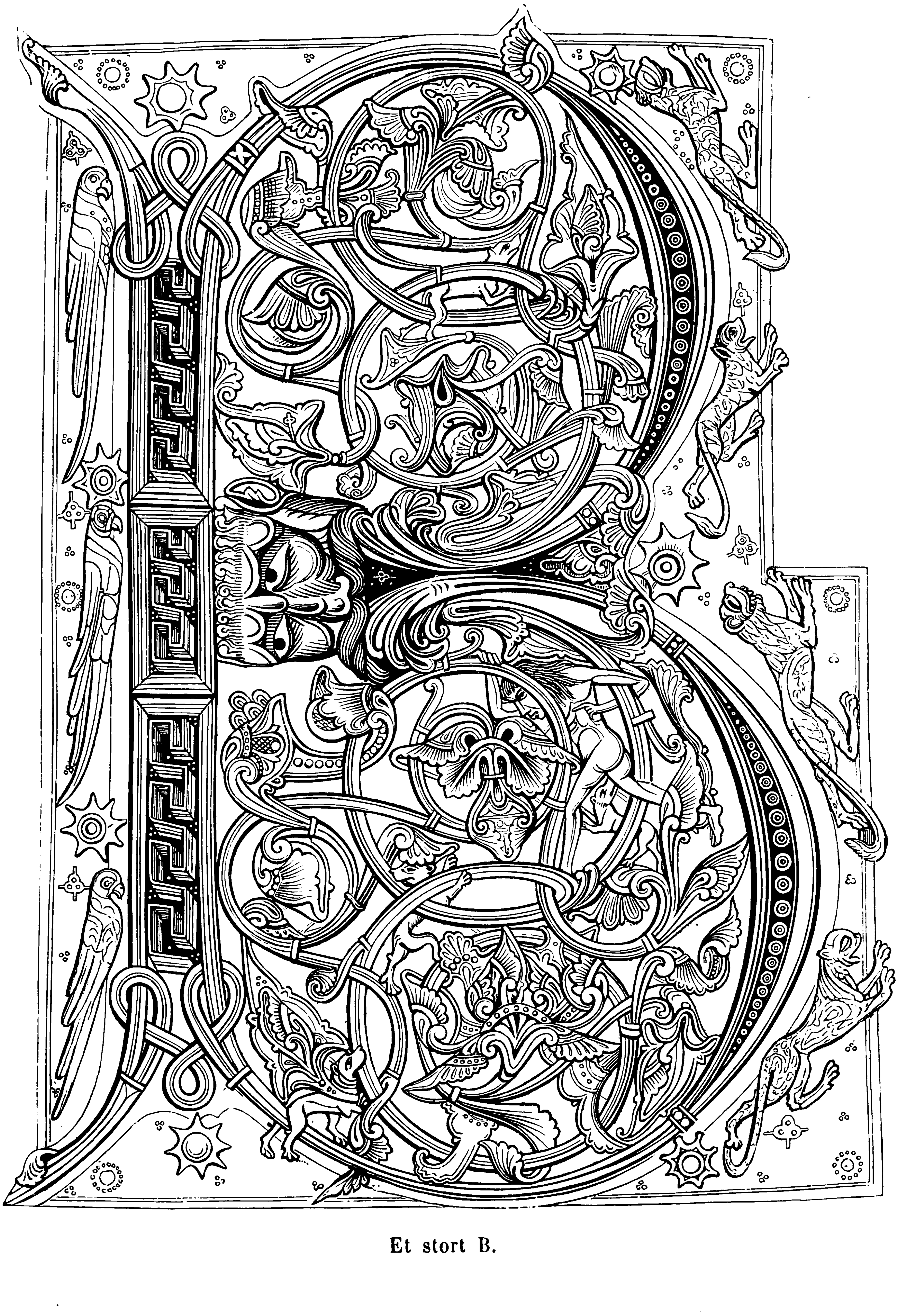
Bl. 40, Ps. 27: Dominus illuminatio mea, et *D*, hvori er fremstillet David, der salves til Konge. Ansigterne have en en stærk grønlig Farve.

Bl. 68, Ps. 51: Miserere mei, et *M*, hvori er fremstillet Propheten Nathans Møde med David, bag ham Bathseba i hvid Dragt med en mægtig Haarfletning. Bag denne Gruppe ses en Fæstning, fra hvis Mure Krigere kaste Stene ned paa en Mand i Rustning, der synker til Jorden ved Murens Fod.

Bl. 69b, Ps. 52: Qvid Gloriaris, et *Q*, hvori er fremstillet en Konge paa sin Throne, foran ham staar en Mand med et stort Sværd, han drager med v. H. en gammel Mand ved Haaret frem fra en Gruppe, som strækker Hænderne bedende frem imod Kongen; bag denne ses en Kvinde, der ilsomt træder ud fra et Hus, hun rækker Hænderne bedende frem imod ham.

Den anden Gruppe, som gaar fra Bl. 73 til Bl. 143, har følgende Særkjende: stærkt fremtrædende sorte Omrids, prangende Farver, stærkt fremtrædende hvide Linier; Grunden er mest rød, Guldet taber efterhaanden de indridsede Linier, Initialerne ere ofte meget store (i Sidens Højde), Ornamenteringen er lig den første Gruppes, men Maleren har Forkjærlighed for Dyreverdenen og for »drolleries«; de nøgne menneskelige Figurers Stillinger ere som i første Gruppe noget voldsomme, Ansigterne raa. Følgende Initialer kunne fremhæves:

Fig. 3.

Et stort B.

Bl. 75, et *S*: en Løve er sprunget op paa Ryggen af en næsten knælende Mand.

Bl. 77, et *D*: en Mand ridende paa en Bjørn, med Landsen stikker han et (blaat malet) Æsel i Bagdelen, dette sidder oprejst og spiller paa Harpe med Forbenene. Desuden forskjellige Dyr.

Bl. 79, et *D*: en Abekat, som spejler sig.

L 1 Bl. 90, et *Q*: en Abekat med Nathue rider paa en Gedebuk og holder i en Snor en Hund, som løber ved Sinde af. Bag Abekatten fjærner en Mand sig i Løb.

Bl. 103, et *E*: to meget phantastiske Jagtscener. Her er Sølv anvendt.

Bl. 107 b, et meget stort *I*: nederst en Mand med en Skriftrulle staaende paa en Drage, ovenover en Engel, øverst Christus med Evangeliebogen velsignende eller formanende.

Bl. 110, et *M* med en oprejst staaende Bjørn, der suger paa sine Labber.

Bl. 114b, et *Q*: Christus trædende paa Løven og Dragen.

Mange af Initialerne i denne Gruppe ere smukt udførte, f. Ex. Bl. 121b, et *I* med tre Medailloner, hvis Forziring næsten kan minde om en pompejansk Lisen; et enkelt har Karakter tilfælles med første Gruppe, f. Ex. et *S* Bl. 85b, flere af dem ere noget raat behandlede, navnlig mod Slutningen.

Den tredie Gruppe begynder Bl. 144. Dens Særkjende er: mindre Dimensioner, en farvet Linie er lagt udenom Initialet eller den Kvadrat, paa hvilket det er tegnet, og som mest har blaa Grund oplivet ved hvide Prikker. De menneskelige Figurer ere nøgne, helt blaa eller violette, hyppig ere Bogstaverne formede af sære fiskedannede firfødede Dyr (Løver, Hunde?), bøjelige og smidige, ligeledes blaa eller violette. De slyngede Grene ere finere, Bogstaverne ere i det Hele elegantere end forhen. Som Exempler paa Ornamenteringen kunne følgende Bogstaver nævnes:

Bl. 170 b, et *L*: en blaa Mand væbnet med et Spyd kæmper med en rød Mand væbnet med en Kølle.

Bl. 171 b, et *L*: en gul Løve spiller paa Violin.

Bl. 172, et *L*: fire Medailloner med 2 blaa kjæmpende Gladiatorer, en rød Løve spiller paa Harpe, en gul paa Fløjte, en blaa og en rød Mand brydes.

Bl. 173 b, et *L*: Bogstavet dannes af en nøgen, rød Mand stillet paa Hovedet, han har mistet højre Fod, Knæet hviler paa et Træben i Guld. Bogstavets nederste Linie dannes af Mandens udstrakte Arme, han holder i Hænderne en Krykkestok og en Sax, desuden ses i den blaa Grund en springende Hare.

Endelig forekomme Bl. 163, 174, 178 i Bogstaverne *C* og *D* smukt udførte Brystbilleder af ældre Mænd.

Bogen slutter med en Del Cantica, Hymner, den athanasianske Trosbekjendelse, Herrens Bøn, det apostoliske Symbolum, Litaniet og Bønner; her ere Initialerne fordetmeste blot store Bogstaver i Guld uden Forziring.

Det synes altsaa, at flere Malere have dekoreret denne smukke Bog; men de maa have arbejdet sammen med Skriveren, thi Skriften slutter meget nøjagtig til Pladsen til Initialerne, som med Blyantslinier er bleven afsat, hver Gang en ny Psalme skulde begyndes. Det er maaske ikke usandsynligt, at den, som har udført den mellemste Gruppe af Initialerne, har malet de ti store Miniaturer i Begyndelsen af Bogen.

Hele Karakteren i alle disse Tegninger tyder ganske bestemt paa, at Psalteriet er engelsk Arbejde, dets Alder kan med Sikkerhed sættes til anden Halvdel af det 12. Aarhundrede.

Der findes i Bogen et Par Ord, af hvilke det med nogen Sandsynlighed kan sluttes, at den har været i svensk Eje et Aarhundrede efter. Bl. 16 b er nemlig skrevet en Bøn, det er en Kvinde, en Nonne, som taler, og hun beder for »Birgerus dux«. Denne maa enten være *Birger Jarl Brosa*, d. 1202,

eller *Birger Jarl til Bjälbo,* d. 1266. Paa første Side er skrevet en Fortegnelse over Relikvier, som en Person har ejet, hvis Navn desværre er bortskravet; kunstige Midler have ikke ladet det komme tilsyne, kun kan læses »dns«, ɔ. »dominus. Denne Fortegnelse er skreven med en Haand fra henimod 1300.

I Kalenderen er ved den 27. Maj skrevet med en meget fin Haand: »Anno M°cc° lxx° ii Obijt illustris dux Eric[us] filius Abel regis«. Denne Notits er efter Haandskriften at dømme omtrent samtidig med den Begivenhed, den omtaler, men Haandskriften er aldeles forskjellig fra de, som ellers forekomme i Bogen.

Chr. Molbech har beskrevet dette Psalterium [1]) Han har med Urette sat det til det 13. Aarhundrede, forledet hertil af Navnene Birgerus dux og dux Ericus; han har nemlig ikke iagttaget, at selve Psalteriet er skrevet med en anden, ældre Haand end de Stykker, hvori de to anførte Navne forekomme.

Evangeliarium.

XII. Aarh. Gamle kongl. Samling, Folio, Nr. 11.

Dette Haandskrift bestaar af 133 Bl., af hvilke det sidste er ubeskrevet. Det er 33 c. h., 22 c. b. Texten er skreven i 2 Kolonner, Haandskriften er en smuk Minuskelskrift fra anden Halvdel af 12. Aarh. Haandskriftet er ypperlig bevaret, og det samme er Tilfældet med Malerierne i det: Billederne af Evangelisterne. Disse Billeder fylde hver en Side. Matthæus, Bl. 9 b, sidder i en Lænestol og skriver paa et langt Perga-

[1]) Nyt Aftenblad 1825, S. 41 ff.

mentsblad, der er lagt helt ned over et lille Skrivebord, medens den øverste Ende holdes af Englen, som ses foroven indenfor en Bue med blaa og rød Farve; i h. H. holder han Pennen, i v. H. Skrabekniven; hans Kjortel er rød, Kappen blaagraa, Haaret graat, Glorien rød. Marcus, Bl. 43, sætter den h. Fod paa Løven foran ham, v. Fod hviler paa Stolens Trin, i hvilket Skrivebordet er anbragt. Han sidder opret paa sit Sæde og stirrer hen for sig, h. Haand med Pennen holder han udstrakt til h., med v. H. støtter han Skrabekniven mod Evangelie-Bogen paa et lille Bord; Kjortlen er mørkeblaa, Kappen lysebrun, Glorien rød, Haar og Skjæg ere hvide med blaa Skygger; Løven, med en meget kantet Figur, er lysebrun med hvidt Skjæg og gyldne Øjestene. Lucas, Bl. 68, iført en blaa Kjortel og brun Kappe, sidder paa en Stol uden Ryg, Haaret er blond, Glorien grøn; han dypper Pennen i Blækhornet, som er stukket igjennem Stolesædet til h., v. H. med Kniven hviler paa Evangelie-Bogen; foran Evangelistens Fødder ses Overdelen af hans Symbol Tyren. Johannes, Bl. 106, er iført en mørkeblaa Kjortel og rød Kappe, Haar og Skjæg ere hvide, Glorien er blaagraa; han vender sig tilhøjre og er fremstillet som hel fordybet i sit Arbejde, Benene ere stillede overkors, højre Fod har han løftet op under sig; han støtter Hovedet med h. H., medens Albuen hviler paa Evangelie-Bogen, i hvilken han peger med Kniven i v. H.; paa en af Stoleryggens Stokke staar Ørnen med udslagne Vinger. Tilhøjre for hver af Evangelisterne er Begyndelsesbogstavet af det første Ord i Evangeliet malet med en rig Ornamentering af Stængler og Løvværk, som sno sig i smukke Slyngninger, mellem hvilke ses klattrende Drenge, Hunde og Fugle. De fremherskende Farver ere Rødt, Blaat, Grønt og Hvidt. Grunden er Guld. Saavel de anvendte Farver, som Figurerne med stærkt markerede Ansigter, de hvide Linier og en let Nuancering af Farverne for at tilkjendegive Folder og Skygger, endelig de stærke med en sikker

Haand paasatte sorte Linier, som danne Figurernes Omrids, føre dette Arbejde hen til Tydskland. Paa Bl. 1 b ses et illumineret Initial *B*, paa Bl. 125 er ladt aaben Plads til Initialet *S*.

Dette Haandskrift stammer fra det *gottorpske* Bibliothek.

Evangeliarium.

XII. Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 21.

Dette Haandskrift indeholder 156 Bl., det er 23 c. h, 16 c. b. Texten er skreven helt over Siden med en smuk og sikker Minuskelskrift. Foran hvert af Evangelierne har der været et Maleri af Evangelisten, det første, Bl. 5, med Matthæus er udklippet. Disse Billeder udfylde hele Siden. Marcus, Bl. 44 b, støtter den venstre Albu paa Evangelie-Bogen, h. Haand rækker han tilhøjre for at dyppe Pennen i Blækhornet, som med en anden Pen er anbragt i et lille Bord ved hans Side. Lucas, Bl. 72 b., skriver i sin Bog, Johannes, Bl. 115 b, er ifærd med at skjære sin Pen. Marcus er iført en lyseblaa Kjortel, en mørkviolet Kappe svøbt om Underlivet og det h. Knæ, over Ryggen og h. Skulder et rødt Shawl foret med Gult. Lucas er iført en lignende Dragt, kun er Kappen prydet med en bred Guld-Bræmme. Johannes er iført lyserød Kjortel, gul Kappe og lysviolet Shawl. Glorierne ere røde. Ovenover Evangelisterne ere deres Symboler afmalede paa blaa Grund indenfor røde Buer. Hvert Billede er omgivet af en Ramme med Blomster og Blade malede med lyse Farver. Saavel Farverne, af hvilke Rødt og Grønt navnlig ere fremherskende, som Ansigternes Form med grove Træk, store Næser, himmelvendte Øjne, henvise dette Arbejde

til Tydskland. Iøjnefaldende er Lucas's Stilling: hans Ben og Fødder have et fuldstændig balletmæssigt, zirligt Sving, der staar i stærk Modsætning til det døde Ansigt. I alle fire Malerier er Grunden delt i to Dele; den underste, større, er fremstillet som et brunrødt Tapet med Kvadrater, hvori vexelvis en Ørn og et Kors i Guld, omgivet af en bred Ramme i Guld; den øverste, mindre, Del er grøn. Ligeoverfor Malerierne er paa den følgende Side Begyndelsen af Evangelierne skreven med Guld og Sølv paa rødbrun Grund, Initialet er særlig fræmhævet; Sølvet har mistet sin Glands; Farven i Rammen udenom, rød og grøn, er betydelig udvisket. - Dette Haandskrift staar i hele Udførelsen meget tilbage for gl. kgl. Saml. i Fol. Nr. 11, som ovenfor er beskrevet.

Wilhelmi Vita s. Bernardi Clarev. Edmeri Vita s. Anselmi Cant.

XII. Aarh. Gamle kongel. Samling, Folio, Nr. 181 og 182.

Det første Haandskrift [1]) bestaar af 72 Blade, beskrevne i 2 Kolonner, 32 c. h., 23 c. b. Skriften er meget smuk og fast. Bl. 1 er tegnet et *S*, hvori Hovedlinien dannes af en bugtet Drage; den er omgiven af Blomsterstængler og Blade. Bl. 1 b er i et *B* malet Biskop Vilhelm skrivende; han er iført en graa Munkekappe, hvis Hætte er kastet tilbage. Bogstavet ender foroven i en lang Stilk, som slutter med et lille skjægget Hoved med Narrehue paa. Maleriet er meget ødelagt.

[1]) Det indeholder desuden: Quid in monasterio Saviniensi contigerit sub venerabili patre ejusd. monast. Serlone, og nogle Bemærkninger de ostensione carnis et sangvinis Christi in sacra coena.

Det andet Haandskrift[1]) bestaar af 48 Blade. Det ligner det foregaaende i sin ydre Skikkelse. Bl. 1 er tegnet et *Q*, i hvilket Tværstregen dannes af en Dragefigur; Bogstavet indeholder en Fremstilling af Edmer skrivende paa sin Bog om Anselm, meget lig Biskop Vilhelm i Nr. 181. Paa samme Side ses et *J* dannet af en langstrakt Figur, en Biskop (Anselm), iført en mørkeblaa Kaabe, han løfter h. H.s tre Fingre op foran Brystet og holder Bispestaven i v. H.; han staar paa Hovedet af en lille dværgagtig Person, der er iført en rød Ærmekaabe og sidder paa Hug. Bl. 30 b er tegnet et *S* som en Drage med menneskeligt Hoved; Bl. 31 et *M* med Stængler og Løvværk.

Behandlingsmaaden er i begge disse Haandskrifter er saa ensartet, at man let kommer paa den Tanke, at de ere skrevne og ornamenterede af en Mand. De anvendte Farver, kraftigt (men ikke ganske rent) Rødt, Blaat og Grønt, og hele Tilsnittet saavelsom Skriften selv tyder paa, at de ere udførte i England henimod Slutningen af 12. Aarhundrede. Der forekommer i begge Bøger forskjellige Initialer med Grene og Blade, let tegnede med rød, blaa og grøn Farve af samme Karakter som de Bogstaver, *Timms a. Wyatt* have gjengivet, The art of illuminating, Tavle 29.

I Nr. 181 findes en Notits Bl. 71, som vel er skrabet ud, men dog ved chemiske Midler har kunnet opfriskes. Den lyder saaledes: »*Iste liber est de conuentu fratrum celestinorum beate marie de parisius, adquisitus per Reverend. patrem in Christo G. Romani fratrem eiusdem loci. Anno do. M. CCCC. lxxiiij. Orate pro eo.*« Fra det i denne Notits nævnte Celestiner-Kloster[2]) er Haandskriftet (og vistnok ogsaa Nr. 182) kom-

---

[1]) Det indeholder desuden Bernhards vita Sti Malachiæ, og en Sermo af ham over Malachias.

[2]) Se om dette Klosterbibliothek *A. Franklin*, Les anciennes Bibliothèques de Paris, II, Paris, 1870, S. 89 ff.

met til det *gottorpske* Bibliothek, og derfra til det st. kgl. Bibliothek.

Det st. kgl. Bibliothek ejer flere Haandskrifter fra 9.—12. Aarhundrede, i hvilke der findes Udsmykning af mindre eller af liden Betydning. De skulle her nævnes, da det dog maaske kan være af Interesse for En og Anden, at efterse det svagere og fattigere Arbejde.

Gl. kgl. Saml. Fol., Nr. 163. *Eusebii Historia ecclesiastica, latine* (defect mod Slutningen). Dette Haandskrift, 215 Bl., 30 c. h., 22 a. b., er udmærket smukt skrevet med en Skrift, som tilhører det 9. Aarhundrede. Der findes i det to Initialer, Bl. 1 et stort *P*, Bl. 80 b et *I*, begge Pennetegninger, det sidste uden Betydning, det første ret anseligt, med Snirkler og Fuglehoveder i Lighed med Bogstaverne gjengivne T. 14 hos *Timms a. Wyatt*, The art of illuminating.

Haandskriftet har tidligere tilhørt det *gottorpske* Bibliothek.

Gl. kgl. Saml., Fol., Nr. 166. *Cassiodori historia ecclesiastica tripartita.* Et anseligt Haandskrift, 192 Bl., 35 c. h., 24 c. b., vistnok skrevet i det 11. Aarhundrede. Der forekommer adskillige Initialer i det (Bl. 1, 2, 127 b, 150 b, 156, 158, 161 b, 163) tegnede med rød, blaa eller grøn Farve; et Par af dem vise Figurtegning, men samtlige Initialer have meget ringe Betydning. Haandskriftet er vistnok af italiensk Oprindelse.

Haandskriftet har tilhørt *Jacques Du Breul*, og derefter det *gottorpske* Bibliothek.

Gl. kgl. Saml., 4°, Nr. 1988. *Prisciani de arte grammatica libri xvii.* Haandskriftet, som uden Tvivl er skrevet i Italien henimod Midten af 11. Aarhundrede, indeholder 138 Blade[1]), det er 23 c. h., 16 c. b. Der findes i det flere

---

[1]) Bl. 134 og 135 ere indsatte i det 15. Aarh. Bl 138 er ubeskrevet.

Initialer tegnede med Pennen med sorte eller røde Linier, udfyldte med rødgul eller blaa Farve, i Lighed med de hos *Timms a. Wyatt*, Tavle 29 afbildede Bogstaver. Nogle af disse Initialer ere ret fint tegnede, men de ere i det Hele taget ubetydelige; flere af dem have slyngede Grene til Ornament, i et *C*, Bl. 1, er tegnet en Hund.

Paa Foden af Bl. 3 læses: »*Iste liber est sancti victoris parisiensis quicunque eum furatus fuerit uel celauerit uel titulum istum deleuerit anathema sit amen.*« Denne Notits er skreven i det fjortende Aarhundrede og findes ofte i Haandskrifter, som have tilhørt Abbediet Saint-Victor i Paris[1]).

Haandskriftet har tilhørt det *gottorpske* Bibliothek.

Ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 218. *Macrobii expositio in Ciceronis Somnium Scipionis.* Haandskriftet, som kan sættes til Slutningen af 11. Aarhundrede[2]), tæller 50 Blade (Lib. I. c. i—v med. mangle); det er 23 c. h., 13 c. b. Der findes i det forskjellige Ornamenter og Initialer med rød, gul og blaa Farve, som i det Hele ikke er meget ren. Med Pen og Blæk er tegnet Figurer, de ere rask, men noget raat udførte: Bl. 1 b en Løve, Bl. 25 et *A* med Bladstængler, Bl. 28 en Drage med menneskeligt Hoved, Bl. 30 b et *H* med phantastiske Figurer. Interessantest er en Afbildning af Verdenskloden baaren af fire Personer, der svæve udenom i rask Flugt. Desuden forekomme flere astronomiske Tegninger i Farver.

Gl. kgl. Saml., 4⁰, Nr. 2034. *Bedæ carmen de miraculis Cudberti* og *Columbani præcepta de officiis Christianorum.* Haandskriftet indeholder 18 Blade og er skrevet i det 10. eller 11. Aarhundrede. Der forekommer i det flere meget ubetydelige Initialer; Bl. 13 b ses et *H*, i hvilket Rundingen dannes af en Dragefigur, Pennetegning.

---

[1]) *A. Franklin,* Les anciennes Bibliothèques de Paris, I, Paris 1867, S. 170.
[2]) I Bibliothekets Katalog er det urigtig sat til 15. Aarh.

Haandskriftet, der udmærker sig ved at have interlineare Glosser paa Angelsachsisk, stammer fra det *gottorpske* Bibliothek.

Gl. kgl. Sml., 4°, Nr. 1338. *Translatio Rufini Commentariorum Origenis in Epistolam Pauli ad Romanos.* Dette Haandskrift maa være skrevet i det 11. Aarhundrede, vistnok i Italien, det indeholder 204 Bl. Der forekommer tre Initialer i det, Bl. 1 b et *V* og et *Q*, og Bl. 104 et *Q*, med rød, gul og blaa Farve; dog ere de uden Betydning,

Haandskriftet kjøbtes af *Frederik Rostgaard* i Leiden 1692; paa hans Auktion kjøbte Grev *Danneskjold* det for 8 Rdl. 4 ℔[1]), efter hans Død kom det til det st. kgl. Bibliothek.

Thottske Samling, Fol., Nr. 134. *Usuardi Martyrologium.* 107 Bl., 30 c. h. Dette Haandskrift er vistnok af italiensk Herkomst, skrevet i det 11. Aarhundrede. Der forekommer i det et Par Initialer, begge tegnede med Pennen og udfyldte med gul og blaa Farve. Begge Bogstaver, med slyngede Grene, ere meget raat udførte.

Gl. kgl. Saml., Fol., Nr. 32. *Augustini contra libros Juliani et Pelagiani hæreticorum libri sex.* Dette Haandskrift er skrevet i det 12. Aarhundrede og vistnok skrevet i Tydskland; dets Størrelse er 28 c. h., 20 c. b., 133 Bl. Paa første Side begynder Texten med en Pennetegning: et *B*, i hvis nederste Del ses et phantastisk firfødet Dyr, i den øverste Del ses en Fugl, desuden Snirkler; i Bunden Zinnober og Grønt. Dyrenes raske og elegante Bøjninger og den særdeles fine Tegning vidner om et dannet Øje og en øvet Haand. Desværre er Bogstavet noget tilsmudset. Bl. 104 b er med Pennen tegnet et *R* med elegante og lette Grene- og Bladslyngninger.

Øverst paa første Side læses: »*Bloesiæ emit Hamilton 1623.*«

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 460, Nr. 159. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 403, Nr 60.

Thottske Saml., Fol., Nr. 129. *Sermones varii Sti. Augustini.* Haandskriftet er fra 12. Aarhundrede, vistnok skrevet i Tydskland. Der forekommer i det nogle temmelig raat udførte Initialer i grøn og rød Farve; Bl. 14 ses et *Q* med en Dyrefigur nedenunder.

Gl. kgl. Saml., Fol., Nr. 156. *Flavii Josephi Antiqvitatum Judaicarum libri XII, necnon de bello Judiaco libri XII, latine.* Det er et meget anseligt Haandskrift med Texten smukt skreven i to Spalter, 156 Blade, 36 c. h., 24 c. b. Bl. 2 b er med Pen tegnet et stort *H*, med Slyngninger af Baand og Løvværk, alle Linier ere røde, desuden er der anvendt grøn og blaa Farve. Bl. 3 er med samme Farver tegnet et *I*, hvis midterste Del nærmest ligner et Bogmærke af farvede Papirsstrimler eller Straa, flettede i hverandre paa Skraa. Haandskriftet er fra 12. Aarhundrede og om dets Oprindelse kan der gives ganske sikker Meddelelse.

Paa første Side læses nemlig:

Liber Sancte Marie in nouomonasterio

og umiddelbart efter Textens Slutning læses

Edidit in lucem satis utile Sydo uolumen
Fidus erat fautor Jhesu bone. Josephus auctor.

Denne Sido var en Holstener, der døde 1201, efter i 27 Aar at have været Provst i Klostret i Neumünster; i Fortegnelsen over dette Klosters Provster roses han meget[1]). I det store kgl. Bibliothek bevares et Haandskrift af Sallust (gl. kgl. Saml., 8°, Nr. 3560), som paa første Side har samme Paaskrift som Fol. Nr. 156, og i hvilket der ved Slutningen af den jugurthinske Krig læses[2]):

Quem Sydo scripsisti, liber est tuus iste Salusti.

Der findes i det st. kgl. Bibliothek flere Haandskrifter,

---

[1]) Staatsbürgerliches Magazin, IX, S. 17.

[2]) C. Sallusti Crispi Catilina et Jugurtha, iterum ed. *E. F. Bojesen,* Haun. 1852. P. VII.

i hvilke Skriften har en paafaldende Lighed med den, som findes i de to her omtalte Haandskrifter, og nogle af dem have tilhørt Klostret i Neumünster. Det synes, at der i dette Kloster til en vis Tid har herskėt en livlig Interesse for literære Sysler, og at en egen Maade at skrive paa (med faste, sikre, regelmæssige Træk og gode Skrivematerialer) har udviklet sig og holdt sig — hvis den ikke tilhører visse Dele af Nordtydskland.

Haandskriftet Nr. 156 er tilligemed de andre Haandskrifter, som fandtes i Marieklostret i *Neumünster*, først vandret til *Bordesholm*, derfra til *Gottorp* og derfra til *Kjøbenhavn*.

Gl. kgl. Saml., 4°, Nr. 2000. *Ciceronis de inventione rhetorica libri II, ejusd. Rhetoricorum ad Herennium libri IV.* Dette Haandskrift fra 12. Aarh. indeholder 134 Bl., det er 22 c. h., 14 c. b. Der findes i det flere smukke, men lidt tungt komponerede Initialer dannede af fine røde Linier, indenfor hvilke Pergamentet staar blankt; som Ornament er benyttet Blade og Dyr: Bl. 1 b et *S*, Bl. 4 et *C*, Bl. 33 b et *N* med en Hund, Bl. 76 b et *I* med en phantastisk Fugl, Bl. 92 b et *A*, Bl. 105 et *Q*. I Grunden er lagt rød, grøn og lyseblaa Farve, desuden er benyttet stærk Gummi. Initialerne svare ganske til dem, som findes afbildede hos *Timms a. Wyatt*, The art of illuminating, T. 30.

Paa den indre Side af den forreste Bindplade er skrevet: *liber sancte Marie in nouo monasterio.* Foroven i den bageste Bindplade er fæstet en Jernkrampe, til hvilket formodenlig har været hæftet en Lænke.

Haandskriftet har tilhørt det *gottorpske* Bibliothek.

I et andet Haandskrift af samme Samling, 4°, Nr. 1998, der ligeledes indeholder *Cicero's* de inventione libri 2 og Rhetoricorum ad Herennium libri 4, 169 Bl., 24 c. h., 15 c. b., findes adskillige Initialer af samme Karakter som i Nr. 2000,

men meget raat behandlede. Haandskriftet er vistnok af italiensk Oprindelse.

Paa første Side er skrevet: *Ex bibliotheca Nicothiana.* Bogen har tilhørt det *gottorpske* Bibliothek.

Gl. kgl. Saml., 4°, Nr. 2027. *Statii Thebais.* Haandskriftet indeholder 118 Bl., det er 24 c. h., 14 c. b. Der findes i det flere Initialer af ringe Værd, tegnede med Pennen i rød Farve.

Haandskriftet har tilhørt det *gottorpske* Bibliothek.

Gl. kgl. Saml., 4°, Nr. 1350. *Victoris Episcopi Catena Evangeliorum.* Dette Haandskrift, 14 c. h., 17 c. b., er skrevet sidst i det 12. Aarhundrede eller maaske snarere i det 13. Aarh. Der findes i det tre Initialer: Greneslyngninger i livlige Farver med Guld, ikke betydelige.

Bogen slutter med disse Ord:

Finito libro, sit laus et gloria Christo.
Lassi scriptoris, merces deus esto laboris.

Biblia Latina.

1255. Gamle kongel. Samling, Folio, Nr. 4.

Dette Haandskrift er noget nær det omfangsrigeste Arbejde fra Middelalderen, som det st. kgl. Bibliothek er i Besiddelse af, og der knytter sig flere interessante Omstændigheder til det. Det blev kjøbt for 61 Mark Cour. paa den Auktion, ved hvilken *det hamborgske Kapitel* i Aaret 1784 bortsolgte sit Bibliothek [1]). Er man allerede herved henvist

---

[1]) Biblioth. capitularis seu Appar. libr. in rev. Cap. Hamb. asserv., Hamb 1784, S. 2, Nr. 18—20. — Serapeum, XVIII, 1857, S. 338[2]).

til Hamborg som Haandskriftets Hjem, bliver man det endnu mere ved en Notits, som er gjentagen i alle de tre Bind, af hvilke det bestaar. Denne Notits lyder saaledes:

Virgo beata librum tibi scripsit *karolus* istum.
In libro vite quod scribat eum pete christum.
Currere fecit opus *bertoldi* cura decani.
Nec labor amborum studio transiuit inani.
Venit ad effectum. iacet ordine scripta librorum.
Biblia tota trium pars hec est {primus / alter / tercius} eorum.
Ecclesieque tue cupiens augere decorem.
Contulit huic operi plenum chorus ipse favorem.
Tu tibi prostratum pia mater respice clerum.
Quem iam multorum turbauit turbo dierum.
Illi dignare maternum ferre iuuamen.
Vt tolerata diu cito passio transeat amen.

Mille ducentenis post partum virginis actis
Undecies quinis tibi liber hic est editus annis.

Den Bertold, som her nævnes, er ikke ubekjendt i Hamborgs Kirkehistorie. Han var Domherre 1221—50, Decanus fra 1251, og nævnes som saadan endnu 1256; hans Dødsdag vides, 12. Oktober, derimod ikke Dødsaaret, men under 28. April 1258 nævnes hans Efterfølger. I det hamborgske Kapitels Necrologium omtales[1]) Bertold med megen Ros, og der nævnes en Del Bøger, som han ejede. Paa dette Sted maa særlig fremhæves, hvad der siges om ham, at han »*suis laboribus priorem partem Biblie a Genesi usque ad librum Hester comparavit et huic ecclesie contulit*«, thi der kan vel næppe være nogen Tvivl om, at det er første Del af den Bibel, som nu bevares i det st. kgl. Bibliothek, der sigtes til ved disse Ord. Men

[1]) Necrologium Capituli Hamb., herausg. von *K. Koppmann*, i Zeitsch. f. hamb. Geschichte, VI, S. 129 (i det særsk. Aftryk, 1868, S. 109).

det maa staa hen som tvivlsomt, om de andre Dele ere skrevne paa hans Foranstaltning, eller maaske først ere skrevne efter hans Død.

Det er et stort Arbejde, Skriveren Karolus har udført, thi denne Bibel udgjør tre Bind, det første med 241 Blade, det andet med 230 Blade, det tredie med 218 Blade, tilsammen 689 Blade, og dog har Afskriveren forbigaaet Davids Psalmer, Jobs Bog slutter midt paa en Side, umiddelbart efterfulgt af Salomons Ordsprog. Men dertil kommer Bindenes Størrelse; første Bind er 52 c. h., 36 c. b., andet Bind 55 c. h., 38 c. b., det tredie 45 c. h., 31 c. b.; altsaa af forskjellig Størrelse. Bibelen er skreven med en ualmindelig stor Minuskelskrift, alle Bindene med samme Haand, og den Udsmykning, der er bleven den til Del, er helt igjennem udført af samme Mand, vistnok Skriveren selv. Denne Udsmykning er udført paa følgende Maade.

Hver Bog begynder med et stort Initial fra 0,170 til 0,190 M. Højde, som meget hyppig er forlænget langs hele Siden og da er ornamenteret med brede, forskjelligt farvede Linier, der krydse hverandre og slynge sig i hverandre, og med Løvværk. I hvert Bogstav er paa Guldgrund malet et lille Miniaturbillede, næsten regelmæssig fremstillende en Scene fra Begivenheder, som omtales i den Bog, til hvilken Initialet danner Begyndelsen. Et Skriftbaand findes jævnlig anbragt i Billedet, paa hvilket er anført nogle Ord af det Vers, som svarer til den billedlige Fremstilling. Miniaturerne ere ikke udførte med fin Kunst, de ere tegnede noget haardt og synes snarest at være dygtigt Routinearbejde, mange af dem ere dog godt komponerede. De dominerende Farver ere Blaat og Rødt, Skygger ere angivne ved en mørkere Tone, ofte hævet ved Hvidt. Sorte Linier fremhæve Omridsene af Figur og Klædedragt. Ansigtsfarven er let hvid med en rød Plet paa Kind og Læbe. Hver Bog indledes med Hieronimus's Prolog, og denne har da et Initial,

0,150 M. højt, i hvilket hyppig er malet en Munk i sortgraa Kutte og sysselsat paa forskjellig Maade, snart læsende, snart skrivende, eller beskjæftiget med sit Skrivemateriale; saaledes ser man ham i første Bind Bl. 137 b linierende sin Bog, i andet Bind Bl. 183 rækker han et Stykke Pergament til en Lægbroder, et andet Stykke er udspændt i en Ramme, paa Gulvet ligger et krumt Jern til at behandle eller skjære Pergamentet; Bl. 195 skjærer han Pergamentet til eller linierer det med en stump Kniv. Undertiden ses Munken i Samtale med andre, Mænd og Kvinder.

Af de mangfoldige Miniaturer skulle følgende nævnes.

I første Bind:

Bl. 1 b et meget stort *F* paa Guldgrund med Slyngninger af Grene og Løvværk, hvorimellem Dyr og Mennesker bevæge sig; nederst Munken med et Skriftbaand, paa hvilket læses:

Me translatorem uoluit deus esse librorum
Ne sit iudeus fallax interpres eorum.

Bl. 5 b, Genesis, et stort *I* paa Guldgrund: i en Række Medailloner er fremstillet Verdens Skabelse, Christus, Syndefaldet, Udjagelsen af Paradis, Noahs Ark med den tilbagevendende Due og Mennesker og Dyr svømmende i Vandet.

Bl. 31 b, Exodus, et *H*: foroven ses Israeliterne for Pharao, forneden en Flod, paa hvilken den lille Moses svømmer i sin Kurv, Pharaos Datter og en Kvinde i Forgrunden, to Kvinder i Baggrunden iagttage, hvad der vil ske.

Bl. 53, Leviticus, et *V*: Herren — et Hoved i en Sky — lærer Moses, iført en Biskops Dragt, Offer Ceremonierne, Moses og Aron have begge Glorier; to Personer staa hos, den ene udgyder Offerblodet.

Bl. 68, Numeri, et *L*: foroven: Herren taler til Moses; forneden: Englen taler til Bileam, der rider paa Aseninden, denne holder et Skriftbaand i Munden med Ordene: cur me cedis.

Bl. 89 b, Deuteron., et *H*: Moses taler til Folkets Høvdinge, disse bære lave, rundede Hatte med en høj Top.

Bl. 109, Josvas B., et *E*: foroven: en Kamp, Krigerne ere iførte Ringbrynjer med Hætter, en af dem har en lukket Hjelm med Næseplade; forneden: to Grupper af Mænd trædende paa tre Konger med gyldne Kroner. Dertil Christus i en Medaillon.

Bl. 122, Dommernes B., et *P*: Samson slaar med Kjævebenet en Philister i en Rustning, Ringbrynje med Hætte.

Bl. 157 b, Kongernes 2. B. et *F*: Juda i Bispedragt salver David til Konge. I Bogstavets Forlængelse Duer.

Bl. 172 b, Kongernes 3. B. et *E*: foroven: en Mand i carmoisinrød Munkekutte ridende paa et Æsel ledsaget af to Mænd, foran en Basunblæser; paa Skriftbaandet: vivat rex Salemon; forneden: David paa Sygelejet, Batseba sidder ved Lejet, bag David sidder Abisag understøttende hans Hoved; ved Fødderne sidde to Personer; paa Skriftbaandet: Quare regnat filius meus adonyas.

Bl. 190 b, Kongernes 4. B., et *P*: Elias farer op til Himlen paa en rød firhjulet Vogn (en Sky er med gjennemsigtig hvid Farve lagt over hans Hoved), nedenunder sidder Elisa paa en Stol. Paa Skriftbaandet: Pater mi Pater mi, currus mi et auriga, [4 Kong., 12, v. 12]); i Bogstavets Forlængelse Duer.

Bl. 208, Krønikernes 1. B., et *A*: foroven: en Kvinde spindende, med et Barn ved Brystet, bagved et spædt Barn i en Vugge, foran en Mand omhuggende et Træ i en Have; forneden: 2 Mænd skjærende en Vinstok i en Have.

Bl. 222 b, Krønikernes 2. B., et *C*: Salomon sidder paa en Stol og iagttager Bygningen af Templet, med hvilken tre Arbejdere ere beskjæftigede, de bruge Øxe, Boer og Maalesnor; en fjerde Arbejder med en Øxe bøjer sig for Kongen.

I andet Bind:

Bl. 1 b, Fortalen til Esras Bog, et *M*: Munken siddende i en Lænestol; et Skriftbaand med Ordene: Eciam precisa lingua balbuciet. legantque qui volunt.

Bl. 21, Tobie B., et *T*: Den blinde Tobias sidder paa en Stol med høj Ryg, ved hans Fødder staar en Hund, Raphael fører den unge Tobias bort.

Bl. 32 b, Esthers B., et *I* med 2 Medailloner; foroven: Ahasverus og Esther; forneden: to Mænd hale Aman op i en Galge, der er dannet som et T.

Bl. 39 b, Jobs B., et *U*: Job tildels nøgen, slagen med Bylder, sidder i Asken, foran ham hans Hustru.

Bl. 68 b, Salomons Ordsprog, et *B*: en Dronning holdende en Vægtskaal; foran hende en knælende Mand. Paa Skriftbaandet læses: diligite iusticiam qui iudicatis terram. Ovenover: en Medaillon med Christus.

Bl. 97, Esaias, et *V*: en Martyr, nøgen, Hænderne ere bundne til en Tværbjælke foroven, Fødderne ere bundne til selve Bogstavets nederste Rand, to Bødler sauge hans Hoved igjennem.

Bl. 183 b, Daniel, et *A*: Nabuchodonosor hvilende paa sit Leje, foran ham staar Kolossen; bagved holder en Mand et Skriftbaand: hoc est sompnium.

Bl. 207 b, Nahum, et *O*: en Mand iler bort fra en Stad (Ninive) med høje Mure, Tinderne styrte ned. Paa Skriftbaandet: consumentur quasi stipulae ariditate (Nah. I, v. 4).

I tredie Bind:

Bl. 1, Prolog til Macchab. I., et *E*: dette Bogstav er ufuldendt, kun Kontourerne ere tegnede med Pennen, Farvepaalægning har ikke fundet Sted: slyngede Grene med springende Dyr; i Hjørnerne af Kvadraten, som omslutter Bogstavet, to Figurer.

Bl. 1 b., Macchab. I., et *E*: foroven en Rytterkamp, forneden en Konge paa sin Throne omgiven af sit Følge, foran ham en Konge ligeledes omgiven af sit Følge.

Bl. 25, Macchab. II., et *F*: to Grupper af Mænd (med spidse Hatte), den ene paa Land, den anden paa et Skib.

Som sædvanlig er det Ny Testament sparsommere illustreret end det Gamle Testament. Hver Bog har som tidligere sit Initial, men den billedlige Fremstilling indskrænker sig for det meste til en enkelt Figur: Evangelisten eller Apostlen ved sit Arbejde, eller til en lille Gruppe: en Apostel i Samtale med nogle Mænd. Følgende Initialer kunne fremhæves:

Bl. 44, Matthæus Evangelium, et *L*: Jesses Træ, forneden Jesse, ovenfor i tre Medailloner David, Maria, Christus; ved Siden i 4 Rundinger, dannede af Bladstilke, 4 Hoveder; forneden Evangelisten Matthæus ifærd med at skjære sin Pen[1]).

Bl. 143 b, Brevet til Korinthierne, et *P*: Paulus siddende, ligeoverfor ham staar en Discipel beskjæftiget med at glitte et Stykke Pergament, der ligger udstrakt paa et Brædt.

Bl. 173 b, Acta Apost., et *P*: Christus siddende forherliget, han er iført en gylden Dragt lagt op om Hovedet, over ham svæver Duen. Apostlene sidde omkring ham, fordelte i fire Grupper, tre i hver. Fra Duens Næb udgaa gyldne Linier til Christus og Apostlene, som have gyldne Glorier.

Bl. 208, Apocalypsen, et *A*: foroven en Figur i hvid Dragt med gyldent Ansigt og gylden Glorie, i h. H., som er løftet op imod Himmelen, holder han en Kugle, paa hvilken er afbildet syv Stjerner, i v. H. holder han en stor Nøgle, et Sværd er rettet imod h. Kind; paa den gyldne Grund er tegnet 7 Lysestager (Apoc., I, v. 12—18); forneden en knælende Mand, som bedende rækker sine Hænder op imod Figuren ovenover. I Bogstavets Forlængelse imod den nederste Margen ses en Kvinde, som tegner Hovedet af en Mand i en Tegnebog.

---

[1]) Imellem Bl. 79 og 80 er det Blad skaaret ud, paa hvilket Lucas Evangelium begyndte.

Alle tre Bind ere bevarede i deres gamle Indbinding: Svineskind med Messing-Beslag og Messingdupper som Fødder underneden.

Sidst i andet Bind er skrevet følgende Notits: »*Anno domini M cc l xxxiiii in die sancti Ciriati quæ est ante vigilias Sancti laurencii proxima Exusta est tota ciuitas hamburgensis, eciam homines innumerabiles viri mulieres et pueri ita quod intra muros una domus non remansit.*« Den forfærdelige Brand, som her omtales, ramte Hamborg den 8. August 1284 og nævnes hyppig i gamle hamborgske Krøniker[1]).

Biblia Latina.

XIII. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 2.

Denne Bibel bestaar af 295 Blade; den er 38 c. h., 25 c. b. Texten er skreven med en lille Minuskelskrift i 2 Spalter; en bred Margen er ladt aaben for Tilføjelse af Kommentarer, som Skriveren dog ikke er naaet til at afskrive. Det første Ord i hvert Skrift begynder med et Initial, som enten er prydet med fine Ornamenter af slyngede Grene eller med et Miniaturbillede. I første Tilfælde er Bogstavet belagt med Guld og omgivet af Farver, i sidste Tilfælde er Bogstavet givet med Farver, medens Miniaturbilledet staar paa Guldgrund. Farverne have ringe Afvexling: Blaat og Chamois, dertil Lysegrønt og Højrødt. Det skinnende, blanke Guld tilligemed fine hvide Linier og Prikker oplive den ellers ensformige Dekoration. Af og til slutter et Bogstavs Linie med et Dyre- (Hunde, Løve, Slange) eller et Dragehoved.

---

[1]) Se *Tratziger's* Chronica der Stadt Hamburg. Herausg. von *J. M. Lappenberg.* Hamb. 1865, S. 63. Tratziger nævner Branden ved Aar 1281.

Billederne ere udførte ganske fint, men de ere svagt komponerede og lidet indholdsrige. Figurerne ere omgivne af sorte Omrids. Ansigterne ere tegnede med Pennen paa hvid Grund, og have en ganske svag rød Teint; Skygger i Klædedragten ere givne med mørke Toner af Lokalfarven eller med Sort. Ansigtet har hyppig Underdelen drejet udad, som om det var brækket.

Følgende Billeder kunne fremhæves:

Bl. 3 b, Genesis, et *I*: en Vignet langs Siden med Medailloner, i hvilke fremstilles Verdens Skabelse.

Bl. 24, Leviticus, et *U*: Herren, kun et Ansigt med en Glorie, taler til Moses; denne bærer fremspringende Horn.

Bl. 60 b, Kongernes 1. Bog (ɔ: 1. Samuels Bog): Samuel salver Saul (kun disse Figurer).

Bl. 121 b, Psalmerne, et *B*: David sidder beskjæftiget med at stemme sin Harpe; han bærer Krone.

Bl. 224—27 indeholde Canones Evangeliorum, med lange, ganske smalle Søjler i de sædvanlige Hovedfarver og Guld, med Buer, som bære Huse og Taarne.

Foran hvert Evangelium er Evangelistens Symbol afbildet med menneskeligt Legeme.

Dette Bibel-Haandskrift har tilhørt Grev *Christian Lerche*[1]), og er blevet kjøbt til det store kgl. Bibliothek paa Auktionen 1750.

Biblia Latina.

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1306.

Dette Haandskrift bestaar af 249 Blade, det er 20 c. h., 14 c. b.; Texten er skreven med en meget lille Minuskelskrift i 2 Spalter. Bibelen er udsmykket med Initialer med ganske

[1]) Catalogus paa Bøger, som Geh. R. *W. A. von der Osten* vil bortsælge. Kbh. 1750, S. 52. Sml. *Werlauff*, Histor. Efterretn. om det st. kgl. Bibliothek, 2. Udg. Kbh. 1844, S. 176[1]).

smaa Miniaturer. I den første Del af Bogen ere de udførte med en vis Nonchalence, Maleren har været en routineret Mand. Farverne ere: Blaat, Brunt, Rødt i forskjellige Toner, Lysegrønt og Sort, dertil hvide Linier og sorte Omrids, men intet Guld. Sammenstillingen af de nævnte Farver, som alle ere meget kraftige, er ikke uden Virkning. Skjøndt Ansigterne ere tegnede haardt, savne de ikke ganske Udtryk. Ansigtsfarven er holdt i en brun-grønlig Teint med svagt Rødt paasat Kinder og Læber. Naar en enkelt Gang en Haand er tegnet for ved en Bevægelse at udtrykke en Følelse, udmærker den sig ved sin Størrelse og ved sine Fingres Længde. Af disse Initialer kunne fremhæves: Bl. 1, et *F*: foroven en Biskop, forneden en Afskriver; Bl. 3 b, et *I*, der danner en Bord langs hele Siden, deri 7 Medailloner, i hvilke Skabelsen er fremstillet med Jehova i den øverste.

Fra Bl 174, hvor det Ny Testaments Bøger begynde, antager Udsmykningen en anden Karakter. De samme Farver, som hidtil ere anvendte, benyttes fremdeles med samme Styrke i dem, men med flere Nuancer, dog stadig uden Benyttelse af Guld. Initialerne ere større end tidligere, rigere smykkede med Bladornamenter, en enkelt Gang med Fugle; deres Forlængelser dannes af Blomsterstængler, og navnlig Dragefigurer, som ere tegnede udmærket. I Initialerne er der tegnet Brystbilleder, hvis Hoveder dels ligne dem, som hidtil ere forekomne, og som have en mere rund Form, dels afvige meget, idet de (i Bogstavet P) have en udpræget byzantinsk Karakter: lange, smalle Ansigter, høje Pander, langt Skjæg, en mørk, grønlig Ansigtsfarve, magre Arme og lange, tynde Fingre. Bl. 174 er tegnet et *L* med Jesse fremstillet forneden, ovenfor tre Medailloner med Billeder af David, Maria, Christus. Bl. 189 b er tegnet et *F*, i hvilket ses en kronraget Munk med et Røgelseskar, foran ham et grønt Bord, hvorpaa en Kalk, bag dette en ung Person med Glorie. Bl. 226 et *M*, fremstillet ved en staaende Engel, hvis Vinger danne Bogstavets

yderste Linier. Bl. 239 b et *J*, med Apostlen Jacob i hel Figur, iført blaa Kjortel med hvid Farve i de lyse Steder og en hvidlig Kappe med brun og graa Farve i de mørke Steder, hvidt Haar og Skjæg, gulbrun Glorie med smaa hvide Cirkler i Kanten; i v. H. en Bog, paa Fødderne Sandaler. Bl. 199 b er i nederste Margen malet en gammel Mand i Løb: hvide Haar, stort Skjæg, en grøn Bluse med hvid Farve i de lyse Steder, nøgne Arme og Ben, lysebrune Halvstøvler. Hovedet er for stort og ligesom Hænderne noget grovt tegnet, ellers er Figurens Stilling heldig.

Der forekommer i denne Bibel, navnlig i den Del, som indeholder det Gamle Testament, mange blaa og røde fremhævede Bogstaver med røde og blaa kjækt tegnede Linieornamenter, som ere lagte långs Bogens Sider.

Allersidst har Afskriveren skrevet: »*Finito libro sit laus et gratia Christo.*«

Bibelen er indbunden i presset Svinelæder med Aarstallet 1543, og er forsynet med Messingbeslag. Den har tilhørt det *Gottorpske* Bibliothek.

Biblia Latina.

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 3.

Dette Haandskrift bestaar af 358 Bl. (de to sidste ere ubeskrevne), det er 26 c. h., 17 c. b. Texten er skreven i to Spalter med en lille Minuskelskrift. Hvert Skrift begynder med et Initial, i hvilket er malet en Blomst eller en Efterligning af en Blomst med sorte Omrids, enkelte Gange er der malet phantastiske Dragefigurer (Bl. 1, 175, 285). Farverne ere Blaat, svagt Grønt og Violet, Mørkegraat, dertil Guld. I

Bogstavernes brede Linier er hyppig tegnet muslingformede Blade, som tillige med hvide Kanter ere af Virkning.

Bogen slutter (efter det N. Test.) med Esras tredie Bog; denne begynder med et (ellers ubetydeligt) Initial, som afviger fra alle de andre, det mangler Guld, derimod er der anvendt Rødt i det.

Dette Haandskrift har *Frederik Rostgaard* kjøbt i Florents 1699; paa hans Auktion kjøbte Grev *Danneskiold* det for 2 Rd. 1 Mk., efter hans Død kom det til det store kongelige Bibliothek [1]).

Bibliotheket ejer en Del latinske Bibeler, som alle høre det trettende Aarhundrede til, og alle ere illuminerede. De have alle Initialer i blaa og rød Farve, ornamenterede med fine Linier som Filigran-Arbejde. Men nogle af dem have desuden Miniaturer og Initialer med Dyrefigurer, medens andre ganske savne denne Ornamentering.

Til den første Klasse høre følgende Haandskrifter:

Thottske Samling, Folio, Nr. 1. Denne Bibel, 37 c. h., 23 c. b., er prydet dels med filigranerede Bogstaver, dels med nogle Initialer, udførte i Lighed med dem, som forekomme i gl. kgl. Saml., Fol., Nr. 2, med Guldbelægning; men de Miniaturer, som forekomme i nogle af Initialerne, ere meget raat udførte, saaledes Vigneten Bl. 3 med Medailloner, hvori Verdens Skabelse er fremstillet. Bogen slutter med den i gamle Haandskrifter ikke ualmindelige Efterskrift: »*Laus tibi sit Christe, qvoniam liber explicit iste.*«

Gamle kongelige Samling, 4^{0}, Nr. 1310. Det er kun et Stykke af Biblen fra Jobs Bog. Haandskriftet er 20 c. h.,

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 159, Nr. 155. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 403, Nr. 57.

14 c. b., Texten er skreven i 2 Spalter med meget fin Skrift. Foruden talrige Initialer med filigranerede Ornamenter — Snirkler, Dyr, menneskelige Figurer — i Blaat og Rødt, udførte med sand Virtuositet, findes der en Del Initialer med smaa Miniaturer noget i Lighed med dem, som forekomme i gl. kgl Saml., 4⁰, Nr. 1306, i Blaat, Rødt, Chamois og Sort, ret fint gjorte. Den største Del af dem er imidlertid bleven ødelagt; thi formodenlig ikke fornøjet med den noget alvorlige Karakter, Malerierne havde, har man i en senere Tid malet dem over med Violet og Hvidt og lagt Guld paa, og saavel disse Farver som den ny Tegning ere meget slette.

Bogen har paa sidste Side Paaskriften: »*liber capituli lundensis secunda pars*«.

Gamle kongelige Samling, 4⁰, Nr. 1308. Denne Bibel er 18 c. h., 13 c. b. Texten er skreven i 2 Spalter, Pergamentet er meget fint (Pergamenum virgineum). Foruden de filigranerede Bogstaver forekommer der i dette Haandskrift flere ikke særdeles kunstfærdigt udførte Initialer med Slyngninger af Grene, og med Drager og Dyrehoveder. De ere udførte i meget lyse Farver, navnlig Blaat, Rødt og Grønt.

Indenfor paa Bindet er skrevet: »*Sum Johannis Birckenbuschii Lüneb. pastoris Ecclesiæ Neobraccensis in Stormaria Anno Christi MDCXXXII Jesus Beat liberalissime solus.*«

Haandskriftet har tilhørt det *Gottorpske* Bibliothek.

3376

Gamle kongelige Samling, 8⁰, Nr. 3376. Denne Bibel er 14 c. h., 9 c. b. Texten er skreven i 2 Spalter, Pergamentet er meget fint. Der findes i Haandskriftet en Del fint tegnede Initialer, med Slyngninger af Grene og Drager; desuden har Maleren havt en Forkjærlighed for at male Fugle, Harer o. L., alle i meget diminutive Størrelser, satte frit ovenpaa Initialerne.

Efter en i Bogen skreven Notits har *Frederik Rostgaard* modtaget denne Bibel til Foræring af *Arne Magnussen* i Kjøbenhavn, i September Maaned 1718. Paa Rostgaards Auktion

kjøbte Grev *Danneskiold* den for 5 Rd. 2 Mk. Fra denne sidste Ejer kom Bogen til det st. kgl. Bibliothek[1]).

Thottske Samling, 8⁰, Nr. 2. Denne Bibel er skreven paa meget fint Pergament, den er 15 c. h., 10 c. b. De Initialer, som forekomme i den, udmærke sig ikke meget. Enkelte Miniaturer med trykkede Figurer have lidet Værd.

Paa første Side er skrevet: »*Liber Coll. Societatis Jesu Paderborn a° 1612.*«

Grev Thott har vistnok kjøbt dette Haandskrift efter *Ludewig*, i hvis Auktionskatalog det nævnes[2]).

Thottske Samling, 8⁰, Nr. 5. Denne Bibel, skreven paa fint Pergament, er 15 c. h., 11 c. b., den er defekt baade i Begyndelsen og ved Slutningen. I de ikke meget fint udførte Initialer med Slanger og Drager spiller den hvide Farve en fremragende Rolle.

Thottske Samling, 8⁰, Nr. 6. Denne Bibel er 16 c. h., 12 c. b., og er som den foregaaende meget defekt baade i Begyndelsen og i Slutningen. De illuminerede Initialer udmærke sig ved meget lyse Farver; de ere noget grovt udførte.

Til den anden Klasse høre følgende Haandskrifter:

Gamle kongelige Samling, 4⁰, Nr. 1307. Denne Bibel er 19 c. h., 14 c. b. Pergamentet er meget fint, Skriften, i 2 Spalter, ligeledes meget fin. De filigranerede Bogstaver ere smukt udførte.

Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Hunc librum clarissimo et doctissimo Domino Joanni Antrecht juris Doctori Adolphus a Westphenninck prior Corbe: in perpetuam sui memoriam donauit anno 86 die 26 Octobris.*«

Paa den indre Side af det første Bind er skrevet tre Linier med en Haand fra c. 1400; de ere udslettede, men

---

[1]) Biblioth. *Rostgaardiana*, S. 459, Nr. 154. Bibl. *Danneschioldiana*, S. 402, Nr. 56.

[2]) Catalogus Bibl. *Ludewigianæ* manuscriptæ, S. 108, Nr. 539. Det fortælles her, at Bibelen 1585 tilhørte Theodor, udvalgt Biskop af Paderborn.

Ordene have dog tildels kunnet opfriskes: »*Liber conuentus . . . . in Paderborn Impignatus domino helbordo de papeucen pro quatuor florenis.*« Nedenunder ere to Linier udslettede, skrevne i det 15. Aarhundrede; her er atter Tale om en Pantsættelse, men nu synes Laanet at have været 100 Gylden.

Haandskriftet, som er indbundet i mørkt presset Læder med Jerndupper, er kommet til det st. kgl. Bibliothek fra det *Gottorpske.*

Gamle kongelige Samling, 4⁰, Nr. 1309. Denne Bibel er 18 c. h., 12 c. b. De filigranerede Bogstaver ere udførte i rød, grøn og violet Farve. Bl. 79 er i Randen midt paa Siden malet en langstrakt phantastisk Fugl i rød Farve.

Paa den første Side læses: »*C. F. Temler emi fecit Kilonii in Jan. MDCCLXII*«[1]). Nederst paa denne samme Side læses en engelsk Pris for Bogen: 8 s. 7 d.

Thottske Samling, 4⁰, Nr. 3. Denne Bibel er 19 c. h., 13 c. b. Initialerne udmærke sig ved smukke Farver. Indbindingen er moderne, fra det 18. Aarhundrede, rødt Chagrin med rig Forgyldning.

Gamle kongelige Samling, 8⁰, Nr. 3375. Denne Bibel er 15 c. h., 11 c. h. Initialerne have Intet paafaldende. Der findes et Par noget grove Initialer med rigere Udstyrelse, men de ere næsten udgnedne. Slutningen af Bogen er skreven langt senere end Begyndelsen. Paa sidste Side læses Aarstallet 1337.

Thottske Samling, 8⁰, Nr. 4. Denne Bibel, 15 c. h., 10 c. b., er skreven paa særdeles fint Pergament. Foruden de sædvanlige Initialer forekommer der paa første Side et maadeligt illumineret *F.*

Paa et Forsatsblad læses Navnet: *Joan Fossey.*

---

[1]) Bibliotheca *Temleriana*, S. 360, Nr. 1.

Psalterium Davidis.

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1606.

Dette Haandskrift bestaar af 175 Blade; det er 20 c. h., 14 c. b. Indholdet er Davids Psalmer i latinsk Oversættelse, efterfulgte af Bønner og Litaniet. Bogen indledes med Kalenderen.

Bl. 4—10 indeholder Kalenderen. Ved hver Maaned er afbildet to Medailloner med Guldgrund; i den ene, midt paa Siden, en Figur af Dyrekredsen; i den anden, øverst paa Siden, en lille Scene, som har Hensyn til de klimatiske Forhold og Menneskets Beskjæftigelser i Maaneden.

Bl. 10 til Bl. 21 findes 24 Malerier fordelte paa 12 Sider; de ere omgivne af en ganske smal Ramme med Linier i Sort og Guld, samt med ensformig gjentagne Ornamenter i hvid Farve paa rød eller blaa Grund. Indenfor hver Ramme er der 2 Malerier, det ene over det andet. Disse Malerier indeholde følgende Fremstillinger:

Bl. 10 b. 1. Mariæ Bebudelse; 2. Maria og Elisabeth.

Bl. 11 b. 1. De hellige tre Konger udspørge en Gruppe Jøder, hvis Miner udtrykke Forbauselse; 2. Jøderne udspørge Herodes. Jøderne bære røde og blaa Huer med en lille Top, næsten i Lighed med Nathuer.

Bl. 12. 1. De hellige tre Konger for Herodes; 2. De hellige tre Konger for Maria; Christusbarnet modtager som Gave fra en af dem et Fad med Frugter.

Bl. 13 b. 1. De hellige tre Konger hvilende paa et Leje, de to sove, en Engel staar ved Foden af Lejet, han har vækket den tredie; 2. Præsentationen i Templet.

Bl. 14. 1. Flugten til Ægypten; 2. Barnemordet i Jerusalem; en af Mødrene ligger paa Jorden holdende sit Barns Hoved i Haanden.

Bl. 15. 1. Christi Daab, Johannes den Døber er iført en stor mørkeblaa Kaabe; 2. Christus fristes af Djævelen, som byder ham at forvandle Stene til Brød. Djævelen er afbildet — som i de to følgende Billeder — med et hæsligt Ansigt, han er nøgen og malet sortblaa, med Hale, Bukkefødder og Horn, et Slags Skjørt er lagt om hans Lænder; i v. H. en rød Tyv eller Ildrager.

Bl. 16 b. 1. Christus fristes af Djævelen, som byder ham at kaste sig ned fra Taget af en Kirke, paa hvilket han sidder; Djævelen er maalet graabrun med rød Hale, den røde Tyv holder han i v. H.; 2. Christus fristes af Djævelen, som peger paa en Dynge Guld, bag hvilken ses en Bygning. Djævelen er paa dette Billede malet blaagraa med rødt Hoved og rød Hale.

Bl. 17. 1. Indtoget i Jerusalem (mærk en ung Mand i et Træ, kastende Grene for Christi Fod); 2. Christus udjager med en Svøbe Vexelererne af Templet, Bordene ere væltede; Templet er fremstillet ved fire Søjler med Buer.

Bl. 18 b. 1. Jøderne anklage Christus for Pilatus; 2. Christus forraades.

Bl. 19. 1. Englen ved den aabne Grav, samtalende med de tre Kvinder; 2. Christus taler til Maria Magdalene, der synker ned for ham.

Bl. 20 b. 1. Himmelfarten, Maria knæler i Apostlenes Midte; 2. Den hellige Aand udgydes over Disciplene; Duen svæver ned over dem, fra dens Næb gaa røde Linier ud til Disciplenes Hoveder.

Bl. 21. 1. Dommedag, i Midten Christus, foroven tilh. en Engel med et Kors, tilv. en Engel med en Krands og en Svøbe; paa hver Side af Christus en tilbedende Kvinde, under ham to Engle blæsende i Basuner, som række ned i Billedet nedenunder; 2. De Døde rejse sig fra deres Grave, der ses kronede Hoveder og gejstlige Mænd.

Alle disse Billeder ere malede paa Guldgrund. Det Accessoriske er fattigt behandlet, ofte staa Grupperne umid-

delbart paa Rammens Linie, Træer have den sædvanlige konventionelle Form. I Sammenligning med det tidligere beskrevne Psalterium maa dette staa meget tilbage hvad fin Behandling angaar. I nogle Retninger har det derimod Fortrin fremfor hint, saaledes er Draperiet behandlet med langt større Frihed, og Foldekastet er gjennemgaaende lagt rigtigt og ret blødt, desuden er der i flere af Ansigterne paa en ikke uheldig Maade lagt Udtryk (f. Ex. i Jødernes). De dominerende Farver ere mørk Blaa og mørk Violet, desuden er benyttet Lysegrønt, Sort, Højrødt og Hvidt. De sorte Kontourlinier ere gjennemgaaende for svære. Folder i Klædedragten ere givne ved Sort, mest med temmelig stærke Penselstrøg; paa hvide Klæder ere Folderne givne ved Rødt eller Blaat. Grunden til Ansigterne er belagt med hvid Farve, undertiden med en ganske svag rød Teint, paa hvilken Omridsene ere tegnede fint med Pennen; en rød Plet er sat paa Kinder og Læber. Haaret er ligeledes tegnet med Pennen paa en farvet Grund.

Bl. 22 b er malet et *B*, det første Bogstav i det første Ord i den første Davids Psalme. Indenfor Bogstavets krumme Linier er paa Guldgrund malet to Scener: 1. David, siddende med Scepter og Sværd, krones af en Mand staaende paa hans venstre Side, paa højre Side staar en Mand med h. Haand rakt op imod ham, han synes at tiltale David; 2. Goliath er styrtet til Jorden, David, hvis h. Fod staar i Guldgrunden, medens den v. Fod sættes paa Kæmpens Mave, saarer ham i Hovedet med et stort Sværd. Imellem disse to Scener er malet en Abekat siddende paa en Sten med et Æble i v. H. Bogstavet er anbragt i en Rektangel, og i de fire Hjørner af den er malet Medailloner, i hvilke ses en Mand med Krone paa Hovedet, spillende paa Harpe, Violoncel, Guitar (liggende paa Skjødet) og Cither. Desuden er malet Blade, Grene og Ornamenter. De anvendte Farver ere Blaat og Karmoisin. De til *B*'et hørende Bogstaver EATUS ere malede i Guld øverst paa den følgende Side.

Følgende Initialer ere prydede med ganske smaa, mindre betydelige Initialer:

Bl. 43 b. Dominus illuminatio mea, et *D*: David siddende salves (Billedet er næsten udslettet).

Bl. 56 b. Dixi custodiam, et *D*: en Konge knæler for Christus.

Bl. 68 b. Dixit insipiens, et *D*: en Konge siddende, h. Fod lagt op paa v. Knæ; foran ham en nøgen og skaldet Mand med en Kappe slynget om Livet og v. Skulder; i h. H. holder han en Frugt, som han bider i, i v. H. en Kølle.

Bl. 77. Salvum me fac, et *S*: foroven: Christus over en Sky; forneden: Jonas trædende ud af Hvalfiskens Gab, han griber om et Træ.

Bl. 92 b. Exultate domino, et *E*: David spillende paa Klokker.

Bl. 100 b. Cantate domino canticum, et *C*: to Munke, hver med en Bog, den ene er opslagen, Noder ses i den; de nærme sig en Pult.

Bl. 120. Dixit dominus domino meo, et *D*: de tre Personer i Treenigheden; Faderen og Sønnen siddende hver med en lukket Bog, Duen svæver fra Skyer ned imellem dem.

Bogen er ellers rigt udstyret. Hvert Vers begynder med et mindre Initial, og alle tomme Dele af Linier ere udfyldte med smaa Ornamenter eller med barokke Dyrefigurer i Guld, blaa eller rød Farve; Snirkler og Linier ere ofte lagte langs Marginerne.

Dette i flere Henseender interessante Haandskrift, som tilhører det 13. Aarhundrede, er sikkert udført i England, Behandlingsmaaden synes at vidne om Paavirkning fra Frankrig.

Bl. 9 b læses i den nederste Margen: »*Hustru Sigridh Erlendz dotter a mik vel matu sia mik*«. Paa den indre Side af det bageste Bind er skrevet følgende Ord: »*þane salter ate jvnfru kristinu doter hakvn. k. gaf frv ingebior Ellin doter sem gefe gvd henne vel at niota saltarens ok halfv bet . . . as . . r . .*

mans sins«. Jomfru Kristine er Kong Hakon VI's Datter, som 1258 blev gift med den spanske Infant, Don Philip; hun døde 1262. Fru Ingeborg af Giske er Datteren af Erling Vidkunnssøn, som levede hundrede Aar efter, Fru Sigrid Erlendsdatter fra Losna var hendes Svigerdatter[1]). Senere har Haandskritet tilhørt *Peder Syv*, som har skrevet sit Navn paa et Blad foran i Bogen[2]).

Psalterium Davidis.

XIII Aarh. Thottske Samling, 8°, Nr. 108.

Dette Psalterium, som vistnok er engelsk Arbejde, har desværre lidt en Del, helt igjennem er det temmelig tilsmudset. Det er 16 c. h., 11 c. b. Haandskriften er ganske kjøn, alle Linier ere udfyldte med gyldne eller blaa Zirater. Efter Kalenderen forekommer Bl. 7 ved den første Psalme et *B*, hvis buede Linier ende med Hundehoveder. I dette Bogstav forekomme to Miniaturer: foroven ses David spillende paa Harpe, eller maaske stemmende Instrumentet, forneden to Personer, af hvilke den ene spiller paa en stor Violin, den anden blæser i et Horn. Farverne ere: Blaat, Grønt og Chamois. Tegningen er ikke god. Der forekommer i Haandskriftet forskjellige Initialer i den sædvanlige Stil med Løvværk og Dragefigurer paa Guldgrund, men de ere noget skjødesløst udførte.

Paa første Side læses: »*Sum Henrici Frick.*«

---

[1]) Se videre om disse Personer: *Werlauff*, Hist. Efterretninger om det st. kgl. Bibliothek i Kjøbenh., 1844, S. 152 [1]). *P. A. Munch*, Det norske Folks Historie, IV, 1, S. 187—89.

[2]) Sml. To Hundrede udvalde danske Viser, Kbh. 1695, Fortale, Bl. b 2.

Catena Patrum in Epistolas S. Pauli cum textu (lat.).

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 14.

Dette Haandskrift indeholder 202 Bl., det er 33 c. h., 24 c. b., og er skrevet med en særdeles smuk Haand. Dets Udsmykning bestaar i, at ved hvert nyt Afsnit det første Bogstav, *P*, saavel af Text som af Kommentar er illumineret. Bl. 1 indeslutter *P*'ets Runding Brystbilledet af en Mand. Hans Ansigt er tegnet fortræffeligt og afviger meget fra de Billeder, som sædvanlig møde i de ældre Haandskrifter, man kunde tro, at man havde et Portrait for sig: et kraftigt Physiognomi, en smukt formet, kroget Næse, tæt sluttede Læber med nedad bøjede Mundvige, skarpe Øjne, fyldigt Skjæg og Haar; dertil kommer den brune Teint, Maleren har givet sit Billede, det er aabenbart Billedet af en Afrikaner. Udtrykket fremhæves ved sorte Omrids, og ved hvid Farve i Lyspartierne. Paa Hovedet bærer han en Bispehue med et Baand, der falder ned over Nakken. Der ses kun en smal Stribe af en rød Kjortel med en bred Bræmme prydet med Ædelstene. Bl. 2 er i *P*'et Paulus fremstillet siddende, iført hvid Kjortel og lysebrun Kappe, to Disciple i blaa Kjortler og hvide Kapper (med brun Schattering) bringe ham fra hver Side en Bog; alle tre Fi-

gurer have Glorier. Paulus's Ansigt er stærkt markeret; den ene Discipel har et fint, ungdommeligt Ansigt, den anden er noget ældre, han har fremspringende Næse og Overlæbe.

Ellers ere samtlige *P*'er udførte med Slyngninger af Grene og Løvværk hovedsagelig i Blaat og lysebrun Okker; fine hvide Linier, lagte paa de svære Farver, forhøje Skjønheden af disse smukke Bogstaver. Derimod har Maleren været uheldig med sit Guld; han har overdraget det med Gummi, dette er sprukket og Guldet har faaet en uren, rødlig Farve.

Bl. 169 er tegnet et *M*, i hvilket den forreste Linie er dannet af en stor bugtet Fugl i rødbrun Farve.

Dette Haandskrift, som uden Tvivl er engelsk Arbejde, erhvervede det st. kgl. Bibliothek 1785 ved Kjøb paa Dr. *Askew's* Auktion i London[1]). Efter en Notits sidst i Bogen er denne »*Bouth at the Sale of Walter Clavell. Esq. 9th. April 1742*«.

Corpus Juris civilis Romani.

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 393.

Dette Haandskrift bestaar af 448 Blade; det er 40 c. h., 36 c. b. Texten er skreven i to Kolonner med meget store Marginer udenom, men ingen Glosser ere tilføjede. Haandskriften er temmelig lille, Blækket har ikke holdt sig, ofte er Texten vanskelig at læse. Pergamentet er fortræffeligt, glat og skinnende. Haandskriftet stammer utvivlsomt fra Frankrig.

Denne Bog er bleven udstyret med Illustrationer, som navnlig udmærke sig ved Anvendelsen af en prægtig blaa Farve, med hvilken ogsaa utallige Begyndelsesbogstaver ere

[1]) Bibliotheca *Askewiana* manuscripta, 1785, S. 26, Nr. 436.

tegnede. Først kan mærkes Initialer, 0,020 m. h.; der er malet en Scene i dem, som idelig kommer igjen: i Midten en Søjle, paa den ene Side Kejseren, paa den anden Side to staaende Personer; kun faa Gange er disse sidstes Stilling varieret. Dernæst forekommer der af og til Miniaturer, 0,037 m. h., med lidt mere udførte Scener. Saaledes ses Bl. 98 b Kejseren siddende, ved hans Fødder en Skriver med et Diptychon, ligeoverfor ham to Personer samtalende med Kejseren. Bl. 182: Kejseren siddende, han peger paa en Munk, som træder ud fra et Taarn, oppe paa hvilket ses to Mænd med Murske og Kalktrug. Bl. 287 (her er Billedet 0,053 m. h.) er malet to Piller bærende tre Buer; tilhøjre sidder Kejseren pegende med h. H. op imod et Christushoved, som ses i den midterste Bue, tilvenstre en Gruppe af Mænd. Bl. 398 b, ved Slutningen af codex repetitæ lectionis, er malet et Miniatur, 0,075 m. h., med to Portaler; i den ene sidder Kejseren skrivende i en Bog, paa hvis Blad læses: *cesar,* i den anden sidder en Biskop; nedenunder paa en Ramme er i to Linier malet følgende Ord: *EGO RICARDUS HOC OPUS SCRIPSI.* Der er vel ingen Tvivl om, at Ricardus baade har skrevet Texten og givet Bogen den maleriske Udsmykning; han havde ellers næppe anbragt sit Navn i et Miniatur eller skrevet sin Bemærkning med hvid Farve.

Endelig er der ved Begyndelsen af hvert af de store Afsnit malet en Vignet, der er lagt langs Siden og inddelt i flere Rum, det ene over det andet, stadig med azurblaa Grund. Højden, eller snarere Længden, varierer fra 15 til 20 c. I disse forskjellige Rum ses fordetmeste Kejseren afbildet siddende med et Sværd eller en Liliestav i Haanden (Bl. 1, 442 b). Men oftest fremstilles smaa Scener. Saaledes Bl. 268, hvor Institutionerne begynde. Vigneten er delt i tre Rum. Øverst: Kejseren siddende ligeoverfor en Stad med Mure og Taarne med høje Spir; en Vasal i Rustning, men med blottet Hoved, knæler foran ham, i h. Haand holder han et Spyd med et Flag oprejst, med v. Haand støtter han Skjoldet, rødt med

en sort flakt Ørn, mod Jorden; bag ham to Mænd. I det mellemste Rum: to unge Mænd vandrende, hver med en grøn Gren. Nederst: en Kriger i Rustning kastet til Jorden, Brynjehætten er gleden ned; en anden er ved med sit Sværd at afskjære hans Hoved, men en tredie Kriger, hvis Plade-Hjelm omslutter hele Hovedet, træder til, griber med v. H. den Sejrende ved Næsepladen af hans Hjelm og svinger med h. H. Sværdet for at fælde ham. Bl. 287, hvor Codex repetitæ prælectionis begynder, øverst: en af Personerne i Treenigheden siddende paa en Throne med Verdenskuglen i v. H., Kejseren, i gylden Kjortel og blaa Kappe, rækker knælende en Bog op imod ham; i Midten: Kejseren paa sin Throne med en statelig Baggrund, han er iført blaa Kjortel og gylden Kappe foret med Hvidt, i v. H. et gyldent Æble; nederst: en Gruppe Mænd i Samtale. Bl. 278 b, hvor første Bog begynder: de summa trinitate et fide catholica et ut nemo de ea publice disputare vel contendere audeat, ere følgende Scener afbildede: øverst, de tre Personer i Treenigheden, Faderen og Sønnen siddende paa en Bænk, begge have samme Udseende, unge skjæggede Mænd, i v. Haand holde de en Bog, med den anden H. pege de op imod den hellige Aand, der som en Due svæver ned imod dem; i det andet Rum er Paven afbildet ovenfor et hvidt Tæppe eller Gardin, nedenfor hvilket fire Personer sidde samtalende; i det tredie Rum sidder Kejseren, løftende h. H. formanende hen imod en Kriger, hvis v. Fod træder ind i det nederste, fjerde Rum; her ses fire Personer med fortvivlede Miner, knælende paa Jorden, røde Flammer slaa op om dem — det er en Illustration til Bogens Indhold, Befalingen, Overtrædelsen og Straffen. Blad 409 b og 428 b forekomme to mindre Vigneter, 9 og 11 c. h.; i den første er Kejseren fremstillet foroven, nedenunder sidder en Gruppe ved et dækket Bord; i den sidste ses Kejseren foroven, nedenunder en Gejstlig foretagende en Kopulation.

Billederne i de store Vigneter ere udførte med stor Dygtighed. Figurerne have sorte Omridslinier, Ansigt, Haar og Skjæg er tegnet med fine sorte Linier; Ansigtsfarven er hvid med ganske svagt Rødt paasat. Alle Physiognomierne ere ungdommelige, de have et ensformigt og lidet karakteristisk Udtryk. Kostumet er det antike. De fremherskende Farver ere: Blaat, Rødbrunt, Mørkviolet; skarpe Folder ere givne ved sorte Linier, Skygger ved en Nuancering af Lokalfarven. Grunden er ofte prydet med facetagtige, rudrede eller tapetagtige Mynstre, udførte i hvid Farve og ikke sjelden af stor Skjønhed.

Bogen er endelig udsmykket med en talløs Mængde smaa Initialer, nydelig komponerede, og bestaaende dels af Dyrefigurer dels af Planteforziringer, som Maleren har forstaaet at variere, dreje og slynge i det Uendelige; udenom Initialet er lagt en blaa kantet Grund, begrændset af en sort Linie. Men fra det Sted, hvor Codex rep. lect. begynder, forsvinde disse Initialer, medens Marginerne ere opfyldte af en Mangfoldighed af langstrakte Figurer, ligeledes varierede i det Uendelige: alle Slags Dyr, Fiske, Mennesker, phantastiske Figurer, halvt Dyr, halvt Menneske, med spidse Hovedbeklædninger, bestandig med livlige Farver. Der findes her ikke faa humoristiske Tegninger, saaledes Bl. 299 ff. Æsler, Aber, Hunde i gejstlig Klædedragt med Pave- og Bispehuer; Bl. 230 b er tegnet en Mand ganske nøgen, med en gylden Hat og gyldne Kjønsdele.

Skriveren har Bl. 442 b, foran Index, skrevet disse Linier:
»*Laus sit tibi Christe quiiam (ɔ: quoniam) liber explicit iste. Qui dedit expleri laudetur mente fideli.*«

Paa den sidste Side læses følgende Notits:

»*Iste liber est mej Johannis martinj licentiati in legibus diocesis Caturcensis quem dedit michi dominus meus dominus fulco perernensis* [?] *licentiatus in legibus et apostolicus collector castellensis.*«

Haandskriftet har tilhørt Gehejmeraad *Vincents Lerche;* Bindets Sider ere prydede med hans Vaaben, gjentaget mange

Gange. Det er omtalt og beskrevet af *T. Baden* og *A. G. Cramer*[1]).

Justiniani Digesta.

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 394.

Dette Haandskrift af Digesterne bestaar af 3 Bind, der vel slutte sig til hverandre med Hensyn til Indhold, og alle ere skrevne i det 13. Aarhundrede, men maa være skrevne og udstyrede af forskjellige Personer. Det første Bind indeholdende Lib. I—XXIV, Tit. 2, 283 Bl., 42 c. h., 26 c. b., har en Slags Illumination. Det andet Bind, indeholdende Lib. XXIV, Tit. 3 til Lib. XXXVIII, 215 Bl., 48 c. h., 29 c. b., er kun illustreret med større Bogstaver i blaa, rød, violet og lysegrøn Farve; paa sidste Side læses: »*Anno domini M. cc. l. ii. die secunda intrante iunio completum est hoc opus amen*«. Det tredie Bind, indeholdende Lib. XXXIX til L, 259 Bl., 43 c. h., 26 c. b., har en hel ny Udsmykning. I alle tre Bind er Texten skreven i to Kolonner med Glosser udenom.

I det første Bind er Dekorationen følgende: Hver Bog begynder med et stort *U*, indeni hvilket er tegnet en Retslærd, Ulpianus, snart staaende, snart siddende, iført en Kjortel og en vid Kappe med Ærmehuller og Slag (næsten lignende en »Havelock«) eller en Overkjortel uden Ærmer og Slag. Hovedbeklædningen er en Hue bundet fast under Hagen, eller en Hætte dannet af en Forlængelse af Kappen; undertiden holder han sine Handsker i den ene Haand. Farverne ere Mørk-

[1]) Se *T. Baden*, Kjøbenh. Universit. Journal, III, Kbh. 1795, S. 75—78. *A. G. Cramer*, De verborum significatione tituli pandectarum et codicis, Kiliae 1811, S. XXIV—IX.

violet og Blaagraat; Ansigterne ere fint tegnede med Pennen, malede med hvid Farve, og med en rød Plet paa Kinder og Læber. Ansigterne have næsten alle et underlig forvredent Udseende frembragt derved, at venstre Kindben er trykt dybt ind i Hovedet. Skyggerne i Kappen ere gjorte med Sort; langs alle Rande i Dragten er lagt en mørk og en hvid Linie. Grunden er mørkeblaa med hvide Prikker. Udenom er lagt en Ramme i Guld. Desuden findes spredt rundt om i Bogen en Mangfoldighed af mindre Initialer, dannede af forskjellige Dyrearter i højst phantastiske og morsomme Sammensætninger og Stillinger (Hunden efter Haren), Drager, dværgagtige Figurer, Slyngninger af Planter, Masker og Buster af Mennesker. Tegneren har især holdt af at fremstille Figurer, der blæse i et Horn, baade Mennesker, Æsler, Hunde og Gedebukke ere afbildede udøvende denne musikalske Idræt. Alt er udført fint og kvikt. Juristen, der har skullet læse paa disse store Sider, har havt Afvexling nok for sit Øje; mere end en Gang har han vist været utilfreds med at Billedet førte hans Tanker for meget ud paa Phantasiens Enemærker.

Det andet Bind behøver ingen nærmere Omtale.

Malerierne i tredie Bind ere, som sagt, meget forskjellige fra de foregaaende. De ere udførte med Penslen paa fri Haand, men Øjet, som har styret den, har ikke forstaaet at lede den godt. Foran hver Bog er fremstillet en lille Scene, i hvilken Kejseren spiller en Rolle, mest som dømmende. Bl. 1 ses han tilhest, ridende hen imod en Stad eller et Taarn, indenfor hvis Tinder man ser tre Personer, af hvilke de to holde Murskeer; foran Taarnet staar en Gruppe af tre Personer; det ser ud, som om Kejseren er i Begreb med at kaste en Sten op imod Folkene paa Taarnet. Hyppig ses Kejseren siddende mellem 2 plaiderende Grupper (Bl. 107, 121, 210 b); Bl. 47 b ses Kejseren siddende foran én Gruppe Mænd, af hvilke den forreste holder en Hare ved Benene. Bl. 82 b er fremstillet en Belejring: fra Tinderne paa et Taarn forsvare

to Mænd i Brynjer Fæstningen ved at kaste store Sten ud imod to Stridsmænd, der staa ligeoverfor dem, den ene svingende et Sværd, den anden en Øxe; en tredie Angriber løfter en Hakke for at sønderbryde Taarnets Dør. Bl. 162 b sidder Kejseren som Dommer, foran ham en Forbryder holdt i Armen af en Mand, som har et Marterredskab i v. H.; bagved disse en Gruppe af Mænd. Bl. 184 b sidder Kejseren foran en Gruppe af Mænd, af hvilke en med en Kniv afskjærer det venstre Øre paa en Forbryder.

Alle disse Malerier ere malede paa blaa Grund. Farverne ere: noget skinnende Rødt, Mørkegrønt, mat Violet og Sort; ypperlig Gummi forstærke Farven. Guld er ikke anvendt. Det Hele er udført paa en noget barnlig Maade; man kunde tænke sig, at en stor Dreng med noget Anlæg for at tegne og male havde udført disse Miniaturer. Physiognomierne ere meget ungdommelige; ældre Mænd, f. Ex. Kejseren, have blaat Haar og Skjæg. Maleren har ingen Forestilling havt om Proportioner, han har gjort sig Umage for at fylde Rummet saa meget som muligt; i Miniaturet Bl. 1, rager Kejserens Hoved højere op end Mændene paa Taarnet, i Billedet Bl. 82 b ere Hovederne paa Krigerne udenfor Taarnet i Linie med Hovederne paa Krigerne oppe paa Taarnet.

Fra Miniaturerne udgaa opad og nedad lange Stængler med smukt formede Blade, her ere de samme Farver anvendte som i Miniaturerne. Men ellers forekommer der ikke i Bogen ornamenterede Initialer; disse ere kun udførte med Rødt og Blaat.

Dette tredie Bind synes snarest at være udført i Italien, det første kunde man antage for at være udført i Frankrig. Begge disse Bind have nederst paa første Side følgende Paategning: »+ *1431 die v maij Protasius de ferrariis officialis bullatus papie et ducalis commissarius.*«

Alle tre Bind have hørt til det *gottorpske* Bibliothek.

Justiniani Codex repetitæ Lectionis.

1262. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 397.

Dette Haandskrift har vistnok tilhørt den samme Mand, som har ejet de ovenfor beskrevne to Bind af Haandskriftet Nr. 394; thi nederst paa første Side er skrevet den samme Notits om *Protasius de ferrarijs*, som forekommer i dem. Sidst i Bogen har Skriveren tilføjet følgende Linier:

Codice finito laus sit et gloria christo
Annorum Christi currentes mille ducenti
sessagenta labantur, duoque tempora dabantur
hic codex scriptus
Scriptor non fictus nicholaus nomine dictus
Pictor benignus laudibus et munere dignus.

Tiden er altsaa her bestemt givet, men Stedet har Skriveren Nicolaus ikke navngivet, heller ikke har han anført Navnet paa Maleren.

Haandskriftet bestaar af 366 Blade, det er 40 c. h., 26 c. b. Texten er skreven i to Kolonner, med Glosser udenom. Maleren har udført 9 ret fine Miniaturer; men dertil komme endnu 2 Miniaturer, som ere udførte enten meget hastig eller af en anden Maler, de ere af en forskjellig Karakter og noget raat behandlede. De førstnævnte Miniaturer falde især i Øje formedelst de anvendte Farver: Lysegrønt, Blaat, Blegrødt; Grunden er mest blegrød med fine, facet- og tapetagtige Ornamenter i Hvidt. Guld er kun anvendt i ringe Grad, det har ikke været godt Guld, i Tidens Løb har det faaet et uroligt, blakket Udseende. Maleren har i sine Kompositioner fremstillet den Retslærde, der f. Ex. dikterer en Skriver (Bl. 1), eller holder en Forelæsning for en lille Gruppe Tilhørere (Bl. 3 b), eller Dommeren i Virksomhed, saaledes Bl. 82 b (Lib. IV, de judiciis): han sidder paa sin Stol med Dommerstaven i h. Haand, foran en Skriver skrivende paa en Tavle, i Baggrunden en Gruppe

Mænd, af hvilke en slaar op i en stor Bog; Bl. 112: Dommeren paa sin Stol, paa dennes Fodtrin sidder Skriveren, to Mænd staa foran ham i hæftig Strid med hinanden, to Betjente træde til for at føre dem bort; Bl. 307 b (Lib. VIII, de interdictis): Dommeren paa sin Stol foran et Træ, som tre Mænd ere ifærd med at hugge om, i Baggrunden to Grupper af Personer med bekymrede Miner; Bl. 343 b (Lib. IX, de his qui accusare non possunt): Dommeren paa sit Sæde, foran ham to Retslærde, den ene gjør en Bevægelse henimod den anden, idet han vrænger Ansigt. Af andre Billeder kan mærkes: Bl. 153 (Lib. V, de sponsalibus), en Biskop udførende en Vielse, bag Biskoppen to Munke, bag det knælende Brudepar Følget; Bl. 202 b (Lib. VI, de fugitivis servis et libertis mancipiisque), en Række af 8 Slaver, afvexlende en Hvid og en Morian, i Marsch; de mange Fødder, som ere angivne, betegne, at hver Slave repræsenterer et helt Geled; kun de yderste have Hænder, paa Hovedet bære de alle en Turban flettet af hvide Baand; midt i Billedet er malet et Træ i konventionel Form, og paa den anden Side en Øvrighedsperson med en Stav og hans Svend; Bl. 263 (Lib. VII, de indicta libertate et consilium manumissionis), ses en lignende Flok Slaver knælende for en Øvrighedsperson, der holder en Stav ud over deres Hoveder; ovenfor paa Grunden læses: Ayo vos liberos.

De 9 Miniaturer ere fint tegnede med lette sorte Omridslinier; Skygger ere i Reglen ikke angivne, men da med sorte Linier. Ansigterne have en ganske svag Kjødfarve med rød Plet paa Kind og Læbe. Kostumet er det antike; dog kan Hovedbeklædningen mærkes, idet den bestaar af Kabuds eller en Hætte i Kappen, som er kastet over Hovedet. Gamle Mænd ere betegnede ved blaat Skjæg.

Maleren har havt Sands for det Humoristiske. Miniaturet paa Bl. 1 er anbragt indeni et *H*, af hvilket den runde Linie er dannet af en Dragefigur, medens der øverst paa den lige

Linie er anbragt en Abe, der gnaver paa et Æble og klør sig paa Bagdelen. Paa de første 40 Blade findes flere humoristiske Randtegninger, fortræffelig udførte. Maleren har tegnet forskjellige Dyr i forskjellige Situationer, alle Figurerne ere meget langstrakte. Saaledes: en Ræv gaaende paa Bagbenene, med menneskelige Hænder, iført en Kjortel, grøn Hat, med en Gyldenlæders-Rejsetaske og en gylden Spadserestok over Skulderen, den forfølger en skrigende blaa Hane med røde Ben; en blaa Hund, iført gejstlig Dragt, forfølger en Vædder, der gaar paa Bagbenene og bærer et gyldent Lys; en rød Abe med røde Sko og iført en Kjortel holder i h. H. en grov Kost (Vievandskost), i. v. H. en blaa Spand med gylden Hank og Baand; et blaat Æsel med en Processionsstav. Det er Skade, at Maleren ikke har fortsat sine Illustrationer, Læseren vilde have fundet lidt Hvile ved dem under den møjsommelige Gjennemlæsning af de store, tæt beskrevne Sider. Men maaske dog Malerens Opfindelsesevne ikke i samme Grad vilde have slaaet til indtil Bogens Slutning.

Haandskriftet har hørt til det *gottorpske* Bibliothek.

Chartæ fundationis Monasterii S. Martini x) de Campis Paris.

XIII Aarh. Ny kongelige Samling, Folio, Nr. 252.

Dom *Martin Marrier* udgav i Aaret 1637 et Skrift, i hvilket han lod trykke en Række Dokumenter angaaende Klostret i Paris Saint-Martin des Champs, hvis første Grundlæggelse, til Ære for den hellige Martin, Biskop af Tours (død c. 400), ligger langt tilbage i Tiden. I Fortalen udtaler Dom Marrier

x) OBS Siden 1878 i Bibl. Nationale, Paris.

Følgende[1]): »*Inter œui prisci Monumenta non ultimo mihi stant loco picturœ quantumcumque rudes, vel penicillo minus polito exaratœ . . . cum tales huius modi et pro calamo depictas imagines in vetustissimo et antiquissimo dictœ fundationis M. S. Codice offendissem, nulla ratione omittendas et prœtereundas iudicaui, in quibus tamen depingendis, veteris œui ita rusticitas est observata, ut quidpiam eis leporis et gratiœ additum et admixtum fuerit.*« En lignende Codex ligeledes forsynet med Malerier til Illustrering af Dokumenterne besidder det store kongel. Bibliothek, uden at der kan gives nogen Oplysning om, hvorfra det er kommet dertil. Der er indheftet foran i det en lille Pergamentsseddel, paa hvilken følgende Notits er skreven henimod Aar 1500: »*Double de troys chartres de la fondation de sainct martin des champs dont les originaulx sont a cluny coctées au linuentaire des religieux dudict sanct martin A. B. C.*«

Dette Haandskrift bestaar af 8 Blade, det er 31 c. h., 22 c. b. Det indeholder en Del af de Dokumenter, som Dom Marrier har udgivet, de ere knyttede sammen ved korte Digte. Malerierne give følgende Fremstillinger:

Bl. 1 ses foroven St. Martins Kirke med to Klokketaarne; tilhøjre for den, udenfor den aabne Kirkeport, sidder den franske Konge, Henrik I; tilvenstre for Kirken staar den hellige Biskop Martin i Døren til en Bygning, Derefter følger 8 Linier Text, og i et nyt Maleri ses to Scener: Kannikerne med Abbeden modtage af Kong Henrik Klostrets Fundations-Dokument, og nedenunder: en Procession af Munke med Vievands-Kande og Kost, et Kors, Lys, en Bibel nærmer sig en Bygning, bagest gaar en Biskop.

Bl. 2 b ses et Maleri med meget tarvelige Billeder af en Mølle og 5 Kirker, hvis Navne ere skrevne ovenover og som nævnes i det foranstaaende Dokument.

---

[1]) Dom *M. Marrier*, Monasterii regalis S. Martini de Campis Paris, Paris 1637, præf., Bl. e iij.

Bl. 3. Kong Henrik ligger død paa sit Leje, ved Siden af hvilket staa to Personer. Yderst tilvenstre i Billedet staar Biskop Martin.

Bl. 3 b er malet et temmelig stort Maleri, delt i flere Afdelinger. Foroven ses Kong Philip I siddende under en tredelt spids Bue paa et stadseligt Sæde, bag ham tilhøjre nogle Personer. Tilvenstre for ham i andet Rum ses foroven to Kirker, St. Martins og St. Sansons, og nedenunder dem en Række gejstlige Herrer, mest Biskopper. Nedenunder alle disse Afdelinger er malet en Række verdslige Herrer, mest Grever, og en enkelt Biskop, og under dem atter en Procession, som nærmer sig en Kirke, forrest en Munk med Vievands-Kande og Kost, derefter en med et Lys og en anden med et Kors, efterfulgte af 8 Munke i sort Dragt og en i hvid, denne sidste bærer en Bog.

Disse forskjellige Fremstilinger ere udførte ret fint, men de have kun lidet Værd. Farverne ere kraftigt Blaat, Rødbrunt, Graat, Sort, lidt Grønt og lidt Guld. Ansigtsfarven er hvid med ganske svag rød Teint. De sorte Omridslinier ere meget svære. Det Hele gjør nærmest et kjedeligt Indtryk. Paa antik Vis ere Navnene paa Lokaliteter og Personer malede enten i Billedet eller under det med hvid eller rød Farve.

Det er den samme Suite af Malerier, som Dom Marrier i Kobberstik har føjet til sin ovenfor nævnte Bog.

Philippe de Than, Bestiaire.

XIII Aarh. Gamle kongelige Samling, 8°, Nr. 3466

Dette Værk af *Philippe de Than*, som levede i første Halvdel af det 12. Aarhundrede, er ikke originalt[1]), men en versi-

[1]) Histoire littéraire de la France, XIII, Paris 1814, S. 61–62.

ficeret Bearbejdelse af en Del af det middelalderlige Skrift Bestiarius, og skrevet paa Fransk. Digtet er efter et af de meget faa Haandskrifter, der ere bevarede af Philippe de Thans Værk, udgivet af *Thomas Wright* 1841 [1]).

Haandskriftet i det store kongelige Bibliothek bestaar af 51 Blade, af hvilke de to første ere ubeskrevne, det er 17 c. h., 10 c. b. og er skrevet med en smuk lille Minuskelskrift fra

13. Aarhundrede. Texten er illustreret med 28 Miniaturer, som ikke ere omgivne af Ramme. Billederne ere tegnede med Pennen, Linierne ere temmelig svære, de synes at være dragne med en Rørpen; Figurerne ere derefter udfyldte med Farver, mest tynde, undtagen Blaat og Højrødt, undertiden ere de forhøjede med Hvidt, paa Farven er saa atter lagt sorte Linier med Pen eller Pensel. Tegningen er temmelig raa. Som Prøve er her afbildet Illustrationen (Bl. 43 b) til Fore-

[1]) *Th. Wright*, Popular treatises of science written during the middle ages, London 1841, S. 74—131.

stillingen[1]): »*Aspis est quoddam genus serpentis obdurantis aures suas, ne incantatores audiat*«. Aspis tilhøjre er lys rødbrun med blaagraa Vinger, den tilvenstre er blaagraa med blaa Vinger; Vandet er grønt, Fiskene blaa; Skibet er lyst rødbrunt, Masten rød, Sejlene hvide med blaa Skygger; Mændene i Fartøjet have blaa, blaagraa og grøn Dragt.

Side 5 læses følgende Notits: »*Ex lib. S*ti *Martini a Campis*«.

Dette Haandskrift er tidligere blevet beskrevet af *N. C. L. Abrahams*, som har føjet en Gjengivelse til i Lithographi af Forsiden af Bl. 34[2]).

Horæ b. Virginis Mariæ.

XIII Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 534.

At dette Haandskrift er af fransk Herkomst, overbevises man let om, naar man læser de mange Rubra skrevne i det franske Sprog. Det bestaar af 205 Blade, det er 17 c. h., 12 c. b. De 12 første Blade indeholde Kalenderen; til hver Maaned er malet Dyrekredsens Figur og en lille Vignet fremstillende en Scene af Livet; nogle af disse Scener have Interesse for Studiet af Kostumet. Alle Figurer og Vigneter ere malede indenfor en Ramme af fire sammenstillede Buer paa Guldgrund, som atter er omgivet af farvede Cirkellinier, saa at der dannes en Medaillon.

Blad 13—21 høre ikke til den oprindelig Tidebog; de ere skrevne og illuminerede i det 15. Aarhundrede og sammenheftede med den, da den en Gang blev indbunden (i Træplader med sort Klæde). Bl. 13 ses et Billede: Englen hos Maria,

---

[1]) *Th. Wright*, anf. St. S. 102.

[2]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscrits français du moyen âge de la Bibliothèque Royale de Copenhague. Copenh. 1844, S. 44—47.

Bl. 16 b en Fremstilling af de tre Personer i Treenigheden, disse Billeder ere ikke udførte med videre Dygtighed. Bl. 21 ses en større og i en hel anden Stil malet Fremstilling af Maria Magdalena. Hun er iført en hvid, folderig Dragt; i højre Haand holder hun Salvekrukken, i venstre Arm en aaben Bog, som hun læser i; hendes Haar er meget lyst, en gylden Glorie er lagt om Hovedet. Hun staar paa en blomsterbegroet Græsbund, men Baggrunden dannes som af en Væg beklædt med et Tapet med rød Bund og sorte Ornamenter. Hele Billedet er omgivet af en bred sort Ramme med en hvid Linie lagt tæt op imod Yderkanten. Kompositionen er ikke uden Virkning. Figuren er heldigere end i mangfoldige Miniaturer. Den hvide Farve i Ansigt og Dragt er Pergamentets egen.

Fra Bl. 22 fortsættes den originale Bog. Paa Bagsiden af dette Blad[1]) findes et Miniaturmaleri af Maria siddende med Jesusbarnet paa sit Skjød, malet i den sædvanlige Stil fra Slutningen af det 13. Aarhundrede. Det er det eneste større Miniatur (10 c. h., 7 c. b.) i den oprindelige Bog, som forøvrig er meget rigt udstyret. Alle de øvrige Miniaturer ere meget smaa, og de ere for største Delen anbragte for at udfylde Rummet i Bogstavet *D* i Ordet Dominus eller Deus. De fremstille næsten alle Scener af Christi Liv, flere af dem ere nydelig udførte, f. Ex. Bl. 54: Judas forraader Christus, Bl. 77 b: Christus tages ned fra Korset. Farverne ere rene og smukke, Ansigterne ere belagte med hvid Farve, Konturer og Lineamenter ere tegnede herpaa med de fineste sorte Linier. Kunstneren har ofte paa en forbausende Maade været istand til at lægge en Stemning eller Karakter i Physiognomiet. Malerierne staa enten paa Guldgrund eller paa en Grund med de fineste tapet- eller facetagtige Ornamenter.

Bogen er fremdeles dekoreret med mangfoldige Border i Form af lange Stængler, Grene, Blade, og i Marginerne findes

---

[1]) Forsiden er beskreven med Haanden fra det 15. Aarh.

en stor Del nydelig udførte Figurer: Fugle, Hunde, Aber, barokke Figurer, f. Ex. Bl. 153, hvor man ser en lille Person med Bukkeben og lang Hale, ifført en rød Kappe med Vinger paa Ryggen, og med Bispehat paa Hovedet; Personen vinker ad en Hare, som sidder paa en Gren og ser mistænksom paa Manden, rede til at sætte af i et Spring. Bl. 111 b ses to Riddere tilhest; den ene har kastet Sværdet fra sig og flygter, idet han vender sig om imod sin Modstander med en afværgende Gebærde; den anden forfølger ham og svinger sit Sværd. Endelig findes, som Skik og Brug er, en Mængde forzirede Initialer. Guldbelægningen har ikke været god, ofte er Guldet slidt bort, og Glandsen mangler.

Dette Haandskrift er paa ingen Maade noget Kunstværk, men det kan tjene til Vidnesbyrd om den store Færdighed, med hvilken Miniaturisterne forstod at smykke en saadan lille Bog.

En Ejer har skrevet sit Navn forrest paa Bindet: »*Lalandeus 1654.*«

Algorismus etc.

XIII Aarh. Ny kongelige Samling, 4°, Nr. 275 a.

Dette Haandskrift bestaar af 83 Blade, det er 20 c. h., 14 c. b. Der forekommer Bl. 1, 11, 31 og 64 Rammer med Vigneter: Linier endende i Fuglehoveder eller phantastiske Dyr, Fugle, Hund efter Hare, dertil Initialer med slyngede Grene og Drager, i det Hele lidet betydelige. Midten af Bogen bestaar af Compotus major af Johannes de Sacroboscho, her forekommer adskillige ret nette astronomiske Tegninger. Derefter følger Tractatus quadrantis med oplysende Afbildninger til Læren om Højdemaaling og stereometriske Figurer. Frem-

deles følge nogle Soltabeller for 1292—1295, endelig Kalendariet efter Petrus de Dacia's Beregning.

Haandskriftet er uden Tvivl fransk, men har vist været i engelsk Eje. Nogle Notitser tilføjede i Kalendariet[1]) have allerede for længe siden givet Anledning til den Formodning, »at Bogen haver tilhørt en, som paa de Tider har været paa det parisiske Universitet, uden Tvivl en Dansk«[2]). Det har havt følgende danske Ejere: *Andreas Erasmi*, 1548; *Joannes Laurentius Viburgus*, 31. Juli 1628; *Augustinus Olufsøn*, 1630; Biskop *Hersleb*, som 1747 forærede Bogen til det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, fra hvilket den er kommen til det store kgl. Bibliothek.

Blandt Haandskrifterne fra 13. Aarhundrede i det st. kgl. Bibliothek findes nogle, som vel ere prydede med Farver, men hvis Ornamentering har en meget underordnet Værdi. Af disse skulle følgende nævnes:

Gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 30, *Sidonius Apollinaris*, Epistolarum libri I—VIII. Haandskriftet, som har tilhørt *Frederik Lindenbrog* og det *Gottorpske* Bibliothek, bestaar af 47 Bl., det er 33 c. h., 24 c. b.; der findes i det flere Initialer i rød og grøn Farve.

Gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 162, *Eusebius Cæsarensis*, Historiæ ecclesiasticæ libri XI a Rufino Latine translati. Haandskriftet bestaar af 138 Bl., det er 30 c. h., 23 c. b. De ret smukke Initialer, som forekomme, ere med rød og blaa Farve.

Gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 196, *Gratiani* Decretalium libri V. Haandskriftet bestaar af 182 Bl., det er 33 c. h., 22 c. b.

---

[1]) I Kalenderen er ved den 17. April følgende Notits tilskreven: »*anno domini 1295 obiit matheus crac cuius anima requiescat in pace amen.*«

[2]) *Det kgl. danske Selskabs Begyndelse og Tilvæxt.* Kbh. 1748, S. 163—64. — Kalendariet er aftrykt i Scriptores rer. danic., VI., Hafn. 1786, S. 260 ff.

Bl. 1 forekommer et *D*, hvori er malet en slynget Gren med Blade, den ender med et grimaceret Ansigt med Hue paa Hovedet. Der er anvendt Guld, Blaat, Rødt, Rødbrunt; Ansigtsfarven er graagrøn. Haandskriftet har tilhørt *Kapitlet i Hamborg*, det st. kgl. Bibliothek kjøbte det paa Kapitlets Auktion for 6 Mark Cour. [1])

Gl. kgl. Saml., 4⁰, Nr. 1364 og 1365, *Petri de Riga*, Aurora s. opus metricum super Biblia, to forskjellige Haandskrifter, det første 18 c. h., 11 c. b., det andet 20 c. h., 12 c. b.; der findes i hvert af dem forskjellige meget raat udførte Initialer. Nederst paa første Side af Nr. 1365 læses: »*liber ecclesie sancte marie sanctique iohannis evan. in seyne*;« paa Bindet er trykt: »*Johannes Fichardus Comes Palat. dedit Con. Weis. 1575.*«

Gl. kgl. Saml., 4⁰, Nr. 1912, *Gulielmi Paraldi* Summa de vitiis. Dette Haandskrift, 19 c. h., 14 c. b., med 127 Bl., har tilhørt det *Gottorpske* Bibliothek; der forekommer i det flere ret kjønne, men lidet betydelige Initialer f. Ex. et *D* med en Slange i Form af et S.

Gl. kgl. Saml., Nr. 2033, *Juvenalis* Satyræ, 4⁰, 48 Bl., 17 c. h., 11 c. b.; paa første Side findes Tegning til et Initial, men dette er ikke blevet udfyldt med Farver. Haandskriftet har tilhørt »*J. M. Winkler, Lic. Secretar. Capit. Hamb.*«, og derefter *Kapitlet i Hamborg.* [2])

Thottske Saml., Folio, Nr. 133, *Passiones et vitæ sanctorum.* Haandskriftet bestaar af 262 Blade, det er 37 c. h., 25 c. b. Initialer i rød og blaa, men lys Farve; i Rundingerne Filigran-Ornamenter.

Thottske Saml., 8⁰, Nr. 30, Opus fratris *Wilhelmi Britonis* de vocabulis biblicis, 15 c. h., 11 c. b., 159 Bl. af det fineste Pergament. Bl. 1 ses et ret fint udført Initial, et *D*: blaa

---

[1]) Bibliotheca capitularis etc. Hamb. 1784, S. 89, Nr. 1221. Serapeum, XVIII, 1857, S. 338[6]).

[2]) Bibliotheca capitularis etc., Hamb. 1784, S. 273, Nr. 3356. Serapeum, XVIII, 1857, S. 340 og 341.

Grund med hvide Pleter, Bogstavet Chamois, i Rundingen en Drage; ellers ere Initialerne i sædvanlig Stil, røde og blaa, med Filigran-Ornamenter[1]).

Ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 118. *Hugonis de St. Victore* Homiliæ s. expositiones in Ecclesiasten, 99 Bl., 24 c. h., 16 c. b. Blad 3 forekomme to Initialer, et *Q* og et *V*, i den sædvanlige Stil. Haandskriftet har tilhørt Biskop *Fr. Münter*[2]).

Thottske Saml., 8⁰, Nr. 116, *Horæ*, 14 c. h., 11 c. b., 249 Bl. I Kalenderen findes Vigneter med Scener fra det daglige Liv; de ere ligesaa klodset udførte som de fleste af de Initialer, som forekomme i Bogen.

La sainte Bible, traduction littérale, 2e partie.

XIV Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 7.

Dette Haandskrift bestaar af 492 Blade, det er 38 c. h., 30 c. b. Det indeholder Bibelens Skrifter fra Davids Psalmer indtil Apokalypsen. Texten er smukt skreven i 2 Kolonner paa hver Side. Haandskriftet er rigt udstyret, men der er noget blændende ved det, thi Malerierne ere ikke udførte med megen Kunst. Der forekommer ialt 63 Miniaturer, et større foran hvert Skrift og 8 mindre foran enkelte af Psalmerne.

---

[1]) I nederste Margen paa sidste Side har Afskriveren skrevet følgende Stropher:

Hic ego doctorum compegi scripta factorum
Floribus autorum loca certa notando librorum
In serie quorum textus patet hic positorum
Preuie cunctorum consumatorque bonorum
Lux occultorum uia veri, dux dubiorum
Sit tibi celorum rex gloria. culmen honorum
Quod completorum datur hic michi meta laborum
Egis egenorum numero quia dego minorum
Te precor. ipsorum comitem me fac meritorum
Sorte beatorum quia sim velut unus eorum. Amen.

[2]) Bibliotheca *Münteriana*, S. I, Nr. 6.

De større Miniaturer ere 0,076 m. paa hver Side, nogle Gange er Størrelsen paa den ene Led 0,080 til 0,084 m. De mindre Miniaturer have Størrelsen 0,059 × 0,054 m. I dem alle er Grunden skinnende, poleret Guld. Farverne ere bestandig de samme, Malerierne faa derved en noget ensformig Karakter: Blaat, Rødbrunt, Højrødt, Chamois, mørk Karmoisin. Der er brugt stærke sorte Konturlinier, Folder og Skygger; Klædedragten er sort, Ansigterne hvide med Lineamenter givne med sorte Linier, satte paa med Pensel. Udenom de større Miniaturer er lagt en Ramme, blaa og rødbrun, med et fint Linie-Ornament i Hvidt. Kompositionerne ere meget svage; fra Miniaturistens Side maa Dekorationen af denne Bibel nærmest betragtes som almindeligt, ret dygtigt Rutinearbejde. Hvert Skrift begynder med et større Initial med Dragefigurer, slyngede Grene og Blade i Blaat, Rødt og Chamois, ofte livlig fremstillede, men ikke behandlede med Finhed. Hvert Kapitel begynder med et mindre Initial: Guld paa blaa og rødbrun Grund hævet ved hvide Linier.

Af de ikke mange Miniaturer, som fortjene at fremhæves, kunne følgende nævnes:

Bl. 1, foran Psalmerne: David og Goliath, den første holder en Sten i Haanden, den sidste drager sit Sværd af Skeden.

Bl. 47, foran Ordsprogene: Kong Salomon siddende, med et stort Ris i v. H., han bærer sorte Hoser, der naa op over Knæet, med h. H. peger han paa en Dreng, der sidder foran ham læsende i en Bog; Drengens Overkrop er nøgen, han bærer sorte Hoser som Salomon og sidder paa sin sammenfoldede røde Kjortel.

Bl. 63 b, foran Prædikeren: Kong Salomon siddende, h. H. holder han formanende hen imod en Kvinde, der med sørgmodig Mine staar foran ham, hun har et Tørklæde om Hovedet, i h. H. en Lilie, med v. H. peger hun paa en Kvinde, der ligger ved hendes Fødder, død eller sovende.

Bl. 196 b, foran Propheten Ezechiel: Propheten sovende. Hovederne af Evangelisternes Symboler med Glorier, to paa hver Side, kigge ned fra Himlen.

Bl. 228 b, foran Propheten Daniel: Prophetens Overkrop ses i en Hule paa et lille Bjerg; han hviler Hænderne paa to Løver, der ligge sovende foran ham.

Bl. 270, foran Macchabæernes 1. Bog: En Mand knæler, han rækker frem et Fad med et Svinehoved; bagfra har en anden Mand grebet ham i Haaret, med h. H. svinger han et Sværd.

Bl. 306, foran Matthæus Evangelium: Jesses Drøm; øverst Christus, 7 Duer flyve mod hans Hoved dannende en Kreds. Jesses Seng er fremstillet næsten som en moderne Jernseng med Fletninger imellem Stængerne.

Bl. 419 b, foran Pauli Brev til Philippenserne: en Mand iført gejstlig Dragt og kronraget ligger knælende, han modtager et Brev, som en Mand med Glorie (Paulus) rækker ham ud fra et Taarnvindue; Proportionerne ere aldeles misforstaaede.

Bogen er indbundet i Egetræsplader beklædte med rødt Fløjel. Sølvbeslagene ere afrevne.

Haandskriftet har tilhørt *Philip af Cleve* (d. 1528), hvis Vaaben er afbildet i den nederste Margen paa første Side med Mottoet: a jamais, medens han selv har skrevet sit Navn nederst paa sidste Side. I 18. Aarhundrede har Grev *O. Thott* ejet det.

N. C. L. Abrahams har tidligere givet[1]) en Beskrivelse af dette Haandskrift.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Manuscrits français du Moyen-Âge de la Bibliothèque Royale de Copenhague. Copenh. 1844, S. 1–2.

La Bible historiale.

Fransk Oversættelse af Historia scholastica Petri Comestoris ved Guiart des Moulins.

XIV Aarh. Thottske Samling. Folio, Nr. 6.

Dette Skrift, hvis Forfatter Petrus Comestor (Pierre le Mangeur) døde 1179, var oprindelig beregnet paa Gejstlige og paa Skolen; det indeholder en fuldstændig Bibelhistorie, som, om den end ikke vidner om Lærdom og Grundighed hos Kompilatoren, dog blev modtagen med stor Glæde. Det vandt betydelig Udbredelse igjennem den franske Oversættelse, som Guiart des Moulins fuldendte 1294[1]). Der er bevaret ikke faa Haandskrifter af denne Oversættelse udstyrede med Miniaturer[2]). Visse fælles Ejendommeligheder ved disse Haandskrifter synes at tyde paa, at de ere udførte paa samme Sted, man kunde maaske sige, at de ere udgaaede fra samme Bogfabrik.

Haandskriftet i det store kongelige Bibliothek bestaar af 475 Blade, det er 25 c. h., 20 c. b.; Texten er smukt skreven i 2 Spalter paa Siden. Bibelhistorien er delt i 2 Dele (indbundne i et Bind), i den første Del forekommer 1 stort, 65 mindre, i anden Del 1 stort, 38 mindre Miniaturer. De ere alle malede indenfor en firkantet Ramme og omgivne af en bred tricolor Indfatning, som meget skader Indtrykket af Malerierne, da dens stikkende Farver disharmonere med disses

---

[1]) Histoire littéraire de la France, XIV, S. 14—15.

[2]) *Paulin Paris*, Les manuscrits françois de la Bibliothèque du Roi, II, Paris 1838, S. 1, 7—16. Bibliothèque impériale. Catalogue des manuscrits français, I, Paris 1868, S. 1, 12—13, 37. Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale des Ducs de Bourgogne, T. II, 1, Bruxelles 1842, S. 128—30 (med Afbildning).

milde Karakter. Rummet mellem Rammen og Indfatningen er belagt med Guld.

Af Miniaturerne rage 2 frem paa Grund af deres Størrelse, 21 c. h., 21 c. b. Det ene af disse er anbragt Bl. 1; det forestiller Herren omgiven af Evangelisterne, alle indenfor brudte tricolore Mandorlaer. Herren er iført blaagraa Kjortel og blaa Kappe, samlet ved en gylden Agraffe foran paa Brystet; han sidder paa et gyldent Hynde, Stolen er rigt architektonisk dekoreret i blandet romansk-gothisk Stil. Med h. H. peger han paa Kalken, som staar paa et lille Bord, v. H. hviler paa Verdenskloden paa h. Laar; h. Fod er strakt nedad, v. Fod støtter paa en Skammel; tilvenstre i Baggrunden staar Lovens Tavler paa et lille Bord. Han har kort Skjæg endende i to Spidser; om Hovedet en gylden Korsglorie. Ansigtet er noget grovt tegnet og ikke meget udtryksfuldt, Hænder og Fødder temmelig plumpe. Draperiet er heldig behandlet, Maleren har ikke manglet Dygtighed til at føre sin Pensel. Evangelisterne følge i denne Orden: øverst tilh. Johannes, under ham Marcus; øverst tilv. Matthæus, under ham Lucas. De sidde beskjæftigede med deres Arbejde; Hovedernes Holdning er uheldig; Ansigternes Lineamenter er ligesom Haaret malet med rød Farve; deres Klædedragt er malet med graa, rød og violet Farve. I Rammens fire Hjørner er anbragt en Lilie i Guld. Hele Siden er omgiven af en Bord, en bred Guldlinie med Grene og takkede Blade og med en sort Konturlinie, foroven ses forskjellige Fugle, forneden en Jæger med to Mynder, som forfølge to Harer.

Det andet Miniatur, af samme Størrelse som det førstnævnte, forekommer Bl. 254, foran Salomons Ordsprog. Det bestaar af fire Kvadrater indenfor en Ramme. Foroven ses tilhøjre: Salomon siddende med en Løve ved sin Side, foran ham knæler en Mand med et stort Ris og en Hund, som han synes at hidse mod Løven; tilvenstre: en Fremstilling af Salomons Dom. Nedenunder tilhøjre: Salomon siddende i Samtale

med tre Mænd, som staa foran ham; tilvenstre sidder Salomon, to af Mændene staa i Baggrunden hver med en Bue, foran Salomon skyder en tredie Mand en Pil mod et Lig, som er bundet fast til et Træ og allerede er gjennemboret af to Pile — den sædvanlige Fremstilling af den hellige Sebastians Død. Siden er omgiven af en Bord; nederst er tegnet to liggende Løver med et blankt Vaabenskjold imellem sig.

De øvrige Miniaturer ere meget mindre, i Gjennemsnit er Størrelsen 0,178 m. h., 0,195 m. b. Billederne ere fint udførte. Farverne have en mild, behagelig Tone: Blaat, Højrødt, mørkt og lyst Violet, Grønt, Graat; dog er Farven, som er anvendt til Fremstilling af f. Ex. en Mark, Træer, tyk og uren. Ansigtsfarven er rødlig, forhøjet med stærkere Rødt eller med Hvidt. Ansigtsformen er i Reglen uskjøn. Fine sorte Konturlinier omgive Figurerne, de ere ogsaa anvendte for at fremhæve Klædebonnets Folder, der ofte ere lagte med god Opfattelse, ligeledes er Haaret betegnet ved sorte Linier paa hvid Grund for gamle Personer, ellers i Reglen paa gul Grund; Kvinderne bære Haaret ophæftet i to Fletninger. Kostumet er snarest samtidig med Miniaturistens Levetid. Kompositionerne ere af forskjelligt Værd, ofte ere de ret underholdende. En stærk Realisme gaar igjennem dem. Hvor Dyr og Træer ere fremstillede, er Tegningen kummerlig. Man kan i det Hele sige, at der er anvendt megen Flid paa disse Miniaturer, som vidne om Smag, men ikke om noget udviklet Mesterskab hos Maleren. Grunden i alle Malerier er tavlet eller i Tapet eller i Facet-Mynster, ofte noget skjødesløst udført, men oftere med Omhu og Smag: blaa Grund med sorte, hvide eller røde Linier, rød Grund med Guld eller med røde Linier i en forskjellig Tone.

Af Miniaturerne skulle følgende fremhæves:

Bl. 2 b: Jehova maaler med en Passer Verdenskloden, der i Form af en stor sort Kugle ligger foran ham.

Bl. 3: Jehova fæster Sol og Maane paa Himmelen.

Bl. 12 b: Noah ligger drukken paa Jorden med »blottet Blusel«, hans Sønner staa omkring ham.

Bl. 141: Elias paa en flammende firehjulet Vogn, der staar paa Jorden; han rækker en rød Kjortel til Elisa.

Bl. 158: Hjob sidder med sin Hustru ved et rigt dækket Bord med Børnene paa hver Side af sig, de største nærmest Forældrene; foran Bordet iler en Tjener frem for at skjære en Fugl itu, som ligger paa et gyldent Fad.

Bl. 168: Tobias sovende paa et Leje, Spurvene flyve hen over ham udgydende deres Skarn over hans Øjne; ved Siden af Lejet en sovende Hund.

Bl. 196 b (I Krønik. Bog): en Munk beskjæftiget med at skrive; Pergamentet er lagt over et bredt, rundet Bræt, der er spændt fast foran ham til Stolen, to Traade med Lodder hænge ned over det.

Bl. 223 (Esdras II): en Biskop nærmer sig med en Vievandskost til Arken, over hvilken er lagt et hvidt Tæppe; bag ham staar en Munk med en aaben Bog og et Vievandskar (Krukke).

Bl. 236 (Davids 53. Psalme, dixit insipiens): en Daare, skaldet, med Pjalter om den nøgne Krop og med en Stok i Haanden, bider i en stor Frugt.

Bl. 372: Ezechiel staar ved en Vogn med fire Hjul, ved hvilke Evangelisternes Symboler, bevingede og med Glorier, derhos Skriftbaand med Evangelisternes Navne.

Bl. 373 (Macchab. II. Bog): En Borg belejres (Slaa og Laas ere anbragte udenpaa Borgens Port), den fjendtlige Hær bestaar af Bueskytter og Ryttere, foran disse ses en Konge.

Bl. 381 (Matthæus Evangelium): De hellige tre Konger hos Maria; en af Kongerne har aftaget sin Krone, han rækker et Guldkar henimod Christusbarnet, som strækker sig frem imod det; en anden af Kongerne peger paa Stjernen ovenfor.

Bl. 416: Evangelisten Johannes sidder paa en Høj beskjæftiget med paa en lang Pergaments Strimmel, der er lagt over hans Knæ, at skrive Evangeliet; ved Siden af ham Ørnen.

Hver Side, paa hvilken et Miniatur findes, er omgiven af en Ramme med sorte og Guld-Linier, med Stængler og tjørneformede Blade; fremdeles er anbragt Fugle og phantastiske Dyr. Kapitler og større Afsnit begynde med smukke Initialer i Chamois, Blaat og Guld. Navnlig er Afsnitet Davids Psalmer rigt udstyret paa denne Maade.

N. C. L. Abrahams har tidligere givet en Beskrivelse af dette Haandskrift[1]).

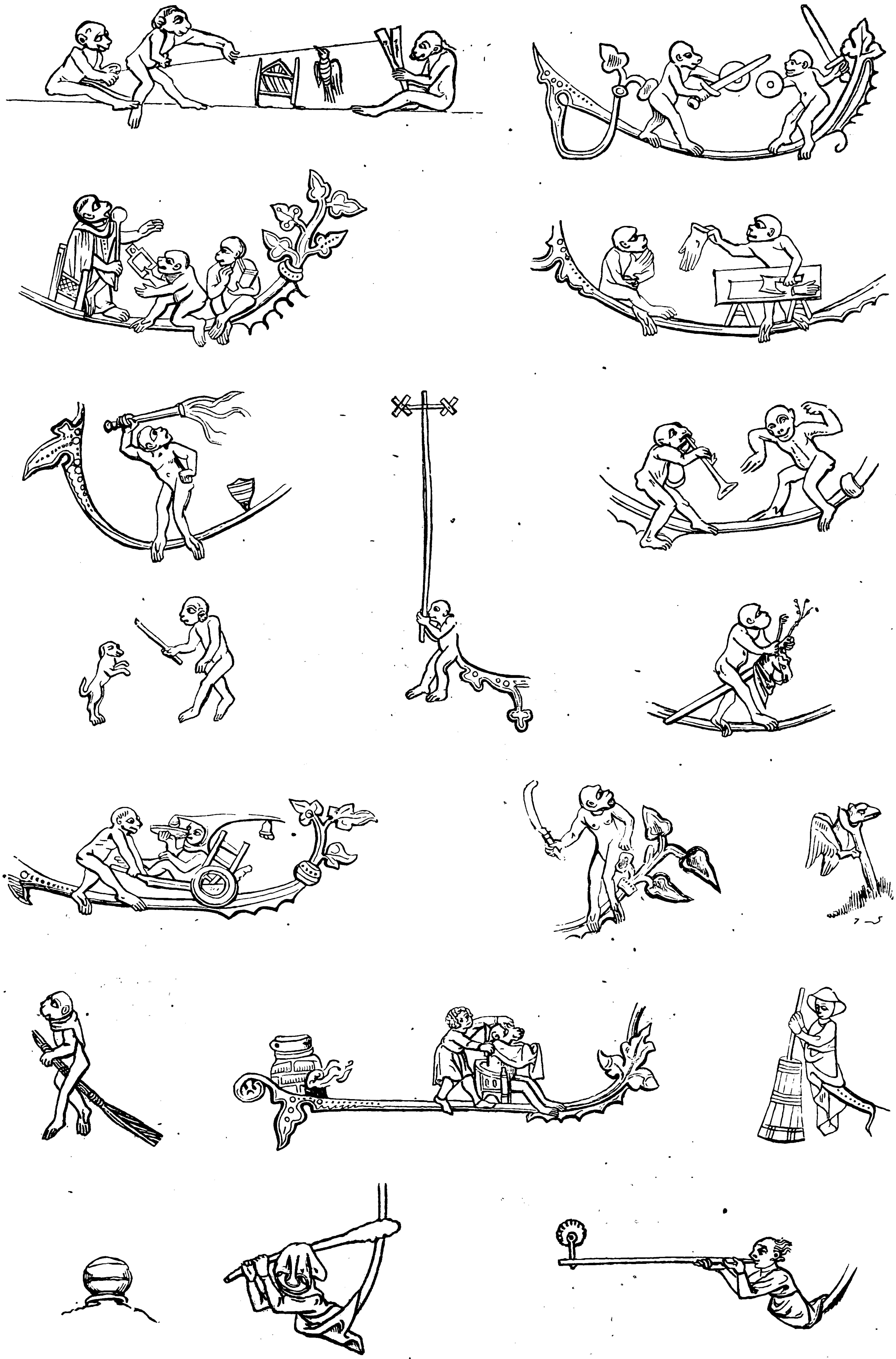
Psalterium Davidis.

XIV Aarh. Gamle kongelige Samling, 8⁰, Nr. 3384.

Dette Haandskrift, som indeholder 351 Blade, er af meget ringe Størrelse, 0,093 m. h., 0,060 m. b. Pergamentet er særdeles fint, Haandskriften zirlig. De Miniatur-Malerier, som forekomme i det, 10 i Tallet, af Størrelse 0,060 m. h., 0,040 m. b., fremstille som oftest en Helgen og Helgeninde staaende ved Siden af hinanden paa Guldgrund. Bl. 192 b ses en Rytter med blaa Glorie, han vender sig om og med sit Sværd overskjærer han sin Kappe, i hvilken en enbenet fattig Krøbling, der gaar med Krykke, holder. Nedenunder sprænger en Ridder afsted med Skjold og Landse; ogsaa han har blaa Glorie. Billederne ere ret fint udførte, men ikke udmærkede; Lys og Skygge ere behandlede vel grelt. Desuden findes 8 større Initialer med bibelske Billeder eller Helgener.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Manuscrits français du Moyen-Âge de la Bibliothèque Royale de Copenhague, Copenh. 1844, S. 2–4.

Vigneter.

Gjennemblades denne lille Bog, drages Opmærksomheden især hen paa Randtegningerne, som ere meget morsomme og meget oplysende. De gjengive Scener af det daglige Liv, i alle mulige Retninger, og de udførende Væsener ere snart Abekate, snart menneskelige Figurer, helst i grotesk Form. Aben agerer Kok, Vaffelbager, Fisker, Fuglefænger, Bjørnetrækker, Hundedresseur, Barber, han er Væver, Tøjmager, Handskemager, han er Biskop, Prædikant, Skolemester, han spiller med Bold og Top, rider paa Kjæphest, leger med Gynge o. s. v. Drenge lege med Rumlepotte, slaa Potter itu, gaa i Bad, blæse i et Rør med en lille Mølle paa Enden. En Mand holder et Hørerør for Øret; en Mand gaar i Gangvogn, Konen følger efter, idet hun spinder. Afbildningerne paa foregaaende Side ville give en Forestilling om den Humor, som har besjælet Miniaturisten.

Enhver Linie, som ikke er udfyldt ved Skrift, har faaet et dekorativt Element til Udfyldning, som i Reglen ender med en Maske, et Hoved, en grotesk eller phantastisk Figur, Grene med Tjørne- eller Kløverblade. Hele Bogen er saaledes rigt udsmykket, Guld og lyse Farver give den et livligt Udseende, men hvorledes har den, som skulde bruge Bogen, kunnet vedligeholde Andagten?

Til de større Malerier ere Konturerne først tegnede med sorte Linier, derpaa er Farven lagt paa, endelig er paa Farven draget sorte Konturlinier. De smaa Figurer ere malede paa fri Haand, og sorte Konturlinjer derefter dragne.

Haandskriftet er sikkert udført i første Halvdel af fjortende Aarhundrede, det maa vistnok snarest siges at være et fransk-engelsk Arbejde[1]).

Paa første Blad læses: »*Ex libris Caroli Torchilli.*«

---

[1]) Professor *Høyen* har i sin Liste over det st. kgl. Bibliotheks Miniatur-Haandskrifter til dette Nummer skrevet: fransk? nederlandsk?

Psalterium Davidis.

XIV Aarh. Ny.kongelige Samling, 8°, Nr. 41.

Dette Haandskrift bestaar af 257 Blade, det er 11 c. h., 8 c. b. De første 6 Blade indeholde Kalenderen uden nogen malerisk Forziring. I 11 Miniaturbilleder, spredte i Bogen, gives de sædvanlige Fremstillinger af Christi Liv, disse Malerier ere 0,075 m. h., 0,048 m. b. Et tolvte Billede findes Bl. 11 b, et *B*, i hvis øverste Del Kong David ses spillende paa Harpe, i den underste Del ses David trædende paa Goliath, der ligger henstrakt paa Jorden; med et stort Sværd er han ved at afhugge Kæmpens Hoved. Desuden forekomme 8 større Initialer med smaa Miniaturer. Alle Billederne ere malede paa Guldgrund, Farverne ere ret livlige, men Tegningen og Kompositionen almindelig.

Ogsaa i denne Psalter forekommer en Del morsomme Randtegninger: Aber ridende paa Harer og paa Hunde, Jagtscener, Hunden efter Haren, phantastiske og groteske Figurer, men ikke i saa stort Tal, heller ikke saa fint udførte som i den foregaaende Bog. En Mangfoldighed af Bogstaver belagte med Guld, røde og blaa Linjer, Grene med kløver- og tjørneformede Blade smykke Bogen.

Paa sidste Side er i en senere Tid skrevet nogle Bønner paa Plattydsk, hvilket formodenlig har givet Anledning til, at Haandskriftet i Bibliothekets Katalog er betegnet som skrevet i Tydskland. Det vil vistnok være rigtigere at kalde det et engelsk-fransk Arbejde; der bør i den Henseende lægges Mærke til, at i Kalenderen nævnes: Biskop Letardus, Abbed Bertinus, Kong Osvald.

Bogen er indbunden i rødt Fløjel.

Apokalypsen.

XIV Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 89.

Dette Haandskrift har oprindelig bestaaet af 50 Blade, men i en senere Tid, i femtende Aarhundrede, er der indskudt en Mængde Blade med en Kommentar til Apokalypsen. Haandskriftets Størrelse er 21 c. h., 15 c. b.

Paa hvert af de oprindelige Blade er der baade paa Forsiden og paa Bagsiden tegnet et Billede, nedenunder er skrevet en versificeret Oversættelse paa Fransk af det Sted i Apokalypsen, hvorfra Motivet til Billedet er taget; disse Vers ere skrevne med sort Blæk, ved Siden er Apokalypsens latinske Text skreven med rød Farve. I Alt er der 98 Billeder, Bl. 40 a er Text anført, men intet Billede tegnet (der er ingen Plads ladet aabent til et saadant), Bl. 50 b er blankt. Billedernes Størrelse er 0,077 m. h., 0,120 m. b.

Billederne ere Pennetegninger, som ere kolorerede; baade Tegning, Valg af Farver (Grønt, Blaat, Rødt, Rødbrunt) og Farvens Paalægning have et fælles Præg af raa Kunst, endogsaa meget raa. Man kunde holde dem for hurtig udførte Skizzer af en mindre dygtig Tegner, hvilke en stor Dreng senere har givet sig til at kolorere med Vandfarver.

Og dog ere Billederne ikke uden Interesse, naar der ses hen til Kompositionen. Den er lidet poetisk, lidet ideal, ofte er Opfattelsen af Apokalypsens Text saa bogstavelig som mulig, men bliver netop derved underholdende. Saaledes er Bl. 40 til de Ord af Kap. XVII, V. 3: »Og han [ɔ: Englen] førte mig i Aanden hen i Ørken,« tegnet et Billede: Englen har taget Johannes paa Ryggen og bærer ham saaledes ridende hen i Ørknen. Englen træder paa selve Rammen, der er tegnet om Billedet, Figurerne ere afbildede paa selve Pergamentets Grund. »Og jeg saa en Kvinde, som sad paa et

skarlagenfarvet Dyr etc. Kvinden var klædt i Purpur og Skarlagen, og udziret med Guld og med Ædelstene og Perler etc.« Kvinden er iført en grøn Dragt, som dækker Fødderne, uden nogensomhelst Pynt, i v. H. holder hun en stor Pokal, Dyret har nærmest Lighed med en Løve; det er forfærdelig slet overstrøget med rød Farve, har syv Hoveder, men kun ni istedenfor ti Horn. Bl. 40 b er til Ordene i Kap. XVII, V. 6: »Og jeg såa Kvinden, drukken af de Helliges Blod og af Jesu Vidners Blod, og jeg forundrede mig, der jeg saa hende, med en stor Forundring« tegnet et Billede: Kvinden bærer sin Kjole opkiltret, saa at en Del af Benene ere blottede, Støvler eller Strømper naa til midt paa Lægget; for Munden holder hun en Skaal, i hvilken hun i rigelig Mængde befrier sig fra Drukkenskabens Plage, i den anden Haand holder hun en Vinkande med Bunden opad; Englen peger paa hende, holdende Johannes i Kjortlen og vendende sig imod ham med en spydig Mine, Johannes ser paa hvad der foregaar med beklagende Mine, Hænderne holder han spagfærdig løftede op foran Brystet. I Ansigterne er sat en lille rød Plet paa Kind og Læbe.

Nederst paa første Side (af et tilsat Blad) er skrevet: »*Orate pro anima Georgij Plompton sacerdotis.*«

N. C. L. Abrahams har offenliggjort nogle Prøver af den franske Text[1]).

Missale.

XIV Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 146.

Afskriveren har selv folieret denne Bog fra 1 til 288, men hertil maa endnu føjes 6 Blade for Kalenderen og 2 Blade

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenh. Copenh. 1844, S. 7–9.

imellem Bl. Ciiij og Cv, saa at Missalet bestaar af 296 Blade. Dets Størrelse er 32 c. h., 23 c. b.

Paa de to i Midten, i Messen, indskudte Blade er afbildet: Christus paa Korset, Maria og Johannes, og den i Himlen thronende Frelser i en brudt Mandorla, omgivet af skrivende Engle med Evangelisternes Symboler. Grunden er smukt og rigt ornamenteret. Malerierne ere 0,183 m. h., 0,125 m. b., de ere udførte temmelig haandværksmæssig.

I Bogen findes 12 Initialer med Miniaturer, et enkelt større, de andre meget smaa, fremstillende nogle af de sædvanlige Scener af Christi Liv samt kirkelige Scener. Bl. I er til Ordene: Ad te levavi animam meam, i et *A* afbildet en Gejstlig foran Alteret, han løfter Hænderne opad, fra Hænderne stiger en lille nøgen kvindelig Figur op, med Hænderne strakte bedende ud mod Herrens Aasyn, som viser sig i en Sky; bag den Gejstlige knæler en Chordreng, der med h. Haand holder Fligen af hans Casula og i v. Haand bærer en tændt Kjærte. Bl. Cxxxvj b er til De sancta trinitate officium i et *B* afbildet de to Personer af Treenigheden, Faderen og Sønnen. Bl. Cxxxvij er i et *C* afbildet en Gejstlig, som indvier Hostien, bag ved ham en Chordreng som i det forhen omtalte Miniatur. Bl. CCix b er i et *G* afbildet: Maria paa Dødslejet omgiven af sørgende Mænd og Kvinder; to Engle løfte den Afdødes Sjæl til Himlen. Disse Miniaturer ere langt smukkere udførte end de to store — maaske disse egentlig ikke høre til denne Bog? De fremherskende Farver ere Rødt og Blaat. Bogen er forøvrig udstyret med mange Initialer prydede med Guld, blaa og rød Farve, desuden nogle Steder med Ranker med takkede Blade, Dragefigurer etc.

Paa et Forsatsblad er skrevet med en samtidig Haand:

»*Ce messel est de la comflarrie de saint pierre et saint pol. En leglise du sepulcre a paris achate pour la dicte comflarrie le viii*^{e} *jour du moiz de mars: lan mil. m.*^{c} *iiij*^{xx} *et viij. par Guillem coignart et regnant pion maistres de la dicte comflarrie et le quel*

cousta quarente francs dor paiez par les dessuz diz le dit iour a Robin iaquin demourant en rue neuve nostre dame a paris etc.«

Nedenunder er skrevet: »*Collegii Paris. Societ. JESV.*«

Endelig er følgende Notits skrevet paa langs af Bladet: »*Paraphé au desir de l'arrest du 5 juillet 1763 Mesnil.*«

C. Molbech har 1825 givet en kort Meddelelse om dette Haandskrift[1]).

Horæ Canonicæ.

XIV. Aarh. Thottske Samling, 8°, Nr. 113.

Dette Haandskrift bestaar af 211 Blade, det er 0,146 m. h., 0,111 m. b. Kalenderen er skreven paa Fransk, mange Rubra ere paa Fransk, nogle Bønner sidst i Bogen ere paa Fransk, og Bogens Hjemstavn er derved bevist. Bogen er et i alle Henseender smukt og zirlig udført Arbejde.

Der findes i denne Bønnebog 15 Miniaturer, hvis Størrelse er 0,057 m. h., 0,049 m. b. Mange af disse smaa Malerier ere behandlede med Ynde, med stor technisk Dygtighed og megen Flid i Udførelsen. Ejendommelig er Anvendelsen af hvid Farve til Dragter; Skygger og Folder ere givne ved Sort i forskjellige Nuancer. Af andre Farver er der navnlig anvendt Blaat og Guld. Grøn Farve er benyttet til Landskabs-Billeder, men Farven har ikke været god. Mange af Malerierne ere desværre blevne ødelagte.

Af Miniaturerne kunne følgende fremhæves:

Bl. 64: Maria hvilende paa Lejet, hun rækker sit Bryst til Christusbarnet, der med et lille Smil ser hen imod den gamle, stærkt beskjæggede Joseph, som holder et Æble frem

---

[1]) I *Nyt Aftenblad for 1825,* Kbh., S. 46.

8

for det. Huset er fremstillet som en aaben Baldakin, foran til hver Side Æslet og Koen, i Baggrunden et Landskab med Bjerge.

Bl. 132: Den Hellig Aand udgydes over Disciplene; oven over de tre Personer i Treenigheden.

Bl. 140: »Ci commencent uespres de mors.« Fire Gejstlige synge Psalmer efter en Bog, som ligger paa en høj Pult. Ved Siden to Sørgende, den ene staar oprejst, den anden sidder paa Gulvet og holder et Tørklæde op for Ansigtet; begge have Hovedet helt tilhyllet ved en Hætte, der har en ejendommelig Kasserolleform. Baggrunden er gjort tapetformig.

Bl. 196: Maria som Himmeldronning sidder paa en Throne, hun holder Christusbarnet til sit blottede Bryst. Baggrunden tapetformig med Lilier.

Paa hver Side Randtegninger, Grene med takkede Blade i Guld, undertiden phantastiske Dyr og Masker. En Mangfoldighed af smukt illuminerede Initialer.

En Bedebog paa Hollandsk.

XIV. Aarh. Thottske Samling, 8°, Nr. 129.

Dette Haandskrifts Størrelse er 0,145 m. h., 0,115 m. b., det indeholder 130 Blade. Der findes i det 23 smaa Vignetter i Randen, fremstillende Figurer af Apostle, Helgene og Helgeninder; alle Figurerne hæve sig op fra en Blomsterkalk og ere omgivne af Skriftbaand; de ere malede paa fri Haand og temmelig maadelig udførte. Bl. 49 er malet et større Miniatur: Den hellige Gregor knælende for en Christusfigur, som staar paa en Kalk, omgiven af alle Marterredskaberne; Arbejdet er daarligt.

Bogen er ziret med mange Initialer i Blaat og fine Snirkler i Rødt og Blaat.

Et Breviar paa Hollandsk.

XIV. Aarh. Thottske Samling, 8°, Nr. 128.

Dette Haandskrift er 0,130 m. h., 0,116 m. b., det indeholder 255 Blade. Der findes i det fire Miniaturer, malede paa fri Haand med meget lyse Farver paa Guldgrund. Malerierne ere simple, og de ere slet konserverede. Dog kan henvises til Bl. 62: Christus hudflettes; Bl. 96 b: Christi Legeme lægges ned i en Kiste, en Kvinde trykker Frelserens Haand til sine Læber.

Bogens øvrige Udstyrelse er ret rig, men Farverne ere ikke smukke.

Sermones Dominicales paa Hollandsk.

1370. Thottske Samling, Folio, Nr. 70.

Dette Haandskrift bestaar af 193 Blade, det er 34 c. h., 26 c. b. Texten er smukt skreven i to Kolonner paa Siden.

Paa første Side er afbildet et stort *H*, i hvilket den runde Streg dannes af en rask tegnet Drage, den lige Streg dannes af en Kriger (den hellige Georg?), som svinger et Sværd imod Dragen; Krigeren staar paa en lille Dragefigur. Midt i Bogstavet staar Gud Fader i ungdommelig, Christus lignende Skikkelse, iført en lang graabrun Kjortel, højre Haands tre Fingre løftede opad, i venstre Haand Verdenskuglen; om Hovedet et Straalekors punkteret paa Guldgrunden. Ved Siderne to konventionelt tegnede Træer. Figurens Ansigt er ret fint tegnet. Siden er omgiven af en ret rigt udstyret, men temmelig grovt tegnet Ramme: Guldgrund, Ranker, Fugle etc. I Hjørnerne phantastiske Figurer, f. Ex. en Mand med Biskops-

hat, iført rød Kjortel, med Krykker under Armene, Løveben og Hale i grøn Farve.

Bl. 6 er i et *H* givet et Billede af Paulus iført en rød Kjortel og en grøn Kappe. Bl. 100 er i et *M* malet Christus, der aabenbarer sig for Maria Magdalena. Christus er iført en violet Kappe og en stor Hue med opkrænget Kant; højre Haand støtter han paa en Spade. Maria knæler, hun er iført violet Kjole og rød Overkjortel. Begge Figurer have Glorier. Guldgrund med Jordsmon forneden. Ansigterne i disse Billeder ere grovt tegnede. I Randene Rammer med Grene med kløverformede og trekløvede Blade.

Mange Initialer forekomme i sædvanlig Form med Guld og fin Ornamentering i Blaat, Rødt og Violet.

Bogen er delt i to Afsnit, sidst i hvert af dem er skrevet Aarstallet 1370. Det kan være tvivlsomt, om dette Aarstal er skrevet af Bogens Scriptor. Men der kan ingen Tvivl være om, at Haandskriftet maa henføres til Slutningen af 14. Aarhundrede. Sproget henviser til Nederlandene.

Digt om den hellige Lutgardis paa Hollandsk.

XIV. Aarh. Ny kongelige Samling, 4°, Nr. 168.

Det Exemplar af dette Digt, som findes i det store kongelige Bibliothek, indeholder kun anden og tredie Bog[1]); det er meget smukt skrevet. Haandskriftet indeholder 356 Blade, det er 19 c. h., 13 c. b.

Der findes i denne Bog tre Miniaturer af Størrelse 0,125 m. h., 0,081 m. b. Det første paa Bl. 1 b viser en Munk i sort Dragt,

---

[1]) Se om Digtet *W. J. A. Jonckbloet,* Geschiedenis der nederlandsche Letterkunde, I, Groningen 1868, S. 233—35.

staaende i en Portal i gothisk Stil, i den ene Haand holder han et Skriftbaand, dog uden Skrift. Bl. 254 b ses Lutgardis paa Dødslejet († 1246) omgiven af sørgende Nonner, af hvilke to holde den hellige Skrift for hende. Alle Dragterne ere mørkegraa, Hætterne sorte, Hoved og Hals ere dækkede af et hvidt Lin; Lutgardis har Helgenglorie. Bl. 255 ses Lutgardis i Himlen; hun viser sig i en Luge, hvis Lemme holdes aabne af to Engle, og sætter Kronen paa en nedenfor knælende Munk, der rækker sine Hænder bedende op imod hende. Ogsaa disse to Billeder omgives af en Portal i gothisk-romansk Stil. Alle Billederne ere malede paa Guldgrund. Behandlingen af Ansigterne viser tydelig Efterligning af fransk Kunst. Paafaldende er Kindens Bredde og Hagens Runding. — Initialer i sædvanlig Stil i blaa og rød Farve smykke Bogen.

Paa første Side læses: »*Dit boec hoert den brueders van den roeden cloester toe. te sente pauwels in zonien.*«

Bestiarius.

XIV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4⁰, Nr. 1633.

Den Haandskrift, med hvilken denne Bog er skreven, viser ganske sikkert hen til England som det Land, hvorfra Bogen stammer. At den har været i engelsk Eje, før den kom i dansk, kan sluttes af enkelte Navne eller Bemærkninger i det engelske Sprog, som forekomme skrevne i Marginerne.

Haandskriftet, som indeholder den allegoriske Fremstilling af Dyrenes Ejendommeligheder anvendte paa menneskelige Forhold, der er vel bekjendt under Navnet *Bestiarius*, bestaar af 76 Blade; det er 20 c. h., 14 c. b. Fortællingerne ere udstyrede med 117 Illustrationer. Disse ere alle uforholdsmæssige store, med plumpe Figurer, ofte forfærdelig raa,

navnlig i Fremstillingen af menneskelige Skikkelser. Billedernes Omrids ere tegnede let med en blød Pen, Billederne ere derefter blevne kolorerede med tynde Farver, som ikke altid ere meget rene, endelig ere Konturlinierne ofte trukne kraftig op. Linierne ere meget bløde, temmelig runde og dragne med ikke ringe Sikkerhed.

Bl. 8 læses: »*Denne Bog hører mig Jørgen Høeg till.*« Bl. 72 læses Navnet: »*Anne Walstie*« eller »*Walshe*«.

Gratiani Decretum.

XIV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 193.

I Bibliothekets Haandskriftkatalog er Titlen opført saaledes: »Gratiani decretum s. Discordantium canonum concordia cum glossis in melius reformatis per Bartholomeum Brixiensem ut et Constitutionibus Pontificum«. Bogen er 46 c. h., 29 c. b., den indeholder 342 Blade, af hvilke 5 ere mutilerede. Texten er skreven i to Kolonner, Glosserne udenom.

Paa første Side er i et Miniaturmaleri, 0,180 m. b., 0,100 m. h., fremstillet Gratian, omgiven af Retslærde og Gejstlige, dømmende en Mand, som knæler længst tilvenstre i Forgrunden. Foran hvert Afsnit findes et Billede i noget forskjellig Størrelse, i Reglen 0,072 m. h., 0,080 m. b., fremstillende en Scene, svarende til den i Texten behandlede Causa. Ialt forekomme 30 saadanne Malerier. Kompositionerne udmærke sig ikke ved ejendommelig Opfindsomhed. Farverne ere meget levende og spillende. Physiognomierne ligne hverandre, det er som om alle Personerne hørte til den samme Familie: stor krum Næse, stærkt tilbagetrukken Hage. Svære Skygger ere lagte omkring Øjnene, det Hvide i Øjet er stærkt fremhævet, en hvid og rød Linie er lagt henad Næseryggen. Desuden findes ved Kolon-

nernes Sider mange Figurer af den samme Familie, i forskjellige Stillinger, og der findes en Mangfoldighed af Initialer med et Brystbillede paa Guldgrund, desuden Initialer med Løvværk. Bogen indeholder meget for Øjet, men Malerierne taale ikke et nøjere Eftersyn; Udførelsen røber Hastværk og rask Haandelav hos Maleren; mange Enkeltheder ere raat udførte. En Mængde store Bogstaver i blaa og rød Farve med røde og blaa Forziringer ere spredte over hele Bogen; Blad 12 findes en nydelig udført Bord i samme Stil.

Dette Haandskrift har tilhørt en Kardinal, hvis Vaaben er afbildet paa flere Steder: en sort Bjælke paa tværs paa Guldgrund, foroven to, forneden et Kløverblad; rød Kardinalhat over Skjoldet. Paa første Side er øverst afbildet et Vaaben: sex Lilier i Guld paa blaa Grund. I forrige Aarhundrede har Haandskriftet tilhørt Grev *Danneskjold*[1]).

Gratiani Decretum.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 160.

Dette Haandskrift, som indeholder: Gratiani Decretum s. Concordantia discordantium canonum cum glossis Bartholomei Brixiensis, bestaar af 386 Blade; Bladene 381—83 ere ubeskrevne, Bladene 384—86 ere beskrevne i en noget senere Tid end den egenlige Bog. Haandskriften er fast og smuk. Størrelsen er 33 c. h., 21 c. b.

Der forekommer i dette Haandskrift 37 Miniaturer og 1 Initial med Figurer. Størrelsen af Miniaturerne er 0,033 m. h., 0,050 m. b., det første paa S. 1 er dog noget større. Miniaturerne ere alle anbragte foran hvert Hovedafsnit, navnlig foran hver Causa, og fremstiller i et lille Billede den Sag, som

---

[1]) Bibliotheca *Danneschioldiana,* S. 406, Nr. 93.

behandles i Texten. De anvendte Farver ere milde og behagelige for Øjet, Arbejdet er udført fint, se f. Ex. Blad 173: en Mand, der paa Sygelejet dikterer sit Testament. Grunden er malet tapet- eller facetagtig, ved flere af Billederne overordenlig smukt.

Paa Bindets Plader er trykt et Vaaben med Underskriften: »Nil est mortale qvod opto.«

I Kataloget over *Thott*'s Bibliothek siges, at dette Haandskrift har tilhørt *J. P. Ludewig*, til hvis Bibliotheks-Katalog der henvises[1]); men den Beskrivelse, som er given der af hans Haandskrift, svarer ikke til det st. kgl. Bibliotheks.

Gregorii Decretales.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 159.

Dette Haandskrift, af meget stor Format (42 c. h., 26 c. b.), er udstyret med 5 Miniaturer, et foran hver Bog, fremstillende Gregor alene eller med to Biskopper. Billederne ere meget raat udførte, man kunde fristes til at tro, at Miniaturisten havde villet efterligne nogle gamle Billeder.

Constitutiones Clementinæ etc.

XIV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 198.

Denne Bog, hvis Størrelse er 44 c. h. og 29 c. eller 28 c. b., bestaar af tre Afsnit. Det første paa 57 Bl. indeholder: Constitutiones Clementinæ, præmissa epistola Johannis XXII Pontificis cum glossa perpetua. Paa første Side er malet

[1]) Catalogus Bibl. *Ludewigianae* manuscriptae, S. 100, Nr. 521.

et Miniatur, 0,080 m. h., 0,065 m. b., som fremstiller Paven siddende i en stor gylden Lænestol; foran ham knæler en Mandsperson og lægger en stor Protokol paa Pavens Skjød; bag ham staar en anden Mand, som i Armen holder en Protokol. Baggrunden er dannet som et Gyldenlæders Tapet. Paa Siderne af Miniaturet er malet brede Rammer med blomstrende Grene; tilhøjre holder en Engel et Skjold: tre gyldne Tværbjælker paa karmoisinrød Grund, og en Krumstav, tilvenstre holder en siddende, vinget Hjort et Skjold, en siddende Hind holder en Krumstav.

Farverne ere meget stærke, navnlig den røde og blaa, Tegningen taalelig, Kompositionen ikke uheldig. I Ansigterne træder Pergamentets Grund frem, medens Konturerne og Haaret ere givne med svag sort Farve og med Pensel.

Det andet Afsnit paa 36 Bl. indeholder: Gecellini de Cassaneis, J. U. Professoris, cappellani Papæ, apparatus super constitutionibus Clementinis. Det slutter med følgende Notits: »*Scriptum parisius. Anno domini milesimo Tricentesimo. Tricesimo octauo. die mercurij Ante festum natiuitatis domini nostri. finit.*« I dette Afsnit forekomme kun Initialer i blaa og rød Farve med Filigran-Ornamenter.

Det tredie Afsnit paa 45 Bl. indeholder: Extravagantes Johannis XXII cum apparatu v. Glossa perpetua Jesselini de Cassahnis ad Arnaldum S. Eustachii Diacon. Cardin. Paa første Side findes et lille Miniatur, 0,058 m. h., 0,043 m. b., som fremstiller en Gejstlig siddende i en rød Armstol med Hunde- eller Løvehoveder; foran knæler en Mand med ubedækket Hoved, han holder en Bog frem imod den Gejstlige; bagved staa to Personer med bredskyggede, røde (Kardinal?) Hatte. Grunden i Billedet er tavlet med Guld.

Nederst paa den første Side i Haandskriftet er i Marginen skrevet: »*Ceste lecture des clementines a este de feu monsg*[er] *Jehan du chastel euesque de Carcassonne Bertandi Notre.*« En lignende Notits forekommer ogsaa i de to andre Afsnit. En Sammen-

ligning af Skriften i de tre Afdelinger og disses forskjellige Højder viser tydelig, at dette Exemplar er sat sammen af tre forskjellige Bøger, som dog ere skrevne omtrent paa samme Tid i 14. Aarh. Miniaturet paa første Side er derimod udført i det 15. Aarh., det maa kaldes fransk-nederlandsk.

Dette Haandskrift har tilhørt Grev *Chr. Danneskjold;* i Kataloget over hans Bibliothek[1]) betegnes det som udgjørende to Bøger, som altsaa senere ere blevne forenede til en.

Virgilius.

XIV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 429.

Dette Haandskrift, 34 c. h., 24 c. b., bestaar af 200 Blade, det er skrevet i Italien. Det indeholder Bucolica, Georgica og Æneis. Hvert af disse Skrifter begynder med et stort Initial af lidt forskjellig Størrelse, det første er 0,080 m. h., 0,074 m. b. Bl. 5 et *T*: to Hyrder, den ene driver en Gedebuk afsted, den anden sidder paa Jorden og blæser paa Fløjte. Bl. 19 et *Q*: en Arbejdsmand med Straahat paa Hovedet er beskjæftiget med at hakke Jorden op. Bl. 53 et *A*: en Ridder, iført en forsølvet Rustning og gyldne Sporer, staar med draget Sværd og Skjold, paa hvilket ses et gyldent Løvehoved. Alle disse Figurer ere meget raat tegnede. Grunden er i Guld eller i blaa Farve. Paa de Sider, hvor disse Initialer ere afbildede, er der langs Texten lagt en Randtegning med Grene og Blade; Arbejdet er ikke videre fint, men der er fremkaldt stor Friskhed ved de livlige Farver, især Rødt, Blaat, Chamois, og ved Guldbelægning. I samme Stil findes mangfoldige større og mindre Initialer rundt om i Bogen.

---

[1]) Bibliotheca *Danneschioldiana,* S. 406, Nr. 97-98.

Paa et Forsatsblad læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Haandskriftet blev paa Rostgaards Auktion 1726 kjøbt af Grev *Chr. Danneskjold* for 14 Rdl.[1]).

Valerius Maximus.

1383. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 470.

Dette Haandskrift, 29 c. h., 21 c. b., bestaar af 176 Blade, det er skrevet i Italien. Hver Bog begynder med et Initial, i hvilket er malet en eller flere Figurer. Side 5 ses i et *U* (0,065 m. h. og b.) en Stad med Kirker og Paladser; paa hver Side af Porten, hvis ene Fløjdør staar aaben, er anbragt en Søjle med Fordelen af en Løve paa Kapitælet. Udenfor Porten staar en gammel skjægget Mand, iført blaa Kjortel og rød Kappe, paa Hovedet har han en lav Hue med bred hvid Kant; i højre Haand holder han en Bog, med venstre Haand peger han paa Staden; bag ham ses to Hoveder. Proportionerne ere i højeste Grad fejlagtige. Bogstavets runde Linie dannes af en Drage, hvis Hale slynger sig om Bogstavets lige Linie; denne har Form af en Mandsperson med Fødder dannede af Blade eller Finner; en Slange slynger sig om hans Liv og bider i Mandens Side. De andre Initialer ere meget mindre, Figurerne i dem ere ofte kun givne i halv Figur. Mærkes kan Initialet foran 6. Bog, de pudicitia, og foran 9. Bog, de luxuria, med interessante Fremstillinger af kvindelige Figurer. Foran 7. Bog, som handler de felicitate, er afbildet en Konge siddende paa et Lykkehjul. Rødt og Blaat ere de fremherskende Farver. Nogle Steder er Farvebehandlingen udført med Dygtighed og Omhu, men ofte er den middel-

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 464, Nr. 197. — Bibliotheca *Danneschioldiana*, S. 405, Nr. 79.

maadig. Paafaldende er den sorte Farve i Ansigterne. Om Initialerne er Guldbelægning og smukke Bladzirater. Den første Side af Texten er omgiven af en Ramme med lignende Forziring, i den midterste Margen har været malet et Vaaben, men det er skrabet ud; fra Hjelmen rejser sig en komisk Figur, en vel indpakket gammel Mand eller Kone, som holder et Hjerte og en Bog.

Bl. 176 b er skrevet: »*Explicit feliciter liber decimus. Mccc. lxxx. iij perfectus et correctus.*« Bl. 4 b er skrevet med en nyere Haand: »*Petri Seruij Medici*«; det Samme har vist staaet skrevet paa et Blad, som følger strax efter Texten, Navnet er raderet ud, men Aarstallet *MDCXLVII* læses endnu. Paa forreste Side læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Paa *Rostgaards* Auktion 1726 kjøbtes Haandskriftet for 10 Rdlr. af Grev *Chr. Danneskjold*[1]).

Sassen-Spegel.

1359. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1949.

Dette Haandskrift, som bestaar af 119 Blade, er 23 c. h., 16 c. b. Hele første Side er optagen af et Billede: Christus som Verdens Behersker og Dommer, i en Mandorla. Paa et Skriftbaand læses: Juste judicate filii hominum. Billedet er en Pennetegning, illumineret med rød, blaa, grøn og sort Farve. Udenom Evangelisternes Symboler. Arbejdet er af meget ringe Værdi.

Bogen slutter med følgende Notits: »*Completus est iste liber per manus . . . . apprecicatus per . . . . Sub Anno domini Mo. CCCo. Quinquagesimo Nono. In die Septem Fratrum*[2]).«

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana,* S. 466, Nr. 209. Bibliotheca *Danneschioldiana,* S. 405, Nr. 83.

[2]) Paa de Steder, som ere betegnede ved Punkter, ere Navne udraderede.

Den har tilhørt »*Syuerdt Reuenthlo de Olde to* . . . .«, hvis Vaaben og Navn er tegnet paa et Forsatsblad. I forrige Aarhundrede ejedes den af *F. C. Sevel*[1]).

Histoire Universelle.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 431.

Dette Haandskrift, 42 c. h., 33 c. b., bestaar af 388 Blade. Det indeholder en Verdenshistorie delt i to Dele, af hvilke den første begynder med Verdens Skabelse, den anden begynder med Cæsars Fødsel og gaar til hans Død. Værket er en Komposition efter Biblen, Livius, Orosius, Petrus Comestor, Vincentius Bellovacensis, Sallust, Lucan; Forfatteren er ubekjendt[2]). Texten er smukt skreven i tre Kolonner paa hver Side; Haandskriften er ikke den samme gjennem hele den anden Del.

Paa den første Side af Bogen ses et større Miniaturmaleri, 15 c. h., 21 c. b. Det er delt i 6 Felter, og indeholder følgende Fremstillinger: 1. Herren skaber Sol og Maane; 2. Herren skaber firfødede Dyr og Fugle; 3. Herren skaber Fiske; 4. Herren skaber Eva af Adams Side; 5. Herren viser Adam og Eva Paradis; 6. Slangen (som slynger sig op ad Træet og ender i en vinget Skikkelse som en Harpy) frister Adam og Eva.

Paa første Side af den anden Halvdel ses ligeledes et større Miniaturmaleri, 22 c. h., 21 c. b. Det er ligeledes delt i 6 Felter, og indeholder følgende Fremstillinger: 1. Cæsar skjæres ud af Moderens Liv; 2. Sammensværgelsen stiftes;

---

[1]) Bibliotheca *Seveliana,* pars III, Havn. 1781, S. 208, Nr. 781.

[2]) Sml. *Paulin Paris,* Les Manuscrits françois de la Bibliothèque du Roi, I, S. 52.

3. Cæsar krones som Kejser af Gejstlige i christelig Dragt; 4. Belejring af en Stad fra Landsiden; 5. Belejring af en Stad fra Søsiden; 6. Cæsar myrdes. Dette Maleri har lidt megen Overlast.

Der kan næppe være nogen Tvivl om, at disse Malerier, som have det Fælles, at Grunden er udført med Tapet-Mønstre med en Afslutning foroven i romansk-gothisk Stil (paa første Sted i Guld, paa andet Sted i Farver), ere udførte af to forskjellige Miniaturister. Den første af disse har en mindre rig Kompositionsgave og svag Tegning, i begge Henseender staar den anden Miniaturist meget højere. Ved begge disse store Miniaturmalerier er Siden omgiven af en Ramme med spidse Blade og Medailloner med Buster i. Ogsaa her viser sig stor Forskjel i Behandlingsmaaden, thi den sidste Miniaturist er den første langt overlegen. Busterne staa paa en Guldgrund, som ved det andet Miniatur er omgiven af en brudt (rund og spids) tricolor Indfatning; ved det første Miniatur er Indfatningen af samme Form, men kun hvid og blaa.

Bogen indeholder iøvrig 101 Miniaturer af Størrelsen 0,085 m. h., 0,070 m. b. (dog snart noget større, snart mindre[1]). De ere malede paa Guldgrund omgivne af en firkantet Ramme, men saaledes, at Scenen som oftest er omsluttet af brudt, rund og spids Indfatning i tricolore Farver, snart (fra inden udad) rød, hvid, blaa (eller violet), snart i omvendt Orden. Der er en ret rig Afvexling i de Æmner, der ere valgte til Fremstilling; krigeriske Scener ere dog overvejende i Antal. Kompositionen er ofte meget naiv, saaledes: Romulus som lidet Barn i sin Moders Arme hvilende paa Lejet, malet næsten som Maria med Barnet; Alexander græder ved Darius's Lig: Darius ligger udstrakt paa Jorden, Alexander til Hest i Spidsen for sin Armé i flyvende Fart; Alexanders Død: en tildækket

[1]) Billedet f. Ex., som forestiller Cæsar, der med sine Krigere gaar over Rubicon, er 9 c. h., 14 c. b. uden Tricolor.

Ligkiste, omkring den Lys, sørgeklædt Følge, Sangere ved en Pult; Cæsars Triumphtog: en tohjulet Karre, Kudsken sidder paa Enspænderhestens Ryg, Karren har et Overdæk med et firkantet Hul paa Siden, indenfor hvilket Cæsars Hoved ses, bagved to Trompetblæsere; Cæsar begraves: fire knælende Mænd strø Røgelse over en Ild, som stiger op af Jorden, ved Siden af den ses et Dødningehoved og et Ben. Scenerne ere betegnede ved passende Staffage, ofte paa en meget tør Maade. Grunden er dannet i tapetformede Mønstre.

Miniaturerne i dette smukke Haandskrift ere, som antydet, af ulige Værd. Arbejdet maa nærmest betegnes som meget dygtigt Routinearbejde omtrent af samme Slags som det, der ovenfor er beskrevet ved Guiart des Moulins's franske Oversættelse af Petrus Comestors Kirkehistorie[1]). Farverne ere ofte ret fint nuancerede. At den anden Miniaturist maa have kunnet præstere noget meget godt, vil man let overbevise sig om ved at se hans Fremstilling af Billedet: Cæsars Datter viser sig for ham i Drømme (Bl. 304 b).

Haandskriftet har tilhørt *Philippe de Cleves*, hvis Vaaben er afbildet paa første Side, og hvis Navn er egenhændig skrevet paa sidste Side. Det er tidligere beskrevet af *Abrahams*[2]).

Le Miroir historial de Vincent de Beauvais,

traduction de Jean de Vignay, troisième partie.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 429.

Dette Haandskrift, som er 40 c. h. og 29 c. b., bestaar af 540 Blade. Texten er skreven i to Kolonner og er prydet med

---

[1]) Se ovenfor S. 104.

[2]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague, Cph., 1844, S. 74—76.

mange Initialer med Grene- og Blad-Ornamenter samt skinnende Guldbelægning. Desuden findes 1 stort og 15 mindre Miniaturer.

Det store Miniatur er malet paa første Side, det er 0,240 m. h., 0,195 m. b., og delt i to Felter. I det øverste Felt ses Ludvig den Hellige befalende Vincents at forfatte sit Speculum. Kongen staar midt i Billedet og taler til Vincents, der sidder tilhøjre; bag Kongen tre Mænd af hans Følge, yderst tilvenstre en Mand med en Stav. I det nederste Felt ses Philip af Valois's Dronning, Joanne de Bourgogne, nærme sig Jean de Vignay, der sidder tilhøjre, befalende ham at oversætte Speculum paa Fransk. Dronningen ledsages af fire Damer, af hvilke den nærmeste bærer det lange Slæb paa hendes Kjole. *Paulin Paris* har beskrevet et Exemplar af den første Del af Speculum i fransk Oversættelse ved Jean de Vignay, der bevares i Bibliothèque nationale i Paris[1]), og paa hvis første Side der findes et Miniatur, som i meget ligner det, hvilket her omtales. Men medens i hint Exemplar Grunden dannes af et Tapetmønster foroven med Lilier, nedenunder med Lilier blandede med det burgundiske Vaaben, saa er Grunden i dette Exemplar vel Tapetmønstret, men uden Lilier eller Vaaben. Er der nu end ogsaa andre Forskjelligheder, saa er der dog god Grund til at antage, at Billedet i det kjøbenhavnske Haandskrift i alt Væsenligt er kopieret efter det parisiske. Det kan mærkes, at i det kjøbenhavnske Haandskrift er Maleriet omgivet af en tricolor Bord; en saadan omtaler *Paulin Paris* ikke. Miniaturmaleriet i det kjøbenhavnske Haandskrift er ikke af stor Betydning. De to Forfatteres og Oversætteres Figurer ere godt udførte; den første er iført hvid Kjortel og sort Kappe (Dominikanerdragten), den sidste sort Kjortel og brun Kappe; paa højre Skulder et sort

---

[1]) *Paulin Paris,* Les manuscrits françois de la Bibliothèque du Roi, II, Paris 1838, S. 328 ff.

Kors. Folderne i disse Klædningsstykker ere angivne med sorte Linier og ere lagte meget godt; ved de staaende Figurer er Foldekastet derimod lagt stivt, næsten med lige Linier.

Foran hver Bog findes et Maleri, fremstillende en Scene af det første Kapitel; Størrelsen af disse Malerier — ialt 16 — er omtrent 0,185 m. h., 0,190 m. b. Kompositionen er mager og Udførelsen hæver sig ikke højt. Landskabet er, som saa ofte i de gamle Miniaturmalerier, behandlet med meget ringe Evne til at opfatte og gjengive. Af Billederne kunne fremhæves det foran 26. Bog: St. Elphegus prædiker; foran 29. Bog: Bernhard af Clairvaux siddende paa Dødslejet taler til Munke, der knæle foran ham; foran 30. Bog: Petrus Lombardus staaende paa et Katheder holder en Forelæsning for unge Mænd, der sidde foran ham; foran 32. Bog: Biskop Odo prædiker Korstog. En overordenlig naiv Fremstilling af et Slag ses foran 28. Bog. Grunden dannes i hvert Billede ved tapetformede Mønstre.

Rundt om i Bogen træffes smukke Initialer med Blad- og Grene-Ornamenter og Guldbelægning.

Haandskriftet er indbundet i svære Træplader beklædte med Læder og beslaaede med Søm dækkede med store Bugler af Messing. Desværre er Rust fra disse Søm trængt igjennem og har beskadiget det første Blad med det store Miniaturmaleri.

Af dette Haandskrift har *Abrahams* tidligere givet en Beskrivelse[1]).

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague. Cph. 1844, S. 77—78.

Le Livre du Roi Modus et de la Reine Racio.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 415.

Dette Haandskrift bestaar af 211 Blade; det er 30 c. h., 20 c. b. Texten er skreven i to Spalter paa hver Side. Det første Afsnit af Bogen indeholder en Beskrivelse af Jagtens forskjellige Arter, i to Dele, Jagt med Hunde og Jagt med Fugle. Det andet Afsnit indeholder en allegorisk Samtale om Tidens Begivenheder (Aaret 1338 nævnes), navnlig om Krigene imellem Frankrig og England.

Bogen er udstyret med henimod 70 Miniaturer, nogle smaa, de fleste større, f. Ex. 0,085 m. h., 0,130 m. b. Det første (et lille) Billede fremstiller en Ridder knælende foran en Dame, der sidder under en Thronhimmel; bag Ridderen staar en Dame; begge de kvindelige Figurer bære Krone; Baggrunden tavlet med Guldbelægning. Dette Billede har lidt en Del.

De fleste Billeder indeholde Jagtscener eller Scener af Jægerlivet. De ere noget plumpt udførte, tegnede med Pennen og kolorerede med lyse Farver. Dyrene ere i Reglen meget uheldige, Landskabet behandlet med stor Naivetet. Alligevel ere Billederne ret underholdende paa Grund af den store Afvexling. Baggrunden i hvert Billede dannes af røde tapetformede Mønstre. — Blad 53 b læses: »ce sont les commandemens de ihesus crist«: en Hjort bærer paa Hornene et Krucifix med rød tavlet Baggrund; fra Takkerne udgaa til hver Side Linier, paa hvilke Budene ere skrevne, fem paa hver Side, og omsluttede af en firkantet rektangulær Ramme. Blad 54 verso er afbildet Djævlen og hans ti Bud: i Toppen af et Træ, hvis Stamme forneden bides over af et Vildsvin, sidder Djævlen med sortgraa Kappe, Horn i Panden, Fødderne dannede som Ørnekløer, i Haanden et Scepter; Linierne, paa hvilke Budene ere skrevne, hvile paa Træets Grene.

Af Billederne, hvormed den sidste Del af Bogen er udstyret, maa navnlig fremhæves flere Turneringsscener. Tillige kan mærkes et Billede, Bl. 72 b, fremstillende den bekjendte Fortælling om Pillegrimmen, som har villet forføre Dronningen, men bliver lokket til at sætte sig i en Kurv, der hænges ved et Taarnvindue[1]); man ser ham i Kurven, medens Dronningen fra et Vindue hælder en Kande Vand over ham i Kong Modus's Paasyn, der staar i et Vindue ved Siden af; samt Billedet, Bl. 82 b, hørende til Afsnittet: »Cy deuise comment les vices se combattent les uns aux autres pour les vivres«, et heftigt Slagsmaal mellem Mænd og Kvinder ved en (Vand-) Vogn.

Haandskriftet er tidligere beskrevet af *Abrahams*[2]).

172v

Le Livre de Mélibée et de Prudence.

XIV. Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 1089.

Dette Haandskrift, som vist er udført i Slutningen af fjortende Aarhundrede, indeholder 32 Blade, det er 22 c. h., 15 c. b. Paa første Side ses et Miniaturmaleri, 0,062 m. h., 0,093 m. b., forestillende Mélibée tilhest med Falken paa h. Haand og ubedækket Hoved ridende paa Jagt, medens væbnede Mænd ad en Stige trænge ind i hans Hus og med dragne Sværd angribe hans Hustru og Datter. Billedet er meget ubetydeligt, Hesten grulig tegnet. Baggrunden er i rød Farve med gyldent Mønster. Siden er omgiven af en Bord med de bekjendte spidse Blade og en rask tegnet Dragefigur.

---

[1]) Sml. *F. H. v. d. Hagen*, Gesammtabenteuer, III, Stuttg. u. Tübing., 1850, S. CXXXIX ff. *K. Nyrop*, Elskeren i Kurven paa Gammelfransk, Nord. Tidskr. for Filologi og Pædagogik, N. R., IV, S. 294 ff.

[2]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague. Cph. 1844, S. 47—53.

Paa et Forsatsblad er Skriftets Titel skreven med *Klevenfelds* Haand, hvilket kan tyde paa, at denne Samler har bragt det hjem med sig fra sin Udenlandsrejse.

En kort Beskrivelse af Haandskriftet er tidligere bleven givet af *N. C. L. Abrahams*[1]).

Le Voeu du Paon. Le Restor du Paon.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 414.

I dette Haandskrift, som er 27 c. h. og 18 c. b., og som bestaar af 165 Blade, findes ved Begyndelsen af hvert af de tre Afsnit, hvoraf Bogen er dannet, et Miniaturmaleri, 0,098 m. h., 0,117 m. b., som fremstiller en Scene fra den nærmest følgende Text. Disse Malerier ere udførte paa en meget raa Maade, og nævnes her kun for Fuldstændighedens Skyld. Den første Side er omgiven af en Bord med Grene og Blade, forneden en Hund efter en Hare.

Abrahams har givet en Beskrivelse af dette Haandskrift[2]). Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Ex dono domini Marchionis de Lestang* (?) *Catalogo Discalceatorum Sti Augustini Conventus Vinacensis inscriptus 1695.*«

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague, Cph. 1844, S. 137—38.

[2]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague Cph. 1844, S. 120—22. I Kataloget over *Thotts* Bibliothek VII, S. 310, Nr. 414 siges, at der foran i Bogen findes en Notits om Bogens Indhold, som *St. Palaie* meddelte *Klevenfeld* i Paris 1744. Denne Notits mangler nu. Haandskriftet er ikke nævnet i Kataloget over Klevenfelds Bibliothek.

Le Roman de la Rose.

XIV. Aarh. Ny kongelige Samling, Folio, Nr. 63.

Dette Haandskrift, som vistnok staar paa Overgangen fra 14. til 15. Aarhundrede, indeholder 158 Blade; det er 30 c. h., 22 c. b. Der findes i det 36 Miniaturer, nogle 11 c. h., 15 c. b., andre 0,057 m. h., 0,068 m. b. Scenerne, der ere fremstillede i disse Miniaturer, ere meget fattigt komponerede; Physiognomierne ere undertiden næsten Karrikaturer; enkelte Gange ses dog et nogenlunde heldig tegnet Ansigt. De anvendte Farver ere kraftige, navnlig den røde og blaa. Landskaber ere betegnede med den yderste Fattigdom. Baggrunden er givet i Tapet-Mønstre. Billederne have deres væsenlige Interesse paa Grund af Kostumerne.

Ved Digtets Slutning er skrevet med en nyere Haand: »*De Nicolas Moreau Sr Dauteuil donne par Madame de Sansi ma Seur et l'ami son coeur.*« En noget lignende Notits er skrevet paa første Side.

En ganske kort Notits om dette Haandskrift er tidligere given af *Abrahams*[1]).

Le Roman de la Rose.

XIV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2061.

I dette Haandskrift, som bestaar af 161 Blade og er 15 c. h., 7 c. b., findes paa første Side foran Textens Begyndelse et lille meget raat udført Miniatur, 0,060 m. h., 0,035 m. b.,

[1]) *N. C. L. Abrahams,* Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague. Cph. 1844. S. 147.

en skjægget Mand sovende i sin Seng, nøgen, indhyllet i et Tæppe; Baggrunden tavlet med Guldbelægning. Siden er omgiven af en Bord: Grene med Blade, Fugle, en Genius; i den nederste Rand en burlesk Scene.

Dette Haandskrift, som *Klevenfeld* har kjøbt i Paris den 26. Januar 1743, er beskrevet af *Abrahams*[1]).

La Comedia di Dante Allighieri.

XIV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 411.

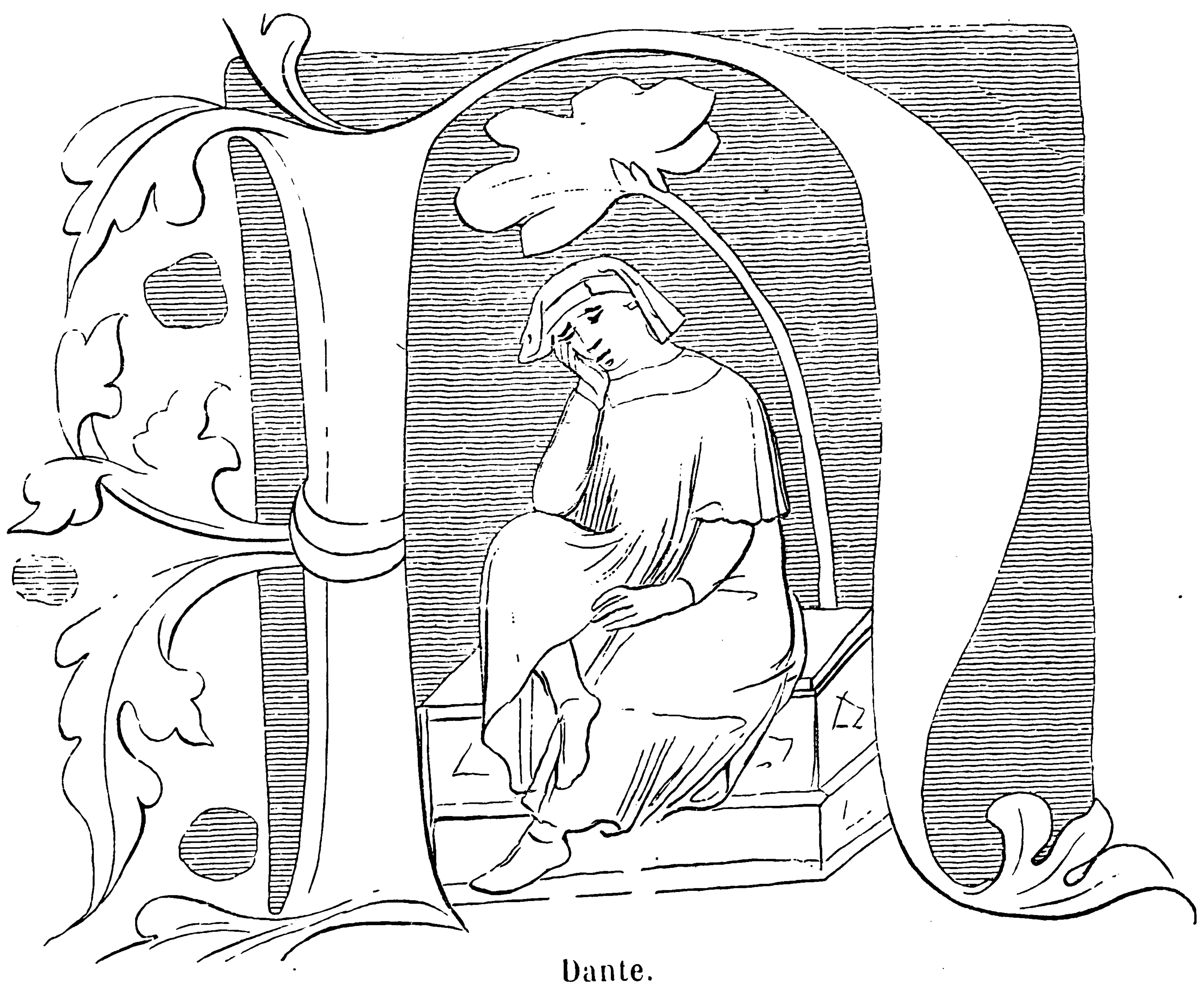
Beskrivelsen af det store kongelige Bibliotheks illuminerede Haandskrifter fra det 14. Aarhundrede slutter med et, som i flere Henseender hører til de mærkeligste af alle, der bevares her, nemlig Dante-Haandskriftet fra Slutningen af det nævnte Aarhundrede. Dette Haandskrift bestaar af 245 Blade, det er 36 c. h., 25 c. b. Texten er meget smukt skreven med samme store Haand fra først til sidst; i de brede Marginer er *Jacopo della Lana*'s Kommentar skreven af den samme Kopist, men med en meget mindre Haandskrift.

Bogen er illustreret paa følgende Maade. Hver Canto begynder med et Initial. Dette skulde efter Bestemmelsen være omgivet med Guldgrund, men det er ikke blevet gjennemført; nogle Steder er Guldet lagt paa, andre Steder er kun et tykt rødligt Underlag anbragt i dette Øjemed, andre Steder er dette heller ikke sket. Initialets Forziring er dels ren ornamental med Blade, Grene, Blomster, dels er der anbragt i det Figurer, som f. Ex. ved første Canto af Helvede, hvor Dante ses siddende paa et Gravsted, under et Træ, nedsænket i dybe

---

[1]) *Klevenfelds* Rejse-Dagbog i Universitetsbiblioteket. — *N. C. L. Abrahams,* Description des Mss. français du moyen-âge de la Bibl. R. de Copenhague. Cph. 1844, S. 142—43.

Tanker, medens hyppigere Dante ses sammen med Virgil[1]). Denne Forziring er ligesom alle Miniaturerne i Helvede og Skjærsilden Pennetegninger uden nogen Anvendelse af Farver. I disse to Afsnit af Digtet forekomme ialt 84 saadanne Tegninger. For det meste ere de tegnede i den nederste Margen. En enkelt Gang fylder Tegningen en hel Side, Bl. 78, ligeledes en enkelt Gang ere Illustrationerne rigere i Antal og ses da i Marginerne baade foroven og paa Siderne.

Dante.

Kunstneren har i sine Kompositioner ikke vist megen Phantasi, hans Billeder ere nærmest en saa at sige bogstavelig Omskrivning af det Sted hos Digteren, som er blevet illustreret. I denne Henseende er der stor Lighed imellem dem og mange Illustrationer til Apokalypsen. Der er dog, som naturligt er, stor Variation, snart Stivhed, snart stærk Be-

[1]) De i Træsnittene ved Skraffering betegnede Partier ere i Haandskriftet belagte med Guld.

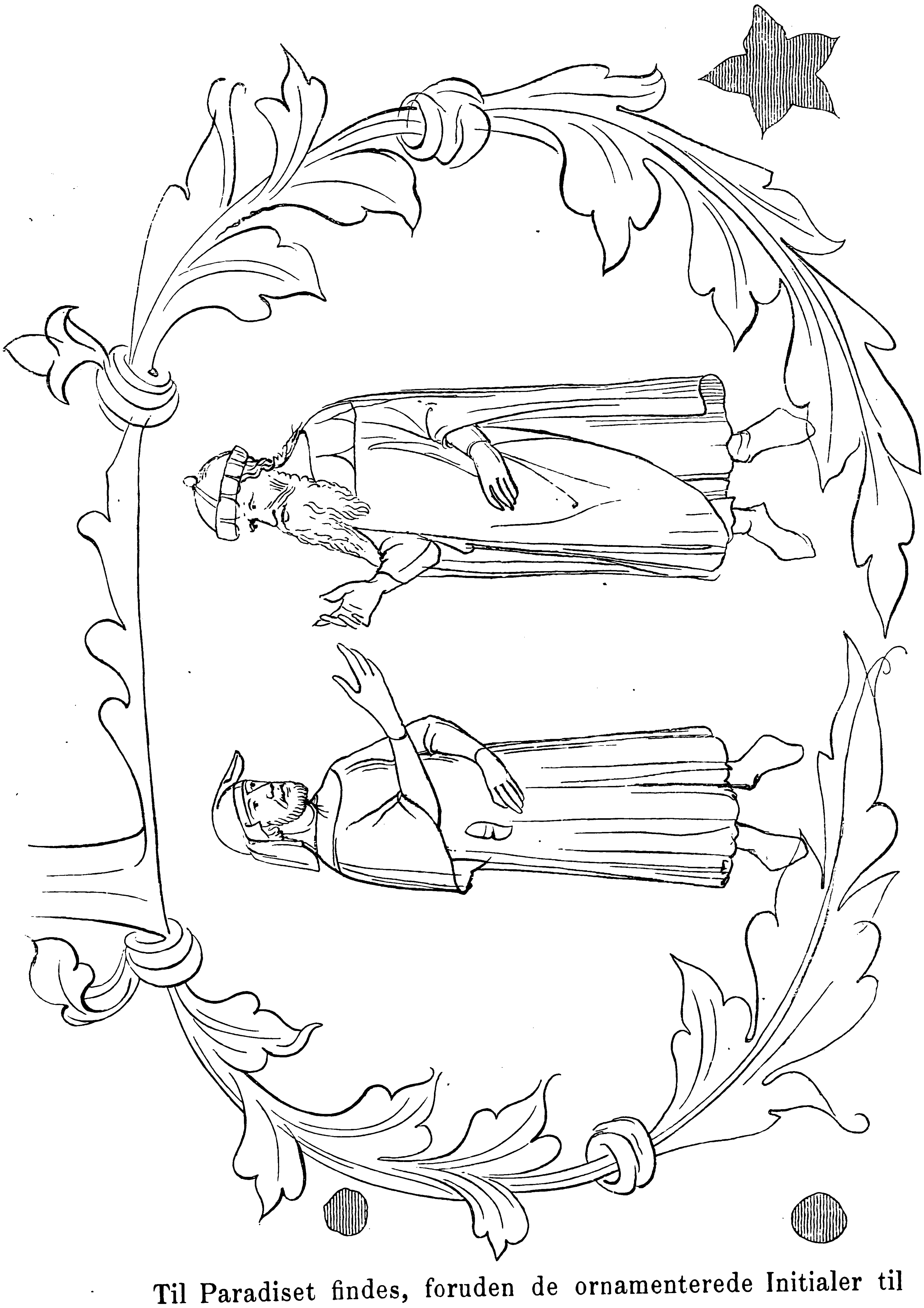
vægelse. De grulige Skikkelser ere gjorte grulige, men dog ikke raat fremstillede. Det store Billede Bl. 78, der illustrerer den 34. Canto af Helvede, forestiller Lucifer i en mægtig Skikkelse; udaf hver af hans tre Munde stikker Halvdelen frem af de Syndere, som han er ved at knuse med sine Tænder, i hver Haand knuger han en Synder; Virgil, til hvem Dante klynger sig, holder fast ved Haartotterne paa Lucifers venstre Laar, og saaledes glide de frem med Hovederne nedad. To buede Streger betegne Helvedes Grændser, nedenfor dem sidde Virgil og Dante i Samtale og se opad imod Lucifer, de vende ogsaa her Hovederne nedad. Desværre er dette Billede noget mutileret.

Tegningen er nærmest Hastværksarbejde; men paa mange Steder er den saadan, at man er berettiget til at antage, at en dygtig Kunstner har udført den. Ornamenterne ere ofte tegnede overordenlig smukt, og det her gjengivne Billede til Bl. 3, som viser Dantes Møde med Virgil[1]), kan vidne om Kunstnerens Evne. Med faa Midler har han paa mange Steder vidst at give et Udtryk af Følelse. Man kunde være tilbøjelig til at antage, at to Kunstnere, en dygtig og en mindre dygtig, have tegnet Billederne; men der er saa stor indre Lighed, at man nok kan være berettiget til at mene, at Tegningerne ere udførte af en og den samme Mand. Kunstneren har havt størst Vanskelighed ved at gjengive Extremiteter, Hænder og Ben; Stillingen af disse er hyppig helt forfejlet. Det kan mærkes, at han, naar han med Pennen har skullet tegne Figurer eller Gjenstande, der vare vanskelige for ham at udføre, først har gjort ligesom et Udkast og maaske til disse Konturer har brugt en Sølvstift; denne har efterladt nogle rødlige Streger, som skade Kompositionen. Figurerne ere satte enkeltvis paa Pergamentet, der er i Reglen ikke givet nogen Ramme om

---

[1]) I Originaltegningen mangler i Virgils Ansigt Konturlinien tilhøjre.

dem. Omgivelser for de forskjellige Scener ere enten slet ikke antydede, eller antydede saa tarvelig som mulig.

Dantes Møde med Virgil.

Til Paradiset findes, foruden de ornamenterede Initialer til hver Canto, 30 Tegninger. De ere ligesom de tidligere ud-

førte med Pennen, men en Del af dem ere illuminerede. Undersøges Farvelægningen nøjere, maa en Tvivl rejse sig, om Illumineringen er bleven fuldendt. Bl. 219 ses et Initial, som tydelig nok er blevet færdigt; men der er meget stor Forskjel paa dette og de andre illuminerede Billeder. Farverne ere ikke ganske rene. Flere Steder er Grunden malet med en svær blaa Farve, nogle Steder med en tynd sort. Undertiden er der blot lagt Guldgrund om Figurernes Hoveder, hvilket ogsaa forekommer en ganske enkelt Gang i de to første Del af Digtet. Desværre ere mange af Billederne blevne udviskede, saa at Synet af dem er lidet fornøjeligt. Blad 160r. er omgiven af en Bord i Farver, udført i en helt forskjellig Stil; den ser ret rig ud, men er vel plump. Prøver af denne Illuminators Haand findes ogsaa andensteds; det er sandsynligt, at flere have havt Del i Illuminerings-Arbejdet.

Det Spørgsmaal kan rejses, om det har været Tanken, at samtlige Pennetegninger skulde illumineres. Der findes imidlertid ikke faa Dante-Haandskrifter forsynede med Randtegninger udførte ved Pen, saa at det vistnok er rigtigst at antage, at det er en senere Ejer af dette Haandskrift, som enten selv har forsøgt sig i at illuminere Billederne, eller har ladet det gjøre af andre (dog næppe senere end i Begyndelsen af 15. Aarhundrede).

Haandskriftet er 1836 ganske kort omtalt af *Colomb de Batines*[1]).

---

[1]) *Colomb de Batines*, Bibliografia Dantesca. II, Prato 1836, S. 275, nr. 534. Han henviser til *Baruffi*, Peregrinazione autunnali, I, S. 494.

Biblia Latina.

1408. 1410. Thottske Samling, Folio, Nr. 2—3.

Denne Bibel er ikke fuldstændig; den udgjør 2 Dele, af hvilke den første indeholder det gamle Testaments Bøger indtil Esras anden Bog, den anden indeholder det ny Testament.

Den første Del bestaar af 206 Blade, den er 38 c. h., 29 c. b. Der findes i den 19 illuminerede Initialer eller Miniaturer, saaledes at hvert Skrift eller Hovedafdeling indledes med et Initial, medens et Par af dem slutter med et Miniatur. Saaledes ses Bl. 1, hvor Hieronymus's Prolog begynder, i et *F* en Biskop, som i h. H. holder en Krumstav, i v. H. en Bog; i Bogstavets Forlængelse nedad ses Overdelen af en Lægbroder med en Bog under Arm, i Forlængelsen opad en Engel i røde Kontur-Linier, og en Gren, der ender i et Hoved, og paa hvilken en Hund jager en Hare. Genesis begynder Bl. 4 med et mærkeligt Initial, et *J*, 0,201 m. h., 0,090 m. b.; i et Portal, som danner Indgangen til en stor Kirke, staar Christus i hvid Dragt som Verdens Hersker, med Verdenskloden i h. H. og et Scepter i v. H.; paa et Skriftbaand læses: Ego sum alpha et o principium et finis; over Portalet hæver Kirken sig med Taarne og Tinder, øverst staa to Engle blæsende i Basun; Bogstavet ender forneden med en Vignet: Syndefaldet. Blandt de øvrige Billeder kan henvises til Dommernes Bog, hvor i et *P* er afmalet Samson, der griber om Portens Piller for at omstyrte den, i Vinduer foroven, tegnede som Skydeskaar, ses Hoveder med Udtryk af Forfærdelse. Foran Kongernes anden Bog (ɔ: anden Samuels Bog) ses i et *F* Absalon hængende ved Haaret i et Træ, med Legemet gjennemboret af et Spyd, ved Siden af sidder David paa en Stol. Ved Slutningen af samme Bog er malet Salomons Dom, 0,170 m. h., 0,110 c. m. b.: den vise Konge sidder i et Portal til en Kirke, ved Siden af ham staar en Mand med draget Sværd; en høj Trappe fører

op til Portalet; ved Foden af Trappen tilvenstre staa de to stridende Kvinder, paa h. Side staar Maria med Christusbarnet. Foran Esras Bog er malet et *V* i Guld: i Bogstavet ses Christus prædikende; han staar paa et Bjerg dannet som en trappeformig Forhøjning i grøn Farve; udenfor Bogstavet paa hver Side af det en knælende og bedende Graamunk vendt imod Christus.

Den anden Del bestaar af 166 Blade og er 32 c. h., 24 c. b. Af Illustrationerne her kunne mærkes: Bl. 1, et *B* med Hieronymus; Armene lægger han overkors, i h. H. holder han en Bog i et Posebind, den v. H. rækker han ned imod Løven, som rejser sig op imod ham. De tre første Evangelier begynde med et Initial med Evangelisternes Symbol i; i Initialet til det fjerde staar Evangelisten med Ørnen paa h. H., en Bog i v. H. Brevet til de Romere begynder med et *P*, i hvilket Apostlen ses siddende ved en Skrivepult af mærkelig architektonisk Form; hans højre Ben er lænket til selve Bogstavet, paa den anden Side af Pulten staar en ung Mand med Gebærder, der udtrykke Smerte. Aabenbaringen begynder med et *A*, i hvilket er givet et Billede af den yderste Dag.

Paa sidste Side af den første Del læses: »*Sub Anno Incarnacionis Jhesu cristi Filij dei Scriptus est iste liber per manus Fratris nycholai de delf monachi ordinis cisterciensis in yselstein Cuius operis precium sit esse cum deo. 1410. defuncti non multo postea anno domini 1413* (der staar 14111) *altera die postea Katherine virginis.*« Paa sidste Side af den anden Del læses: »*Sub anno Incarnacionis ihesu cristi filii dei 1408. Finitus est hic liber per manus fratris nicholai monachi ordinis cisterciensis in yselstein. Cuius premium sit esse cumillo.*«

De to Bøger ere altsaa skrevne af samme Mand i forskjellige Aar. Der kan være Grund til at antage, at de fra først af ikke have hørt til samme Exemplar af Biblen, thi der er, som angivet, Forskjel i Bindenes Størrelse. De tilføjede Notitser meddele, at Arbejdet er udført i et Kloster i

Holland. Dog maa det ikke deraf sluttes, at Miniaturmalerierne vise Indflydelse af den nye hollandske Skole. Det er derimod tydeligt[1]), at Malerierne bære »ligesom Spor af Slægtskab med Skolen i Kölln.« Paa mere end et Sted vil man finde i disse, paa ingen Maade meget værdifulde, Billeder en ejendommelig Ynde, næsten noget Sværmerisk ialtfald antydet. Og hertil svarer de anvendte Farver, som ere holdte lyse: Blaat, Grønt, Gult, Violet, uden nogen Glands, dog med Guld. Ved Siden af saadanne Billeder træffes rigtignok ogsaa andre, som ere meget simple, og Ornamenteringen i flere Initialer i det ny Testament er højst tarvelig. Interessant er det at se Miniaturistens Lyst til at udføre architektoniske Tegninger.

Biblia Latina.

Thottske Samling, 8°, Nr. 3.

Dette Haandskrift, 18 c. h., 13 c. b., er vistnok skrevet i det 14. Aarh., men Forziringen i det føjet til i det 15. Aarh. Forziringen bestaar i Initialer til hvert Skrift med Guldbelægning og meget smukke Blad-Ornamenter. Til disse Initialer slutte sig Randtegninger, Stængler med smukt formede og slyngede Grene og Blade. Lyse Farver, som grøn, blaa, violet. Til Genesis ses i et *J* en fin Tegning i Violet af Herren.

---

[1]) Bemærkning af *N. L. Høyen.*

Psalterium Davidis.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 144.

Dette Haandskrift, 29 c. h., 21 c. b., bestaar af 82 Blade. Der findes i det 7 Initialer med Forlængelser i Guld og med Blad- og Blomster-Ornamenter, hvilke naa til den øvre og nedre Margen. Første Side er helt omgiven af en Ramme i lignende Stil, som udgaar fra et *B*. Tegningen er temmelig raa. Lys grøn og blaa Farve er fremherskende.

Saavel i Kalendariet som i det tilføjede Litani nævnes mange engelske Helgener og Helgeninder. Haandskriftets Oprindelse og Illuminationens Hjemsted er derved betegnet.

Til 17. September er i Kalendariet føjet denne Bemærkning: »*Obiit dominus adam bonslyng* (?) *anno domini 1506 quondam proprietarius hujus libri.*«

Psalterium Davidis.

XV. Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 533.

Dette Haandskrift, 0,090 m. h., 0,034 m. b., bestaar af 236 Blade, af hvilke de 3 sidste ikke ere beskrevne. Der findes i det 9 illuminerede Initialer; i de 7 første er der givet Billeder af Passionshistorien, i det ottende ses en Fremstilling af Marias Kroning som Himmeldronning, i det niende en ornamental Forziring. De smaa Billeder udmærke sig ikke ved fin Tegning, mere derimod ved meget kraftige Farver og skinnende Guldbelægning. Paafaldende er Anvendelsen af sort Farve; ligeledes paafaldende er den mørke Tone, som er lagt over Physiognomierne.

De Sider, hvor der findes illuminerede Initialer, ere desuden forzirede med smukke Randtegninger med Blomster,

Blade, Guldstjerner o. s. v., alt udført fint. Der er i det Hele anvendt Guld, blaa og rød Farve til Udstyrelse af Bogen med Initialer og Lignende, hvorved den har faaet et pynteligt Udseende.

Arbejdet er fransk.

Novum Testamentum Latine.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 11.

Dette Haandskrift, 28 c. h., 22 c. b., bestaar af 173 Blade. Hvert af Evangelierne og Brevet til Romerne begynde med et Initial med Billedet af en Evangelist og af Paulus; Acta Apostolorum, Jacobs Brev og Aabenbaringen begynde med et Initial, prydet med ornamentale Tegninger. Figurerne have ikke meget at betyde. Arbejdet faar et vist Sving ved lyse, livlige Farver og ved skinnende Guldbelægning. Marginerne paa de Sider, hvor der er malet illuminerede Initialer, ere forzirede med Border i lignende Stil, Blomster, Grene, Stengler o. s. v.; navnlig er den første Side prangende, næsten overdaadig forziret, her slynge Skriftbaand med Inscriptioner i rød og blaa Farve sig om en gylden Stav, der er lagt ind som Bærer af Ornamentationen.

Haandskriftet er utvivlsomt nederlandsk.

Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Petrus De Nobelaer 1693.*«

Missale Romanum.

1487. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 187.

Dette Papirs-Haandskrift er 28 c. h., 21 c. b. Der findes i det flere Initialer og ornamentale Forziringer, f. Ex. en Bjørn,

der kravler op ad en Blomsterstengel, Alt i raa Form og i urene Farver.

Bogen slutter med følgende Linier: »*Explicit per fratrem iohannem brilis Anno domini Mccccl xxxvii⁰ x kl. decembris.*« Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Liber sancte marie sanctique iohannis in Cismaria.*« Bogen har tilhørt det *Gottorpske* Bibliothek.

Missale Romanum.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 188.

Dette Missale er 40 c. h., 29 c. b. Der findes i det en Del store Initialer i blaa og rød Farve med Filigran-Ornamenter. Canon begynder med et *T* med fint indtegnede Blade med hvide Konturer; Grunden er i Guld med Ornamenter indtegnede med gul Farve.

Det interessanteste ved Haandskriftet er, at der paa Siden, der gaar foran Canon, er aftrykt et illumineret Træsnit, 28 c. h., 21 c. b., med en Fremstilling af den Korsfæstede med Maria og Johannes; dette Billede er omgivet med en Ramme, fyldig ornamenteret med Plante-Ornamenter, i Hjørnerne Evangelisternes Symboler i Medailloner. Forneden en Roset.

Haandskriftet har tilhørt *Josias Lorck*[1]).

Missale Romanum.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 147.

Dette Missale er 33 c. h., 24 c. b. Der findes i det mange Initialer i blaa og rød Farve. De ere meget ubetydelige, til-

[1]) Bibliothecae *Josiae Lorck* Pars II, Havniæ 1786, S. 120, Nr. 1959.

dels vel raat udførte. Foran Messens Kanon er malet et meget slet udført Miniatur, 0,100 m. h., 0,090 m. b.: den Korsfæstede med Maria og Johannes; Figurerne ere malede paa Guldgrund.

Nogle Notitser skrevne foran i Bogen vidne om, at Bogen har været i Brug i *Bremen.*

Missale Romanum.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 148.

Dette Missale er 36 c. h., 27 c. b. Der findes i det mange Initialer i blaa eller rød Farve, udfyldte eller omgivne med nydelig tegnede Blad- og Blomster-Ornamenter i milde Farver, af hvilke især den lysegrønne er den fremherskende.

Foran Messens Kanon findes et større Miniatur, 29 c. h., 20 c. b.: den Korsfæstede med Maria og Johannes, med landskabsagtige Omgivelser, Bjerge, Træer, i Baggrunden en Borg. Udenom en Ramme i Guld, som atter er omgiven forneden og tilhøjre med en Ramme med Bladornamenter. Miniaturet er ikke betydeligt, Farverne ere holdte i lys Tone. Messens Kanon begynder med et *T* i blaa Farve med fint indtegnede Blade med hvide Konturer; Bogstavet er omgivet af og udfyldt med Guld, og i dets Midte er malet en Gren med Blomster. Bladets Marginer ere paa de tre Sider udfyldte med Blad-Ornamenter, et Sted er anbragt en løbende Hane.

Af flere Notitser skrevne foran i Bogen ses, at Missalet har været i Brug i Klostret *Sloterdyck* nærved Utrecht.

Missale Romanum.

Lingva Slavonica Characteribus Cyrillianis.

XV. Aarh. Ny kongelige Samling, Folio, Nr. 41 b.

Dette ret smukt skrevne Missale er 29 c. h., 20 c. b. Det bestaar af 263 Blade. Der findes i det mange Initialer i blaa, rød, undertiden sort Farve. Nogle Gange er gul Farve anvendt til Udfyldning. De fleste Initialer ere kunstløse, nogle ere ret komplicerede. Blad 64 ses i et Bogstav en Engel indtegnet, meget raat; Bl. 150 b forekommer en lille Pennetegning forestillende Christi Opstandelse, ligeledes temmelig raat udført.

Dette Haandskrift blev foræret det store kongelige Bibliothek af det *det kejserlige Bibliothek i Wien* i Aaret 1839[1]).

Lectionarium in Diebus festis.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4, Nr. 1604.

Dette Haandskrift indeholder 64 Blade, af hvilke det første og de 5 sidste ere ubeskrevne. Dets Størrelse er 27 c. h., 18 c. b. Texten er skreven med meget store Bogstaver; den er udstyret med mange Initialer belagte med Guld og omgivne med Snirkler eller Ornamenter dannede af vel phantastiske Planteformer. Border i lignende Stil ses paa de Sider, der ere smykkede med Miniaturmalerier. Disse Miniaturer, 10 c. h., 10 c. b., ere følgende:

1R Bl. 2: Christi Fødsel; i Forgrunden ligger Christusbarnet paa et Lagen, der er udbredt paa den græsklædte Jord; ved

[1]) *E. C. Werlauff,* Historiske Efterretninger om det st. kgl. Bibliothek i Kbh., 2. Udg., Kbh. 1844, S. 357—58.

Siden knæler Maria, hendes Physiognomi er som en ung Piges, hun er iført en hvid Dragt, som falder ned om hende i yppige Folder; i Mellemgrunden en aaben Stald, Joseph fremstillet som Olding med hvidt Haar og Skjæg; i Baggrunden syngende Engle (hvis Vinger ere blaa, grønne eller violette).

Bl. 7: De hellige tre Konger bringe Gaver til Christusbarnet; den ene af dem er fremstillet som Neger, iført moderne Dragt, med hvide Handsker.

Bl. 11: Christi Opstandelse.

Bl. 17 b: Den Hellig Aand breder sig ud over de knælende Disciple; midt iblandt dem Maria.

Bl. 25: Jacob den Ældre iført blaa Kjortel med et stort grønt Overkast; højre Haand støtter han til et Sværd som Pillegrimstav, i v. Haand en aaben Bog, hvori han læser, paa Hovedet en opkrammet Hat med en Muslingeskal. Ved Siden af ham Maria Magdalene med en Salvekrukke.

Bl. 29: Christi Moder paa Dødslejet omgiven af Disciplene; hendes Øjne ere næsten tillukkede; en af Disciplene sætter et Lys i hendes h. Haand, en anden læser i en Bog og holder Vievandskosten, en tredie svinger Røgelsekarret, en fjerde læser i en Bog.

Disse Miniaturer ere ret interessante, men ingenlunde udmærkede; mange af Physiognomierne ere uskjønne, men Maleren har gjort sig Umage for at individualisere, og har enkelte Gange været heldig. Farverne ere meget lyse, navnlig den grønne. Paafaldende er Anvendelsen af gul Farve. Malerierne ere udførte frit, der er intet Spor af med Pen eller Stift tegnede Kontur-Linier. Haandskriftet er utvivlsomt fra Nederlandene.

Lectionarium in Diebus festis.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 142.

Dette Haandskrift bestaar af 49 Blade, af hvilke det første og de 2 sidste ere ubeskrevne. Det er 31 c. h., 21 c. b. Der findes i det en Del meget smukt udførte Initialer i Guld med ornamenterede Linier i Blaat og Rødt.

Bogen er indbunden i meget tykke Træplader, beklædte med Skind; i den underste Plade er udskaaret en stor Fordybning, som om Bogen enten har været heftet fast til f. Ex. et Alter eller har indeholdt et Relikviegjemme.

De første Linier i Bogen ere skrevne med Guld og indeholde følgende Notits: »*Hunc librum comparavit hermannus deimonia*«.

I det Følgende vil blive omtalt de

Bønnebøger

og nogle Breviarier fra det 15. Aarhundrede, som Bibliotheket ejer. Nogle af dem ere ret fremragende og fortjene en udførligere Omtale. Mange af dem kræve kun en ganske kort Omtale. De nævnes efter den Orden, i hvilken de følge paa hverandre i de forskjellige Haandskriftsamlinger.

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1607.

Dette Haandskrift bestaar af 154 Bl., det er 18 c. h., 13 c. b. Det er af fransk Oprindelse. I Udstyrelsen af denne Bønnebog er der anvendt megen Pragt, men den grændser vel meget til Overlæsselse. Kunstfærdigheden er ikke ringe, men Kunsten staar ikke paa noget højt Trin, hvilket især kommer til Syne ved Figurerne og disses Ansigter. Smukke Border snart med afskaarne Blomster, Frugter, Insekter og Fugle, snart med vakkert formede Slyngninger af Grene, snart med smykke-

lignende Ornamenter malede paa glandsløs Guldgrund og ofte illuminerede med Guldlinier, forzire Bogen. Saavel for Borderne som for de egentlige Malerier gjælder, at Farverne ikke altid ere rene eller heldig sammenstillede; Ensemblet gjør ofte et vel grelt Indtryk. Udførelsen er af meget forskjelligt Værd, som en Sammenligning af S. 27 med andre let vil vise.

Bogen begynder med Kalenderen, til hver Maaned er der malet Vigneter med Dyrekredsens Mærker og en lille Scene svarende til Maanedens Karakter.

Bl. 13 b er fremstillet Korsfæstelsen: Korset med Frelseren staar højt i Billedet, i Forgrunden mange Mennesker, i Baggrunden et Landskab med Byer. I Rammen om dette Maleri og i Rammen S. 14 mindre Billeder med 12 Scener af Christi Liv, navnlig af Passionshistorien.

Bl. 19b: Den Hellig Aand udgyder sig over Disciplene.

Bl. 24b: Maria holder en Dug frem med Frelserens tornekronede Hoved; hun staar i en Slags pragtfuld Hal. Udenom et pittoresk Landskab, en Flod med Bro, som forbinder to Dele af en By.

Bl. 25 i en Ramme krigerske Scener.

Bl. 26b: Maria, med Krone paa Hovedet, sidder med Christusbarnet paa Skjødet, omgiven af lovprisende Engle; bag Stolen rigt udskaaret Træarbejde.

Bl. 34b: Mariæ Bebudelse; i Rammen nedenunder Hyrderne ved Christi Vugge. I Rammen Bl. 35 de hellige tre Konger — den ene sort med en sort Tjener — hilsende Christusbarnet.

Bl. 48b: Præsentationen i Templet.

Bl. 57b: Flugten til Ægypten; interessant fremstillet Landskab; i Baggrunden komme forfølgende Krigere ned ad en Bakke.

Bl. 61b: Christus prædiker i Templet for de Skriftkloge. I Rammen paa den følgende Side Grene-Ornamenter med to Abekatte.

Bl. 65 b: Brylluppet i Kana.

Bl. 69 b: Den opstandne Frelser viser sig for Maria, der sidder i en pragtfuld Hal.

Bl. 72 b: Maria paa Dødslejet omgiven af Disciplene.

Bl. 79 b: Marias Himmelfart; hun er omgiven af Engle; foroven modtages Maria af de tre Personer i Treenigheden.

Bl. 86 b: De tre Personer i Treenigheden: Faderen med ungdommeligt Ansigt, kraftfulde graa Lokker og Skjæg, i kostbar Dragt, med Krone paa Hovedet, siddende paa en kostelig Stol, han lægger sine Hænder om Sønnens Legeme; Sønnen er fremstillet i nøgen Figur, med slapt, gulblegt Legeme, Tornekrone, aabne Øjne; over Sønnens Hoved en flagrende Due; paa Siderne lovprisende Engle. I Rammen Bl. 87 ses en Kone, der paa en Trillebør kjører en Urtepotte med en blomstrende Nellike; ved Siden gaar et Barn holdende sig til Trillebøren.

I det følgende Afsnit om Helgene og Martyrer ses i smaa Vigneter disses Billeder, undertiden med et Billede i Rammen fremstillende en Scene af Helgenens Liv.

Bl. 106 b: ses den bekjendte Fremstilling af den hellige Gregors Vision. I Rammen Bl. 107 ses forneden en nøgen Kvinde, som i et rødt Baand holder et Skjold, hvori er malet en gylden Ørn med udslagne Vinger paa blaa Grund.

Bl. 111 b: Dommedag. I Rammen Bl. 112 tre Vigneter, David har slynget Stenen i Goliaths Pande; Susanna i Badet; David med Goliaths Hoved modtages med Sang og Spil.

I hver af Vigneterne til Kalenderen med Dyrekredsens Billeder er der fra Februar Maaned af indskrevet et Bogstav; samlede danne disse Bogstaver Navnet *Hans Bertram*, formodenlig Navnet paa en Ejer af denne Bønnebog.

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1608.

Dette Haandskrift, et Breviar, bestaar af 147 Bl., det er 18 c. h., 13 c. b. Den i det franske Sprog skrevne Kalender vidner om Haandskriftets Oprindelse.

Paa hver Side er den ydre Margen, saalangt som Texten strækker sig, dekoreret med Plante-Ornamenter i lyse Farver, Blomster, Frugter o. s. v.; af og til ses en Fugl, undertiden ved Siden af de større Billeder burleske Figurer: en Abekat ridende paa en Kamel, en Abekat med Elephant-Hoved spillende paa en Cithar, en Abe ridende paa en Snegl o. L.

Bl. 13: Apostlen Lukas i en med Statuer pragtfuldt udstyret Sal.

Bl. 15: Apostlen Matthæus i en Søjlehal.

Bl. 20: Den Hellig Aand udgyder sig over de knælende Disciple.

Bl. 44: Maria og Joseph knæle ved Siden af den nyfødte Jesus; som det synes, holder Joseph et tændt Lys i Haanden.

Bl. 49b: Englen forkynder for Hyrderne: Gloria in excelsis deo.

Bl. 57: Præsentationen i Templet.

Bl. 78: Kong David knælende; foroven en Engel (i rød Farve), som med h. H. peger op mod Himlen og i v. H. holder et Sværd med Odden vendt mod Jorden.

Malerierne have lidt en haard Medfart og ere blevne noget udviskede. Kompositionen af dem er i det Hele ret interessant, med et stærkt realistisk Præg.

Bogen er snarest udført mod Slutningen af 15. Aarh.

Bindet har været rigt udstyret, men det har lidt meget ved Fugtighed.

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1609.

Dette Haandskrift, et Breviar, bestaar af 103 Bl.; det er 19 c. h., 13 c. b. Kalenderen er paa Fransk; Bogen slutter med »les xv ioyes nostre dame«.

I Randen Forziringer i lyse Farver, undertiden paa Guldgrund: Blomster, Grene, kunstig formede Blade, men ingen Figurer.

Bl. 13: Apostlen Johannes knælende, han skriver paa et Stykke Pergament lagt over det højre Knæ; ved Siden af ham Ørnen med Skrivetøjet i sit Næb, i Baggrunden Landskab med en stor By.

Bl. 41: Christus paa Korset, med Maria og Johannes; bagved Landskab.

Bl. 42: Den Hellig Aand udgyder sig over Maria og Disciplene.

Bl. 43: Christi Fødsel.

Bl. 60: Susanna i Badet.

Bl. 75: Dommedag: Frelseren sidder paa en Regnbue, Fødderne hvile paa Kloden, fra de aabne Saar strømmer Blodet rigelig ud; to Engle blæse i Basuner ned mod Jorden, hvorfra to Døde hæve sig, medens hellige Mænd og Kvinder knæle ved Siden af.

Bl. 97 b: i en Vignet: Maria med Christusbarnet paa Skjødet, i v. Haand holder hun et Hjerte; ved Siden af knæler en Kvinde.

Ved alle Billeder er der anvendt Guld i Lyspartierne.

Arbejdet er af almindelig Karakter, i kunstnerisk Henseende hæver det sig ikke højt.

Bindet har været rigt dekoreret, men er nu i en daarlig bevaret Tilstand.

Haandskriftet er blevet omtalt af *Abrahams* i Aaret 1844[1]).

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1610.

Dette Haandskrift, en Bønnebog, bestaar af 76 Bl.; det er 17 c. h., 12 c. b.

Bogen er sammensat af to Bøger, hver af disse er dekoreret af sin Kunstner, og Udsmykningen er af forskjelligt Værd.

I. Bl. 1 ses i et *D*, malet blaat med Forziringer i Rødt og Guld, Maria fremstillet siddende, som en ung Pige, iført

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscrits français du moyen âge de la Bibliothèque Royale de Copenhague. Cph. 1844, S. 11.

himmelblaa Dragt, med Guldkrone paa Hovedet; hun holder paa Skjødet Christusbarnet, der vender Ansigtet op mod sin Moder med et Udtryk af barnlig Tillid, med h. Haand leger det med sin h. Fod. Foran knæler en Mand i pavelig Dragt; hans Ansigt er udført saa individuelt, at der maa antages at være Portrait-Lighed. Billedet er 0,055 m. h., 0,058 m. b.

Bl. 3 er i et *D* fremstillet Nedtagelsen af Korset: foran knæler Maria med Frelserens Legeme (med et fint Linklæde om Lænderne) hvilende over hendes Skjød; en gammel Mand fæster en gylden Krone paa Frelserens Hoved, en knælende Kvinde trykker Frelserens v. Haand til sine Læber, paa Jorden ligger et Dødningehoved; bag Maria, foran Korset, til hvilket staa en Stige, en Stang med en Svamp og et Spyd, ses tilvenstre en af Apostlene med foldede Hænder og et sorgfuldt Blik vendt imod Frelseren, og to Kvinder med tilhyllede Hoveder; tilhøjre ses en Mand iført en rød Kjortel, af hvilken kun Ærmerne ere synlige, og en blaa Kappe, med en anselig Turban paa Hovedet, han holder i Hænderne en Krukke; ved hans Side ses en Mand, som, røbende Forbauselse, vender Hovedet og hele Overkroppen mod sin Ledsager, medens han med h. Haand peger op imod det tomme Kors, han holder i v. Haand en lille Krukke. Disse to Personer kunne vistnok tydes som den rige Joseph af Arimathæa, der med en Tjener kommer til for at salve Christi Legeme.

Bl. 4 ses i et *D* Apostlene samlede omkring Maria; over dem svæver Duen omgiven af Straaler og Luer.

Bl. 11 ses i et *D* i rød Farve med Ornamenter i Blaat og Guld Kong David knælende, med udstrakte Arme, bedende; foroven tilhøjre ses Straaler at udgaa fra en Sky udenfor Billedet.

Bl. 20 ses i et *D* et Ligtog at bevæge sig fremad paa en Kirkegaard, som er omgiven af en Klostergang; udenfor ses Koret af en Kirke, i Baggrunden Taarne af et Slot. Ligtoget er afbildet som fjærnende sig, alle Personer vende derfor Ryggen imod Beskueren. Over Ligkisten er lagt et stort sort,

med Guld broderet Tæppe, paa hvilket er fæstet et Vaabenskjold: tre Tværbjælker i Rødt paa Sølvgrund. Billedet er 0,092 m. h., 0,065 m. b.

Siderne, paa hvilke disse Malerier ere malede, ere omgivne af Border, fint udførte, med Grene-Ornamenter, Blomster, Frugter, phantastiske Dyr, malede med mange Farver og Guld paa Pergamentets egen Grund.

De ovenfor beskrevne Malerier ere udførte med en Finhed og Ynde, som løfter dem op over mange af de lignende, der findes i det store kongelige Bibliothek: Harmoni i Benyttelsen af Farverne, kunstnerisk Anordning i Kompositionen, fin Nuancering i Physiognomierne, smukt valgte og fint udførte Omgivelser (Landskaber).

II. Den anden Gruppe Billeder har det Fælles, at Borderne ere malede paa Guldgrund, Blomster, Grene, Dyr ere ikke udførte med en saadan Finhed som i den første Gruppe; Farverne ere skarpere, Miniaturerne staa ikke højt hverken i Komposition eller i Udførelse, Guld er gjennemgaaende anvendt i Lyspartierne. Miniaturerne ere følgende større:

Bl. 5: Maria og Joseph ved Christusbarnet.

Bl. 8 b: Englens Forkyndelse for Hyrderne.

Bl. 40: Mariæ Bebudelse.

Bl. 49 b: Maria og Elisabeth.

Bl. 56: De hellige tre Konger bringe Gaver til Christusbarnet.

Bl. 58: Barnemordet i Bethlehem, i Baggrunden Flugten til Ægypten.

Bl. 61 b: Flugten til Ægypten.

Desuden findes Bl. 36, 36 b., 37 og 38 fire Vigneter med Fremstillinger tagne fra Passionshistorien.

Af den Maade, paa hvilken Billederne i den anden Række ere fordelte, ses det let, at de udgjøre Fragmenter af en større Række, og at den Følge, i hvilken de ere anbragte, er temmelig vilkaarlig. Vilkaarligheden er gjennemført lige til Bogens sidste Afdeling; denne udgjør nemlig Kalenderen, som ellers har sin

bestemte Plads først i Bønnebøgerne. Den forunderlige Blanding af to fra hinanden saa afvigende Rækker Billeder viser tydelig, at Bogen er sammensat af Stykker af to forskjellige Bøger.

Flere Steder, bestandig i den sidste Række Billeder, har der været afbildet et Vaaben, Bl. 8 b., 37, 58, 61 b. Dette Vaaben er blevet overmalet, det er derfor vanskeligt at sige, hvilke Mærker det har havt, man kan se en aaben Port, maaske med Portdøre. Ovenpaa Vaabenet er malet et andet Vaaben: det bourbonske Vaaben med en Kardinalhat; et Sted er nedenunder malet to sammenslyngede *C*; heraf er dannet: »*Charles cardinal de Bourbon,*« og Bogen har faaet Titlen (skreven paa et Forsatsblad): »*Heures de Charles cardinal de Bourbon.*« Under denne falske Titel er Bønnebogen indført i Bibliothekets Katalog.

Denne Bog, som er indbunden i rødt Chagrin, med *Philippe de Bethune*'s Vaaben og Navnechiffer[1]), har *Terkel Klevenfeldt* kjøbt i Paris den 20. Januar 1743.

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1611 og 1612.

Den første af disse Bøger er i Bibliothekets Katalog indført under Navnet: »*Heures enluminées du Roi François 1mier avec sa devise et salamandre*;« den anden Bog har Titlen: »*Heures de Charles de la Maison de France, dernier Duc de Bourgogne.*« Navnene paa de berømte Mænd, under hvilke Bøgerne i lange Tider have gaaet, have gjort, at disse ere blevne betragtede med en særlig Ærbødighed. Men Hr. *Léopold Delisle* har ved et Besøg i Kjøbenhavn i Sommeren 1880 undersøgt Haandskrifterne nøjere, og han har iagttaget, at Navnene ere fremkomne derved, at en Bibliothekar hos Greve *Philippe de Bethune* har sønderskaaret et Haandskrift, af et har dannet tre, og at han falskelig har anbragt baade Billeder og Navne.

Nr. 1611 bestaar af 64 Bl., og er 22 c. h., 16 c. b.

---

[1]) Se *J. Guigard,* Armorial du Bibliophile, I, Paris 1870, S. 92.

Det første Blad er klæbet ind i Bogen. Paa dets Bagside er malet et Portrait af Frands den Første, et Brystbillede vendt tilhøjre. Kongen er iført sort Silke- eller Atlaskes Kjortel med Guldbroderi, der lader Hals- og Brystlinning tilsyne; over Kjortelen er lagt en Pelskaabe; i en tyk Snor om Halsen hænger St. Michaels Ordenen; paa Hovedet bærer han en sort Baret med Guldbrodering og Fjeder. Over Portraitet er malet: »*FRANCOIS PREMIER.*« Nederst er malet det franske Vaaben. Det Hele er omgivet af en firkantet Ramme af Guldblade med et omsnoet blaat Baand. Dette Portrait er sikkert malet i det 17. Aarhundrede.

Bl. 2 er malet Mariæ Bebudelse. Scenen er omgiven af en Ramme med høje Pilastre; der bliver kun 6 Linier tilovers til Text. Nederst i Rammen er over et udskrabet Vaaben malet det franske Vaaben, i Randen forneden er malet to Salamandre, Lilier, et *FG* og et *FL* med Krone over, samt Indskriften: »*NVTRISCO ET EXTINGVO HEVRES DV ROY FRANÇOIS PREMIER.*» Alle disse Tilføjelser ere udførte i det 17. Aarhundrede.

Bl. 8 er malet: Christus paa Korset; Maria omfavner Korset, tilh. sørgende Kvinder, tilv. romerske Krigere, i Baggrunden en By. En lignende Ramme som ved det forrige Billede, forneden Vaaben, Salamandre, Inskription.

Bl. 9b: er malet: den Hellig Aand svæver som en Due over Maria, der sidder paa en kostelig Stol, Disciplene i to Grupper foran hende tilh. og tilv.; Scenen er i en rund Sal, hvis Væg ses i Baggrunden smykket med Basreliefer med Figurer tagne fra den christelige Billedkreds. Ramme etc. som tidligere.

Bl. 11 er malet til »A matines de la conception nostre dame«: Joseph staar ved Siden af Maria, han lægger sin Arm om hendes Hals og trykker hende til sig, idet han kysser hende. Bag disse Personer to Taarne med en Port imellem, derpaa

et højt Balustre rigt ornamenteret, i Baggrunden en By. Ramme etc. som tidligere.

Ved alle disse Billeder, som fylde hele Siden, er nederst i Rammen paa hver Side af Vaabnet malet to Baand, i hvilken læses: »*TOVTE ADRECE Y E. — MON VVEIL Y TEND.*«

Bl. 14 er malet Judas der forraader Christus. Ramme etc. som tidligere, men ingen Skriftbaand.

Fra Bl. 22 ses i Vigneter af Størrelse 0,055—0,058 m. h., 0,044 m. b., Scener af Frelserens Historie: Bl. 22 Maria med sit Barn, Bl. 32 Maria og Elisabeth, Bl. 35 Joseph og Maria knælende ved Siden af Christusbarnet, Bl. 38 b Forkyndelsen for Hyrderne, Bl. 42 de hellige tre Konger bringe Gaver til Christus, Bl. 45 b Præsentationen i Templet, Bl. 49 Flugten til Ægypten, Bl. 53 Maria sidder ved Herrens Side, han løfter sin Haand velsignende mod hende, ovenover svæver den Hellig Aand i en Dues Skikkelse.

Nr. 1612 bestaar af 45 Bl., og er 22 c. h., 16 c. b.

Det første Blad er klæbet ind i Bogen. Det har paa Bagsiden følgende Maleri, indfattet af en Ramme, hvis øverste Linie er buet. I Forgrunden af et Landskab med dybt Perspektiv knæle en Mand og en Kvinde, vendte med Ansigtet imod hinanden. Manden er iført en lang sort, med rigt Guldbroderi pyntet Kappe, med brunt Foder; om Livet et Bælte, hvorved hænger en Dolk; han har et fyldigt Haar (dog ikke med lange Lokker); hans Hovedbeklædning, der ligner en lav Filthat, hænger paa Ryggen i en tyk Snor, som er lagt om Halsen. Paa h. Side har han en lille Taske hængende. Han holder Hænderne foran op til Brystet med Fladerne mod hinanden. Ansigtet er skjægløst, det viser en Mand over Middelalder. Kvinden, hvis Physiognomi er mere ungdommeligt, er iført en Skarlagens Robe med Guldbroderi og med en hvid Bremme forneden, om Haandled og over Skuldrene; Hovedbeklædningen er en sukkertopagtig Hat med afskaaren Spids; et fint gjennemsigtigt Slør er lagt over Hatten

og falder i smukke Folder ned ad Ryggen, det ligger stramt over Pande og Ansigt, det naar til midt paa Næsen, og danner en smuk buet Linie over Ansigtet; hun har mørkebrunt Haar og en lille Snip midt paa den høje Pande, mørkebrune Øjne; om Brystet en fint Linklæde, om Halsen et gyldent Halsbaand, om Livet et bredt graat Bælte med Spænde paa Siden, hun holder i Hænderne en Bønnebog i blaat Posebind. Ovenover disse to Figurer øverst i Billedet er paa en Dug malet Frelserens Ansigt: et ungdommeligt og smukt Physiognomi med kraftig farvede Kinder og Læber, kruset, brunt Skjæg og brunt Haar, som i rige Lokker spreder sig til begge Sider. Dette Maleri er (med Undtagelse af Figurernes Hænder) udført med Mesterhaand. Man har troet at vide, hvem Maleren er, idet der nederst i Maleriet læses følgende Inskription: »*FAIT. PAR. IACQVES. VNDELOT. 1465.*« Maleriet er omgivet af en smuk Bord med Forziringer af Blomster, Grene-Ornamenter, en Fugl, og under Maleriet to Skjolde, med det burgundiske og det bourbonske Vaaben. Forneden er klæbet et Stykke Pergament, paa hvilket læses en lang Meddelelse om, at denne Bog er »*Heures de Charles de la Maison de France, dernier Duc de Bourgogne,*« og at Maleriet forestiller Karl den Dristige og hans anden Hustru Maria af Bourbon.

Grev *de Laborde* har omtalt dette Kunstværk[1]), af hvilket han tillægger *Roger van Weyden* Kristushovedet, og nævnet Kunstnerens Navn, om hvilket han siger, at det efter hans Vidende ikke findes paa andre Kunstværker; han har ikke næret nogen Tvivl om, at de to Figurer forestille Karl den Dristige og hans Gemalinde; allerede 1731 vare jo disse Figurer blevne udgivne i Kobberstik af *Montfaucon*[2]). At Billedet ikke hører til Bogen, maa fremgaa for det Første deraf, at

---

[1]) Le comte *de Laborde*, Les ducs de Bourgogne, II, 1, Preuves, Paris 1849, S. LXXXVI, Anm. 1.

[2]) *Bernard de Montfaucon*, Les Monumens de la Monarchie françoise, III, Paris 1731, pl. LXIV, S. 348.

Bladet, paa hvilket det er malet, er for lille, og at det derfor har maattet fores op med Strimler og Stykker af Pergament; for det Andet deraf, at den Maner, i hvilken Miniaturmaleriet er malet, er en ganske anden end den, hvori de øvrige i Bogen forekommende Malerier ere malede, og dette gjælder ikke blot om Figurerne, men ogsaa om den ornamenterede Bord; for det Tredie deraf, at saavel Inskriptionen som de to Skjolde med Vaaben ere malede paa en Maade og med Farver, der vise, at de høre en anden Tid til, og at navnlig Malerens Navn er sat paa et Sted og med et enkelt Bogstav malet ind i den mandlige Figurs Dragt saaledes, som en saa betydelig Kunstner som den, der har udført Maleriet, umulig kan have gjort.

Inskriptionen for neden er ifølge sit Indhold skreven efter Karl den Dristiges Død, og efter at hans Datter var bleven gift med Kejser Maximilian I., mindst tolv Aar efter at »Jacques Undelot« har udført Maleriet. Men der er den største Sandsynlighed for, at Inskriptionen er nedskreven langt senere, i det 17. Aarhundrede. Dersom man tænker sig denne Inskription og ligeledes Inskriptionen paa Foden af Maleriet borte, vil der ikke være nogetsomhelst Holdepunkt, hvorpaa en Paastand om, at Figurerne forestille den burgundiske Hertug og hans Gemalinde, kan støtte sig. Og, at forsøge paa at give disse Figurer Navne, vil næppe føre til noget Resultat, kun en nøje Sammenligning af Physiognomierne med andre Billeder kan her give Vejledning, thi Physiognomierne gjengive utvivlsomt bestemte Personer.

Med andre Ord, Malerens Navn og det Navn, der er givet Bogen, bero paa et Bedrageri.

Bl. 2 ses et Maleri fremstillende de tre Personer i Treenigheden: Faderen i kosteligt Skrud, siddende paa en statelig Throne, holder det Tformede Kors opløftet, paa hvilket Sønnens afsjælede Legeme, med blødende Saar, hænger; paa Korsets Tværbjælke over Frelserens Hoved sidder den Hellig Aand som en Due med flagrende Vinger, dens Hoved naar op til

Faderens kraftige Skjæg. Bagved en arkitektonisk Afslutning, bag hvilken ses to Engle og Afdødes Sjæle (disse ere malede Rødt i Rødt med Guld); underneden og udenom Texten himmelblaa Skyer; hele Siden er omgiven af en Ramme sammensat af arkitektoniske Elementer.

Derefter forekomme ialt 39 Vigneter, begyndende med Faderen, Sønnen, den Hellig Aand, fremstillet som en Engel, hvis Vinger ere malede i gul, rød og grøn Farve, Nadverens Sakrament, »la saincte face de nostre seigneur«, tre Billeder med Maria, endelig 31 Billeder af Helgene og Martyrer. Størrelsen af disse Vigneter er omtrent 0,060 m. h., 0,058 m. b. Disse Smaabilleder ere malede med stærke Farver, tage sig godt ud, men ere temmelig raa i Tegningen.

Naar man lægger disse to Haandskrifter ved Siden af hinanden, vil man snart blive slaaet af den paafaldende Lighed, der er imellem dem: samme Størrelse, Texten skreven med samme Haandskrift, Overskrifter og Udfyldning af Linier behandlede paa samme Maade, endelig en aldeles ens Udsmykning af den ydre Margen. Denne Udsmykning er meget smukt udført: Grene med Knopper og Blomster, Phantasi-Planteornamenter, men ingen Dyrefigurer, malede paa Guldgrund eller paa farvet Grund, snart bredende sig over det hele Rum i Textens Højde, snart fordelte i mange forskjellige geometriske Figurer, alt livligt og harmonisk. Gjennemgaaende ses malet et *E* i disse Border, ofte ser Bogstavet ud, som om det var dannet af to sammenslyngede *C*'er. I Texterne forekomme mange ganske ens dannede Initialer, nemlig Bogstavet i Guld paa rød eller blaa Grund.

Gjennemgaar man den billedlige Fremstilling i Nr. 1611, vil man lægge Mærke til, at Rækken af de store Billeder ikke er fuldstændig, ligeledes, at Kalenderen mangler. Gjennemgaar man Texterne vil man finde, at Bladene undertiden ere satte ganske vilkaarlig ved Siden af hinanden. Alt dette vil sammen med den Iagttagelse, at Bladene med Frands den

Førstes Portrait og det foregivne Billede af Karl den Dristige og hans Gemalinde ikke høre til Bøgerne fra Først af, godtgjøre, at disse Bøger ere dannede ved at skjære en større Bog i Stykker, blande Bladene mellem hverandre og danne tre Bøger, af hvilke de to have fundet Plads i det store kongelige Bibliothek. Disse Bøger ere indbundne i rødt Chagrin, paa Bindet er trykt Greve *Philippe de Bethune*'s Vaaben og Navnetræk, de stamme altsaa fra denne Bogelskers rige Bibliothek; det antages, at det er en derved ansat Bibliothekar, som har foretaget denne utilgivelige Behandling af et smukt Værk, og har tilladt sig et saa mærkeligt Bedrageri, ligesom at det ogsaa er ham, som har forfalsket det ovenfor beskrevne Nr. 1610.

Samtidig med, at disse Bemærkninger bleve nedskrevne, udkom: Mémoires de Philippe de Commynes, publ. par R. Chantelauze, Paris 1881, Firmin-Didot et Cie. Pag. 95 i dette Skrift er i Træsnit gjengivet Maleriet i Nr. 1612, med Underskrift: »Miniature au commencement d'une paire d'heures, peinte par Jacques Undelot, en 1465.« Det Fine i Maleriet er ikke naaet i dette Træsnit, som desuden i flere Henseender er ukorrekt; saaledes er Inskriptionen med den fingerede Malers Navn udeladt.

Begge Bøger har *Klevenfeldt* kjøbt i Paris den 20. Januar 1743; senere har han overladt dem til den danske Konge.

Gamle kongelige Samling, 8°, Nr. 3445.

Dette Breviarium bestaar af 165 Bl., det er 12 c. h., 9 c. b. Efter Kalendariet at dømme, er det udført i Tydskland.

Der findes nu 3 Miniaturer i det; oprindelig har der været flere, men adskillige Blade ere udskaarne.

Bl. 65b: Christus paa Korset, Maria og Johannes.

Bl. 77b: til »Vigiliæ mortuorum« et Billede med følgende Fremstilling: en Ligkiste, paa hvilken staa to høje Lysestager, er sat paa en Baare; to Munke staa bagved, syngende, med

Breviaret i Haanden, den ene løfter et Redskab for at bestænke Kisten med Vievand; ved Siderne to Sørgende.

Bl. 132b: til »de decem milibus martyrum« følgende Fremstilling: et Træ med mange spidse Grene, paa hvilke 5 Martyrer ere spiddede.

Disse Billeder ere Pennetegninger, udførte sikkert og fint, de staa umiddelbart paa Pergamentets Grund. I Figurerne ere de mørke Partier udførte ved Tusk. Af andre Farver er kun brugt Lysebrunt til Træ, Guld til Glorier og en let blaa Tone foroven i Billedet til Betegnelse af Himmelen. Det første Billede har lidt meget.

Den øvrige Forziring i Bogen, Initialer med Ornamenter og ved Billederne Border i Marginen, er ret fint udført, men ikke betydelig.

Gamle kongelige Samling, 8°, Nr. 3446.

Denne Bog, en Bønnebog paa Hollandsk, bestaar af 147 Bl., den er 15 c. h., 10 c. b. Der findes i den nogle Initialer i blaa og chamois Farve med Guldbelægning og Blomsterornamentering i forskjellige Farver; Marginerne ere dekorerede med Planteslyngninger med Phantasi-Blomster.

Nederst paa første Side har en Ejer skrevet sit Navn: *Gesner.*

Thottske Samling, 4°, Nr. 535.

Denne Bønnebog[1]) bestaar af 133 Bl., den er 19 c. h., 13 c. b. Kalenderen er paa Fransk. De Miniaturer, som forekomme i den, fylde hele Siden og indeholde følgende Fremstillinger:

Bl. 15b: Evangelisten Johannes paa Øen Patmos.

Bl. 43b: Maria og Elisabeth.

Bl. 52: Joseph og Maria ved det nyfødte Jesusbarn, der hviler paa Slæbet af Marias Kaabe; ved Siderne to Engle,

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 408.

den ene i gylden Dragt med grønne Vinger besat med gyldne Stjerner og med blaa Slagfjer, den anden i Skarlagens Dragt med blaa Vinger.

Bl. 61: Præsentationen i Templet, et pragtfuldt Billede.

Bl. 64 b: Flugten til Ægypten; de Flygtende ledsages af to Engle, ved Siden af dem gaar en Ko.

Bl. 74 b: Den Hellig Aand udgyder sig over Maria og Disciplene, som ved hæftige Bevægelser røbe deres Henrykkelse.

Bl. 77 b: Susanna i Badet.

Bl. 91 b: Dommedag. Foroven ses indenfor en Bue af Skyer Faderen, som i h. Arm holder Sønnen i Skikkelse af en lille, nøgen Dreng; ved Siderne: to basunblæsende Engle. Nedenunder: Helvede; en nøgen Mand ligger paa Jorden; en rød Djævel trækker i en Lænke knyttet til et Jernhalsbaand om Mandens Hals, en blaa Djævel griber om Mandens v. Arm og støder ham med h. Arm en Tyv i Brystet, medens en grøn Slange slynger sig om hans Arm og spiller med Tungen imod Mandens Ansigt; en gul Djævel slynger en med Pigge besat Kølle; bagved et Uhyre; Flammer og Røg rundt omkring.

Samtlige Billeder ere middelmaadige, Ansigterne ere gjennemgaaende næsten raat udførte. Men Farverne ere kraftige og prangende.

Paa Forsiden af Bindet er trykt: ..*D* (et Blad) *M*.; paa Bagsiden af det er trykt: .*TYRQVÃ*.˙.

Thottske Samling, 4°, Nr. 536.

Denne Bønnebog[1]) bestaar af 112 Bl., den er 23 c. h., 16 c. b. Slutningen af Bogen er paa Fransk.

Der forekommer i Haandskriftet 9 Miniaturer, som udfylde hele Siden. De ere udførte med ret prangende Farver, men

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 408. — De følgende Nr., 537—540, ere ikke anførte i det trykte Katalog over den Thottske Haandskriftsamling.

ere af en middelmaadig og raa Karakter. Det kan mærkes, at der er gjort Forsøg paa at gjengive orientalsk Kostume.

Thottske Samling, 4°, Nr. 537.

Denne Bønnebog bestaar af 110 Bl., den er 20 c. h., 15 c. b. Kalenderen er skreven paa Fransk.

Der forekommer i dette Haandskrift 11 Miniaturer, fremstillende Scener af Frelserens Liv. Malerierne ere baade med Hensyn til Komposition og Udførelse tarvelige. Farverne ere holdte meget lyse. Physiognomierne ere gjennemgaaende vel raat tegnede.

Paa første Side læses Navnet: *Lisieux.*

Thottske Samling, 4°, Nr. 538.

Dette Haandskrift, indeholdende Lectiones et hymni in laudem Mariæ, bestaar af 82 Bl., det er 21 c. h., 15 c. b. Det er sikkert skrevet i Tydskland.

Første Side er omgivet af en Bord i ret rige, men ikke smukke Farver, klodset og tungt komponeret: Blomster, Grene, nogle Fugle etc.; et Initial, *T*, er malet paa Guldgrund i Blaat med temmelig barokke Sammenstillinger af Farver.

Bl. 13 forekommer et *R*, Bl. 22 b. et *B*, Bl. 65 b. et *I*, ret net komponerede Bogstaver i blaa Farver med Forziringer i Grønt, omgivne af smukke Snirkler i Rødt.

Thottske Samling, 4°, Nr. 539.

Denne Bønnebog bestaar af 116 Bl., den er 21 c. h., 15 c. b. Den er af fransk Oprindelse.

Der forekommer i dette Haandskrift 11 Miniaturer, 0,094 m. h., 0,070 m. b., i hvilke noget Fint og noget Raat paa en underlig Maade er forenet. Ansigterne ere især uheldig tegnede. Fremstillingerne ere tagne fra den sædvanlige Række af Christi Livs- og Passionshistorie.

Følgende Billeder fortjene at fremhæves:

Bl. 60: Herren siddende paa en Throne, formet som et Telt, i karmoisinrød Farve med gyldent Foder, hvis Omhæng drages tilside af en Engel i hvide Klæder, holder en gylden Krone henimod Maria, som ligger paa Knæ foran ham og bedende udstrækker Hænderne. Herren er iført en Dragt af samme Farve som Teltet, Maria er iført himmelblaa Dragt.

Bl. 81: Christus paa Korset, Blodet strømmer fra hans Saar i rige Strømme ned paa Jorden; tilh. Maria og Johannes; tilv. og i Baggrunden talrige romerske Krigere opstillede i Kreds, og malede en grisaille med Linier i Guld.

Bl. 90: en Begravelse: i Forgrunden staar en Mand i en Grav med et indsyet Lig i sine Arme; tilh. en Prælat og bag ham en lang Række af Gejstlige, tilv. tre Sørgende helt indhyllede i sorte Kapper med Kutter om Hovedet; Baggrunden dannes af en Mur med Vinduer og Forziringer i Guld-Linier.

Paa hvert Blad er i den ydre Margen malet en ornamenteret Bord i Textens Højde; hvor der findes Miniaturer, er Marginen paa alle Sider rigt dekoreret.

Thottske Samling, 4°, Nr. 540.

Denne Bønnebog bestaar af 197 Bl. (de to sidste Bl. ere blanke), den er 21 c. h., 15 c. b. Kalenderen er skreven i det franske Sprog.

Der findes i dette Haandskrift baade Vigneter i Initialerne, Dekoration i Marginerne, og Miniaturer. Fælles for denne Bogens Udstyrelse er det, at den er udført en grisaille med Guld og lette Farver, f. Ex. Violet; dog ere Ansigter og de blottede Dele af Legemet malede med Kjødfarve. Udsmykningen er saaledes ret original, visse Partier af den ere mere rask, om end ikke korrekt udførte — det Ornamentale —, andre Partier, de større Miniaturer med større Kompositioner, staa derimod noget tilbage. Disse Miniaturer ere 0,092 m. h., 0,067 m. b.

Der findes 7 Initialer og 12 Miniaturer. I Initialerne er afbildet Evangelisterne, Christus bærende Korset, Maria med Barnet, Maria med Jesu Lig hvilende over sit Skjød, fra Naglehullerne paa Korset drypper Blodet (Bl. 182). I Miniaturerne er malet Scener af Frelserens Liv og Lidelseshistorie. Et Par af disse Billeder skulle fremhæves:

Bl. 81: Maria krones som Himmeldronning; Faderen sidder paa en kostbar Throne, foran ham knæler Maria, den Hellig Aand i en Dues Skikkelse svæver over hendes Hoved med Kronen i sit Næb.

Bl. 182: Forklaringen paa Bjerget.

Endelig er Bl. 187 fremstillet den hellige Benignus, hvis Legeme er gjennemboret af to Landser dannende et Andreaskors; ved Siden af knæler en Engel; arkitektoniske Omgivelser.

I Rammerne en grisaille, som stedse ledsage et Miniatur, er der undertiden malet burleske Figurer. Ellers forekommer der andre Rammer med Ornamentation malet paa Pergamentets egen Grund med Blomster, Guld og sorte Linier.

Haandskriftet er indbundet i rødt Chagrin.

Thottske Samling, 4°, Nr. 541.

Dette Haandskrift[1]), en Bønnebog, bestaar af 81 Bl.; det første og de tre sidste ere blanke; det er 26 c. h., 17 c. b. I Kalendariet forekomme Helgen-Navne paa Fransk.

Dette Haandskrift er udstyret malerisk paa følgende Maade: Midt paa hvert Blads to Sider er der i en Firkant, 0,062 m. h., 0,053 m: b., indtegnet en Rhombe. I denne Rhombe er der ofte malet et Miniatur, medens der i de afskaarne Hjørner af Firkanten snart paa mat Guldgrund snart paa farvet Grund er malet et Ornament, en Blomst, en Gren, en Fugl. Miniaturerne ere ikke udførte paa hver Side; hyppigst er Pergamentet indenfor

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 408.

Rhombe-Figurens Linier skaaret ud; Læseren har bestandig for sig to Miniaturer, idet han seer paa dem gjennem de frembragte Aabninger. Miniaturerne korrespondere undertiden to og to; stadig er der flere Blade imellem hvert Par nye Malerier. Disse ere følgende:

Bl. 6b: Evangelisten Johannes skrivende i en Bog. Bl. 14: Maria (Knæfigur) bærer paa venstre Arm sin Søn; Barnet er iført en grøn Kjortel med lange Ærmer.

Bl. 14b: Maria med en stor Bog paa sit Skjød; den Hellig Aand kommer i en hvid Dues Skikkelse flyvende fra Venstre i gyldne Straaler, medens Bl. 22 Englen ses, der bringer Bebudelsen til Maria; han er iført en lys violet Dragt, et blaat Skjærf over den højre Skulder, blaa Vinger, gult Haar, i v. H. en gylden Stav, han knæler ligeoverfor Maria, hvem han tiltaler, idet han rækker den h. Haand frem imod hende.

Bl. 22b: Joseph og Maria knæle ved Siden af Jesusbarnet, der ligger nøgent paa et Linklæde. Bl. 30: Flugten til Ægypten.

Bl. 30b: Marias Himmelfart; Maria er iført en violet Dragt, Englene, der løfte hende op, og Baggrunden en camaïeu bleu. Bl. 46: Christus i Gethsemane Have. Christus er iført en mørk violet Dragt.

Bl. 46b: En af de Ældste læner sig ud af et Vindue i en paladsagtig Bygning, et Gyldenstykkes Klæde er hængt ud over Muren, han seer henimod — Bl. 53.— Susanna, der staar nøgen i en Badekumme.

Bl. 53b: Christus bærer Korset. Bl. 56: den Hellig Aand, en hvid Due, svæver over Maria, der er omgiven af Disciplene.

Bl. 56b: Job siddende paa en Halmdynge. Bl. 72: Jobs Venner tale til ham.

Bl. 72b: De tre Personer i Treenigheden; Sønnen med et ret kraftigt Legeme paa et Tformet Kors, der løftes op af Faderen; den Hellig Aand som en hvid Due svæver over Sønnens Hoved. Bl. 77: Disciplene knælende og bedende.

Disse Malerier tør ikke sættes i første Række af Datidens Miniaturer, men der maa tillægges dem virkeligt Kunstværd. Komposition, Tegning, Valg og Benyttelse af Farver er gjennemgaaende heldig; flere Steder ere Physiognomierne stærkt og smukt individualiserede f. Ex. Bl. 46, 56, 56 b. Kunstneren er Realist; Maria er Bl. 14 fremstillet som en sund, kraftig Pige med en tungsindig Mine, hendes Søn er en ikke mindre sund og kraftig Knægt.

Guld er rigelig anvendt i alle Malerier i Klædedragt og Accessorier.

Haandskriftet, som er indbundet i Træplader og rødt Silkefløjel, stammer »*Ex Bibliotheca Nicolai Joseph Foucault comitis Consistoriani*«; denne Ejers kobberstukne Vaaben er anbragt foran i Bogen paa Bindet.

Thottske Samling, 4°, Nr. 542.

Denne Bønnebog[1]) bestaar af 173 Bl., af hvilke de tre sidste ere ubeskrevne; den er 22 c. h., 16 c. b. Kalenderen er skreven paa Fransk.

Karakteristisk for denne Bogs maleriske Udsmykning ere de lyse, friske og livlige Farver, der sammen med Anvendelse af Guld gjennemgaaende ere benyttede. Bogen indeholder 12 Miniaturer. Disse Billeder og Texten paa Siden ligeoverfor ere omgivne af Rammer, hvor der paa mat Guldgrund eller en meget lys grøn Grund er malet afklippede Blomster i rig Mangfoldighed ligesom strøede omkring; imellem dem ses Insekter, Snegle og Fugle; enkelte Steder ses phantastisk formede Grene i Slyngninger. Denne Ornamentering er udført fint og med Ynde; Paafuglene Bl. 20 b. ere smaa Kunstværker. Miniaturerne staa i fin Udførelse og korrekt Tegning meget tilbage for Ornamenteringen i Rammerne; men de hæve sig dog ikke lidet over det Almindelige. Navnlig maa fremhæves

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S 408

den Maade, paa hvilken Omgivelserne om Figurerne ere tegnede.

Miniaturerne, som ere af Størrelse 0,141 m. h., 0,080 m. b., fremstille følgende Scener:

Bl. 13b: Christus paa Korset, Maria og Johannes paa h. Side, en Mand, med jødisk Physiognomi, og to Krigere paa v. S. Den ene af disse Krigere er iført grøn Underkjortel med vide Ærmer, gulbrun Overkjortel uden Ærmer, en Pelskrave om Halsen, paa Hovedet en violet Tophue med hvide Opslag, sorte Hoser, gule Støvler; Sværdet hænger paa Ryggen i stærke Baand. Bagved et Landskab med en By, i den fjærne med blaa Farver malede Baggrund en By beliggende paa et stort og højt Bakkestreg.

Bl. 20b: i en Portal, som danner Indgangen til en Kirke, ses Disciplene omkring Maria; den Hellig Aand svæver over dem med en stor og fyldt straalende Glorie bagved.

Bl. 50b: Mariæ Bebudelse.

Bl. 68b: Maria og Elisabeth, dennes Kostume er ret interessant, en Vandringsmand (Joseph) ved Siden af Maria; i Mellem- og Baggrund stort Landskab.

Bl. 78b: Maria knæler ved Siden af sit Barn, der ligger paa den blotte Jord; Joseph kommer bagfra hen til hende, han læner sin Stav paa h. Skulder, i v. Haand holder han en tændt Lygte. Lokaliteten fremstiller et firkantet Rum med rundbuede Porte, gjennem hvilke ses i Baggrunden et Æsel og en Ko; Straatag, aabne Gavle.

Bl. 87b: De hellige tre Konger bringe Gaver til Jesusbarnet, som Maria med v. Arm holder op til sit Bryst; hun sidder paa en bred Seng med et grønt Tæppe hængt bag Hovedgjærdet over hendes Hoved. Lokaliteten er omtrent som ved det foregaaende Billede. Den forreste af Kongerne, hvis Gave, et Ciborium, staar paa Sengen ved Siden af Maria, knæler og taler til Jesus; han er iført en grøn Kjortel og en Gyldenstykkes Kjortel med hvidt Foder og et hvidt Slag, der

ligger over Ryggen; paa Hovedet en Krone. Den anden Konge er iført en himmelblaa Kappe med bred nedfaldende Krave, paa Hovedet en rød Hat med Pelsværks Kant, paa hvilken ses gyldne Spidser, der danne en Krone, i h. H. et Scepter, i v. H. en gylden Kalk. Den tredie Konge er iført en kort violet Kjortel med Kanter og Krave af Pelsværk, en grøn Hovedbeklædning med gyldne Spidser, der danne en Krone, sorte Hoser, gulbrune Støvler; et Sværd ved venstre Side; i h. H. holder han et gyldent Ciborium, i v. H. et Scepter.

Bl. 91 b: Præsentationen i Templet; interessant Behandling af de arkitektoniske Omgivelser.

Bl. 95 b: Flugten til Ægypten; Maria rider paa Æslet læsende i en stor Bog, Joseph gaar foran med Barnet; i Mellemgrunden en By med Fæstningsværker, Taarne, Slot, Kirker, interessant fremstillet; i Baggrunden Bjerge, Flod, By en camaïeu bleu.

Bl. 102 b: Barnemordet i Bethlehem; i Forgrunden tilv. sidder paa Jorden en bønfaldende Moder ligeoverfor Herodes, som i kongelig Dragt staar med en Ledsager tilh.; imellem dem ligger det nøgne, blodige Lig af et Barn, og dets blodige Klæder ved Siden af; foran i Mellemgrunden styrter en romersk Kriger frem imod en Moder, der har kastet sig paa Knæ og trykker sit Barn tæt op til sig; længere tilbage gaar en romersk Kriger med et Barn spiddet paa Sværdet, som han bærer over den h. Skulder; i Baggrunden interessant Landskab.

Bl. 106 b: Kong David knælende paa en Bro, der fører over en Flod ind til et stort Slot; Harpe og Scepter staa lænede ved Siden af ham op imod Broens Kant. Ovenover svæver en Engel, malet rød, ved Siden af ham ses tre Pile, en gylden og en rød paa skraa, en sort Pil lodret lagt over den gyldne.

Bl. 124 b: »vigiles des morts«. Paa en Kirkegaard ses Christus med nogle Ledsagere; en Død er opvakt fra de Døde, han knæler ved Siden af den aabne Grav, over hvilken

Ligkistens Laag er lagt. Rammen om dette Billede og om Texten paa Siden ligeoverfor er udsmykket som ellers, men med sort Grund.

Desuden forekommer følgende Initialer: Bl. 39 i et *D* den hellige Gregorius læser Messen; Bl. 47 i et *D* Johannes Baptista; Bl. 47b i et *J* den hellige Margarethe med Dragen. I Marginen Bl. 48 er som Vignet malet St. Nicolaus. Figurerne en grisaille, Bogstaverne i brunlig Farve, Anvendelsen af Guld, kraftig blaa Grund, alt dette tilsammen frembringer en smuk Virkning.

Desuden forekomme mange smukt illuminerede Bogstaver og Endestykker til Linier i lignende Stil. Hyppig ses to sammenslyngede Bogstaver *JM*, hvilke sikkert betegne Navnet paa den, for hvem Bogen er bleven illumineret. Ejeren er nærmere betegnet ved et Vaaben, som ses Bl. 51: et Kors i Rødt, et Taarn, med aaben Port og Gitter foroven, samt med Tinder i Sølv, en Palmegren i Guld, Alt paa blaa Grund; og Bl. 21, det samme Vaaben tilhøjre; uden Skillelinie tilvenstre: en Sparre i Rødt og tre Stjerner paa blaa Grund.

Paa et Forsatsblad er i det 17. Aarhundrede skrevet en Række Notitser om Bogens Ejere, dens Hjemsted kan derved forfølges fra 1500 indtil 1670. Den første Notits lyder saaledes: »*Lan 1500 ces heures apartenoit a Damoiselle marguerite crohin Dame de salmonsart espouse a Jacques cretien.*«

Thottske Samling, 4°, Nr. 543.

Dette Haandskrift[1]) bestaar af 202 Bl., det er 18 c. h., 12 c. b. Kalenderen i denne Bønnebog er skreven paa Fransk, i Slutningen forekomme Bønner i det franske Sprog.

De 8 Miniaturer, som findes i denne Bog, indeholde følgende Fremstillinger:

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 408, Officium b. Mariæ.

Bl. 13: Evangelisten Lukas sidder i en stor Lænestol beskjæftiget med at skrive paa sit Evangelium; ved hans Side Tyren.

Bl. 21: Mariæ Bebudelse.

Bl. 48: Den hellige Katharina og hendes Marterredskab.

Bl. 51: Christi Fødsel. Maria staar bøjet, med Hænderne korslagte paa Brystet, foran sin Søn, der ligger paa Grønsværet omgivet af Fletværk; han strækker Hænderne op til sin Moder. Joseph, en gammel, tildels skaldet, graaskjægget Mand, staar ved Siden af med Tegn paa stor Overraskelse. Udenfor Stalden staa to Mænd kigende ind, vistnok Hyrderne; højt oppe i Billedet i Baggrunden ses de hellige tre Konger tilhest, ridende hurtig ned ad en Bakke.

Bl. 83: Kong David knælende, talende op til Jehova, de er fremstillet øverst i Billedet.

Bl. 103: Korsfæstelsen.

Bl. 119: Officium mortuorum. En Kirkegaard; i Forgrunden ligger det nøgne Lig af en voxen Mand udstrakt paa et Ligklæde; tilh. Gejstlige og Familie, i Midten af Billedet den Dødes Sjæl, en lille nøgen Figur, som en Engel strækker sig ud fra Himmelen for at modtage, medens Djævelen, en lille sort Figur, holder fast i dens Ben for at drage den ned; fra V. kommer Englen Michael i fuld Rustning flyvende og støder sin lange Korsstav mod Djævelen; øverst i Billedet Gud Fader, omgiven af en Bue med Flammer i Guld.

Bl. 187 b: Maria krones af Engle som Himmel-Dronning.

Hvor der er malet Miniaturer, ses smukke Border om hele Siden udførte med livlige Farver og Guld: Blomster, Grene i sorte Linier, Guirlander; lignende Border, men mindre, findes rundt om i Bogen, stadig udførte paa Pergamentets egen Grund.

Haandskriftet er ret zirligt udført, men hæver sig ikke højt.

Thottske Samling, 4°, Nr. 544.

Denne Bønnebog[1]) bestaar af 84 Bl.; den er 18 c. h., 13 c. b. Kalenderen er skreven i det franske Sprog, de fleste Rubra ligeledes, sidst i Bogen forekomme flere Bønner paa Fransk.

De 6 første Blade indeholde Kalenderen, til hver Maaned er i Vigneter malet Himmeltegnet og en lille Scene, der udtrykker Maanedens Karakter.

Bl. 7 er malet: Evangelisten Johannes paa Patmos hvilende paa det v. Knæ, en lang Pergament-Strimmel er lagt over det h. Knæ, han skriver paa det, Ørnen staar ved Siden af ham og holder med sit Næb Enden af Pergamentet op. Johannes har et kvindeligt Physiognomi.

Bl. 16b: Englen bringer Bebudelsen til Maria, der er afbildet Bl. 17.

Bl. 24: Maria og Elisabeth. Maria er fremstillet som en ung frugtsommelig Kvinde iført mørk violet Kjole og et stort blaat Klædebon, som er lagt over hendes Hoved og omslutter hendes Figur; Elisabeth, fremstillet som en gammel Kvinde, er iført en gylden Kjortel, om Hoved og Skuldre er lagt et hvidt Tørklæde. Tilvenstre bag Maria staar Joseph, fremstillet som en gammel Mand. Scenen foregaar i en Have, i Baggrunden et Landskab.

Bl. 32: Joseph og Maria ved Christusbarnet, der ligger nøgent paa en lille Forhøjning omgivet af Vidieflætninger i Lighed med en Kurv.

Bl. 35b: Englens Forkyndelse for Hyrderne.

Bl. 38: De hellige tre Konger bringe Gaver til Jesus; den forreste af dem knæler. Kronen har han lagt foran sig paa Gulvet.

Bl. 40: Præsentationen i Templet.

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 409.

Bl. 43: De tre Personer i Treenigheden. Sønnen tilhøjre, Faderen tilvenstre, begge iførte ens Dragt, kirsebærrød Kjortel, mørkviolet Kappe, den første fremstillet som en ung Mand med brunt Haar og Skjæg og Kongekrone, den sidste som en aldrende Mand med graat Haar og Skjæg og Pavekrone, sidde ved hinandens Side; Sønnen løfter den h. Haand velsignende op, med v. Haand holder han paa en opslagen Bog, der hviler paa hans og Faderens Knæ; Faderen holder paa Bogen med h. Haand, med v. Haand holder han paa Verdenskuglen med Korset. Den Hellig Aand svæver imellem deres Hoveder i en hvid Dues Skikkelse. Foran dem knæler Maria, bag hende staa tre Engle, de sætte Kronen paa hendes Hoved.

Bl. 50: Susanna i Badet; dette er fremstillet som en lille Dam i en Have, ganske nøgen staar hun i Vandet, men som Tegn paa Undseelse holder hun et smalt, gjennemsigtigt hvidt Stykke Lin foran sig; fra Vinduet i et nærliggende Hus ser en Konge omgiven af sine Ledsagere paa hende med Udtryk af Beundring.

Bl. 61: Job.

Bl. 79: »les quinze ioyes nostre dome«: Maria i himmelblaa Dragt sidder paa en statelig Stol. Christusbarnet holder hun i sine Arme; fra venstre Side rækker Joseph en Frugt hen imod Barnet; bagved ses Kvinder i hvide Dragter med svag violet Tone, en af dem spiller paa en Cithar. I Forgrunden tilvenstre knæler en yngre Kvinde iført en karmoisinrød Kjole med hvide Bræmmer, et sort Klæde er lagt over hendes Hoved; hun holder Hænderne lagte imod hinanden og strakte frem imod Maria, — vistnok et Portrait af Bogens Ejerinde.

Alle Miniaturerne ere omgivne af smukke Rammer sammensatte af arkitektoniske Elementer i gothisk Stil; Grundfarven er brun; Guld, dog ikke stærkt skinnende, er anvendt rigelig. Miniaturerne ere udførte med forskjellig Dygtighed. Nogle ere malede med fuldendt Rutine, andre ere malede med Omhu f. Ex. Scenen med Job. Fælles for dem er, at Figurerne ere

malede vel store i Forhold til Bogens Størrelse; Billederne fylde omtrent hele Siden. Ejendommeligt er det, at Kvinderne have rødt og meget fyldigt Haar.

Paa hver Side er der i den ydre Margen i Textens Højde malet en Bord: Blomster, Grene, Phantasi-Blade, Dyr som Fugle og barokt sammensatte Skikkelser paa mat Guldgrund. Udførelsen har noget Bestikkende ved sig, men er ikke altid gjort med Finhed.

Bogen er indbunden i rødt Silke-Fløjel.

Thottske Samling, 4°, Nr. 545.

Denne Bønnebog[1]) bestaar af 124 Bl., den er 20 c. h., 14 c. b. Der forekommer i den 9 Miniaturer, som dog hverken i Komposition eller Udførelse have nogetsomhelst Udmærket ved sig. Bogen maa nærmest betragtes som Exempel paa raat Arbejde.

Paa første Side læses Navnet: *Roland* tilskrevet.

Thottske Samling, 4°, Nr. 546.

Denne Bønnebog[2]) bestaar af 83 Bl., den er 20 c. h., 13 c. b. Den indeholder 8 Initialer med Vigneter fremstillende Helgener og Martyrer, samt 12 Miniaturer. Disse ere gjennemgaaende haandværksmæssig udførte. Af Farverne er en lys grøn navnlig fremherskende.

Thottske Samling, 4°, Nr. 550.

Dette Haandskrift[3]), en Bønnebog i det nederlandske Sprog, bestaar af 157 Bl., den er 17 c. h., 12 c. b.

Bogen er prydet med smukke Border, i hvilke der paa Pergamentets Grund er malet Blomster, Grene, Frugter i livlige Farver, sorte Linieslyngninger, skinnende Guldbelægning.

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 409.
[2]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 409.
[3]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 409.

Nogle Steder, ved Begyndelsen af større Afsnit, forekomme meget store Initialer, især *H*, smukt og prangende udførte; her er Borderne rigere, og imellem Planteforziringerne er der stillet Dyr og Fugle, undertiden i burlesk Maner, f. Ex. en Abekat, der paa en Gang spiller paa Fløjte og slaar paa Tromme.

Der er Liv og Friskhed udbredt over denne Ornamentering, men den maa nærmest kaldes dygtigt Haandværksarbejde.

Nogle Blade ere udskaarne, maaske har der været malet Miniaturer paa dem.

Thottske Samling, 4°, Nr. 551.

Dette Haandskrift[1]), en Bønnebog i det nederlandske Sprog, bestaar af 183 Bl., det er 19 c. h., 14 c. b.

Bogen er prydet som den foregaaende med Border, paa den ene Side i ringere Antal, paa den anden Side i ædlere Stil: Farverne staa mere harmonisk (Blaat er fremherskende), Guldet er ikke saa skinnende, Tegningen af Blomster, Grene, Blade er bredere. Ogsaa her findes Dyr anbragte i Ornamentationen, Fugle, Abekatte, burleske Figurer.

Desuden forekomme smalle Border med røde filigranerede Figurer, i hvilke lys Grøn og Blaa er anvendt.

Thottske Samling, 8°, Nr. 109.

Dette Haandskrift[2]), henimod 400 Bl. stort, er 16 c. h., 12 c. b. Det udgjør en religieus Bog af forskjelligt Indhold: Officionale, litaniæ sanctorum, vigiliæ defunctorum, horæ canonicæ etc.

Der findes i denne Bog Vigneter til Kalenderen, nogle Initialer med Figurer i, ganske faa Miniaturer: de tre Personer i Treenigheden, St. Sebastian, St. Christopher, St. Antonius, St. Claudius, Sta Catharina, Sta Genoveva; desuden Border

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 409.
[2]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 512.

med Blomster, Guirlander, Dyr: Abekatte, Kameler, i burlesk Sammenstilling. Arbejdet er af ringe Værd.

Bl. 9 er i nederste Margen malet to Engle, som holde paa et Skjold: tre Sølv-Tværbjælker med tre gyldne Ibskaller paa blaa Grund; tilhøjre knæler en Gejstlig, som bedende vender sit Ansigt mod Gud Fader, der ses i Himlen med Sværdet og Verdenskloden.

Paa et Forsatsblad er skrevet paa Forsiden: »*Magister Jacobus Tabourot Rector Hospitalis Beatœ Mariœ 1579*«, paa Bagsiden: »*A. J. Tabourot Maistre de L'Hospital nre Dame 1579, et depuis prieur De trechatel en l'année 1595.*«

Thottske Samling, 8°, Nr. 114.

Dette Haandskrift[1]), en Bønnebog, bestaar af 211 Bl., det er 0,155 m. h., 0,050 m. b. Det er skrevet i Frankrig.

Følgende Miniaturer forekomme i denne Bog:

Bl. 13: Johannes paa Patmos, Ørnen holder Blæk- og Penalhus i sit Næb; en Djævel er i Baggrunden i Begreb med at klatre op paa Øen.

Bl. 15: Lukas; Bl. 17: Matthæus, Englen rækker Blækhuset frem imod Evangelisten; Bl. 19 b: Markus.

Bl. 21 b: Maria med sin Søn paa Skjødet, ved Siden af hende musicerende Engle.

Bl. 31: Mariæ Bebudelse.

Bl. 44: Maria og Elisabeth.

Bl. 58: Christus paa Korset med de sædvanlige Omgivelser. Frelseren er fremstillet som død, en Mand gjennemborer hans højre Side med et Spyd.

Bl. 60: Den Hellig Aand udgyder sig over Disciplene og Maria.

Bl. 62: Christi Fødsel.

Bl. 80: De hellige tre Konger bringe Gaver.

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 512.

Bl. 87 b: Præsentationen i Templet.

Bl. 95 b: Flugten til Ægypten.

Bl. 105 b: Maria knæler for Herren, en Engel svæver over hende, holdende Kronen paa et Lin.

Bl. 115: Kong David.

Bl. 140 b: I en Grav staar en Mand, holdende et i hvide Klæder indhyllet Lig; Englen Michael løfter den Dødes Sjæl op mod Gud Fader, og støder sin Landse mod Djævelen. Sædvanlige Omgivelser.

Bl. 201: En Engel.

Bl. 202: Petrus og Paulus.

Bl. 203: Sta. Katharina.

Bl. 204: Johannes den Døber.

Bl. 205: St. Sebastian.

Bl. 206 b: Den hellige Christopher.

Bl. 208: St. Ivo.

Bl. 209 b: Christus og Maria Magdalena.

Bl. 210 b: St. Vicentius.

Miniaturerne ere ikke udførte med megen Finhed, i visse Henseender endogsaa noget raat (Physiognomierne). Dog kunne et Par Billeder fremhæves som ganske vellykkede: St. Ivo og St. Vicentius.

Bogen er desuden smykket med Border i livlige Farver: Blomster, Frugter, Grene i sorte Linier med tjørneformede Blade og Guldbelægning.

Paa Bindet, som er meget yngre end Haandskriftet, er anbragt et Mærke: to Φ, som gribe ind i hinanden, gjentaget mange Gange. Det er maaske det Mærke, Jesuiterne anbragte paa de Bøger, som de kjøbte for et Legat, *Nicolas Fouquet* skjænkede dem[1]).

---

[1]) *J. Guigard*, Armorial du Bibliophile, S. 225; sml. S. 184.

Blandt de Thottske Haandskrifter findes fremdeles nogle Bønnebøger[1]), som have meget ringe Kunstværd, og som her kun anføres for Fuldstændighedens Skyld:

8°, Nr. 117. Haandskriftet er 0,111 m. h., 0,082 m. b. Det er skrevet paa Latin i Aaret 1472. Der forekommer i denne Bog flere slet illuminerede Initialer, et enkelt med en Figur, David, i elendige Farver. I den nederste Rand forekomme Pennetegninger, knyttede til Forlængelsen af den lange Stav i Bogstaver som *p, f, q,* ofte med groteske Figurer.

Bogen er tydsk Arbejde. Den er indbunden i gammelt Læderbind.

8°, Nr. 118. Haandskriftet er 0,130 m. h., 0,100 m. b. Det er skrevet paa Latin. Der forekommer i det enkelte meget store og meget plumpt udførte Initialer.

Bogen er tydsk Arbejde. Den er indbunden i gammelt Læderbind.

8°, Nr. 120. Haandskriftet er 0,115 m. h., 0,105 m. b. Det er skrevet paa Latin. De ikke faa Miniaturer, som findes i denne Bogs første Halvdel, ere meget raa; nogle af dem ere ikke helt udførte. Fremdeles findes Initialer med svær og skinnende Guldbelægning.

Bogen er nedertydsk Arbejde. Den er indbunden i gammelt Læderbind og har tilhørt *O. H. Möller.*

8°, Nr. 127. Haandskriftet er 0,150 m. h., 0,110 m. b. Det er skrevet i det nedertydske Sprog. De Initialer, som forekomme i dette Haandskrift i Guld og Farver, ere meget ubetydelige.

Bogen er indbunden i Læderbind fra nyere Tider. Den har tilhørt 1599 en *Jenns Lauridtzen,* senere en *Baron de Rosenstein.*

8°, Nr. 131. Haandskriftet er 0,140 m. h., 0,100 m. b. Det er skrevet paa Hollandsk, og slutter med følgende Linier: »*Dit boeck is ghescreuen to tesinge cloester in dat iaer ons heren*

---

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ,* VII, S. 512—13.

dusent vierhundert enn neghen enn twentich op sunte barbaren Auent s. d.« Forziringen i det indskrænker sig til nogle Initialer og Rammer i Margenen uden Kunstværd.

Bogen er indbunden i helt Ruslæder, vistnok i forrige Aarhundrede.

8°, Nr. 132. Haandskriftet er 0,112 m. h., 0,080 m. b. Det er skrevet paa Hollandsk og slutter med følgende Linier: »*Dit boec is voleyndet int iaer ons hern m. iiii hondert enn achte-seuen tich.*« Forziringen indskrænker sig til Initialer og Rammer i Margenen, ikke af stort Værd, dog bedre end de, som forekomme i det foregaaende Nummer.

Bogen er indbunden i nyere Læderbind.

8°, Nr. 133. Haandskriftet er 0,110 m. h., 0,080 m. b. Det er skrevet paa Hollandsk. Initialer og Rammer, som forekomme i det, ere meget raat udførte.

Bogen er indbunden i gammelt Læderbind.

8°, Nr. 134. Haandskriftet er 0,110 m. h., 0,070 m. b. Det er skrevet paa Hollandsk. Forziringen, med Initialer og Rammer, er tarvelig; paafaldende er Anvendelsen af hvid Farve. Et Miniatur, fyldende en hel Side: Maria med Barnet, er uden alt Værd. Et andet Miniatur synes at være udskaaret.

Bogen er indbunden i gammelt Læderbind. Foran er skrevet: »*Anna Kramers hort dyt bock*«.

4°, Nr. 552[1]). Haandskriftet er 0,135 m. h., 0,130 m. b. Det er skrevet paa Plattydsk. Forziringen, med Initialer og en Ramme paa første Side, er ret pyntelig, men ubetydelig.

Bogen er indbunden i gammelt Læderbind (restaureret).

Ny kongelige Samling, 4°, Nr. 131.

Dette Haandskrift, et Breviar, bestaar af 169 Bl., det næstsidste Blad er beskrevet i senere Tid, det sidste Blad er

[1]) Catalogus Bibliothecæ *Thottianæ*, VII, S. 408.

blankt. Det er 20 c. h., 14 c. b. I Kalenderen ere Navnene skrevne paa Fransk.

Paa hver Side er den ydre Margen langs Texten smykket med en Ramme med sorte Linier, Blade med Guldbelægning, dog ogsaa i lyse Farver; Bær og Frugter forekomme ogsaa. Paa de Sider, hvor der er malet Miniaturer, breder Rammen sig helt rundt om dem. De talrige Initialer ere stærkt forgyldte. Udsmykningen gjør et rigt, men vel blændende Indtryk. Følgende Miniaturer forekomme i dette Haandskrift:

Bl. 25: Mariæ Bebudelse.

Bl. 83: David knælende i en Kirke.

Bl. 99: Christi Korsfæstelse.

Bl. 104 b: Den Hellig Aand svævende over Disciplene og Maria.

Bl. 109: En Begravelse.

Bl. 155: De tre Personer i Treenigheden. Faderen og Sønnen ere iførte blaa Kjortler, de sidde ved hinandens Side paa et pragtfuldt Højsæde, omhyllede af en lyserød Kaabe, der falder i rige Folder ned om dem. Kaaben danner imellem deres Skuldre en dyb Fold, paa hvilken Duen staar med Vingerne spredte saaledes, at de naa til Faderens og Sønnens Munde.

Bl. 159: Johannes den Døber.

Bl. 160 b: Paulus og Petrus.

Bl. 163 b: Den hellige Nicolaus.

Bl. 165 b: Englen Michael i Kamp med Dragen.

Disse Malerier er vel udførte med Omhu, men udmærke sig ingenlunde som Kunstværker. Paafaldende ere de store Underansigter og de store Næser.

Foran paa Bindet, som er beklædt med grønt Fløjel, er skrevet: »*Nicolaa Garreau Sr. Du Pin φ*«. Nedenunder er klæbet et kobberstukket Bogejermærke med Navnet »*Joseph Smith British Consul at Venice.*«

Ny kongelige Samling, 8°, Nr. 28.

Dette Haandskrift er 0,158 m. h., 0,120 m. b. Det bestaar af 140 Bl. I Kalenderen, som gaar forud i dette Breviar, ere Navnene skrevne paa Fransk. Følgende Miniaturer forekomme:

Bl. 29: Mariæ Bebudelse.

Bl. 79: Christus paa Korset, fra Saarene flyder Blodet i rige Strømme; Maria og Johannes med en Kvinde tilhøjre, tilvenstre romerske Krigere, i Baggrunden et Landskab.

Bl. 85: David knælende i Døren til en Kirke, Landskab i Baggrunden; i Skyerne en Engel i rød Dragt, med røde Vinger, holdende et draget Sværd rettet imod David.

Bl. 101: En Begravelse, en ret interessant Fremstilling.

Disse Miniaturer ere af temmelig almindelig Karakter. Physiognomierne er vel grove, næsten raa, med store Næser.

I Margenerne forekomme Ornamenter med Grene- og Blomster-Forziringer.

Paa første Side læses en Ejers Navn: »*Nicolaus Jul Axilii filius.*«

Ny kongelige Samling, 8°, Nr. 35.

Haandskriftet er 0,145 m. h., 0,090 m. b.; det bestaar af 88 Bl. Det er en almindelig Bønnebog indledet med Kalenderen. Bogen slutter med nogle Vers i det franske Sprog.

Der forekommer to Rækker Miniaturer, en større og en mindre, til begge ere Æmnerne hentede fra Christi Historie. De større Billeder fylde næsten en Side, de mindre ere i Højde med 10 af Linierne.

De større Miniaturer ere:

Bl. 13: Mariæ Bebudelse.

Bl. 24 b: Christus paa Korset med Maria og Johannes hver paa sin Side. Frelseren har en rig Haarvæxt af rødgul Farve ligesom det korte Skjæg; Øjnene ere lukkede. I Baggrunden et Landskab.

Bl. 25 b: Den Hellig Aand som en Due udsender Straaler over Disciplene og Maria. Alle de knælende Disciple ere samlede paa den ene Side, en af dem, iført gylden Dragt, er anbragt i meget stor Figur i Forgrunden. Maria knæler ligeoverfor dem.

Bl. 41: Kong David knælende, Harpen staar ved Siden af ham. I Baggrunden et Hus og Landskab.

Bl. 50 b: Døden, fremstillet som en meget høj Person med et hvidt Lagen hængende fra Skuldrene ned paa Jorden; Figuren holder i h. H. en nedadvendt Pil, der rager op over dens Hoved, i v. H. to Stokke. Figuren, med Undtagelse af Lagenet, er malet med mat Guldfarve. I Baggrunden Bjerg, Skov, Landskab.

Disse Miniaturer ere omgivne af Rammer med Guirlander, Blomster, Fugle, Dyr, phantastiske Skabninger.

De mindre Miniaturer ere:

Bl. 10: Jomfru Maria helt omgiven af en Straaleglorie. Knæfigur.

Bl. 19: Maria og Elisabeth; denne sidste bærer en meget stor og aparte Hovedbeklædning.

Bl. 26 b: Maria og Joseph med Christusbarnet foran en Stald.

Bl. 29 b: Hyrderne paa Marken; en af dem holder en Sækkepibe.

Bl. 31 b: De hellige tre Konger bringe Gaver til Christusbarnet.

Bl. 33 b: Præsentationen i Templet.

Bl. 35 b: Flugten til Ægypten.

Bl. 38 b: Maria knælende for Herren.

Samtlige Billeder ere udførte vel haandværks- og routinemæssigt. Der er udbredt noget Mildt over dem, hvilket gjør Synet af dem ret behageligt. I de store Miniaturer ere Figurerne vel store (høje, langstrakte). Gjennemgaaende er der anbragt Guld i Lyspartierne.

Bogen er fuld af mindre Initialer med Guld paa blaa eller rød Grund.

Haandskriftet er indbundet i rødt Maroquin i et af de nærmest foregaaende Aarhundreder. Foran er skrevet en Pris med Byalnt, 2 (£) 12 (sh.) 6 (p.).

Ny kongelige Samling, 8.°, Nr. 38.

Dette Haandskrift er 0,125 m. h., 0,095 m. b. Det bestaar af 390 Blade. Det er et Breviarium, i hvilket Rubra ere skrevne i det italienske Sprog. Haandskriftets Udsmykning er meget fin og smuk, Vidne om venetiansk eller paduansk Kunst ved Aar 1500.

Der forekommer ialt 25 Miniaturer i denne Bog. De fleste af dem ere tegnede i Initialet *D*, i en større og en mindre Form. Det er for største Delen Helgenbilleder, som ere afbildede. Følgende Miniaturer kunne fremhæves:

Bl. 15: Maria med Christusbarnet paa sit Skjød, siddende i et Lysthus.

Bl. 32: Erkeenglen Michael, med Sværd og Vægt, kæmper mod Dragen.

Bl. 77 b: Den hellige Sebastian.

Bl. 129: Foran de 7 Bodspsalmer: Goliath fældet af David, der er fremstillet som et lille Barn.

Bl. 163: Nedtagelsen af Korset; Christi Legeme hviler over Marias Skjød.

Bl. 177: Den hellige Barbara med Taarn og Pil.

Bl. 187: Den hellige Lucia med Palmegren og Øjne paa et Fad.

Bl. 195: Den hellige Katharina med Palmegren og Hjul.

Bl. 199: Johannes Chrysostomus med Kalk og Bog.

Bl. 205: Den hellige Bibiena med Dolken i Brystet.

Bl. 211: Dommedag.

Bl. 261: Den hellige Christopher.

Fra Bl. 281 begynder Lidelseshistorien efter de fire Evanlisters Fortælling; hvert Afsnit begynder med et Billede af Evangelisten, men tegnet frit, ikke i et Initial.

Bl. 281: Matthæus.

Bl. 308: Markus.

Bl. 330: Lukas.

Bl. 355 b: Johannes.

Hertil slutter sig Bl. 374: »la corona della uergine maria«, to Engle holde Kronen over Marias Hoved.

Hvad der især er tiltrækkende ved denne Bog, er den smukke Sammenstilling af Farverne, de ere milde og bløde, men dog kraftige; en Kontrast er ofte smukt tilvejebragt, f. Ex. ved Anvendelse af Sort. Tegningen af Figurerne er forskjellig, snart mindre heldig, snart meget god. Physiognomierne ere undertiden noget realistisk behandlede, f. Ex. de fire Evangelisters.

Bogens øvrige Ornamentation er overordenlig smuk. Initialerne *D* ere givne med fremherskende violet Farve og smukt forzirede. Ved Miniaturerne er der ofte i Margenen malet Vigneter, f. Ex. en Fugl, en Hund, et Pindsvin, et Dødningehoved, Kong David, Maria som Korsdragerinde, Apostlenes Symboler; flere af disse smaa Tegninger ere udførte med megen Kunst. Desuden forekommer en stor Mængde Initialer i violet, blaa, grøn Farve paa en mat grøn, blaa, rød Grund, og paa denne Grund findes en Mangfoldighed af de nydeligste Smaabilleder malede med Guld: Dyr, baade virkelige og phantastiske, Linie- og Blad-Ornamenter, Scener af Christi Historie, Scener af den bibelske Historie.

Paa Bl. 15 er i Margenen malet to Vaabener, men Mærkerne ere skrabede bort eller udviskede. Det er saaledes ikke muligt at sige, for hvem denne smukke og interessante Bog er bleven udført.

Ny kongelige Samling, 8°, Nr. 44.

Dette Haandskrift bestaar af 34 Bl.; det er 0,130 m. h., 0,090 m. b. Det er et Passionale paa Plattydsk. Hertil høre 29 Miniaturer fremstillende Christi Historie i sædvanlig

Følge, hvortil slutter sig et Billede til Texten »van den wapen Christi« samt et Billede med Apostlen Peter. Dette Arbejde kan fremhæves som Modsætning til det nærmest foregaaende, saa grovt og plumpt er det udført. Kun et af Billederne er Omtale værdt, nemlig det som fremstiller Korsfæstelsen: Korset ligger paa Jorden, Bødlerne hugge Naglerne gjennem Frelserens Fødder og Hænder ind i Træet.

Dette Haandskrift har tidligere været indbundet sammen med et Exemplar af Christiern Pedersens Oversættelse af Davids Psalter, trykt i Antwerpen 1531, som hører til *Hielmstiernes* Bogsamling.[1])

Nogle Billeder paa de sidste Sider høre næppe til Bogen fra først af.

Ny kongelige Samling 8°, Nr. 50 h.

Dette Haandskrift er 0,150 m. h., 0,110 m. b.; det bestaar af 46 Bl., af hvilke det sidste er blankt. Dets Indhold er Bønner, skrevne i det franske Sprog, der slutte sig til et Rubrum med et Stykke af et Psalmevers.

Til disse Bønner slutter sig en Række Miniaturer af et ret interessant Indhold. Æmnerne ere nemlig tagne fra Kong Davids Historie. Desværre er Bogen ikke fuldstændig.

Fordelingen af de fremstillede Scener er følgende: Paa Bagsiden af et Blad ses et større Miniatur, hvor sædvanlig flere Momenter af en Fortælling ere skildrede i forskjellige Planer; udenom er en Ramme paa de tre Sider, hvor andre Momenter ere skildrede, saaledes at der i det Hele er givet en lille Række sammenhængende Billeder. Paa Forsiden af det nærmest følgende Blad læses en Text omgiven af en Ramme, hvor der er givet et Billede, som slutter sig til Scenerne ligeoverfor. Nederst i hver Margen er skrevet to Verslinier, som angive hvad Billederne ovenfor betyde. Til Hjælp for Beskueren er der tilføjet Navne skrevne med Guld, endogsaa paa Personerne selv.

---

[1]) *Hielmstiernes* Bogsamling, II. Kbh. 1785, S. 537, Nr. 19.

Bl. 1: Urias staar foran David. Urias sover udenfor Kongens Dør. I begge Billeder er Urias ledsaget af en lille hvid Hund. Underskriften lyder:

Anoruc sa femme. Et du tout son Deporte
En mieulx amant de coucier a la porte.

Det større hertil svarende Billede mangler.

Bl. 11 b: David knæler foran Nathan i en Loggia. I Mellemgrunden to Mænd i Samtale. I Baggrunden sidder David ved Siden af Bathseba. I Rammen: David rækker Urias et Brev. Urias træder udaf et Telt og løftende sin Hovedbeklædning rækker han Brevet til Joab. En Teltleir.

Bl. 12: To kæmpende Rytter-Hære, Urias gjennembores ved et Landsestød. Krigere trænge ad en Stige op mod en Borg. Underskrifterne lyde:

Nathan reprist Dauid pour la raison
Que hauoit commis cruelle traison
Quand a Joab renuoya vne lettre
Pour faire vrye a maluaise mort mettre.

Bl. 23 b: I en Hal ere flere Mænd staaende og siddende samlede i ivrig Samtale, deres Miner ere bekymrede; paa en Mur læses: Sion; fire af Mændene ere betegnede som Achimaas, Jonathan, Abiatar, Sadoch. I Baggrunden ses en Gade, David vandrer bort, Arken bæres efter ham. I Rammen: En stor Hær, i hvis Midte Absalon ses, rykker frem mod Jerusalems Port.

Bl. 24: David vandrer med en Skare Mænd henimod en Bro, som fører over Kedron. Simei staar paa et Bjerg i Begreb med at slynge en Sten ned imod de Kommende. Underskrifterne lyde:

Le peuple estoit prisonnier en sion
Quand absalon vint en Jherusalem
Aussy dauid voeullant passer cedron
Par semey Eubt grandt encombrement.

Bl. 25 b: Under aaben Himmel David knælende for Propheten Gad, der peger op imod Herren, som fra Skyerne

holder en hvid, en rød og en sort Pil rettet imod David. I Baggrunden: David samtalende med Joab paa en Altan. I Rammen: David i Samtale med Joab paa en Altan. Joab træder udaf et Palads, Folket giver Joab Skat.

Bl. 26: Pesten raser i en By, man ser Døde og Døende, Lig bæres bort og kjøres bort paa en Vogn; øverst svæver Dødens Engel, foran ham læses: la grand peste et mortalite. Underskrifterne lyde:

Comment Dauid fit son peuple Nombrer
De par Joab, on le voidt Ramembrer
Et gad luy dit. Que auoit Dieu offense
De quoy son peuple en eubt mortalite.

Bl. 29 b: David knælende med angerfuld Mine foran Nathan; foran sidder en lille hvid Hund, bagved nogle Kvinder, af hvilke en holder Liget af et Barn i sine Arme. I Rammen: forneden: Bathseba i Badet. En Tjener bringer Bathseba en Guldkjæde. Bathseba gjemmer et Smykke i et Skrin. Til Siden: Paa en Altan staar Kong David, rækkende en gylden Kjæde til Bathseba, der staar ved hans Side.

Bl. 30: David træder ud af Porten paa et Palads, ledsaget af to Mænd; foran ham knæler Bathseba, bag hende to knælende Kvinder, af hvilke den forreste bærer hendes Slæb. Underskrifterne lyde:

Comment dauid fut en la compagnie
De barsaba la femme de vrye
Tant que vng prophete ayant a nom Nathan
Luy anoncha la mort de son enfant.

Bl. 35 b: David knælende i en Hal, en lille hvid Hund leger med en lille lysebrun Hund. I Mellemgrunden nogle Mænd i Samtale i et Hus. David staaende i en Portal løfter sine Hænder mod Himlen. I Baggrunden: Mænd bære Lig bort, et Lig ligger foran David. I Rammen: Til Siden: Paa en Trappegang rækker David en Tjener et Brev. Tjeneren træder ud af Paladset. Forneden: Tjeneren rækker knælende Brevet til Urias, der staar foran sin Hær. Underskriften lyder:

Comment Dauid pour son pechiet muchier
Faire volut le ceualier couchier.

Det tilsvarende Billede mangler.

Bl. 36 b: David knælende i sin Thronsal, foran ham en liggende lille hvid Hund. I Baggrunden til Siden ses David siddende foran Paladset i Samtale med flere Mænd. I Rammen: Fra en By med Navnet Babilon er en Skare af Krigere, Kvinder med deres Børn, Mænd med deres Gods dragne ud og begive sig ind gjennem Porten til en anden By.

Bl. 37: Murere i Begreb med at bygge Huse, Haandlangere tilberede Kalk eller bringe Kalken til Murerne; i Baggrunden Tømmerstabler, en Mand bærer Sten. Underskrifterne lyde:

Comment Dauid eubt la Remission
De ses pecies par Intercession
Et son peuple fut mis a deliurance
Dont chacun fit des lieus a leur plaisance.

Bl. 42 b: Et Slag, Absalon hænger i et Træ, Joab stormer frem for at gjennembore ham med sin Landse. I Rammen: David sidder med en Mand ved sin Side paa en Altan og betragter en bortdragende Hær.

Bl. 43: To Mænd i fuldt Løb, den ene med Navnet Acimas, bringe Budskab til Kong David, der sidder paa en Altan med en Mand ved sin Side. Underskrifterne lyde:

Comment Dauid par absalon son filz
Persecute fut. mais tos desconfis
Il fut. Car en bien Radement courant
Par les cheueux Il fut tue pendant.

Denne Bog er ingenlunde noget Kunstværk af første Rang, Arbejdet er af meget forskjelligt Værd, men mange Enkeltheder vidne om, at en virkelig Kunstner har været beskjæftiget med Udførelsen. Særlig maa fremhæves det Liv, der er lagt ind i hver Fremstilling, se f. Ex. Bl. 25. Dertil komme de smukke, livlige Farver, der næsten ere for spillende. Mindst heldige

ere Physiognomierne, men blandt disse findes flere ret udtryksfulde. Enkelte Figurer ere fortræffelig tegnede. Endnu maa fremhæves den Finhed og Dygtighed, med hvilken de architektoniske Dele ere udførte, se f. Ex. Loggiaen Bl. 11 b. Miniaturerne indeholde ikke faa Bidrag til Oplysning om Kostumet paa den Tid, de ere malede, sikkert henimod Aar 1500. — I Texten forekommer flere smukke Vigneter og Initialer i hvid Farve paa Guldgrund.

Bogen har lidt noget ved for stærk Beskjæring. Den er indbunden i modernt, uanseligt Læderbind.

Ogsaa i den ny kongelige Samling findes en Række Bønnebøger og Andagtsbøger, som nævnes her for Fuldstændigheds Skyld, skjøndt de fra Udstyrelsens Side have lidet Værd.

8°, Nr. 29. Haandskriftet er 0,122 m. h., 0,090 m. b. Texten er skreven paa Latin. Nogle Initialer forekomme, hvis Ornamentering vidner om raa Smag og daarlig Efterligning.

Bogen er indbunden i modernt Bind. Foran i Bogen er skrevet »*Friderici Münteri, Hafniae MDCCXC*[1]).«

8°, Nr. 30. Haandskriftet er 0,115 m. h., 0,080 m. b. Texten er paa Latin, Rubra paa Tydsk forekomme. Initialer i rød og blaa Farve, et enkelt i Tapetmønster paa Guldgrund, ganske net, men ubetydeligt.

Paa første Blad læses: »*Friderici Münteri, Hafn. 1789*[2]).« Bogen er indbunden i modernt Bind.

8°, Nr. 31. Haandskriftet er 0,145 m. h., 0,111 m. b. Texten er paa Latin. Mindre Initialer forekomme i rød og blaa Farve. Plads staar aaben til større Initialer, som aldrig ere udførte.

Bogen er vistnok tydsk Arbejde. Den er indbunden i sort Maroquin med Forgyldning fra nyere Tider. Paa første

[1]) Bibliotheca *Münteriana*, Hafn. 1831, S. I, Nr. 8.
[2]) Bibliotheca *Münteriana*, Hafn. 1831, S. II, Nr. 11.

Side er skrevet: »*Friderici Münteri Hafniæ 1789.*« Nogle Notitser foran og efter Texten ere skrevne af en tidligere Ejer, nemlig Professor theologiæ, Dr. *Peter Holm*[1]).

8°, Nr. 33. Haandskriftet er 0,165 m. h., 0,125 m. b. Bogen er et »Breviarium ecclesiæ Constantiensis (ɔ: i Constants)«, Aarstallet 1464 forekommer i det. En Ornamentering, som forekommer et Par Steder, indskrænker sig til nogle Initialer og Border i ret livlige Farver, men af simpel Tegning.

Bogen er indbunden i modernt Bind. Den har tilhørt *Fr. Münter*[2]).

8°, Nr. 42. Haandskriftet er 0,160 m. h., 111 m. b. Texten er skreven paa Hollandsk. Paa Bagsiden af det første Blad efter Kalenderen er malet et Miniatur: Mariæ Bebudelse, ganske vel, men ubetydeligt. Ret vakre Initialer i rød og blaa Farve.

Et Aarstal, 1386, der er skrevet flere Steder, er modernt og falskt.

Bogen er indbunden i gammelt Læderbind. To Ejere have skrevet deres Navn i den: *G. C. Estrup*[3]), og [*L.*] *Engelstoft.* Tidligere har Haandskriftet været i engelsk Eje.

8°, Nr. 43. Haandskriftet er 0,140 m. h., 0,100 m. b. Texten er skreven paa Hollandsk. Der forekommer flere Rammer med Ornamenter fra Planteverdenen, nogle Initialer med lignende Forziring og Guld. I et Initial Bl. 13 er malet et Miniatur: Maria med Barnet, ikke meget fint og noget udvisket.

Bogen er indbunden i gammelt, men restaureret Læderbind. Af nogle Optegnelser foran i den kan ses, at den i Midten af det 16. Aarh. og i 17. Aarhundrede har været i Eje i Utrecht.

---

[1]) Bibliotheca *Münteriana*, Hafn. 1831, S. I, Nr. 10. Bibliotheca *Holmiana*, Hafn. 1778, Append. S. 19, Nr. 33.

[2]) Bibliotheca *Münteriana*, Hafn. 1831, S. II, Nr. 13.

[3]) *Gedske Cathrine Estrup*, Historikeren *Estrups* Moder.

Histoire de la Passion et de la Résurrection de Notre Seigneur.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 132.

Dette Haandskrift er 29 c. h., 20 c. b. Det bestaar af 98 Blade. Ornamenteringen indskrænker sig til første Side, hvor der findes et Initial *S* smukt tegnet i blaa Farve med hvide Linier, sorte Konturer paa Guldgrund, en Jordbærplante er lagt under Bogstavet. Desuden en tilsvarende Ramme.

Bogen er indbunden i rødt Maroquin. Den er beskreven af *N. C. L. Abrahams*[1]).

Les Matinées de Notre Dame.

XIV. Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 547.

Dette Haandskrift er 0,177 m. h., 0,128 m. b. Det bestaar af 66 Blade. Texten er smukt skreven i det latinske Sprog. Rubra ere undertiden skrevne paa Fransk.

Haandskriftet har for det Første Interesse paa Grund af den Slægt eller den Person, det har tilhørt. Der findes nemlig optagen i selve Ornamenteringen en heraldisk Udsmykning, hvor man ser Vaaben afbildede, som knytte sig til Navnene: Bohun, Hereford, Lancaster. Efter Bogens Udstyrelse at dømme er den skrevet i anden Halvdel af det 14 Aarhundrede. Dens Pragt kan maaske tjene som Vidnesbyrd om, at Bogen er udført for en fornem, meget højtstaaende Person. Lægges alt dette sammen, kan den Mening fremsættes med

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenhague, Copenh. 1844, S. 5—7.

nogen Sandsynlighed, at Bogen er udført for den engelske Konge Henry IV. af Lancasters første Gemalinde, Mary de Bohun, yngste Datter af Humphrey, Jarl af Hereford. Henry IV. blev Konge 1399, hans Gemalinde Mary døde 1394. Forholder dette sig rigtigt, har Bogen, foruden Interesse for England, ogsaa Interesse for Danmark, idet den da har tilhørt den danske Dronning Philippas Moder.

Dernæst er Bogen mærkelig ved de Miniaturer, med hvilke den er smykket. De danne to Rækker, der stadig følges ad, den ene anbragt i Initialer, den anden i Margenen. Den første Række Billeder er hentet fra Christi Moders Historie, den anden fra Middelalderens Maria-Legender. Billederne ere følgende:

Bl. 1. I et *D* Mariæ Bebudelse. Englen, omgiven af Straaleglands, knæler for Maria, som med Krone paa Hovedet sidder i en høj gylden Lænestol; hun udtrykker Forundring; foran hende en Læsepult med en opslagen Bog. Imellem Englen og hende en Krukke med en Plante (Lilie). Omgivelserne paladsagtige; fra et Vindue i et Taarn skinne Straaler ned imod Maria. *D*'et er anbragt i en Firkant, indenfor hvis Hjørner Dele af de Bohun-Vaabenet. Udenfor, tilhøjre for *D*'et, ses en kvindelig Figur, hun holder paa Bladene i en Bog, der ligger opslagen paa en Læsepult. Omkring hende Dele af de Bohun-Vaabenet. Det er sikkert Ejerinden af Bogen, som her er antydet.

I Margenen forneden Scener af Legenden om den faldne Abbedisse. 1. Nonnerne fortælle Biskopen, at Abbedissen er frugtsommelig. 2. En Engel bærer Abbedissens Barn hen til Eremiten, Abbedissen hviler sit Hoved i Marias Skjød. 3. Biskopen undersøger Abbedissens Tilstand.

Bl. 6 b. I et *D* Maria i Samtale med Elizabeth. Ved Siden af Bogstavet Huset Lancasters og den engelske Konges Vaabener.

I Margenen forneden: Scener af Legenden om Theophilus. 1. Theophilus straffes af Biskopen. 2. Theophilus underskriver

Pagten med Djævelen. 3. Theophilus i dyb Anger paa Knæ foran Marias Billede, Maria tilbagegiver Theophilus Kontrakten, med et Ris straffer hun Djævelen.

Bl. 14 b. I et *D*: Den hellige Familie. Maria giver Christusbarnet Die; foran sidder Joseph, imellem dem en Engel.

I Margenen foroven: Englenes Forkyndelse for Hyrderne paa Marken.

I Margenen forneden: Scener af Legenden om Jødedrengen i den gloende Ovn. 1. Jødedrengen deltager i Nadverens Sacrament. 2. Jødedrengen kastes af sin Fader i en gloende Ovn. 3. Maria frelser Drengen ud af Ovnen.

Bl. 18. I et *D* de hellige tre Konger bringe Christusbarnet Gaver.

I Margenen forneden: Scener af Legenden om Enken, der tager Jesusbarnets Billede i Pant for sin Søn. 1. Fra et Mariabillede har Enken taget Jesusbarnet, hun er i Begreb med at lægge det ned i en Kiste. 2. Maria foran Fængslet, hvor Enkens Søn sidder som Fange. 3. Maria bringer Enken hendes Søn, Enken tager Jesusbarnet op af Kisten.

Bl. 20. I et *D* Præsentationen i Templet.

I Margenen forneden: Scener af Legenden om Munken, der bandt Krandse til Marias Billede. 1. Munken sætter en Krands paa Mariabilledet. 2. Munken sidder bedrøvet i Kirken, en anden Munk staar foran ham og tiltaler ham, han holder en Krands i sin Haand. 3. Maria taler med Munken, hun fletter en Krands, Munken ligger paa Knæ foran hende: bagved ses paa den ene Side en Hest og Ledsagere, paa den anden Side Røvere i en Skov.

Bl. 22 b. I et *D* Christus paa Korset omgiven af Maria, Johannes, Mænd og Kvinder. Udenfor Bogstavet ses en Mand i en rød Kjortel, som med en Landse gjennemborer Frelserens højre Side, og ovenfor det ses Gud Faders Aasyn, den Hellig Aand flyver som en hvid Due fra Frelseren hen mod Faderen, hvide Striber ligesom tilkjendegive Flugten.

I Margenen nedenunder: Scener af Legenden om den hellige Josephs Død. 1. Den døende Joseph liggende i Sengen, paa den ene Side af den staar en Engel i Strid med Djævlen, som staar paa den anden Side. 2. Den døende Joseph liggende i Sengen, foran Sengen Maria knælende, bag Sengen Christus, og ovenover Gud Fader, begge disse i rig Straalekrands. 3. Den døende Joseph liggende i Sengen, han strækker Armen ud imod Englen, der staar bag Sengen.

Bl. 24 b. I et *D* Christi Opstandelse.

I Margenen forneden: Scener af Legenden om den druknede Sakristan, som frelses af Maria. 1. Sakristanen bedende til Mariabilledet. 2. Sakristanen vandrer paa en Bro over en Flod, Djævle have fat i ham for at drage ham ned. 3. Sakristanens Lig i Floden, hans Sjæl staar paa Broen i Skikkelse af et lille Barn bedende til Gud Fader, hvis Aasyn ses ovenfor i rig Straaleglands; paa den ene Side af Broen Maria omgiven af Engle, paa den anden Side Djævle; Munke træde ud af et Kloster.

Bl. 28 b. I et *D* Maria krones som Himmeldronning.

I Margenen forneden: Scener af Legenden om den solgte Jomfru. 1. Faderen sælger sin Datter til en Ridder. 3. Ridderen bringer Datteren tilbage til hendes Fader. Fremstillingen 2 synes at høre til en anden Legende: et Skib forliser; to Baade; fra den ene Side strækker en Mand, klædt som den solgte Jomfrus Fader er afbildet, sig frem efter den ene Baad, fra den anden Side strækker en Ridder sig frem og tager fat i noget, som ligger i den anden Baad.

Bl. 32 b. Dommedag. I Margenen forneden: Under Engles Basunstød staa de Døde op af Gravene. De Fordømte gaa tilvenstre, hvor Helvede er afbildet som det flammende Gab paa et Uhyre, omgivet af larmende Djævle. De gode Mennesker vandre tilhøjre gjennem en Port ind i en Borg, derpaa ser man dem stige op ad en Stige langs den ydre Side-Margen, derefter — i et *D* — samler Maria Sjælene indenfor sin Kaabe,

i Baggrunden Christus thronende med Disciplene paa hver Side af sig, foran Maria en Engel knælende, bag Englen en Helgeninde med et Kors. I Margenen foroven Helgener og Helgeninder i rig Straaleglands.

Bl. 43. I Margenen forneden: Scener af Jobs Historie. 1. Satan vælter Taget ned over Job og hans Familie, der sidde ved Spisebordet. 2. Fjenden bortfører Jobs Ejendomme, Satan gaar ved Siden af. 3. Job klager sig for Sendebudene, han holder i Haanden et Skriftbaand med Ordene: Dominus dedit etc.

Foroven i et *D*: Jehova paa sin Throne, med højre Haand holder han Satan borte, med venstre Haand peger han paa Job, der nærmer sig bønfaldende; til Siderne Engle[1]).

Undersøges disse Malerier i Enkelthederne, vil der ikke kunne gives dem den Dom, at de ere udmærkede. Det er i det Hele net Arbejde, ofte smukt og livlig komponeret. Og dog er der Noget ved denne Bog, som drager Øjet til sig: smukke, livlige Farver, f. Ex. højrød, blegrød, blaa; rig skinnende Guldbelægning; smukke Border i Guld, en Mangfoldighed af Initialer med forskellig Ornamentering, Ansigter, Hoveder baade af Mennesker og Dyr, undertiden phantastiske eller groteske, fint tegnede Figurer i Bogstavernes brede Linier (Dragefigurer); ved Initialerne og Miniaturerne Vigneter med musicerende Engle, spillende gyldne Straaler støttede med røde Linier. Der er noget Lyst udbredt over Bogen. Men dette Lyse er dæmpet ved stærke sorte Konturlinier, og disse atter mildnede ved hvid Farve.

Skjøndt Bogens Udsmykning ikke er Kunst i højeste Forstand, maa Bogen dog siges at være et Kunstværk.

Haandskriftet er indbundet i rødt Maroquin med rig Forgyldning. Paa et Forsatsblad er skrevet med Blyant 12, mon 12 £?

[1]) Hr. Professor *G. Stephens* har velvillig vejledet til Forstaaelsen af Marginalminiaturerne.

La Vie de Ste Marie, Ste Marguerite et Ste Madeleine.

XIV. Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 517.

Haandskriftet er 0,176 m. h., 0,130 m. b. Det bestaar af 38 Blade, Texten er skreven paa Fransk. Saavel Skrifttrækkene som Bogens Udstyrelse vidne om, at den maa være udført paa samme Sted som den foregaaende Bog. Men den er ikke saa rigt smykket. Der findes i Bogen tre store Initialer med Miniaturer.

Bl. 1. I et *Q* Marias Himmelfart. Fra en med architektoniske Ornamenter smykket Gravkiste løftes Maria i Mandorla af Engle op mod Himlen, og modtages der af Herren; til Siderne Engle og tilbedende Mænd og Kvinder.

Bl. 10 b. I et *S* den hellige Margaretha (Helgendag den 20. Juli). Helgeninden støtter sig til en Korsstav i Kamp med Drager og Djævlen, hun er næsten begraven til Hoften; tilhøjre rækker en Kvinde hende en Drikkekande; en Engel svæver over hende og holder Martyrkronen over hendes Hoved.

Bl. 22 b. I et *A* Maria Magdalene. To Engle løfte hende op, to Engle tage imod hende fra Himlen; hendes Haar omhyller hele hendes Legeme og naar ned til Fødderne; hun kryster en gylden Kalk til sit Bryst; tilhøjre staar en gammel skjægget Mand, han har lagt den venstre Haand over Panden og ser forundret op mod den hellige Kvinde.

De anvendte Farver og den hele Behandlingsmaade er ganske som i Thott. Sml. 4°, Nr. 547. Der findes ingen Vaabenskjolde afbildede i dette Haandskrift, der følgelig ikke lader sig henføre til nogen bestemt Person eller Familie.

Haandskriftet, som er indbundet i rødt Maroquin i Lighed med Nr. 547, er beskrevet af *Abrahams*[1]).

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. franç. du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh., Cph., 1844, S. 9.

Fragmentum Bibliorum Pauperum.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1377.

Thomas Broder Bircherod fortæller i sin Afhandling om Aarsagerne til Tab af Oldsager hos Nordboerne, især hos de Danske,[1]) at ude paa Landet i Fyn havde en Mand Væggene i sin Spisestue pyntede med nogle Malerier paa Pergament. Disse Malerier, 11 i Tallet, fik han sendt ind til sig i Odense. *Bircherod* giver en Beskrivelse af Anordningen af Malerierne og af hvad nogle af den fremstillede, og deraf tør sluttes, at det eneste Blad, der, saavidt vides, er bevaret, er det, som her er Gjenstand for Omtale.

Bladet er 23 c. h., 16 c. b. Det er paa begge Sider tredelt paa langs, de to yderste Spalter ere atter tværdelte. Der fremkommer saaledes fire mindre Afdelinger og en stor. Hovedbilledet er anbragt i Midten af den store Midt-Afdeling. Paa Forsiden: Caiphas, der udbetaler Judas Penge for at forraade Jesus; paa Bagsiden: Judas omfavnende Jesus og i Begreb med at kysse ham. Paa Forsiden er ovenfor det nævnte Billede afbildet Joel i Samtale med Amos, nedenfor det Zacharias i Samtale med Jeremias; disse Figurer ere Knæstykker, Personerne pege ned paa og op paa Jesus. Paa Bagsiden ses foroven David i Samtale med Esaias, forneden David i Samtale med Jeremias, disse Figurer er ligeledes Knæstykker. I Yderspalterne er paa begge Sider skreven en Text paa Plattydsk, forneden er afbildet paa Forsiden tilhøjre: Joseph, der af sine Brødre sælges til Potiphar, tilvenstre: Joseph med en Vægtskaal vejende Penge i Potiphars Paasyn, paa Bagsiden ses tilhøjre: Abner, som dræbes af Joab, tilvenstre: Jonathan med Krigere i Samtale med Tryphon, der ligeledes er ledsaget af Krigere.

Samtlige Billeder er højst middelmaadig tegnede og illuminerede med ret kraftige Farver, men vel plumpt.

---

[1]) Dänische Bibliothec, IV, Cph. 1743, S. 396—97.

Bircherod omtaler blandt Fremstillingerne paa nogle af Bladene: Christus opvækker Lazarus fra de Døde, Christus tilgiver Maria Magdalena, Christus fristes af Satan, Barnemordet i Bethlehem, Christi Fødsel. Formodenlig har den hele Andagtsbog indeholdt en Række af Scener af Christi Livs og Døds Historie som Hovedbilleder.

Bircherod mener, at, hvis hele denne Bog endnu havde været til, vilde den have været til Pryd endog for en Fyrstes Bibliothek. Denne Dom er overdreven. Bogen vilde altid have havt sin store Interesse ogsaa for Billedernes Skyld, men til Pryd vilde den ikke kunnet tjene.

Ludolphus de Saxonia, De Vita Christi.

1458. Thottske Samling, Folio, Nr. 131.

Dette Haandskrift er 35 c. h., 25 c. b.; det bestaar af 323 Blade, af hvilke det sidste er blankt.

Paa første Blad er malet et større Miniatur, 0,105 m. h., 0,050 m. b., fremstillende Christus staaende foran en pragtfuld Kirkebygning med gyldent Tag og gyldne Tinder, tiltalende en Skare knælende Mænd og Kvinder. Christus er iført en himmelblaa Kjortel og skarlagenrød Kaabe med gyldent Foder. Foroven er Luften ikke given med blaa Farve, men med brunrød Grund, hvorpaa der er malet fine Linieornamenter i Guld. Hele Siden er omgiven af en ret rig Bord med Planteornamenter, Frugter (Jordbær, Druer), Fugle (Fuglejagt) etc.

Bl. 149b er malet et noget mindre Miniatur: Christus i Samtale med den samaritanske Kvinde ved Jacobs Brønd. Christus er iført lyseblaa Kjortel med Forziring i Guld, Kvinden er iført rød Kjortel, hun bærer en Hovedbeklædning af hvidt Tøj, som hænger ned over hendes Ryg. Omgivelserne: en Have, ere

malede meget konventionelt. Den første Spalte af Texten er paa denne Side omgiven af en Bord som den tidligere beskrevne, men fattigere (ingen Fugle).

I Haandskriftet forekommer der 89 smaa Miniaturer malede i forskjellige Initialer ved Begyndelsen af Kapitler. Initialerne ere udførte i Guld med en firkantet Ramme udenom med en Bund i blaa og rødbrun Farve. I disse Miniaturer er dergivet Fremstillinger af Scener tagne fra Frelserens Historie. De smaa Billeder ere gjennemgaaende udførte ganske godt, men røbe megen Naivetet i Kompositionen. Christus og Apostlene ere udførte med slanke Skikkelser; Figurerne af andre Personer ere fremstillede som smaa og undersætsige. Følgende Miniaturer kunne fremhæves som ret ejendommelige:

Bl. 9 b: Johannes den Døbers Undfangelse.

Bl. 77: Bjergprædikenen.

Bl. 107 b: Christus helbreder en Besat.

Bl. 113: Christus paa den oprørte Sø vækkes af Disciplene.

Bl. 133: Johannes den Døber sender to Disciple til Christus.

Bl. 160: Johannes den Døber halshugges.

Bl. 162: Christus bespiser fem Tusinde Mennesker.

Bl. 169: Christus vandrer paa Søen.

Bl. 174 b: Christus helbreder en Mand med en vissen Haand.

Bl. 183 b: Pharisæere og Lovkyndige i Samtale med Christus.

Bl. 185: Et Billede til Illustrering af Lucas XII, V. 13.

Bl. 199 b: Christus taler til Kvinden, som er greben i Utugt.

Bl. 214: Christus bespiser fire Tusinde Mennesker.

Bl. 254 b: Lazarus ved den Riges Bord.

Bl. 259 b: Ypperstepræster og Pharisæere sammensværge sig imod Christus.

Til Afvexling med disse Billedbogstaver forekomme Initialer, kraftig tegnede i blaa og rød Farve med Ornamentering i rød og blaa Farve.

Haandskriftet slutter med en Efterskrift, i hvilken læses: »*Explicit primus liber tercie partis de vita christi Anno domini mille*^{mo}. *cccc*^{mo}. *quinqua*^{mo}. *octauo xiiij. octobris.*« Der kan næppe være nogen Tvil om, at det er skrevet i Frankrig. Paa fransk Oprindelse tyder ogsaa Karakteren i Miniaturerne, navnlig Anvendelsen af stærke, livlige Farver.

Sidst i Bogen er skrevet: »*G: W: Gecollationeert En Compleet.*« Bogen er indbunden i olivenfarvet Maroquin, som i Tidens Løb har lidt en Del.

Spegel der minschliken Zalicheid.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 79.

Dette Haandskrift er 26 c. h., 16 c. b.; det bestaar af 99 Blade[1]), det sidste Blad er blankt. Texten er for største Delen skreven paa Plattydsk, men fra Bl. 81 b paa Latin.

Bl. 1-7 indeholde Kalenderen, med Afbildninger af Himmeltegnene og en Scene til hver Maaned, f. Ex. til Maj en Rytter, som rider Maj i By. Kalenderen begynder med Marts og ender med Februar; denne Følge er ikke fremkommen ved fejlagtig Indbinding, den maa være anlagt med Forsæt.

Til hver Side, med Undtagelse af Side 11 b, 12, 12 b, 94 b, 95, 99 b, 100 og 100 b, der ere blanke, hører et Maleri anbragt øverst paa Siden ovenover Texten, i Alt altsaa 91 Malerier. Æmnerne ere tagne mest fra det Gamle, dog findes nogle tagne fra det Ny Testament. Der er det Ejendommelige

[1]) Haandskriftet er i nyere Tid blevet pagineret 1-100, men et Forsatsblad er urigtig regnet som det første Blad.

ved denne Bog; at den ikke er bleven fuldført. De fleste Malerier ere kun udførte i Konturlinier. Disse Tegninger ere middelmaadige, men dog udførte med en vis Friskhed. En Del af dem ere illuminerede, ved nogle af dem har Illuminator begyndt paa at anlægge Farven, uden at have fuldført denne Del af Arbejdet. Der findes i Bogen nogle Initialer helt udførte, endog saa langt fremme som Bl. 97 b, og den Maade, paa hvilken disse ere illuminerede, afviger noget fra den Maade, paa hvilken Tegningerne ere illuminerede. Der kan derfor være Formodning om, at det ikke er Tegneren selv, som har gjort nogle af Billederne færdige, men at Illuminationen er foretagen senere. Og Illuminationen er foretagen noget i Flæng, saaledes ere de sidste 8 Tegninger illuminerede, mange foregaaende derimod slet ikke. Farverne ere ofte meget tynde, de mangle Kraft; hvor der er lagt an paa Kraft, er der kun opnaaet noget Plumpt. Illuminator har i det Hele arbejdet meget haandværksmæssig. Der er imidlertid rig Afvexling, og det er ikke uden Interesse at blade Bogen igjennem.

Bl. 8 b er afbildet en Kirke, over den en Engel, som holder et Vaabenskjold: firdelt paa skraa, rød Grund, tilhøjre og tilvenstre en Befæstning med to Taarne. Bl. 9, hvor Texten begynder, er foroven afbildet en Engel, som holder et Vaabenskjold: to korslagte Fjederkoste i Guld paa blaa Grund. Paa samme Side er i Margenen afbildet en Engel, som holder et Vaabenskjold oprejst, i hvilket de to beskrevne Vaabenmærker ere afbildede ved Siden af hinanden. De samme Vaabener forekomme flere Steder i Bogen og ville tilligemed adskillige andre, der ere afbildede, se f. Ex. Bl. 26, kunne tjene til at bestemme, hvor Haandskriftet er skrevet eller illumineret. — Bl. 29 b er i Margenen forneden tegnet en Figur: to Harer med sammenvoxede Forkroppe, med et Hoved, fire Forben, hvoraf et sidder i Siden, et i Ryggen. — Professor *Høyen* har betegnet Haandskriftet som værende nederrhinsk, dog med et tilføjet Spørgsmaalstegn. Et i Begyndelsen af Bogen nogle Gange med en gammel Haand

skrevet Aarstal: *anno M cc xxx* er falskt. Paa et Forsatsblad er en Pennetegning af en mandlig Figur bærende Zodiakaltegnene.

Bogen er indbunden i gammelt Læderbind med Messingbeslag (dog restaureret). Den har tilhørt *Frederik Rostgaard* og Grev *Christian Danneskjold*[1]). *R. Nyerup* har udgivet en Prøve af Texten[2]).

Spegel der mynsliken Salicheyt.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 80.

Dette Haandskrift er 26 c. h., 19 c. b. Det bestaar af 54 Blade. Texten er skreven paa Nedertydsk. Øverst paa hver Side er indenfor en Ramme i rød eller grøn Farve malet et Billede svarende til Texten skreven nedenunder. Æmnerne ere tagne fra det Gamle og det Ny Testament. Der er saaledes ialt 54 Malerier. De ere baade komponerede, tegnede og illuminerede paa en Maade, den røber megen Naivetet, for ikke at sige at den vidner om Raahed, set fra et Kunst-Standpunkt. Muligt et og andet af disse Billeder i archæologisk Henseende, f. Ex. med Hensyn til Kostumet, kan have lidt Interesse[3]).

Bogen er indbunden i moderne Bind under Christian den Niendes Regjering. Nogle Prøver af Texten ere udgivne af *R. Nyerup*[3]).

---

1) Bibliotheca *Rostgardiana*, S. 476, Nr. 319, Haandskriftet betaltes paa Auktionen efter Rostgaard 1726 med 8 Rdl. 2 ß; Bibliotheca *Danneschioldiana*, S. 409, Nr. 119; i begge disse Kataloger nævnes urigtig Aarstallet Mcccxxx.

2) Symbolæ ad litteraturam Theutonicam antiqviorem, Havn. 1787, S. 446-52.

3) Symbolæ ad litteraturam Theutonicam antiqviorem, Havn. 1787, S. 454 ff.

Athanasii, Episcopi Hieracensis, Prologus in traductionem Orationis Dominicæ S. Gregorii Episc. Nyssensis etc. Latine.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1345.

Haandskriftet, af Papir, er 21 c. h., 14 c. b., det bestaar af 72 Blade, af hvilke det første og det sidste ere ubeskrevne. Paa første Side er malet et Initial, et *O*, med hvide Greneslyngninger udspærrede paa Papiret, med blaa, grøn og rød Farve lagt udenom, meget simpelt udført. I Margenen forneden er malet en Medaillon med et Vaabenmærke: en fra venstre Side udstrakt Arm med rødt Ærme holder en Gren, som deler sig i tre Kviste, hver endende med en Blomst, paa Guldgrund.

Bogen er indbunden i et samtidigt brunt Læderbind.

Paa første Blad læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« For 2 ℔ kjøbtes Haandskriftet paa Rostgaards Auktion af Grev *Chr. Danneskjold*[1]).

Epistola Eusebii de morte Hieronymi etc., Latine.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1585.

Haandskriftet er 21 c. h., 14 c. b., det bestaar af 120 Blade, af hvilke det første og sidste ere ubeskrevne. Paa første Side er malet i et meget smukt Initial, et *P*, en mandlig Figur, vistnok fremstillende Eusebius eller Hieronymus. Hele Siden

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, S. 460, Nr. 157. Bibliotheca *Danneschioldiana*, S. 403, Nr. 58.

er omgiven af en Ramme med smukt tegnede Blomster, Fugle, men navnlig med en rig Dekoration i Guld, udført med Smag og Dygtighed. I Margenen forneden er i en Medaillon malet et Vaabenskjold: en gylden Bjælke paa skraa fra højre til venstre med tre røde Blomster; over og under Bjælken en gylden Stjerne; øverst i Vaabenet tre gyldne Lilier paa en sort Linie, et rødt Gitter er sænket ned imellem Lilierne; blaa Grund. I Bogen forekommer nogle Initialer malede i Lighed med det paa første Side, men mindre.

Bogen, som er italiensk Arbejde, er indbunden i samtidigt brunt Læderbind. Den har tilhørt *Peder Scavenius*[1]), og hører til den Bogsamling, *Frederik den Tredie* kjøbte af ham og dermed tildels grundlagde det store kongelige Bibliothek.

Hegesippus, De Excidio Hierosolymæ, Latine.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1572.

Dette Haandskrift er 25 c. h., 18 c. b., det bestaar af 213 Bl.; efter Haandskriften at dømme er det vistnok skrevet nær Aar 1500. Paa første Side er tegnet et Initial *Q*, hvortil slutter sig en Bord, udført med Greneslyngninger udspærrede paa Pergamentet og omgivne af Ornamentering i den sædvanlige italienske Stil; en Engel og to Fugle ere anbragte i Dekorationen, som ikke er af stort Værd.

Bogen er indbunden i samtidigt mørkt Læderbind.

Paa et Forsatsblad læses Navnet: »*Jannotij Manettj*«.

---

[1]) Designatio librorum (*Petri Scavenii*), Hafn 1665, S. 369, Nr. 5.

Historia ecclesiastica tripartita a Socrate, Sozomeno et Theodorito composita, Latine.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 165.

Haandskriftet er 34 c. h., 24 c. b., det bestaar af 159 Blade. Haandskriften er overordenlig smuk. Bogen er italiensk Arbejde.

Paa første Side ses et Initial, et *V*, hvortil slutter sig en Bord, der fylder Margenen foroven, den indre Margen og især Margenen forneden. Der er Guld, en rig Farvepragt, Blomster og Grene. Alt er dog ikke saa skjønt, som det ved første Øjekast kan forekomme, Rutinen træder stærkt frem. Forneden ses et Vaabenskjold: det er firdelt, foroven tilh. og forneden tilv. en staaende sort Ørn med udslagne Vinger paa Guldgrund, forneden tilh. og foroven tilv. en Løve staaende med den ene Bagpote paa en Gren, som ender med en gul Blomst, hvilken Løven holder med Forpoterne, paa blaa Grund, det Hele omgivet af en Laurbærkrands.

I Texten forekomme flere Initialer — Bl. 2, 41, 51, 91, 150 b — udførte i samme Stil som Borden paa første Side. De fremtræde mindre fordringsfuldt og gjøre et behageligt Indtryk.

En Ejer har skrevet sit Navn paa første Side og gjentaget det efter Textens Slutning: »*Cesaris Bahlanij Emptus pisauri*«. Paa første Side er skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Romæ 1699*«. For 2 Rdl. 4 ß kjøbtes dette Haandskrift paa Rostgaards Auktion af Grev *Chr. Danneskjold*[1]).

Bogen er indbunden i et ret mærkeligt antikt Læderbind med Messingbeslag, dog restaureret i nyeste Tid.

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, S. 465, Nr. 163. Bibliotheca *Danneschioldiana*, S. 403, Nr. 64.

Ambrosii, Archiepisc. Mediolanensis, Epistolæ.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 22.

Haandskriftet er 29 c. h., 20 c. b.; det bestaar af 199 Blade, af hvilke de 2 første ere ubeskrevne, de 4 sidste indeholde et i senere Tider skrevet Register over Brevene.

Paa Textens første Side ses et Initial og en Bord med en Ornamentation, i hvilken sammenslyngede Grene, fremkomne ved at udspærre Pergamentets hvide Grund, dominere; derhos en sig dertil sluttende Forziring dels Pennetegning, dels illumineret med grøn, blaa, falmet kirsebærrød Farve, samt med Linier i Guld, der ligesom bære det Hele. Et Par Figurer forekomme. Arbejdet er italiensk, det er ikke udført med Finhed. Rundt om i Texten træffes Initialer i lignende Stil og med lignende Farver.

Nederst paa første Side har været afbildet en Kardinals Vaabenskjold, men de heraldiske Mærker ere udslettede.

Et Par Steder i Bogen læses følgende Notits: »*Ex lib: Cong. S. Mauri Romæ.*« Paa det andet Blad er skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Romæ 1699*«. Paa Auktionen efter Rostgaard kjøbte Grev *Chr. Danneskjold* Haandskriftet for 4 Rdlr.[1]).

Haandskriftet er indbundet i Kalveskinds Spejlbind under Christian den Syvende.

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, S. 460, Nr. 158. Bibliotheca *Danneschioldiana*, S. 403, Nr. 59.

Firmianus Lactantius, Institutionum divinarum Libri VIII.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 8°, Nr. 3387.

Haandskriftet er 0,153 m h., 0,115 m. b., det bestaar af 301 Blade, af hvilke det første og det sidste ere ubeskrevne.

Illuminationen indskrænker sig til nogle Initialer og Border, Bl. 4, 40 b, 113 b, 152, 221 b. Tegningen er udført med Pennen, hvorefter Farven er paalagt. Anvendelsen af Guld, Sammenstillingen af Farverne, Kompositionen af Initialerne og Liniernes Sving er i det Hele net udført. Arbejdet er italiensk.

Dette Haandskrift hører til den Bogsamling, Frederik den Tredie kjøbte af *Peder Scavenius*[1]).

Bogen er indbunden under Frederik den Syvende i Vælskbind med Ruslæder.

Sancti Ephraim de Compunctione Libri VI.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1342.

Dette Haandskrift er 25 c. h., 17 c. b., det bestaar af 84 Blade. Der forekommer i det flere Initialer og paa første Side en lille Bord, tegnede og illuminerede meget raat.

Bogen er indbunden i gammelt Læderbind fra Slutningen af 15. Aarhundrede. Den har tilhørt *det Gottorpske Bibliothek.*

[1]) Designatio Librorum (*Petri Scavenii*), Hafn. 1665, S. 370 Nr. 1.

Vita Sanctæ Brigittæ Virginis.

XV. Aarh. Thottske Samling, 4, Nr. 522.

Dette Haandskrift er 24 c. h., 18 c. b. Det bestaar af 61 Blade, og indeholder en Levnetsbeskrivelse paa Latin af den irske Helgeninde Brigitta (Helgendag 1. Februar).

Paa første Side er malet et Initial *F* i grøn Farve, paa brun tapetformet Grund med Guld; paa dette Initial er Helgeninden afbildet, med gylden Glorie, iført en sid, blaagraa Kjortel, holdende i v. H. en Blomsterstengel. Billedet er højst ubetydeligt, Farven i Bogstavet tildels udvisket. En lille Bord er lagt i den indre og i den nedre Margen.

Nederst paa første Side har en Ejer skrevet sit Navn: »*E. Benzelius filius.*«

Petrus Comestor, Historia scholastica,

oversat paa Tydsk.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 123.

Dette Haandskrift er 39 c. h., 29 c. b., det bestaar af omtrent 400 Blade, dels Pergament, dels Papir. Bogen er fuld af illustrerende Billeder, illuminerede Pennetegninger, som kunne være ret morsomme at se paa for Kompositionens Skyld, men som i alle andre Henseender ere Vidnesbyrd om en raa og smagløs Kunst, behandlet med Færdighed. Et Par meget store Initialer ere udførte paa en ret tiltalende Maade.

Efter Texten er skrevet: »*Dit boech hoert dem Edeln vnd waelgebornen Johann grauen zu Nassouw zu vyanden vnd zu dietz herren zu Breda etc. vnd Marien van loen grauynnen vnd frauwen daselbst siner huszfrauwen.*« Denne Johan, Greve af Nassau, døde 1475.

Bogen er indbunden i Træplader, nu meget ormstukne, beklædte med hvidt Lammeskind, nu meget sønderrevet; Messingbeslagene ere afrevne. Derimod er bevaret en Messing-Laas anbragt paa Forsiden af Bindet; Nøglen dertil er ikke bevaret.

Liber de Viribus illustribus Ordinis Cisterciensis etc.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 138.

Dette Haandskrift er 28 c. h., 21 c. b. Det er et Papirs-Haandskrift; men hver Bog begynder med et Blad af Pergament, paa hvilket er malet et ornamenteret Initial, hvortil slutter sig en Bord langs Margenen tilvenstre, der foroven og forneden ender i et Blomster-Zirat. Arbejdet er ubetydeligt.

Bogen indeholder nogle andre Skrifter skrevne med en anden Haand, deriblandt: »Mag. Humberti vitæ fratrum ordinis Prædicatorum«, hvilket Skrift slutter med følgende Notits: »*Explicit vitas fratrum per fratrem gherardum herpen. Md.*« Bogen er indbunden i samtidigt Læderbind (hvoraf Ryggen er sønderrevet) med Messing-Beslag.

Sendbrieff Rabbi Samuelis, worin er anzeigt die öde Hoffnung der Juden vom künftigen Messia.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 94.

Dette Papirs-Haandskrift bestaar af 57 Blade; det er 29 c. højt, 20 c. bredt. Næsten paa hver Side er der tegnet

en eller to Figurer, temmelig store; Tegningerne ere gjorte med Pennen, derefter ere de kolorerede med tynde Vandfarver. Arbejdet er meget grovt og plumpt, det har aldeles ingen Betydning i kunstnerisk Henseende. Derimod kunne maaske enkelte af Kostumerne benyttes.

Henricus Bohit de Britannia, Commentarius in Libr. I et II Decretalium.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 161.

Dette Pergaments-Haandskrift bestaar af 4-500 Blade. Det er 39 c. højt, 29 c. bredt.

Paa første Side er i et Initial *V* malet et Miniaturbillede: Forfatteren siddende paa en Bænk, pegende med den meget lange højre Pegefinger paa sin Bog, som han holder i v. Haand. Han er iført rød Kjortel med grønt Overkast, paa Hovedet har han en blaagraa Hue med en forover faldende Pose. Bænken er malet gul. Initialet er blaat med hvide Ornament-Linier, det hviler paa en mørkviolet Grund med Ornament-Linier i Sølv. Til Initialet er knyttet et Ranke-Ornament, der fylder Margenen foroven og den indre Margen. I Margenen forneden er afbildet to Vaabener, af hvilket det ene er en Kardinals; de ere vist begge tilføjede senere.

Blad 2 er i et lille Initial *G* malet Pave Gregor i samme Stilling som det ovenfor omtalte Billede, men kun i halv Figur.

I kunstnerisk Henseende have disse Miniaturer Intet at betyde.

Haandskriftet har tilhørt *J. P. Ludewig*[1]).

---

[1]) Catalogus Bibliothecae *Ludewigianae* manuscriptae, S. 100, Nr. 522. Haandskriftet henføres der til det 14. Aarh.

Justiniani Institutionum Libri IV etc.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 8°, Nr. 3546.

Haandskriftet bestaar af 412 Blade, det er 0,125 m. højt, 0,100 m. bredt.

Paa første Side er malet et Miniatur, 0,050 m. h., 0,060 m. b.: Kejseren sidder paa sin Throne med draget Sværd i h. Haand, han modtager Lovbogen, som rækkes ham af en tilvenstre knælende Mand med skaldet Isse, iført hvid Dragt. Paa begge Sider Skarer af Personer. Scenen foregaar i det Indre af et Palads.

Efter Institutionerne følger: »Synopsis juris tripartita.« Foran første Bog heraf er malet et Miniatur, 0,070 m. h., 0,060 m. b.: Kejseren, i ungdommelig Skikkelse, sidder paa sin Throne med det gyldne Scepter i v. Haand, og modtager en Bog af en Mand, der knæler tilhøjre for ham. Paa begge Sider Skarer af Mænd og Kvinder. Scenen foregaar i det Indre af et Palads.

Intet af disse Miniaturer hæver sig højt. I det førstnævnte ere Dragterne holdte i lyse Farver, medens Grunden er meget mørk, Ansigterne ere fordetmeste runde, fede. I det sidstnævnte have Figurerne meget unge Physiognomier, en enkelt Figur udmærker sig ved sit tynde, lange Legeme; Farverne ere ikke fuldt saa lyse. Det første Maleri er omgivet af en Ramme i Guld, det sidste af en Ramme tegnet med Pennen.

Bogen har lidt noget, flere Blade ere skaarne ud.

Alain Chartier, Le Livre de l'Espérance.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 57.

Dette Haandskrift er 37 c. h., 26 c. b., det bestaar af 52 Blade, af hvilke de 2 første og 6 sidste ere ubeskrevne. Det smukt skrevne Haandskrift er vistnok udført henimod Aar 1500.

Paa Textens første Side er malet ét Miniatur, 0,144 m. h., 0,180 m. b. Tilhøjre staar Alain Chartier iført en sort Kjortel, hvor Lyspartierne ere givne ved skrafferede Guldlinier, han har et blaat Bælte spændt om Livet, ved Halsen træder en blaa Underkjortel frem, paa Hovedet bærer han en Hue af samme Farve som Kjortelen. Han holder Armene foldede over Brystet, Hovedet er bøjet lidt nedad, Ansigtet, fortræffelig tegnet, synes udført med Portrait-Lighed, Udtrykket er sørgmodigt. Foran ham staar en Læsepult, paa hvilken ligger en aaben Bog. Paa den anden Side staar den franske Dronning; hun er iført en blaa Kjole med Liljer i Guld, en Trøje af Gyldenstykke med blaa Opslag ved Haandledet og Hermelin-Skind over Skuldre, Bryst og Lænder, Trøjen er knappet foran med Ædelstene; hun bærer et rigt Halssmykke, en Hovedbeklædning af blaat Tøj med Guld og derover en Krone; Skoene ere sorte. Dronningen bøjer Hovedet med en Mine, som om hun skulde besvime, en Engel staar ved hendes Side og støtter hende; Englen er iført en folderig, hvid Dragt med en blaa Kant om Halsen, Vingerne ere paa Ydersiden grønne. Gulvet er malet som marmoreret, Baggrunden er hel rød med gyldne Linier.

Dette Billede er udført med en vis Finhed, Udtrykket i Physiognomierne er givet smukt; men Alain Chartiers Hænder ere tegnede som om de vare vanskabte, de se ud som to smaa Klumper, Dronningens og Englens Hænder ere tegnede uforholdsmæssig store.

Ved Textens Slutning læses skrevet med blaa Farve: »*Fin du liure de lesperance maistre alain chartier. Escript par nicolas bloussart.*«

Bogen er indbunden i forrige Aarhundrede i Kalveskindsbind. Den er omtalt af *Abrahams*[1]).

Tractatus de Vitiis et Virtutibus.

1463. Thottske Samling, Folio, Nr. 310.

Dette anonyme Skrift bestaar af 254 Blade; det er 46 c. h., 25 c. b. Haandskriften er meget fin og zirlig.

Paa første Side er i et Initial *Q* malet en Biskop i halv Figur, holdende i v. H. en aaben Bog, paa hvilken han peger med h. Pegefinger. Udenom Bogstavet en ornamenteret Ramme. Bl. 3 er i et mindre Initial *U* malet et Billede af en Biskop, som holder en lukket Bog i h. H., en Bispestav i v. H. Udenom Bogstavet et Ornament. Begge Billeder ere ubetydelige og haandværksmæssig udførte.

Sidst i Bogen læses: »*Johannes mattei presbyter sancti Columbani die xxviij Aprilis 1463.*« Denne Linie er skreven med den samme Haand som hele Bogen.

Jac. de Sessolis, Buch van den Scaekspele.

1482. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 383.

Dette Papirs-Haandskrift bestaar af 4 upaginerede Blade Indhold, Texten, pagineret 1—97, og 3 ubeskrevne Blade. Det

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen âge de la Bibl. royale de Copenhague, Cph. 1844, S. 17—18.

er 28 c. h., 20 c. b. Bogen, som her foreligger i hollandsk Oversættelse, er forfattet i anden Halvdel af 13. Aarhundrede, den indeholder moralske Betragtninger over Figurerne i Skakspillet.

Der forekommer i Haandskriftet 13 Malerier, 13 c. h., 13 c. b. De fremstille mest en enkelt Person: Kongen, Dronningen, Ridderen, Haandværkere, f. Ex. en Snedker, fremdeles en Kjøbmand, en Vintapper o. L. Tegningen er meget tarvelig, Farverne tunge og ikke rene.

Texten slutter med en Notits, af hvilken det fremgaar, at Haandskriftet er skrevet i Brügge og fuldendt den 24. September 1482 »*by my victoor hugis* (?) eller *huyl* (?).«

Med Skriftet af Sessolis er indbundet et andet Skrift, uden Malerier, »t'Kaetspell ghemoraliseert« af Jan van den Berghe, skrevet med en anden Haand.

Dette Bind har tilhørt *B. Møllmann*[1]. Paa første Side af Indholdet er skrevet i 17. eller 18. Aarh.: »*Constat* 19 ℔ 4 *ß*.«

Dette Haandskrift er beskrevet 1783 af *R. Nyerup* og 1874 af *Anton. van der Linde*[2].

Det store kgl. Bibliothek besidder et andet Haandskrift af det samme Værk, i hollandsk Oversættelse, i den Thottske Samling, Folio, Nr. 312. Det er et Papirs-Haandskrift, i hvilket der forekommer 2 ubetydelige Pennetegninger af Kongen og Dronningen i Skakspillet.

Haandskriftet er beskrevet af *Ant. van der Linde*[3].

---

[1]) Fortegnelse over Kaaberst., Bøger og Manuscripter *B. Mølsmanns* Stervboe tilh. Kbh. 1783, S. 143, Nr. 19.

[2]) *Er. Nyerup*, Spicilegium bibliogr. ex Biblioth. regia Hafn., I, Hafniæ, 1783, S. 133—35. *Anton. v. der Linde*, Geschichte u. Litteratur des Schachspiels, I. Berlin 1874, S. 139.

[3]) *Anton. v. der Linde*, Geschichte u. Litteratur des Schachspiels, I, Berlin 1874, S. 139.

Ægidius Romanus, De Regimine Principum.

XV. Aarh. Thottske Samling, 4°, Nr. 872.

Dette Haandskrift bestaar af 263 Blade, af hvilke det første og de 2 sidste ere ubeskrevne. Det er 20 c. h., 15 c. b.

Den maleriske Udstyrelse af dette Haandskrift bestaar i Border lagte langs Siderne ved Begyndelsen af større Afsnit, nemlig Bl. 1, 25b, 73, 126b, 151, 172b, 192, 232b: sorte Stængler med Blade i Guld og med smukt bøjede Grene med Blade og Blomster i lyse, milde Farver. Bl. 8, ved Textens Begyndelse, er hele Siden omgiven af en saadan Ramme, men langt rigere og smukkere; her er afbildet Jordbær, Ærter, Insekter. I Rammens underste Del er afbildet et Vaaben: en staaende Hund i Guld i blaat Felt. Desuden forekomme ret kjønt udførte Initialer i blaa Farve, udfyldte med Plante-Ornamenter, paa Guldgrund.

Bogen er indbunden i 17. eller 18. Aarh. i Ruslæder.

Mayfredus de Monte-Imperial, Traité de Médecine I.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 190.

Dette Haandskrift bestaar af 132 Blade; det er 28 c. h., 20 c. b. Det indeholder en Beskrivelse af medicinale Planter, dels paa Latin, dels paa Fransk, hvortil slutter sig i et følgende Bind[1]) en Beskrivelse af Medikamenter. I første Bind, i hvilket Texten er skreven med forskjellige Hænder, er næsten paa hver Side afbildet en Plante. Disse Billeder ere maaske

[1]) I dette andet Bind findes ingen Tegninger.

tydelige nok, men Tegningen af dem er meget plump og Farverne, med hvilke de ere kolorerede, svare hertil. Hyppig er afbildet Dyr; Tegningen af dem staar ikke tilbage for Plante-Tegningerne i Henseende til aldeles ukunstnerisk Udførelse.

Paa første Side læses følgende Notits: »*Joannes Anthonius Meynierius Ciuitatis aptensis pharmacopeus 1622.*« Bl. 10 læses nogle Linier, i hvilke der forekommer Ordene: »*maystre anthoyne Vrban dulgen de digne 1559.*«

Abrahams har 1844 givet en Beskrivelse af denne Bog[1]).

Johannes Platearius, De Medicamentis simplicibus,

oversat paa Fransk.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 227.

Dette Haandskrift bestaar af 217 Blade, af hvilke de 2 sidste ere ubeskrevne. Det er 31 c. h., 22 c. b.

Bl. 28 er den første Side af Texten (foran den gaar nemlig en Indholdsfortegnelse) omgiven af en ornamenteret Ramme, der slutter sig til et Initial *E*. Ornamentet bestaar af slyngede Grene tegnede med Pennen, paa hvilke der er sat Blade i Guld og forskjellige Blomster. Dertil komme 7 Billeder forestillende Læger, i halv Figur, der ligesom hvile i en Blomst eller i brede Blade; de ere beskjæftigede paa forskjellig Maade, en føler en Sygs Puls, andre holde en Bog, et anatomisk Redskab, foretage en Destillation o. s. v. Endelig ses i den ydre Rand en Mand i hel Figur, som med højre Pegefinger peger paa den venstre Haandflade; forneden paa hans blaa Kjortel

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscr. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenhague. Cph. 1844, S. 34—39.

læses Navnet: »*Galijen.*« Alle disse Læger have Mine, som om de docerede.

Desuden forekommer der 457 Tegninger af Planter og Dyr (Elephant, Hjort, Slange, Krokodille, Blæksprutte, Muslinger). Tegningen af dem er ret fin, og Billederne ere anskuelige, men de ere tørt og stivt udførte; Farven er i det Hele let. Enkelte Steder er der en lille Komposition: en Jæger, en Fisker, en Gartner, hvor livligere Farver ere anvendte. Disse Figurer ere maaske udførte af en anden Maler end den, som har udført Plantetegningerne.

Dette Haandskrift har tilhørt Frederik den Fjerdes Datter, Prindsesse *Charlotte Amalie*, som 1737 forærede det til det kongelige Bibliothek. Bl. 217 læses: »*Joannes Le Deurg 1626.*«

Af dette Haandskrift har *Abrahams* givet en Beskrivelse i Aaret 1844[1]). Det er indbundet i gammel Tid i Træplader med sort farvet Pergament med Messingbeslag.

En Samling af medicinske Skrifter paa Latin.

XV. Aarh. Thottske Samling, Kvart, Nr. 698.

Dette Haandskrift bestaar af 112 Blade; det er 24 c. h., 16 c. b. Det indeholder forskjellige medicinske Skrifter, af hvilke det første angives som: »Nicolai Badgot, Doctrina de Speciebus ordine alphabetico.«

Illuminationen bestaar i Indfatninger om Texten ved større Afsnits Begyndelse. Baade i Tegning, i Valg af Farver og i Farvelægning er Arbejdet yderst maadeligt. Desuden forekomme talrige Initialer i rød og blaa Farve, meget tarvelig udførte.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscr. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenhague, Cph. 1844, S. 39—43. Abrahams henviser til *Barrois*, Bibliothèque protypographique, Paris 1830, hvor der S. 236, Nr. 1653 og S. 320, Nr. 2265 anføres lignende Haandskrifter; men intet af dem kan være det, som findes i det st kgl. Bibliothek.

Pierre de Dace, le Livre du Comput traduit en Français.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 240.

Dette smukt skrevne Haandskrift bestaar af 14 Blade, af hvilke det første og det sidste ere ubeskrevne. Det er 46 c. h., 35 c. b.

Skriftet slutter med en Beskrivelse af »le zodiach comparé au corps de lomme«, hvortil er tegnet en nøgen menneskelig Figur, paa hvilken Dyrekredsens 12 Tegn ses afbildede. Tegningen er ganske net.

Denne Figur med den den omgivende Text er udgiven i Lithographi af *Abrahams* i Aaret 1844, som har givet en Beskrivelse af Haandskriftet[1]). Dette er indbundet i et meget gammelt Bind: Træplader betrukne med Læder, i hvilket en Lilje er presset mangfoldige Gange.

Meister Hans Talhofer, Alte Armatur und Ringkunst.

1459. Thottske Samling, Folio, Nr. 290.

Dette Papirs-Haandskrift bestaar af 150 Blade; det er 30 c. h., 21 c. b. Fra Bl. 11 og næsten til Enden af Bogen findes paa hver Side en Tegning fremstillende krigeriske Redskaber og Vaaben, Bryde- og Fægte-Øvelser, der undertiden have et blodigt Resultat. Tegningerne ere kolorerede, de ere temmelig store, plumpt og grovt udførte, men i det Hele ret anskuelige. Bl. 102 ses Talhofers Vaaben.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscr. français du moyen âge de la Bibl. royale de Copenh., Cph., 1844, S. 53—56, Tavle 2.

Bl. 103 b. er skrevet med Rødt: »*Anno domini 1459 Item daz buch ist Maister Hannsen talhofersz vnd der ist selber gestanden mit sinem lybe bisz daz man daz buch nach Im gemalet vnd daz ist gemalet worden vff pfingsten In dem Jar nach der gepurt vnsers lieben Herrn Cristi Tusent vierhundert vnd darnach in dem Nii vnd fünfftzigosten Jarr schrib mich michel Rotwyler für war.*«

Fra den anden Ende af Bogen er der skrevet et Afsnit af astrologisk Indhold. Paa det andet Blad er tegnet en Figur med Overskrift: »*Hie lert der Jude Ebreesch.*«

Haandskriftet er indbundet i presset Svinelæder med Messingbeslag.

La Chronique Martienne traduite par Sebastien Mamerot.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 430.

Dette Haandskrift bestaar af 317 Blade, af hvilke det første og sidste ere ubeskrevne. Det er 34 c. h., 24 c. b. Det er smukt skrevet med samme Haand fra Først til Sidst, Texten er paa hver Side skreven i 2 Kolonner.

Forfatteren af denne Krønike, almindelig kaldet Martinus Polonus, levede i det trettende Aarhundrede. Louis de Laval, Gouverneur over Dauphiné, lod Skriftet oversætte 1458 ved sin Skriver Sebastien de Mamerot de Soissons[1]).

[1]) Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, XX, Paris 1753, S. 224 ff.: Mémoire sur les Chroniques Martiniennes, par M. l'Abbé *Lebeuf*, især S. 245 ff. — I det kgl. Bibliothek i Bryssel bevares et illumineret Haandskrift af den samme Krønike i fransk Oversættelse fra anden Trediedel af 15. Aarh. Se: Catalogue des Manussrits de la Bibl. royale des Ducs de Bourgogne, II, Bruxelles 1842, S. 240, Nr. 9069.

Bogen er rigt smykket med Miniatur-Malerier. De forekomme i forskjellige Størrelser, 23 i Højde varierende fra 0,112 til 0,192 m. og lagte over begge Kolonner, 57 i Højde varierende fra 0,068 til 0,106 m. og lagte over en Kolonne. Hvor der er malet større Miniaturer, er Siden omgiven af en ornamenteret Ramme.

I det Følgende ere alle Miniaturerne betegnede saaledes, at en tilføjet Stjerne ved Side-Betegnelsen angiver et større Miniatur.

Bl. 2*. Siddende i en Lænestol med gyldent Betræk læser Louis de Laval i Krøniken, der ligger foran ham paa et Bord med et blaat og gyldent Tæppe. Bag Bordet staar Sebastien Mamerot og en anden Mand. Scenen foregaar i en stor Hal, i Baggrunden Grupper af samtalende Mænd.

Bl. 3b*. Cyrus med sin Hær foran Babylon. En Rytter svømmer over Floden, som skiller Hæren fra Staden.

Bl. 4b. Kong Saturnus lærer at bebygge og at dyrke Jorden.

Bl. 7. Kamp imellem Trojanerne og Grækerne.

Bl. 12. Achilles med Troilus bunden til Hestens Hale kæmper med Memnon.

Bl. 15*. Æneas, Antenor, Polydamas og andre forhandle med de græske Fyrster.

Bl. 20*. Goliath synker til Jorden ramt af David. De fjendtlige Hære ligeoverfor hinanden.

Bl. 22b. Salomons Dom.

Bl. 24b. Trojanerne gaa ombord paa et Skib og forlade deres Fædreland.

Bl. 28. Romulus og Remus iagttage Fuglenes Flugt.

Bl. 30*. Jøderne drage til Babylon.

Bl. 34b. Cyrus forlader med sin Hær Teltene, hvor Festmaaltidet er anrettet, for at narre Amazonerne.

Bl. 35b. Tomyris lader Cyrus's Hoved afhugge over et Kar med Vin.

Bl. 42*. Alexander og Darius i Spidsen for mægtige Hære færdige til Kamp.

Bl. 47 b*. Alexander siddende paa sin Throne holder et stort Bæger med den forgiftede Drik.

Bl. 49 b. Regulus dræber Slangen.

Bl. 52 b. Karthagos Erobring: Byen staar i Brand, en ældre Mand og to yngre gaa sørgende bort.

Bl. 55 b. Cæsar drager i Triumph ind i Rom.

Bl. 59*. Christi Fødsel.

Bl. 62. St. Peter med Pavehat læser den første Messe.

Bl. 66*. St. Peter og St. Poul forstyrre Simon Magus's Under.

Bl. 75. Pave Urban byder, at de hellige Kar skulle være af Guld, Sølv eller Tin.

Bl. 76. Pave Fabianus befaler Fastens Overholdelse paa Skjærtorsdag.

Bl. 78. Pave Stephan befaler, at Alterklæderne kun maa bruges for Alteret.

Bl. 85*. Keiser Konstantin begiver sig til Badet med Blodet af de 3000 Børn.

Bl. 87 b*. St. Sylvester i Disput med Jøderne i Nærværelse af Constantin og hans Moder Helene.

Bl. 89 b. Helene finder Christi Kors ved et Mirakel.

Bl. 91. Kejser Constantin skjænker Staden Rom til Pave Sylvester.

Bl. 95 b. Kejser Julians Død.

B. 98*. De Franske nedstamme fra Trojanerne; Mure om en stor Stad ere under Bygning.

Bl. 102. St. Alexis's Død.

Bl. 106. De syv Sovere.

Bl. 106 b. St. Martin og Kejser Theodosius opsøge de syv Sovere.

Bl. 110*. Merlin's Fødsel.

Bl. 115b*. Chlodevig døbes af Erkebiskoppen af Rheims i St. Remy.

Bl. 123b. Justinian og Belisarius forsones.

Bl. 130b. Pave Gregor lader de hedenske Gudebilleder omhugge.

Bl. 139*. Mahomeds Død.

Bl. 141b. To Mænd i tartarisk Dragt.

Bl. 150b. Staden »Cersonie«, som Justinian vilde erobre.

Bl. 151. Philippus krones til Kejser.

Bl. 155b. Pave Zacharias kroner Pipin.

Bl. 156. Pipin fører Pave Stephan, som er til Hest, ind i sit Palads Louvre.

Bl. 160b. Carl den Store angriber Lombarderne.

Bl. 163b. Carl den Store krones af Pave Leo.

Bl. 164. Carl den Store regjerer.

Bl. 165b. Carl den Store har udjaget Saracenerne af det hellige Land, han vil ikke modtage andre Relikvier end et Stykke af Christi Kors, eller en af Naglerne.

Bl. 170*. Carl den Store uddeler Almisse til de Fattige.

Bl. 178*. Carl den Store giver Hertugen af Normandiet sin Datter til Ægte.

Bl. 189b. Normannerne forjage Saracenerne fra Sicilien.

Bl. 195b. Rober Guiscard hylder Pave Nicolaus II.

Bl. 199b*. Tholopherius dræber Dragen, som har omslynget Løven.

Bl. 201. Saracenerne overvindes af de Christne.

Bl. 207b*. Møde imellem Kejser Conrad III. og Kong Ludvig VII.

Bl. 209. Kong Ludvig VII. drager ind i et erobret Slot i Normandiet.

Bl. 210b. Pave Hadrian IV. til Hest med sit Følge.

Bl. 214b*. Slag imellem Saladin og Kong Gui af Jerusalem med Tempelherrerne.

Bl. 215b. Jerusalem belejret af Tyrkerne.

Bl. 217 b. Philip August og Richard Løvehjerte sejle til det hellige Land.

Bl. 218 b. Kejser Frederik II. belejrer en Stad.

Bl. 220. Kong Johan af England dræber Arthur, Greve af Bretagne.

Bl. 223. Kong Peter III. af Arragonien belejrer med sine Allierede et maurisk Slot ved Garonne.

Bl. 223 b. De Franske vinde en Sejer over deres Fjender.

Bl. 224*. Philip August drager med sin Hær frem i Flandern.

Bl. 226. Lateran-Conciliet under Pave Innocents III.

Bl. 231. Religionskrigene i Toulouse.

Bl. 232. Grev Raymond af Toulouse raadslaar med andre Grever om Krig mod Kongen af Frankrig.

Bl. 234 b. Grev Raymond af Toulouse drager med katholske Fyrster ombord paa et Skib mod de Vantro.

Bl. 235 b*. Ludvig den Hellige og hans to Brødre tages til Fange af Saracenerne.

Bl. 239 b*. Ludvig den Helliges Broder Carl af Anjou belejrer Benevent og vinder Slaget, i hvilket Manfred falder.

Bl. 240 b. Ludvig den Hellige belejrer Tunis.

Bl. 245 b. Det sicilianske Blodbad.

Bl. 249 b. Philip III. af Frankrig holder Raad med sine Adelsmænd om Rigets Vel.

Bl. 253 b. Pave Clemens V. bekræfter Valget af Henrik VII. til tydsk Kejser.

Bl. 257 b. Grev Philip af Poitiers tvinger i Lyon Kardinalerne til at vælge Johan XXII. til Pave.

Bl. 264 b. Pave Clemens VI. canoniserer St. Ives.

Bl. 269. Slaget ved Poitiers 1356.

Bl. 271 b. Johan den Gode, Konge af Frankrig, løskjøbes fra engelsk Fangenskab.

Bl. 274 b. Kejser Carl IV. drager ind i Avignon.

Bl. 278 b. Gregor VI. vælges til Pave i Avignon.

Gjennemgaar man lidt flygtig alle disse Miniaturer, gribes Øjet uvilkaarlig ved de smukke, ofte kostbart udførte Malerier. Undersøges de nøjere, opdages det let, at der er Mangler ved dem, som formindske deres Kunstværd noget. Det kan ingen Tvivl være underkastet, at samtlige Miniaturer ere udgaaede fra *Jean Foucquet*'s Skole i Tours. Maleren kjender alle Finesserne ved denne Skoles Miniatur-Maleri, men han har ikke fulgt dens Regler i alle Enkeltheder; noget Haandværksmæssigt, Rutinemæssigt er kommet med, det Fortræffelige og det Skjødesløse staar Side om Side.

Medens Ansigterne paa de tre fremtrædende Figurer i det forreste Miniatur[1]) ere net individualiserede, ere Ansigterne paa næsten alle de andre Malerier temmelig ensartede, idetmindste paa hvert Billede for sig, og grovt tegnede. Figurerne ere gjennemgaaende tunge og klodsede, dog naturligvis med Undtagelser, og det er interressant at se, hvorledes Maleren ofte har havt rigtigt Øje for at gjengive Legemets Fylde. Scenerne ere godt komponerede, der er Handling i dem. Som Prøve paa realistisk Behandling kan henvises til Billederne: Mahomeds Død, Bl. 139, og det sicilianske Blodbad, Bl. 245b. Ved Slagscener staa Fjenderne over for hinanden med store Masser, Kampen fremstilles med sine Rædsler. Omgivelserne ere ofte nydelig komponerede og udførte, saavel naar det Architektoniske benyttes, som naar Scenen er henlagt i et Landskab med Udsigt i det Fjærne. Kostumet er mest det med Maleren samtidige, men ofte i en noget antik Stil. Farverne ere milde og behagelige, der hersker en smuk Harmoni over dem. I Kostumet er Foldekastet behandlet med Smag, Skygger lagte rigtig, snart med Nuancer af Lokalfarven, snart med sort Farve. Endelig kan mærkes den rige Anvendelse af Guld, ikke blot ved den fine Udarbejdelse af Rustninger og Vaaben, men saa at sige overalt: paa Dragter, Bohave, Draperi,

[1]) Billedet har desværre lidt noget.

Skibe, Bølger, hvilket giver Billederne et ejendommeligt glimrende Udseende.

De store Billeder ere omgivne af meget smukke Rammer med fine Planter, Blomster, arabesk-formede Grene i milde Farver, blandt hvilke ses alle Slags Fugle (ofte noget skjødesløst tegnede) paa Guldgrund, hvor Guldet har et vist dæmpet Skjær. I Texten forekomme mange smaa, smukt ornamenterede Initialer.

Om end dette Haandskrift ikke tilfredsstiller de strængeste Fordringer til den Tours'ske Skoles Miniaturmaleri, indtager det dog en ikke ringe Plads blandt dens Frembringelser, og det staar i første Række blandt det store kongelige Bibliotheks med Miniaturer smykkede Haandskrifter.

Paa et Forsatsblad er skrevet: »*ce manuscrit est de la bibliothèque de Monsieur le Marquis de Menars 1684.*« Nederst paa første Side er skrevet: »*pour monsieur de harlay procoureur général 1661.*«

Abrahams har 1844 givet en Beskrivelse af dette Haandskrift[1]), som er indbundet i moderne Bind med helt Ruslæder paa Frederik VI.'s Tid.

Histoire universelle, deuxième Partie.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 432.

Dette Haandskrift bestaar af 376 Blade. Det er 37 c. h., 25 c. b. Indholdet er en Del af Verdenshistorien fra Herodes Antipas til Baudouin d. IV., Konge af Jerusalem. Det tilsvarende første Afsnit besidder det store kongelige Bibliothek ikke.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscr. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh. Copenh. 1844, S. 78—80.

De fem første Blade indeholde Registret over de 217 Kapitler, af hvilke Bogen bestaar. Forsiden af det 6. Bl. er blank, Bagsiden af det udfyldes helt af et Miniatur.

Dette Miniatur er 0,310 m. h., 0,220 m. b. naar Rammen tages med; tages Rammen ikke med, er Maleriet 0,240 m. h., 0,170 m. h. I Miniaturet er Johannes den Døbers Død afbildet paa følgende Maade. Herodes Antipas's Palads er fremstillet; en Bøddel, der støtter sig paa et mægtigt Sværd, rækker med h. H. Johannes's Hoved (med Guld-Glorie) liggende paa en Træbakke til Kongen, som modtager det og overgiver det til en Kvinde; bag Kongen staa fem Mænd. I Baggrunden ses en Mur med en Døraabning (uden Dør), indenfor hvilken man ser Salome modtage Johannes's Hoved, som den nævnte Kvinde rækker hende. Fra den Sal, i hvilken Kongen staar, fører en Trappe ud i en Gaard, hvor Døberens Lig uden Hoved ligger paa Jorden. Fra en Dør i en Mur i Baggrunden træde Mænd og Kvinder ind i Gaarden med Sorg og Klage ved at se den Døde. Udenfor, i det Fjærne, ses en høj Klippe, paa hvis Top to sortklædte Mænd staa; ved Foden af Klippen sidder en Mand paa Jorden og puster med en Puster til et antændt Baal af Dødningeben, en anden Mand nærmer sig med et saadant Ben i Haanden.

Rammen udenom har havt Guldgrund, men Guldet er tildels udvisket. Ornamenteringen er Grene malede Graat i Graat, med løst liggende Blomster og Insekter.

I Rammens underste Side er afbildet et Vaaben: tre Nøgler paa blaa Grund, det samme Vaaben forekommer hyppig i Initialer i Haandskriftet. I Rammens højre Side er afbildet et Vaaben i Rhomboide-Form (écusson des dames): tilhøjre de tre Nøgler paa blaa Grund, tilvenstre foroven Skaktavl i Sølv og Blaat, forneden et rødt Felt.

Blad 7 har en Ramme om Texten, som ser meget raa ud, men den er tydelig nok ikke bleven fuldendt.

Dette Haandskrift er af fransk-nederlandsk Herkomst. Maleren, som har udført Miniaturet, har vist umiskjendelig Flid, enkelte af Physiognomierne ere træffende udførte. Foldekastet i Dragterne er heldig antydet, det Architektoniske godt behandlet. Men som Kunstværk kan der ikke gives Maleriet nogen høj Karakter.

Af dette Haandskrift har *Abrahams* givet en Beskrivelse[1]). Det er indbundet i Ruslæder i nyere Tid.

Jean Mansel, La Fleur des Histoires, quatrième Partie.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 568.

Dette Haandskrift bestaar af 4 Bl. Indholdsfortegnelse, 2 ubeskrevne Bl. og 317 Blade folierede i gammel Tid *J—CCCXVII.* Det er 39 c. h., 26 c. b.

Forfatteren af dette Værk, Jean Mansel, som levede under den burgundiske Hertug Philip den Gode (d. 1467), har skrevet en Verdenshistorie indtil den franske Konge Carl VI.'s Tid[2]). Hele Værket findes ikke i det st. kgl. Bibliothek, den Del af det, som her skal beskrives, gaar fra den romerske Kejser Domitian til Carl VI., uden at denne Konges Død (1422) er nævnet. Det smukt skrevne Haandskrift er prydet med følgende Miniaturer.

Bl. 1. Pantheon-Templet bygges af Kejser Domitian. I Forgrunden tilvenstre i Billedet Kejseren, som omgiven af

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscr. franç. du moyen âge de la Bibl. roy. de Copenhague. Cph. 1844, S. 89—91.

[2]) Sml. Beskrivelsen af Haandskrifter af dette Arbejde i Biblioth. nationale i Paris, *P. Paris*, Les Manuscr. franç. de la Bibl. du Roi, I, p. 59 ff., II, p. 314 ff., og i Bibl. royale i Bryssel, Catalogue d. Manuscr. de la Bibl. r. des Ducs de Bourgogne. T. II, Bruxelles 1842, p. 240—41.

Hofmænd, iførte pragtfulde Dragter, betragter Byggeforetagendet, førend han træder ind i Templet, foran hvis Indgang en Baldakin er rejst. Templet, tilhøjre i Billedet, nærmer sig sin Fuldendelse; Stenhuggere tilhugge store Kvader-Sten paa Pladsen foran det, en Arbejdsmand hejser med en Vinde en Kasse op fyldt med Materialier, Haandlangere bære ad Stiger Kurv og Trug op paa Bygningen fyldte med Sten og Kalk, Murere mure Templets hvælvede Tag op. I Baggrunden en stor Stad med Taarne og Tinder. Miniaturet er 0,177 m. h., 0,170 m. b.

Bl. 102b. Carl den Store i Spidsen for sin Hær kæmper med Hertugen af Hainaut; Oriflammen bæres af en Ridder, som rider lige efter Kongen.

I Baggrunden rig Architektur og Landskab. Billedet er 0,140 m. h., 0,170 m. b.

Bl. 121b. Roland og Olivier med deres franske Stridsmænd falde ved Roncevaux ved Guénelons Forræderi: i Billedets Forgrund ses den faldne Hær, i Baggrunden drage Krigere ind i en Borg omgiven af Vand; paa en Høj udenfor Borgen staar en Kriger blæsende i et Horn. Billedet er 0,165 m. h., 0,170 m. b.

Bl. 181b. Ludvig VII. straffer Misgjernings-Mænd ved at lade dem styrte ned fra et Taarn eller halshugges. Dette Billede er som de nærmest følgende malede en grisaille, disse Billeder ere c. 0,090 m. b., 0,070 b.

Bl. 190b. Philip August (le dieudonné) overvinder Oprørere; en gris.

Bl. 197b. Philip August stiger i Land efter at være vendt tilbage fra det Hellige Land; en gris.

Bl. 207b. Kong Richard af England begynder Krigen med Philip August ved at angribe et Slot; en gris.

Bl. 217. Ludvig VIII. tages til Konge; en gris.

Bl. 219. Ludvig IX. krones; en gris.

Bl. 241. Philip III. slaar Saracenerne; en gris.

Bl. 253. Greven af Artois falder ved Bruges 1303. Dette Billede, som tildels er en grisaille, er 0,123 m. h., 0,165 m. b.

Bl. 259. Philip V.'s Datter formæles med Hertugen af Burgund; en gris.

Bl. 270. Kongen af England gjør Landgang i Brabant 1338; en gris.

Bl. 279. Slaget ved Crécy 1346; rig Architektur i Baggrunden. Billedet er 0,132 m. h., 0,168 m. b.

Bl. 285. Slaget ved Poitiers 1356. Billedet er tildels en grisaille; det er 0,132 m. h., 0,170 m. b.

Bl. 292. Carl V. og hans Dronning Jeanne af Bourbon krones i Rheims; en gris.

Bl. 296. Freden sluttes imellem Kongerne af Frankrig og England; en gris.

Bl. 306 b. Slag imellem de Franske og Englænderne; en gris.

Til Bogens Ornamentation høre smukke Border med Plante- og Blomster-Forziringer, Fugle og phantastiske Væsener. Ved de smaa Miniaturer er Borden mindre og kun lagt i den ydre Margen. Ved nogle af de store Miniaturer er Borden lagt om de tre Sider af Texten, og da findes et Vaaben anbragt i Borden forneden, hvilket viser, at Bogen har tilhørt (og maaske er udført for) et Medlem af Familien *de Montmorency*. Desuden forekommer der i Haandskriftet smukke Initialer.

Miniaturerne i dette Haandskrift ere udførte med stor Dygtighed. Bedst er det lykkets Miniaturisten at behandle de architektoniske Partier; mindst heldig er han i Fremstillingen af Landskab og Vegetation, der er udført meget conventionelt. I Behandlingen af den menneskelige Figur viser Maleren snart et godt Greb for en plastisk Fremstilling, snart udarter han til at give raa og plumpe Former, og dette sidste gjælder ogsaa om hans Tegning af Dyr. Ved Valget af dæmpede Farver og navnlig ved de smaa Miniaturer en grisaille med

fin Anvendelse af Guld er det lykkets Maleren, at smykke Bogen med Billeder, som i høj Grad tiltale Øjet.

Det er imidlertid paafaldende, at en anden Haand har illumineret eller overillumineret Krigerne fremstillede i Slagscenerne Bl. 102 og 279. Denne Illumination er udført i hæslige Farver og i daarlig Smag, der virker meget forstyrrende.

Paa Bagsiden af det sidste, forøvrig ubenyttede, Blad (Bl. 318) er skrevet et Monogram med en Krone over. Dette Monogram er afbildet hos *Abrahams*, der har givet en Beskrivelse af Haandskriftet[1]).

Haandskriftet er indbundet i rødt Maroquin med paatrykte fine Guld-Ornamenter.

Justinus, Historiarum Libri.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 451.

Dette Haandskrift bestaar af 128 Blade; det er 26 c. h., 19 c. b. Det er vistnok skrevet i Italien.

Haandskriftets Ornamentation bestaar i større Initialer ved hver Bogs Begyndelse. Initialet er udført i en spillende rød Farve, omgivet af en firkantet Ramme, hvis Sider dannes ved Linier dragne parallelt med Lineal. Grunden er smykket med Plante-Slyngninger udspærrede paa det hvide Pergament, og Rummet er forøvrig udfyldt med Farver og Guld. Firkanten, med Initialet i Midten, forlænges ned ad Marginen ligeledes ved Linier dragne med Lineal, men brudte ved Slyngninger og endende i en Blomst. Denne Ornamentation med de skarpt

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des manuscr. franç. du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh. Copenh. 1844, S. 87—89.

dragne Linier, de spillende Farver i Initialerne med tynde Farver i Omgivelserne og mat Guld, har noget ejendommeligt pynteligt ved sig. Det første Initial, et *P*, er større end de andre og i en noget forskjellig Stil: mindre Stivhed, men større Bevægelse; i Blomster og Blade er der paa grøn Farve lagt Glimmersand.

Haandskriftet er indbundet i olivenfarvet Maroquin.

Quinte Curce, Les faiz du grant Alexandre translatés par Vasque de Lucène.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 540.

Dette Haandskrift bestaar af 253 Blade med Indholdsfortegnelse paa de 12 første; det er 44 c. h., 35 c. b.

Oversætteren af dette Værk, Portugiseren Vasque de Lucène, var i Tjeneste hos den burgundiske Hertug Philip den Godes Gemalinde, Infantinden Isabella; han levede endnu efter Carl den Dristiges Død[1]). Exemplaret i det store kongelige Bibliothek har tilhørt den store Bastard, *Antoine de Bourgogne*, Søn af Philip den Gode og Mademoiselle Marie de Thiefferies.

Det smukt skrevne Haandskrift er smykket med følgende Miniaturer, som alle ere c. 0,195—0,200 m. h., 0,200 m. b.

Bl. 13. Maleriet fremstiller Hertugen af Burgunds Slot, arrangeret saaledes, at man paa en Gang har to Scener for sig. Tilhøjre ser man en Gaard udenfor et Parti af Slottet, en Mand har forladt dette og gaar bort, i Baggrunden Landskab. Tilvenstre ser man en Hal i det samme Parti af Slottet, som Manden har forladt, her sidder Hertugen af Burgund paa

---

[1]) Se om dette Værk *Paulin Paris*, Les Manuscr. franç. de la Bibliothèque du Roi, I, p. 49—51.

en simpel Forhøjning med en Himmel over sig og modtager af den knælende Vasque de Lucène Oversættelsen af Curtius. Hertugen er omgiven af Riddere og Hofmænd, som ikke ere iførte Krigerdragt. Ved Kostumet ere særlig Hattene at lægge Mærke til.

Bl. 38. Miniaturet fremstiller Staden Celænæ med Borgen, som overgiver sig (Curtius lib. III, c. 1.).

Bl. 58. Alexander modtager foran sin Lejr en Mand, som bringer Brev fra Darius (Curtius lib. IV, c. 1.). I Baggrunden Landskab.

Bl. 98. Darius siddende paa en Throne, der ganske ligner den afbildet Bl. 13, holder Raad med sine Mænd (Curtius lib. Y, c. 1.). Scenen foregaar i en Hal; gjennem et aabent Dørrum ses et Landskab i Baggrunden, gjennem et andet aabent Dørrum ses ind i et Sideværelse tilvenstre.

Bl. 124. Alexander, Konge af Epirus, dræbes af Lucanerne og Tarentinerne.

Bl. 149. Alexander Lyncestes dræbes (Curtius, lib. VII, c. 1.); interessante Kostumer.

Bl. 177. Alexander overvinder de Sogdianske Oprørere og modtager Skythernes Gesandter (Curtius, lib. VIII, c. 1.).

Bl. 208. Alexander holder Tale til sine Soldater og roser dem (Curtius, lib. IX, c. 1).

Bl. 233. Alexander lader sine egenmægtige Provinds-Gouverneurer henrette (Curtius, lib. X, c. 1).

Disse Miniaturer ere i det Hele noget haandværksmæssig udførte, dog mangler der ikke Liv og Bevægelse i de forskjellige Grupper. Det Architektoniske og Landskabet er udført med en rutineret Haand, stift og følgelig temmelig kjedeligt.

Foruden prangende Initialer forekommer der ved hvert Miniatur rigt udførte Border med Plante-Slyngninger, Blomster, Frugter, Fugle o. s. v., malede med rutinemæssig Dygtighed.

I Borden paa Ydre-Marginen er afbildet Bogens Ejers Mærke[1]) med Devisen: »*Nul ne sy frotte, Ainsy le veul,*« og i Borden forneden er malet Ejerens Vaabenskjold. Efter Textens Slutning læses Ejeren Antoine de Bourgogne's Underskrift, der i Facsimile er gjengivet af *Abrahams*, som har givet en Beskrivelse af dette Haandskrift[2]).

Haandskriftet er blevet ombundet under Christian IX. i et moderne Bind.

Tite Live, les neuf premiers livres de la troisième Décade.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 542.

Dette Haandskrift bestaar af 210 Blade; det er 44 c. h., 30 c. b.

Paa første Side er malet et Miniatur, 0,184 m. h., 0,186 m. b. Det forestiller Romerne, som efter at have slaaet Fjenden, der er væbnet, men er bleven overfalden under Høsten, rykke frem imod en Fæstning. Billedet er svagt udført, Farverne paafaldende lyse. Dog er det ikke uden Interesse, thi det fremstiller Landet, som Romerne trænge ind i, med spredt liggende Slotte, Borge eller Gaarde, der er aaben Plads imellem dem, Træplantning rundt om, Bjerge hæve sig, en Flod løber gjennem Landet og falder med flere Udløb ud i det fjærne Hav; Skibe og store Baade flyde paa Floden. Det er altsaa et Forsøg paa at give et Landskab af stor Udstrækning, men en miniature.

---

[1]) Sml. *B. de Montfaucon*, Monuments de la Monarchie française, IV, pl. 123.

[2]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. franç. du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh. Copenh. 1844, S. 65 ff.

Siden er omgiven af en Ramme: tynde sorte Linier danne Grene med gyldne Blade; derimellem er anbragt Planter, Grene, Blade, Blomster i forskjellige Farver. Indenfor denne Ramme er Texten omgiven af en smal Bord med geometrisk formede Ornamenter i blaa og brunrød Farve.

Øverst paa andet Blad læses: »*De la Bibliothèque de Sedan.*«

Abrahams har beskrevet og nærmere omtalt denne Bog[1]), Oversætteren af Livius antages at være *Pierre Berceure* eller *Bercheure*. — Bindet er moderne.

Maistre Léonard de Arecio, la première Guerre Punique translatée en François l'an 1405.

XV. Aarh. Ny kongelige Samling, Folio, Nr. 54 d.

Dette Haandskrift bestaar af 65 Blade, af hvilke de 2 sidste indeholde »la table«; det er 30 c. h., 21 c. b.

Forfatteren til dette Skrift, Leonardo Bruni fra Arezzo, f. 1370, d. 1444, har kompileret sin Skildring af den første puniske Krig fra forskjellige klassiske Forfattere. Bogen begynder med en Fortale, der tillige er en Slags Dedication til Carl VII. af Frankrig (Konge fra 1422 til 1461), skreven af Oversætteren, »qui pour cause de sa petitesse ne se doit nommer«. Texten begynder S. 3 med de Ord: »La translacion en françois de ladite premiere guerre punicque que fist et compila vng noble clercq nomme maistre leonard de arecio Et fut laditte translacion fait en lan mil quatre cens et cincq.«

---

1) *C. N. L. Abrahams*, Description des manuscrits franç. du moyen âge de la Bibl. roy. de Copenh. Cph. 1844, S. 69—70.

Texten slutter Bl. 64 med disse Ord: »Explicit Cy fine la translacion de la premiere guerre ou bataille punicque dentre les rommains et les cartagiens. M. CCCC. V.«, altsaa under Carl VI.'s Regjering (1380—1422). Oversætteren er sikkert den *Jean Le Besgue*, af hvis Oversættelse af dette Skrift med hans Navn et Haandskrift er bevaret. I et andet Haandskrift af denne samme Oversættelse er denne dediceret til Carl VIII. af Frankrig[1]) (d. 1498). Her er altsaa flere Uoverensstemmelser.

I det store kgl. Bibliotheks Exemplar af denne Oversættelse er det første Blad udstyret med et Miniatur, 0,135 m. h., 0,145 m. b. Det fremstiller den romerske og den puniske Hær staaende ligeoverfor hinanden foran Lejrene forhandlende om Fred, som det synes. I Spidsen for Romerne staar deres Hærfører; hans højre Haand hviler paa et Skjold, der staar paa Jorden, med et Tyrehoved som Mærke; med venstre Haand støtter han en Fane, der paa blaa Grund har som Mærke en So med sex Grise, over den: SPQR. Over Indgangen til et af de romerske Telte er ophængt et Skjold: to krydslagte Nøgler med Kammen opad i Sølv paa blaa Grund. Den puniske Hærfører holder en Fane med sort Dug og en Inskription, som er udvisket og ulæselig (PN . . . .). Krigerne ere iførte moderne Rustning, nogle af Pønerne bære Turban af forskjelligt Snit. — I Mellemgrunden Landskab, i Baggrunden et Slot paa et Bjerg.

Siden er omgiven af en Bord med fine sorte Snirkler, Grene-Slyngninger, Blomster o. L. Forneden er tegnet et højst phantastisk Dyr, hvis Grundbestanddel er en Kamel.

Miniaturet og Rammen have lidt en Del, som Kunstværk har Arbejdet ringe Værdi.

---

[1]) Se herom *Paulin Paris,* Les Manuscrits françois de la Bibl. du Roi, I, Paris 1836, S. 35—37.

Bogen er indbunden smukt i Kalveskind, Udstyrelsen er af engelsk Karakter; Bindet har lidt noget.

Hvorfra Bibliotheket har erhvervet dette Haandskrift, kan ikke siges; det er kommet til det, efter at *Abrahams* 1844 udgav sin Beskrivelse af de franske Haandskrifter fra Middelalderen i det st. kgl. Bibliothek, han omtaler det ikke.

C. Sallustius Crispus, Bellum Catilinarium et Jugurthinum.

Der findes i det st. kgl. Bibliothek 4 Haandskrifter af Sallust fra det 15. Aarhundrede med kunstnerisk Udsmykkelse, nemlig:

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2153. Der findes i dette Haandskrift talrige Initialer i en særdeles elegant og smagfuld Stil; matte, men rene Farver som Grund, mat Guld, fine Linier i Bogstaverne.

Bogen slutter med følgende Ord, skrevne med samme Haand som hele Texten: »*Per manus vestri humilisque seruitoris Johannis vila cathalani oriundi ex Ciuitate Barchinone.*« Heraf maa sluttes, at Haandskriftet og dets Ornamentation er udført i Spanien.

Paa første Side er skrevet Navnet: »*Fridericus Rostgaard.*« Paa dennes Auktion 1726 kjøbte Grev *Danneskjold* Haandskriftet for 2 Rdl. 5 ß[1]). Haandskriftet er indbundet under Christian VII. i Kalveskinds-Spejlbind.

Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2154. Dette elegant skrevne Haandskrift er prydet paa Textens første Side med

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 464, Nr. 193. Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 405, Nr. 76.

et Initial, *O*, i Guld, omgivet af Slyngninger, udspærrede paa Pergamentets hvide Grund, der forlænges i Indre-Marginen og Marginen foroven; Mellemrummene dækkes med Guld, lys rød og grøn Farve, yderst en bred blaa Kant med hvide Prikker. I Marginen forneden har været malet et Vaabenskjold, som nu er udskrabet, omgivet af en Laurbærkrands sammenknyttet med lyserøde og blaa Sløjfer.

Paa det nærmest foregaaende Blads Bagside er Bogens Titel skreven med store Bogstaver i Guld paa violet Grund, omgiven af en Laurbærkrands sammenknyttet med meget lyse og blaa Sløjfer. Krandsen er ophængt paa en Nagle. — Mindre Initialier i samme eller noget lignende Stil forekomme ved Begyndelsen af den jugurthinske Krig og i begge Texterne.

Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Vespasianus philippi florentinus fecit fieri florentiæ.*«

Paa Bagsiden af et ubeskrevet Blad sidst i Bogen er skrevet: »*Iste liber constat Petro Couetenay Archidiacono Oxon. quem habuit ex dono illustris Comitis Wygorme sui domini singularissimi Anno dni M^lo^ CCCC^0^ Lx^0^ xıx^0^ die Mensis Septembris.*«

Paa et andet Forsatsblad læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Paa Auktionen efter Rostgaard 1726 kjøbtes dette Haandskrift af Grev *Danneskjold* for 2 Rdl. 4 ß.[1]). Bogen er indbunden i rødt Maroquin med denne sidst nævnte Ejers Vaabenmærke, en Svane.

Gamle kongelige Samling, 4⁰, Nr. 2155. Haandskriften i denne Bog er ikke saa smuk som i det foregaaende Nummer, den nærmer sig til Kursiv-Karakteren; at den er italiensk, er utvivlsomt.

Paa Textens første Side er i et Initial, et *O* i Guld, malet et Brystbillede i Profil af en Mand med meget grove Træk,

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 464, Nr. 194. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 405, Nr. 77.

han bærer en brunrød stor og plump Hovedbeklædning, bunden under Hagen, og en Kjortel af samme Farve; blaa Grund. Til Initialet slutte sig Slyngninger udspærrede paa Pergamentets hvide Grund i den sædvanlige italienske Stil, omgivne af rød, grøn og blaa Farve med hvide Prikker. I Marginen forneden en lignende Ornamentation, i hvis Midte to ret fint tegnede nøgne Drenge holde en Medaillon, i hvilken der vistnok har været malet et Vaabenmærke, som dog nu er helt udraderet, istedenfor er skrevet: IHS med et Kors over. — Den jugurthinske Krig begynder med et Initial *F*, i en noget lignende Stil, men meget simpelt udført.

Paa Forsiden af et Forsatsblad er skrevet med nu afbleget Blæk: »*Qvesto libro e compieto . Gabriello thou . . . nel* (?).« Paa Bagsiden af dette samme Blad læses: »*Fridericus Rostgaard emit Florentiæ 1699.*« Paa Rostgaards Auktion 1726 kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 2 Rdl. 3 ℔[1]). Det er indbundet i rødt Maroquin med Danneskjolds Mærke, en Svane.

Gamle kongelige Samling, 8°, Nr. 3561. Ogsaa dette Haandskrift er skrevet i Italien. Paa Textens første Side er tegnet et Initial, et *O*, i Guld, omgivet af Slyngninger udspærrede paa Pergamentets hvide Grund og iøvrig dekoreret paa sædvanlig Vis, med de sædvanlige Farver, forlængede langs Sidens indre Margen og Marginerne foroven og forneden; en ganske lige, gylden Stav er lagt gjennem Slyngningerne med Fugle anbragte forskjellige Steder; midt i den nederste Margen holde to Genier en Laurbærkrands omgivende et nu udskrabet Vaabenmærke.

Paa et Forsatsblad er skrevet: »*1586 Honorando viro dno. Magistro Jonæ Jacobi [Venusino] pastori Ecclesiæ Herfogle*

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 464, Nr. 194. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 405, Nr. 78.

in amicitiæ et obseruantiæ testimonium dd Arnoldus Wittfelld. Este Creduli ne vobis accidat vt Jonæ.«

Bogen er indbunden i et gammelt, vistnok samtidigt, italiensk Læderbind, som er blevet restaureret i nyere Tider.

C. Julius Cæsar, Opera.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 543.

Dette Haandskrift bestaar af 149 Blade, af hvilke de to sidste ere ubeskrevne. Det er 26 c. h., 17 c. b.

Paa første Side er Texten paa de tre Sider omgiven af en Ramme: Planteforziringer, Blomster, Jordbær, Fugle (en Paafugl) malede paa Pergamentets egen Grund i ret livlige Farver, men ikke videre fint. Paa samme Side ses et Initial *G* i blaa Farve med hvide Linier omsluttende et Plante-Ornament paa Guldgrund. Ved hver ny Bogs Begyndelse ses et Initial, noget vel hastigt og plumpt udført.

Haandskriftet er vistnok af fransk Herkomst. Det er indbundet i et gammelt (restaureret) Læderbind med Messingbeslag.

Les Commentaires de César, traduits et augmentés.

1474. Thottske Samling, Folio, Nr. 544.

Dette smukt skrevne Haandskrift bestaar af 339 Blade; det er 37 c. h., 28 c. b. Der findes i det kun 1 Miniaturmaleri, nemlig paa første Side af Texten; det er 0,193 m. h., 0,174 m. b.

I dette Miniatur fremstilles 4 Scener af Cæsars Liv: 1. Cæsars Fødsel; han er af Lægen bleven skaaren ud af Moderens Liv og løftes op af en Kvinde; to Kvinder staa ved Siden af. 2. Cæsar foran sin Throne[1]) med Krone paa Hovedet, i v. H. holder han Verdenskloden med et Kors paa, omkring ham staa flere Mænd med Fjer i Hatten, de to nærmeste have Mine, som om den ene talte, den anden bad; foran Cæsar danner Gulvet en Bue, under hvilken man ser en rindende Strøm. Disse to Scener ere anbragte under samme Tag i to Værelser, der ere adskilte fra hinanden ved en Søjle i blaa Farve, paa hvis Kapitæl er stillet en hvid Christusfigur. Hvert af disse Værelser har sin egen Dekoration og Farve. Rummene afsluttes foroven ved Buer med Ornamentation i gothisk Stil, der ende i en Lilie. Denne Lilie naar op over et Gitter, der løber rundt om Taget, som er belagt med gule, højrøde, brunrøde og grønne Sten i geometriske Former. I Baggrunden ses Taarne, Tinder, Bjerge, en Flod eller en Grav, hvilke strække sig bag den Bygning, ved hvilken de næste Scener foregaa, og som ved et rindende Vand er adskilt fra den fornævnte Bygning. 3. Den tredie Scene forestiller Cæsar, der paa Vejen til Capitolium modtager et Brev. Dette foregaar foran Trappen til Capitolium, der dannes af en aaben Søjlehal, hvor 4. den fjerde Scene foregaar: Cæsars Drab.

Der er noget bestikkende ved dette Miniatur: Farverne ere lyse, Guld er anvendt med passende Sparsomhed i Dragter og ved Ornamenter, det Architektoniske er fint behandlet. Men Physiognomierne ere ualmindelig raat tegnede, Karnationen er temmelig bleg med altfor mange sorte Pennestrøg for at give Skygger. Kompositionen er ikke uden Liv. Som Helhed hæver Arbejdet sig ikke højt.

Maleriet er omgivet af en med Plante-Ornamentering rigt

---

[1]) Det er ikke ganske tydeligt, om han mulig sidder paa Thronen.

smykket Ramme, malet paa Pergamentets egen Grund. I Rammens underste Side er malet Familien *Cleves*'s Vaaben.

Haandskriftet slutter med følgende Notits:

»*Et atant prent fin le xe et darrenier liure des Commentaires de Julle cesar translatez en la ville de lille lan mil quatre cens Soixante et quatorse par Jehan du chesne humble et indigne.*«

Derefter læses Navnet (Autograph): »*Phi. de cleues.*«

Bogen er indbundet i rødt Fløjel (fra nyere Tid), Titlen skreven paa Pergament er lagt under en gjennemsigtig Plade af Horn, fæstet paa Bagsiden med en Messing-Ramme. Paa Hjørner og Kanter Messingbeslag, hvori er indgraveret: *A I A M E S.*

Paa Bagsiden af det sidste Forsatsblad læses Navnet: »*Lodouico Padeuelli.*«

Abrahams har 1844 beskrevet og udførlig omtalt dette Haandskrift[1]).

Valerius Maximus, Dicta et Facta memorabilia.

1469. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 471.

Dette Pegaments-Haandskrift bestaar af 130 Blade, det er 28 c. h., 18 c. b.

Første Bog begynder med et Initial, et *V*, i Guld med udspærrede hvide Grene paa blaa Grund med Forziringer i grøn og rød Farve, i en rektangulær Firkant. De andre Bøger begynde med smukke Initialer med fyldige Farver: Violet, Blaat, mat Grønt, Højrødt og Guld.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams,* Description des manuscr. français de moyen âge de la Bibl. roy. de Copenh. Copenh. 1844, S. 70—73.

Nederst paa første Side er afbildet et Vaaben i Æggeform, det er delt, tilhøjre en opad Randen gaaende Løve, karmoisinrød paa Sølv, tilvenstre tre Delphinhoveder i Sølv paa rød Grund med tapetformet Mønster.

Efter Texten læses Bl. 129 b: »*Explicit ualerius die quarto septembris 1469 Verone.*«

Bl. 130 indeholder en senere skreven Indholdsfortegnelse, derefter læses: »*Iste Valerius est mei Antonii Francisci Lemici filii domini Johannis* q *Gasparis civis Lemniacensis de Familia Lemnicorum.*«

Paa et Forsatsblad læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*«

Haandskriftet er indbundet i rødt Chagrin.

Paa *Rostgaards* Auktion 1726 kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 2 Rd. 1 ₰ 4 β.[1])

Nr. 3562 i gamle kongelige Samling er et Pergaments-Haandskrift: »Valerii Maximi abreuiatio per alphabetum« og »Lactantii Firmiani abreuiatio per alphabetum,« fra Slutningen af 15. Aarhundrede, skrevet i Italien. Det første Afsnit begynder med et Initial, *A*, i Guld paa en Grund dannet af udspærrede hvide Grene-Slyngninger omgivne af Grønt, Blaat og Rødt. Det andet Afsnit begynder med et Initial, *A*, i Guld paa en Grund i Blaat og Rødt. Ubetydeligt Arbejde.

Paa et Forsatsblad læses: «*Ex dono domini Arnæ Magnæi, Regii in Intimo Archivo Secretarii in Vniversitate Hafniensi Antiquitatum Danicarum Professoris, possidet Fridericus Rostgaard. 1705 mense Decembri.*«

---

1) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 466, Nr. 210. Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 405, Nr. 84.

Paa *Rostgaards* Auktion 1726 kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 4 Rdl.[1])

Tacitus, Annales, Historiæ.

1488. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 496.

Dette Pergaments-Haandskrift er egentlig et Fragment, det indeholder Annales, lib. XI—XVI, cap. 35, og Historiæ, lib. I—IV, cap. 53. Det bestaar af 186 Bl., 27 c. h., 17 c. b.

Texten begynder paa første Side med et Initial *N* i Guld og brun Farve, Bogstavet staar foran en phantastisk Figur: Overkroppen Engel, Underkroppen Slange. Grunden forestiller en Eng, i Baggrunden Bjerge.

Siden er omgiven af en Ramme i romansk Stil, forneden en Basis med to fremspringende Konsoler, smykket med Figurer med Satyr-Overkrop, Slange- eller Drage-Underkrop; paa Konsolen tilvenstre staar et højt, afbrudt Søjleskaft, nedenfor, paa Jorden, staa tre unge Mænd og se opmærksomt op mod Søjlen, som om de læste en Indskrift paa den; paa Konsolen tilhøjre Soklen og et ganske lille Stykke af en Søjle, i Baggrunden Landskab med Træer, en Flod, et Bjerg etc. Foran Rammen i nederste Margen ses to Engle, den ene med en Basun, holdende et Skjold opret: foroven Overkroppen af en springende Hjort tilhøjre, forneden en Tværbjælke, til hvilken støtte sig tre Bjælker paa Skraa, Guld paa mørkeblaa Grund.

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 466, Nr. 211. Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 405, Nr. 85.

Hver Bog begynder med et Initial i brun eller mørk-violet Farve og Guld staaende foran en Figur: Hund, Abe, phantastisk menneskelig Figur, Trophæ.

Den maleriske Udsmykning af dette italienske Haandskrift er smuk og pyntelig, men i kunstnerisk Henseende ikke meget betydelig.

Bl. 196 læses følgende Notits: »*Hic liber visus, et ut accuratius ex incuria temporum fieri potuit, emendatus est per me Ludouicum Regium Imolensem anno salutis M.ccccLxxxviij, die vero xxv*[a] *Septembris* . . . , .[1]) *Innocentio viij. pont. Max.*«

Paa et Forsatsblad staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*«

Haandskriftet er indbundet i rødt Chagrin med Guldsnit.

Paa *Rostgaards* Auktion 1726 kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 19 Rdl.[2])

Plutarchus, Vita Thesei, Romuli etc.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2145.

Dette Haandskrift indeholder Plutarchs Theseus og Romulus oversatte paa Latin af Lapus Castelliunculus, Aristoteles's Biografi ved Leonardus Arretinus, Galbas og Othos Biografier ved Franciscus Philelphus. Det er smukt skrevet og udført i Italien.

Haandskriftet bestaar af 96 Blade, det er 24 c. h., 16 c. b.

---

[1]) Et Ord er skrabet ud.

[2]) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 468, Nr. 233. Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 405, Nr. 87.

Den første Side er udstyret med et Initial, et *C*, der umiddelbart gaar over i en Ramme, der er lagt om hele Siden: Slyngninger tegnede med Pennen udspærrede paa Pergamentets Grund, Mellemrummene ere udfyldte med Guld, graa, rød og blaa Farve med hvide Pletter; i Hjørnerne foroven Medailloner med Hovederne af Theseus og Romulus, i Randen forneden i et Vaabenskjold en vandrende Munk med Staven i h. Haand, en Rosenkrands i v. Haand, han er iført sort Dragt og sort Hat. Hvert af Haandskriftets forskjellige Afsnit begynder med en Vignet: Hovedet af den Person, hvis Levnetsbeskrivelse skal fortælles, omgivet af en architektonisk Ramme. Arbejdet staar ikke højt, men det er ret interessant som Vidnesbyrd om Renaissancens Indflydelse.

Guido de Columna, De rebus Trojanis.

1451. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 488.

Dette smukt skrevne Papirs-Haandskrift bestaar af 113 Blade, det er 27 c. h., 21 c. b.

Ornamentationen indskrænker sig til Initialer, af hvilke kun et *E* paa første Side rager lidt mere frem, især dog ved et i spillende Linier tegnet Ornament i Rødt, der udgaar fra Initialet og er lagt rundt om Texten foroven, forneden og i den indre Margen.

Bl. 113 læses skrevet med rød Farve: »*Explicit liber Troianorum, Quem Ego* . . . .[1]) *de Cremona filius dominj Oliuerij scripsi in Cancellaria Naxee Egeopelagij Anno*

[1]) Navnet er ulæseligt, det er næsten udraderet.

dominice Natiuitatis M⁰ cccc⁰ L⁰ primo, Indic. tercia decima die uigesimo primo mens Maij. Alme trinitatis graciarum actiones semper infinitas decantando. Amen.«

Nederst paa første Side læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*«

Bag i Bogen er indheftet fire Pergaments-Blade indeholdende (i Afskrift?) Dokumenter udstedte i Venedig 1348.

Paa *Rostgaards* Auktion 1726 kjøbtes dette Haandskrift for 2 ℔ af Grev *Danneskjold*[1]). Det er indbundet under Christian den Syvende i Kalveskinds-Spejlbind.

Rodericus Ximenes, De Rebus Hispaniæ.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 554.

Forfatteren af dette Skrift *Roderigo Ximenes*, Ærkebiskop af Toledo, er født i Navarra, han døde 1247[2]).

Haandskriftet, af Pergament, bestaar af 156 Blade, af hvilke de fire første indeholde »tabula rubricorum«. Det er 28 c. h., 20 c. b.

Texten begynder Bl. 5, øverst paa denne Side ses et Miniaturmaleri 0,107 mm. h., 0,157 mm. b. Dette sjelden smukt udførte Maleri indeholder flere Scener. I Forgrunden, udenfor en Stad, sidder den spanske Konge i en anselig Portal, hvis øverste Del er smykket med Ornamenter og Statuer; Kongen sidder paa en Throne dannet som af en Lænestol med høj Ryg, over den er bredet et grønt Tæppe med gyldne Ornamenter,

---

1) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 470, Nr. 248. Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 406, Nr. 102.

2) Hans Skrift De Rebus Hispaniæ er udgivet af *A. Schott* i Hispania illustrata, T. II., Francof. 1603, S. 1 ff. — I Catal. Biblioth. *Thottianæ*, VII., S. 320, er Bogen urigtig tillagt Biskop *Rodericus Sanctius*, død 1470.

han bærer Krone og Scepter og er omgiven af sine Hofmænd. Han rækker den højre Haand, med hvid Handske paa, frem for at modtage en Bog, indbundet i Rødt, som Forfatteren, der knæler foran ham, rækker ham med begge Hænder; denne er iført en lyseblaa Kappe med brunt Overkast; bagved ham, næsten midt i Billedets Forgrund, staa to unge Munke, bag dem, helt tilvenstre i Billedet, staa flere Personer og se til. Scenen foregaar paa et Gulv dannet af koulørte Marmorfliser, nogle af disse Fliser have et fint Ornament eller en Figur: Fugl, Mynde.

Dette Gulv strækker sig midt op i Billedet og ind i en Port med Taarne paa Siderne tilvenstre, over Porten staa Krigere; foran Porten sidder paa en Bænk en mandlig Krøbling, midt i Billedet knæler en blind Kvinde, der bønfaldende strækker Armene ud, ved Siden af hende staar en lille Bakke.

En Mur løber fra Porten tværs over Billedet, bag den ser man en Fæstning paa en Klippe, en Rytterhær, Ryttere sprænge afsted med fældet Landse, tilvenstre for Fæstningen ses et Landskab.

Texten paa denne samme Side er omgiven af en Ramme med Grene, Arabesker i Blaat, Grønt og Guld, i den øverste Margen er afbildet et Vaaben, i den nederste Margen tre Vaabener, som vistnok betegne tidligere Ejere af Bogen. Nette Initialer forekomme hele Bogen igjennem.

Maleriet paa første Side er udført med megen Kunst, der er Liv i Kompositionen, der er Harmoni i hele Farvelægningen, Tegningen er udført fint, Ansigterne gjennemgaaende fortræffelig behandlede, flere af dem ere saa stærkt individualiserede, at de kunne antages for at være Portraiter. Guld er anvendt fint saavel paa Klædedragten som paa forskjellige Gjenstande (Taarn, Bænk etc.). Arbejdet kan antages for at være nederlandsk-spansk.

Haandskriftet er indbundet i brunt Kalveskind, paa Ryggen er trykt flere Gange i Monogram *PETA*, paa Bindets Sider er

trykt et Vaaben med Devise: »*NON. EST. MORTALE. QVOD. OPTO.*« Haandskriftet har følgelig tilhørt *Paul Pétau,* Parlamentsraad i Paris, f. 1568, d. 1613[1]).

Guillaume Fillastre, La Toison d'Or,

1—3 Partie.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 463, 464, 465.

Ved en Kapitels-Forsamling i Bruges af Ridderne af den gyldne Vlies[2]) i Aaret 1468 foredrog Ordenens Kantsler *Guillaume Fillastre,* Biskop af Tournay, de første Afsnit af et stort historisk-moralsk-theologisk Arbejde om de sex toisons d'or, hvorom Skriften taler paa forskjellige Steder. Hertug Carl den Dristige befalede ham at skrive en Bog herom. Fillastre vilde dele Arbejdet i sex Dele: la toison de Jason, de Jacob, de Gédéon, de Mésa, roi de Moab, de Job, de David, de tre første Dele behandle la magnanimité, la justice, la prudence. Forfatteren døde 1473 uden at have fuldført sit Værk. De to første Dele udkom flere Gange i det 16. Aarhundrede, de ere bevarede i Haandskrift i flere Exemplarer[3]), af den tredie Del findes et Exemplar i det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn.

Pergaments-Haandskriftet Nr. 463 bestaar af 415 Blade, af hvilke de 411 ere folierede, det er 47 c. h., 35 c. b. Paa Bagsiden af Bl. 410 læses Aarstallet *1476.* Haandskriftet er behandlet med en vis Rigdom: en stor, smuk Skrift, mange pyntelige Initialer, bred Margen. Dertil kommer saa den maleriske Forziring.

---

1) *J. Guigard,* Armorial du Bibliophile, Paris 1870—72, III., S. 161.

2) Denne Ridderorden blev indstiftet den 10. Januar 1429.

3) F. Ex. Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque r. des Ducs de Bourgogne, III., 2. partie, Bruxelles 1842, S. 326. *J. de Saint-Genois,* Catalogue des Manuscr. de la Bibliothèque de la ville de Gand, Gand 1849—52, S. 279—80. *Paulin Paris,* Les Manuscr. françois de la Biblioth. du Roi, I., Paris 1836, S. 269—77.

Bl. 1 er malet et Miniatur, 0,230 mm. h., 0,250 mm. b.: Ridderne af den gyldne Vlies ere samlede, Hertugen sidder i Baggrunden paa en Throne, hvis høje Ryg er smykket med Ornamenter, det burgundiske Vaaben og Inskriptioner, tilhøjre og tilvenstre for ham sidde paa hver Side 6 Riddere, paatværs helt i Forgrunden staar et langt Bord med Tæppe, paa hvilket der ligger flere Bøger, ved hver Bordende sidder en Ridder, indenfor Bordet tilvenstre staar en Person (Page? Sekretair?). Foran Bordet staar en Biskop, vendt imod Forsamlingen, og læser op af en Bog, den gyldne Bispestav staar bag ham støttet imod Bordet. Ridderne ere alle iførte røde Dragter. Rummet er begrændset af to skraa blaamalede Vægge, over hvilke man ser Vinduerne og et Stykke af Loftet i en stor Hal, Gulvet er belagt med Marmorfliser. Dette Miniaturmaleri maa i det Hele siges at være gjort med en tung og klodset Haand, dog ere nogle af Ansigterne ret godt individualiserede. Rammen udenom er smykket med Arabesker, Grene, Slyngninger, Fugle, forneden Hertugen af *Cleves's* Vaaben. Maleriet har desværre lidt Overlast, den midterste Del af det er næsten helt bleven udvidsket.

Bl. 10 ses et Miniaturmaleri, 0,235 mm. h., 0,210 mm. b.: Paris sidder paa sin Throne, over hvilken er bredet et rødt Tæppe med Mønstre, langs Randen er flere Gange anbragt i Guldbogstaver Ordene: »actor cedis, proditor edis, subversor sedis«; han er iført blaa Kjortel og graa med Guld forziret Kappe, der er slynget over hans Knæ; paa Hovedet har han en blaa Baret med hvid Skind-Kant, i h. Haand holder han en lang Hyrdestav. Han sidder midt i et Landskab: Træer, Kvæg, Faar, to Hyrder, i Baggrunden en Borg, i det Fjærne Havet. Omkring Siden en Ramme som ved det første Miniatur, forneden Hertugen af *Cleves's* Vaaben.

Bl. 212 ses et Miniaturmaleri, 0,250 mm. h., 0,215 mm. b., »la justice commutative«: en Torveplads, en Rytter er i Handel med en Mand, der staar ved Siden af ham, om sin Hest, en

Tjener er ved at lukke Hestens Mund op, som for at undersøge dens Alder; en Rytter kommer til ridende i Galop, spadserende Mænd; foran denne Gruppe et Springvand. Baggrunden dannes af et pragtfuldt Hus med Boder i Stueetagen, Kjøbmænd staa indenfor Vinduerne og lægge deres Varer frem, ovenover ved et aabent Vindue, udaf hvilket der hænger et sort, guldbroderet Tæppe, staar en fornem Mand med en Guldkjæde om Halsen, bag ham en anden Mand. Tilvenstre for dette Hus en Kirke med et lille Taarn; udenpaa Kirken et Mariabillede anbragt i en stor Monstrants med aabne Døre, en Stige staar mellem et Vindue og Monstrantsen. Udenom Siden en Ramme med Arabesker, Grene, Fugle etc.

Bl. 54 ses et Miniatur, 0,100 mm. h., 0,096 mm. b.: »la vertu de pitié«: en Kvinde, med lang, tynd Figur, uddeler Almisser til Fattige, som knæle foran hende. Scenen foregaar i en Hal med Marmorgulv, til den ene Side ser man ud paa Gaden, til den anden Side ser man ind i et Kammer, hvor der staar en opredt Seng.

Bl. 220 b ses et Miniatur af samme Størrelse: »la justice vindicative«: et Værelse i et Fængsel, tilhøjre svinger en Bøddel Riset over en Mand, der knæler, han er iført Skjorte, et hvidt Bind for Øjnene; tilvenstre svinger en Bøddel Riset over en oprejst staaende Mand, der er nøgen, med et hvidt Klæde om Lænderne. Imellem disse Grupper, i Baggrunden, staar Dommeren.

Bl. 321 b ses et Miniatur af samme Størrelse: »la justice distributive«: i en Hal, hvorfra man gjennem et aabent Vindue ser Huse udenfor, sidder en Fyrste paa en Throne, han rækker en Mand paa hans h. Side en gylden Stav, en Mand paa hans v. Side et sammenfoldet Diplom med vedhængende Segl

Bl. 337 ses et Miniatur af samme Størrelse: »la justice retributive«, en Fyrste paa sin Throne uddeler Belønninger til Mænd og Kvinder.

Disse Miniaturer ere alle udførte i samme Stil, de ligne hverandre i den noget klodsede, haandværksmæssige Maade, paa hvilken de ere malede.

Haandskriftet er indbundet i et sort Læderbind med indpressede Ornamenter, deriblandt Lilien; Guldsnit; tidligere har der været lagt blaat Fløiel udenom, kun svage Spor ere tilbage heraf. Bindet er blevet restaureret i nyere Tid; Spænderne mangle.

Pergaments-Haandskriftet Nr. 464 bestaar af 466 Blade, af hvilke de 461 ere folierede; det er af samme Maal som Nr. 463, og er hvad Skrift og Udstyrelse angaar ganske ligt dette.

Bl. 1, som har indeholdt et stort Miniatur, er udskaaret.

Bl. 11 ses et Miniatur, 0,220 mm. h., 0,200 mm. b.: Paris sidder paa en Throne, han er iført en mørkegraa, guldindvirket sid Kappe med Bræmme af Skind om Halsen, Ærmerne og Kanten forneden, Armene ere strakte lidt frem, man ser Kjortelens røde, guldbroderede Ærmer; paa Hovedet har han en sort Baret, i h. Haand holder han en lang Hyrdestav. Han er omgivet af en Skare Mænd og Kvinder, som vende sig imod ham og ere i livlig Bevægelse. Scenen foregaar i en Hal, gjennem et Vindue i Baggrunden ses Landskabet udenfor. Dette Maleri er udført med en sjelden Kraft, men det er dog af en temmelig raa Karakter. Udenom Miniaturet er paa mat Guldgrund malet en udmærket smukt udført Ramme med arabesk-formede Grene-Slyngninger i skjønne Farver; nogle humoristisk-phantastiske Figurer ere anbragte blandt Slyngningerne.

Det er ganske tydeligt, at Malerierne i Nr. 463 og Nr. 464 ikke ere udførte af samme Kunstner.

Haandskriftet Nr. 464 er indbundet paa samme Maade som Nr. 463, dog uden Lilien, men med Messing-Beslag paa Hjørnerne; Spænderne mangle nu.

Pergaments-Haandskriftet Nr. 465 bestaar af 252 Blade, det er 45 c. h., 32 c. b. Skrift og Udstyrelse er som i de to foregaaende Numre.

Bl. 1 ses et Miniatur-Maleri, 0,255 mm. h., 0,203 mm. b. Maleriet forestiller Hertugen samlet med Ridderne af den gyldne Vlies i et Kapitel, Kantsleren læser op af en Bog. Anordningen er ganske den samme som ved det lignende Billede i Nr. 463. Der hersker delte Meninger om, hvad det egentlig er, der foregaar i denne Scene. I et Exemplar med den samme Scene i Bibliothèque nationale i Paris er der føjet en Notits til til Vejledning for Kunstneren, men der siges kun, at der skal være »ung evesque vestu de chappe et de mitre faisant obstentation d'un livre«[1]. *Abrahams* siger, at Biskoppen er fremstillet, medens han læser sit Arbejde op for Hertugen og Ridderne; *Paulin Paris* siger[2], at Biskoppen oplæser en Edsformular, som en staaende Person opmærksomt hører paa; *Reiffenberg* mener[3], at Biskoppen oplæser en Edsformular, paa hvilken Kapitlets Medlemmer og Officianter maatte sværge ikke at ville aabenbare, hvad der blev forhandlet i Mødet. Denne sidste Mening kan nu bestyrkes ved Billedet i Nr. 465, hvor en af Ridderne tilvenstre for Hertugen rækker højre Haands tre Fingre op til Ed.

Maleriet er omgivet af en rigt udstyret Ramme: elegante Ranker, Arabesker, Greneslyngninger, Blomster, Led af Ordenskjæden med Baand, paa hvilke læses Indskriften: »Je lay en-prins en auiengne«; desuden sees flere Bogstaver sammenstillede i et Slags Monogram (AP?, CM?); forneden Hertugen af *Cleves's* Vaaben.

Bl. 22 b er som Illustration til »la vertu de prudence« malet et Miniatur, 0,235 mm. h., 0,200 mm. b. Foran i et Landskab: Mark med en Flod, Træer, Borge, Huse, Fjelde, i det Fjærne Bjerge, blaa Himmel, staar Ceres i kongelig Dragt med Krone

---

[1] *Paulin Paris*, Les Manuscrits françois de la Bibl. du Roi, I., S. 277.

[2] *Paulin Paris*, anf. St., S. 274.

[3] *De Reiffenberg*, Histoire de la Toison d'Or, Bruxelles 1830, S. LXXXII. Paa Tavle 1 til dette Værk er i Lithographi og koloreret afbildet denne samme Scene tagen fra Haandskriftet i det kongelige Bibliothek i Bruxelles.

paa Hovedet, i h. Haand holder hun en Kvist med udsprungne Blomster. Noget til Siden fra hende staar Saturn i kostelig Dragt med langt Slæb, et hvidt flagrende Baand om Hovedet; hans Genitalia ere afskaarne, det blodige Saar ses, skjøndt han er iført stramme Buxer; i h. Haand holder han en Le med langt Skaft, i v. Arm holder han et grædende Barn med et stort blødende Saar paa Halsen, ved Siden af ham staa to store Børn. Maleriet er omgivet af en Ramme, udstyret i samme Stil som den Bl. 1.

Disse to Malerier ere udførte med stor Kunstfærdighed, man kan ikke nok beundre saavel de smukke Farver som den Finhed, hvormed Alt er udført. Dog maa det siges, at der er noget Blændende ved dem, Rutinen er stor, men Indholdet, Aanden er svag.

Efter Texten har *Hertug Philip af Cleves* skrevet sit Navn.

Bogen er indbunden i brunt Læderbind (restaureret i nyere Tid) med Guldsnit, uden paa det forreste Bind er Bogens Titel skreven under en lille gjennemsigtig Horn-Plade.

Abrahams har 1844 givet en Beskrivelse af disse tre Haandskrifter[1]).

Terentius, Comœdiæ.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1994.

Dette Pergaments-Haandskrift bestaar af 347 Blade, det er 16 c. h., 11 c. b., det er vistnok skrevet i Frankrig mod Slutningen af det 15. Aarhundrede.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams,* Description des Manuscr. fr. du moyen âge de la Bibl. r. de Copenhague, Copenh. 1844, S. 80—85. Abrahams har beskrevet Miniaturet i Nr. 464 fejlagtig, det er ikke ligt Miniaturet i Nr. 463.

Paa første Side findes et Miniatur-Maleri forestillende et Theater med Skuespillere og Tilskuere. Desværre er Maleriet næsten helt ødelagt. Desuden forekommer der 22 Vigneter, malede i den underste Margen og fremstillende Scener af Terents's Komedier. De ere ubetydelige, enkelte dog ret livlig komponerede; flere af dem ere blevne meget mishandlede.

Nederst paa første Side staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard*«. Paa hans Bogauktion kjøbte Grev *Danneskjold* Haandskriftet for 6 Rdr. 2 ß[2]). Haandskriftet er indbundet i Pergament.

Papirs-Haandskriftet fra 15. Aarhundrede i gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2004, indeholder paa 18 Blade *Virgils Bucolica*. Det smukt skrevne Haandskrift er paa første Side smykket med et Initial, Blomster og et Vaaben (foroven og forneden en hvid Blomst paa rød Grund, en hvid Tværbjælke med en rød Blomst). Arbejdet er italiensk og ubetydeligt. Paa sidste Side staar skrevet: »*Johannes scripsit dei gratia sit laus deo*«. — Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699*«. Paa Auktionen efter ham kjøbte Grev *Danneskjold* Haandskriftet for 4 ß[1]). Haandskriftet er indbundet i rødt Maroquin.

Q. Horatius Flaccus, Carmina.

XV. Aarh. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2016.

Dette Pergaments-Haandskrift bestaar af 95 Blade, det er 17 c. h., 12 c. b. Det er zirlig skrevet, utvivlsomt i Italien. Den første Side er smykket med et Initial og er om-

---

1) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 462, Nr. 170. Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 404, Nr. 66.

2) Bibliotheca *Rostgardiana*, Hafn. 1726, S. 465, Nr. 199; Bibliotheca *Daneschioldiana*, Havn. 1732, S. 405, Nr. 80.

givet af en smuk Ramme: enkelte Blomster anbragte i en Kjæde af Guld-Linier. I Marginen forneden er malet et Vaaben: tre Sølvbjælker paa Skraa tilvenstre dækkede af en oprejst gaaende Løve paa sort Grund. Arbejdet er ikke betydeligt, men de smukke Farver og den ret fine Tegning drager dog Øjet til sig.

Foran paa Bindet, der er i mørkebrunt Maroquin med indpressede Forziringer og med Guldsnit, og maaske er samtidigt med Haandskriftet, fra de sidste Aar af 15. Aarhundrede, staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699*«. Paa *Rostgaards* Auktion kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 2 Rdl. 5 ß [1]).

Les Métamorphoses d'Ovide, traduites et moralisées en Vers par Philippe de Vitry.

XV. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 399.

Dette Pergaments-Haandskrift bestaar af 451 Blade, de første 29 ere upaginerede, de følgende ere folierede fra 5 til 426. Dets Størrelse er 44 c. h., 33 c. b. Skrift og Udstyrelse med pyntelige Initialer minde meget om de ovenfor beskrevne Haandskrifter om den gyldne Vlies.

Der findes tre større og 46 mindre Miniaturer, hvis Størrelse variere fra 0,080 mm. h., 0,080 mm. b. til 0,125 mm. h., 0,090 mm. b.

Bogen indledes med en Slags kortfattet Mythologi, det er i Texten fortalt, hvorledes Guderne afbildes, og i Overensstemmelse hermed ere Miniaturerne til dette Afsnit udførte,

---

[1]) Bibliotheca *Rostgardiana,* Hafn. 1726, S. 465, Nr. 202; Bibliotheca *Daneschioldiana,* Havn. 1732, S. 405, Nr. 81.

ganske som i Udgaven af den franske Oversættelse af Ovids Metamorphoses trykt 1483 af Colard Mansion i Bruges [1]).

Af Miniaturerne skulle følgende nævnes:

Bl. 1 ses et stort Maleri, 0,220 mm. h., 184 mm. b., indeholdende flere Scener. Saturn sidder paa en Throne, i h. Haand holder han en Drage, der bider sig i Halen, i v. Haand holder han et lille nøgent Barn, som han rækker op mod Munden for at sluge det; Genitalia ere afskaarne. Juppiter, støttende det h. Knæ paa Jorden, holder en Kniv frem imod ham, medens han kaster undrende Blikke op mod en Kvinde, der staar til højre for ham. Tilvenstre i Billedet uddeler en Kvinde med bedrøvet Mine Brød til en fattig Familie, en Mand holder et Barn ved Haanden, en Kvinde bærer et Svøbelsebarn paa Armen. Lidt bag Saturn ses en nøgen Kvinde i Vandet, holdende et Spejl op foran sig, bag hende træder en Mand med en Hermesstav op af Vandet, bag ham ses i en Klippehule Overkroppen af en Mand, der ligeledes holder en Hermesstav. Tilhøjre i Billedet seer man en Mand i sit Kammer beskjæftiget med at skrive. Forøvrig stort, udstrakt Landskab: Vand med Baad, Klipper, Borg. Hele Siden er omgiven af en smuk Ramme i blaa Farve, dannet af Grene, hvis Kviste ere afskaarne, denne Ramme ligger over en anden større Ramme med brunrød Grund, Ornamenter i Guld med flere groteske Figurer.

Bl. 4b. Juppiter sidder i en Hal paa sin Throne, i h. Haand Sceptret, med v. Haand har han udslynget Lynstraalen, foran ligge paa Jorden faldne Helte, i Baggrunden Landskab, en Ørn svæver højt oppe med et Barn i Kløerne.

Bl. 6 b. Mars kjørende paa en Fjællevogn forspændt med to Heste, ved Siden gaar en Ulv, bagved Landskab.

Bl. 7 b. Apollo staaende paa Ryggen af et phantastisk Dyr med tre Hoveder, i h. Haand holder han Buen, i v. Haand

[1]) I Bibliothèque nationale i Paris bevares flere Exemplarer af de Vitry's Oversættelse af Ovids Forvandlinger, se *Paulin Paris*, Les Manuscrits françois de la Bibl. du Roi, III., S. 177 ff., VII., S. 45 ff.

en Harpe; foran ham en Drage med Halsen gjennemboret af en Pil; i Baggrunden Landskab med fire Kvinder, der ere nøgne, dog med en Hovedbeklædning og gyldent Slør, som falder ned ad Nakken.

Bl. 9b. Venus stiger op af Havet, hun holder i Haanden et Spejl omgivet af Blomster; tre nøgne Kvinder se med Forundring paa, hvad der gaar for sig; ovenover flyver Amor som en ung Mand, iført snævre røde Buxer og blaa Kjortel, i h. Haand Pile, i v. Haand Bue, et Bind for Øjnene.

Bl. 11. Merkur blæsende paa Fløjte, som han holder med v. Haand, i h. Haand holder han et Sværd og en Stav, om hvilken smaa Drager slynge sig, tilvenstre en Have. Han ser tilhøjre, hvor Argus med mange Øjne paa den skaldede Isse ligger sovende paa Jorden.

Bl. 13 b. Diana skydende med Bue mod en Hjort; bag hende fire phantastiske Figurer med menneskelige Ansigter.

Bl. 14 b. Minerva i Brystharnisk, langt Underskjørt, med Hjelm paa Hovedet, i h. Haand Landsen, paa v. Arm Skjoldet med et Løve-Ansigt, ved Siden af hende staar et Oliventræ, i hvis Top Uglen sidder med udslagne Vinger.

Bl. 16. Juno i blaa Dragt med Scepter i h. Haand; hendes Hoved er omgivet af Skyer. Ved hendes Fødder to Paafugle.

Bl. 17. Kybele kjørende i en Fjællevogn forspændt med Løver. Hun bærer en Hovedbeklædning med tre Taarne, ved Siden af Vognen løbe Høns.

Bl. 18. Neptun roende i en Baad; han bærer en rød Dragt, grønne Ærmer, blaa Hue, en Hest svømmer efter Baaden, ved Siden Tritoner i Form af Fiske med menneskelige Ansigter, de blæse i snoede Horn.

Bl. 18 b. Pan nøgen, med Horn i Panden, Bukkeben, gyldne Stjerner paa Brystet, Kviste med grønne Blade flettede om Lænderne. Han blæser paa Fløjte og holder en lang Hyrdestav i v. Haand. Landskab med græssende Faar.

Bl. 19 b. Bacchus iført en rød Dragt, med langt Haar, Horn i Panden og Vinløv om Hovedet, rider paa en Tiger, hvis Forben ere Fugleben.

Bl. 20. Pluto og hans Dronning i Underverdenen, der er dannet af et Uhyres Gab; foran dem Cerberus med tre Hoveder. Fra h. Side nærme sig tre nøgne Kvinder, paa v. Side sidde Parcerne.

Bl. 25. Vulkan overrasker Mars og Venus, der ligge i en Seng; to nøgne Kvinder med Vinger søge at holde Vulkan tilbage.

Samme Bl. Herkules som Vildmand med Kølle, Bue og Pile.

Bl. 25 b. Æskulap iført en lang, folderig Kjortel, med Hat paa Hovedet, en Taske hængende paa h. Side, berører med sin h. Haand sit lange Skjæg, v. Haand støtter han til en Stav, op ad hvilken en Drage med Vinger snor sig.

Bl. 26 (ɔ: Bl. i) ses et større Miniatur, 0,195 mm. h., 0,175 mm. b. En Kvinde iført en lang rødbrun Kjortel med Overslag foret med Hvidt, holdende i h. Haand en Kugle, sidder med en Bog opslagen foran sig paa et Bord; Huset er omgivet af Klipper, tilvenstre ses Tartarus med Ildflammer og Djævle. Øverst er paa Guldgrund malet Verdens Herre med Pavehat paa Hovedet, h. Haand er rakt op velsignende, i v. Haand hviler Verdenskloden, han er omgivet af en rød Bue med Genier i Guld, nedenfor blaa Himmel, en Engel med draget Sværd jager grufulde Væsener foran sig. Maleriet er omgivet af en Ramme med blaasort Grund, paa hvilken der er malet gyldne Zirater og groteske Figurer, sammensatte af Mennesker og Dyr. Brudstykker af Grene ere anbragte som paa Billedet Bl. 1 i blaa eller rød Farve.

Bl. xiij. Vandfloden, druknende Mennesker, omstyrtede Huse, en Ark. (Metam. I, v. 281 ff.)

Bl. xiiij b. Deukalion og Pyrrha vandre nøgne hen over Jorden og kaste Stene bag sig, smaa menneskelige Figurer rejse sig op fra Jorden. (Met. I, v. 395 ff.)

Bl. xx. Daphne forvandlet til et Laurbærtræ, i hvis Krone man ser hendes Hoved og Bryst, ved Siden af staar Apollo i Forundring, han er fremstillet som en ældre skjægget Mand med en rig Paaklædning. (Met. I, v. 567.)

Bl. xxviij. Solguden, en gammel Mand med graat Skjæg, sidder paa sin Throne omgivet af Straaler, foran knæler en ung Mand. (Met. II, v. 1 ff.)

Bl. xxx b. Ildflammer falde ned fra Solen og antænde en By. (Met. II, v. 210.)

Bl. xxxvij b. Juno, en ældre Dame i lyseblaa Kjole med hvidbræmmet Slæb, med en sukkertopformet Hovedbeklædning og hvidt Slør hængende ned fra den over Ryggen, staar i sit Kammer, i hvilken der staar en meget stor Seng; foran hende Kallisto som en Bjørn, over Underkroppen er hendes kvindelige Dragt bredet. (Met. II, v. 478.)

Bl. lij b. Kekrops samtalende med Haandværksfolk, der ere beskjæftigede med at opbygge Mure omkring Athen.

Bl. lvj. En Brudevielse mellem Ægistus's og Danaus's Sønner og Døttre. (Ret interessant Billede.)

Bl. lix. Et større Miniatur, 0,090 mm. h. og b.: Kadmus dræber Dragerne, som forvandles til Mænd (Met. III, v. 65, 106). Scenen er omgivet af et rigt Landskab. Udenom Billedet en Ramme lig den, som ses Bl. i.

Bl. lxj. Kadmus lader Thebens Mure opbygge. (Met. III, v. 131.) Ansigterne meget individuelle.

Bl. lxij. Aktæon forvandlet til en Hjort staar foran et stort Bad, hvori ses tre nøgne Kvinder; hans Kjortel, Jagthorn og Ridestøvler med Sporer ligge ved Siden af, i Baggrunden Skov. (Met. III, v. 177, 194.)

Bl. lxviij. Narcissus ser sit Billede i Vandets Spejl. (Met. III, v. 418.)

Bl. lxxij b. I en Portal ses Bacchus med Vinløv om Hovedet ridende paa et phantastisk Dyr dannet som en Hest

med Oxehorn og Løvepoter, foran ham tilbedende Mænd. (Met. III, v. 529.)

Bl. lxxviij b. Bacchus, en lille Mandsling med Vinløv om det store Hoved og i store Støvler, staaende i et Værelse, ser med Forbauselse paa Minyas's Døttre, som ere forvandlede til sorte Flagermus; deres Dragter ligge foran dem. (Met. III, v. 407.)

Bl. lxxix b. Thisbe har stødt Dolken i sit Bryst og er ved at synke sammen over Pyramus's Lig, Scenen foregaar i en Have ved en Fontaine og et Træ. (Met. IV, v. 162.)

Bl. Cij b. Athamas og Ino, Learchus og Melikertes. (Met. IV, v. 515.)

Bl. Cviij b. Sidonerinderne forvandles til Stene og til Fugle. (Met. IV, v. 553.)

Bl. Cxiijb. Perseus afhugger Medusas Hoved. Han svinger Sværdet i h. Haand, med v. Arm holder han Skjoldet, i hvilket man ser Medusas Hoved forfra, hun selv sidder, iført en gylden Kjortel, i en hvilende Stilling paa Jorden og vender Ryggen, ganske lidt drejet tilbage, mod ham. Ved Siden af staa to Kvinder i kostbare Dragter, begge uden Øjne. Bagved staar, med en lille Vandpyt foran sig, Perseus's Hest, et vældigt Dyr med Vinger paa Ryggen og paa Forbenene. (Met. IV, v. 782.)

Bl. Cxlviij. Den mæoniske Væverinde forvandles til en Edderkop — Arachne. (Met. VI, v. 140.)

Bl. Clxxv. Jason i ridderlig Rustning med draget Sværd staar over for de fremstormende, Ild udprustende Tyre. (Met. VII, v. 110.)

Bl. Ciiij^{xx}xvj b. Nisus og Skylla. (Met. VIII, v. 148.)

Bl. CCxxiij b. Kampen mellem Herkules og Achelous. (Met. IX, v. 56.)

Bl. CCxxviij b. Herkules paa Oeta. (Met. IX, v. 162.)

Bl. CCxlv b. Orpheus sidder paa en Klippe, Eurydike træder frem fra Underverdenen, der er formet som Gabet paa et umaadelig stort Hoved med Flammer, paa Jorden bag

1050 104v 127v 133v 138v 173v 208 270

hende ligger en Djævel med Armene udstrakte imod hende. (Met. X.)

Bl. cclxxj. Midas med Æselsøre sidder ved et Maaltid. (Met. XI, v. 188.)

Bl. cciiij^{xx}xviij. Paris bortfører Helene, de staa paa Dækket af et Skib, deres Sager bringes ombord. (Met. XII, v. 5.)

Bl. cccxxviij b. Ajax dræber sig selv. (Met. XIII, v. 391.)

Bl. ccclvij b. Aeneas stiger i Land og modtages af Sibylla foran hendes Grotte. (Met XIV., v. 105.)

Bl. ccclxv. Sibylla forklarer Roms Konge og Senatorer Betydningen af en Drøm, i hvilken de have set 9 Sole. Disse ere afbildede paa Himlen, Sibylla peger op imod dem. Scenen foregaar indenfor Byens Mure, i Baggrunden et smukt Landskab.

Bl. ccciiij^{xx}xlx. Roms Hersker krones. Numa? Cæsar? Augustus?

Antallet af de illustrerende Miniaturer aftage, efterhaanden som man kommer mod Slutningen af Bogen, der er aabenbart indtraadt en vis Træthed med at udføre det store Arbejde. Miniaturerne ere af forskjelligt Værd og de ere uden Tvivl udførte af flere Kunstnere; det sidste er det bedste, i Virkeligheden et lille Kunstværk, det næstsidste er tildels kun anlagt. Hele Rækken af Billeder, især de første, forestillende Gudefigurerne, ere meget underholdende at studere, vistnok er der stive og kantede Fremstillinger iblandt dem, men mange ere fulde af Humor. Endelig bidrager den realistiske Behandlingsmaade meget til hele Arbejdets Karakteristik, det er ofte pudsigt, at se Digtets phantastiske Æmner iklædte en Dragt hentet fra Kunstnerens Samtid, ogsaa i den Henseende ere Miniaturerne i dette Haandskrift lærerige. Haandskriftet er indbundet i simpelt fuldt Læderbind, det er blevet beskrevet af *Abrahams* [1]).

---

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Manuscr. fr. du moyen âge de la Bibl. r. de Copenhague. S. 60 ff.

D. Junius Juvenalis, Satiræ.

1460. Gamle kongelige Samling, 4⁰, Nr. 2030.

Dette smukt skrevne Pergaments-Haandskrift, 0,020 mm. h., 0,014 mm. b., bestaar af 47 Bl. Dets Udsmykning er følgende.

Bl. 1 er malet et Initial *S*, blaat paa mørkegrøn Grund, som udfyldes af Grene, Blomster, Blade, mørkviolet med mat Guld. Udenom er en firkantet Ramme dannet af flere Linjer med Skygger af mat Blaat.

En Ramme omkring Sidens Text er behandlet paa den Maade, at der i Midten foroven er malet et Oxe-Kranium, hvorfra Guirlander gaa ud til hver Side, sluttende sig til en Firkant, som er rejst paa Spidsen og er krydset af to ovale Ringe, i Midten et Ansigt. Midt paa Sidens nederste Margen er malet et Slags Skjold: paa Sølvgrund et (konventionelt formet) Træ, over hvis Stamme der er lagt et Baand med Indskriften *ALOPERA*. Skjoldet ender forneden med Panden og to Horn af et Dyr. Det hviler paa en Ottekant med blaa Bund og Ornamenter i Guld; udenom er en Firkant rejst paa Spidsen i brun Farve og Guld, og en Firkant, som staar ret; imellem dem er anbragt en Cirkel i Blaat og Hvidt, og atter imellem dem er lagt en Krands med Laurbærblade. Den hele kunstig sammensatte Figur holdes paa hver Side af en Dreng, tilh. nøgen, blaat Skjærf, røde Vinger, tilv. mørkeviolet Bluse, bare Arme og Ben, blaa Vinger, de staa paa Guirlander, der afsluttes i Sidens Hjørner som de tilsvarende i øverste Margen. Rammens to andre Sider fremvise Guirlander, brudte i Midten, tilh. ved en Trekant skaaren af en Rhombe med Portraitet af en ung Mand, tilv. lignende, men større geometriske Figurer, i Midten: en nøgen Dreng med flagrende Gevandt om Livet svæver afsted klyngende sig til en Delphin, i Baggrunden Landskab.

Tegningen er fin, Farverne fyldige, Udsmykningen er meget smagfuld, desværre har Bladet været skaaret af og er atter blevet klæbet til, det har derved lidt nogen Overlast.

Hver Satire begynder med et Initial, smukt malet, lagt paa en firkantet Grund med Ornamenter i Guld, omgiven af flere firkantede Rammer. Farverne ere smukke, klare og dog fyldige. I Initialet til den tredie Satire læses paa et Baand: *ALOPE.*

Paa sidste Blads Forside læses, skrevet med en afbleget rød Farve: »*Pio. Secundo. Pont. Max. Opt. Santis. Ann. III. X. Kal. Septembr. Christoforo Mediolanensi viro Integerrimo hunc codicem exscripsi ego Joannes Nydenna de Confluentia: impensa sua apud vrbem Bergomeam Imperitante re p. Veneta. Cuius princeps erat Pasqualis Maripet°. clariss. fortiss. que.*«

Haandskriftet er tarvelig indbundet i Pergament, paa et Forsatsblad har en tidligere Ejer skrevet sit Navn: »*Magnus Frisius mpp.*«, det er den første Lehnsgreve af dette Navn, der døde 1675, og hvis Bogsamling blev Kongen af Danmarks Ejendom [1]).

P. Papinius Statius, Thebais.

15. Aarh. Thottske Samling, Folio, Nr. 403.

Haandskriftet er af Pergament, 0,275 mm. h., 0,175 mm. b., Texten er skreven meget smukt.

Bl. 1 er malet et *F* i Guldlinier, det er anbragt i en større Firkant med Slyngninger af hvide Grene paa grøn Bund, udfyldt med Rødt og Blaat og med hvide Prikker. Denne

[1]) Se herom *E. C. Werlauff*, Historiske Efterretninger om det st. kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, 2. Udg., Kbh. 1844, S. 71.

Firkant gaar over i en Forlængelse langs den indre Margen og Marginerne foroven og forneden. I Bogstavet er fremstillet en Gruppe af tre nøgne Drenge, de to med røde Vinger, den ene ligger paa Knæ og støtter sig paa Hænderne, den anden staar paa hans Ryg og kigger over F'ets Tværstang, medens han støttes af den tredie Dreng; paa den mellemste Drengs Hoved staar en (utydelig tegnet) Ørn med udslagne Vinger, den strækker sit Næb ned mod den lille Genius.

Hver Bog begynder med et Initial i Guld med Slyngninger omkring, uden Figurer.

Arbejdet kan kun karakteriseres som jævnt.

Hvad der gjør Haandskriftet interessant er især et Vaaben, som er malet paa første Sides nederste Margen indenfor en Ramme med Blade og Blomster, paa hver Side af hvilken ses en nøgen Genius med røde Vinger staaende paa en flagrende Ørn. Vaabnet viser 8 røde Kugler (2, 3, 2, 1) paa Guldgrund, det er det mediceiske Vaaben.

Paa Haandskriftets sidste Side læses: »*Liber Laurentij ac Joannis Petri Francisci de Medicis.* W⁰ XV.«

Bindet er et italiensk presset Læderbind fra c. 1500 med Guldsnit, paa Siderne er det mediceiske Vaabenmærke, de 8 røde Kugler, indtrykt i en Medaillon, men det er meget afslidt.

Chalcidius in Platonis Timæum, Latine.

1470. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 208.

Dette Papirshaandskrift, 0,295 mm. h., 0,195 mm. bredt, er smykket med nogle faa, men meget smukke Initialer.

Bl. 1 ses et *S*, blaat og hvidt, med en fremtrædende Linie i dets Midte, hvilket giver Bogstavet et reliefagtigt Udseende, foran ses en Vase med et lille Træ paa karmoisinrød Grund, omgiven

af en brun, smukt ornamenteret firkantet Ramme. I den nederste Margen er paa en Konsol, holdt i lysegraa Farve, malet et Vaaben med en Bispehat over, det er ved to røde Barrer delt i tre Felter med lyseblaa Grund, i det øverste Felt tre røde Roser.

Bl. 1 b ses et *V* malet med rød Farve paa en rund Grund, dannet som en Skive, blaa med Plantelinier i Guld, indeni en Firkant, af hvilken følgelig kun de fremspringende Hjørner, i violet Farve, ses; det Hele er omgivet af en firkantet Ramme, brun med fine Ornamenter (Delphiner) i mat Guld.

Bl. 31 ses en Medaillon med Portrait af Augustus i Profil, brun Farve, let Lys falder paa Ansigtet og Inskriptionen; Medaillonen er anbragt paa en Firkant, af hvilken kun Hjørnerne, blaa, træde frem, og den er igjen lagt over Stangen af et *T* malet som Initialet Bl. 1. Grunden, hvorpaa Bogstavet er malet, er firkantet, violet med Guldornamenter.

Bogens Udsmykning synes ikke at være bleven fuldendt, flere aabne Pladser til Initialer staa blanke.

Paa sidste Side læses: »*1470 Τελος ΙΟ. ΝΥ.*«

Haandskriftet er indbundet i italiensk presset Læderbind fra c. 1500.

Joh. Boccatius, De Casibus Virorum Illustrium.

15. Aarh. Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 472.

Dette Pergamentshaandskrift, 0,300 mm. h., 0,220 mm. b., bestaar af 108 Blade, de sidste 11 Sider er benyttede til: »*Gesta impiissimi viri nomine Thomorlench.*«

Bl. 1 er malet et stort Initial *O*: grønne Blade med røde, gule og hvide Pletter; inde i Bogstavet er malet et Skjold, hvorpaa en tilh. opret gaaende blaa Løve paa Guldgrund med Forziringer i mat Gult, over Skjoldet ses Bogstaverne *S.P.Q.R.* Hele Initialet er lagt paa en Firkant med Guldgrund, der udgaar fra det Grene-Slyngninger, hvori Planter og Dyr, Slanger og Fuglehoveder phantastisk ere blandede imellem hverandre.

Bl. 1 b i et *E*: Boccaccio med en Bog i h. H. i Samtale med en Ridder, »*Maghinardus de Caualcantibus preclarus Regni Sicilie Marescallus.*«

Bl. 2 i et *M*: Adam og Eva, nøgne, holde Figenblade foran sig, i Marginen forneden en Struds.

Bl. 3 i et *E*: Kæmpen Nebroth staaende ved Siden af det Taarn, han lader opføre.

Bl. 4ᵛ i et *S*: Kadmus.

Bl. 5 b i et *E*: Jokaste har styrtet sig over et Sværd, der har gjennemboret hendes Legeme.

Bl. 6 b i et *S*: Tvekamp imellem Atreus og Thyestes.

Bl. 7 i et (ret kjønt) *A*: Kong Theseus.

Bl. 8 i et *O*: Trojanernes Konge Priamus siddende paa sin Throne.

Bl. 9 b i et *P*: Samson gribende fat om en Søjle. I Marginen forneden er malet en Kriger, af hvilken man kun ser Overkroppen, med sit Spyd gjennemborer han Hovedet paa en stor Drage.

Bl. 10 i et *F*: Samuel med en Bog i Haanden.

— i et *E*: Saul har kastet sig over sit Sværd. I Marginen forneden er malet en Jæger, af hvilken kun Overkroppen er synlig, med sin Bue sigter han mod en Hare.

Bl. 44 er malet et meget smukt *D*, blaat og rødt med hvidt udspærret af Pergamentets Grund.

Bl. 46 er malet et *M*.

Som det vil ses af denne Liste over Initialerne er Illuminatoren ikke bleven færdig med sit Arbejde, nogle af de,

der skulde følge, ere blot anlagte, men de fleste Pladser, som Afskriveren har ladet staa aabne, ere tomme. De udførte Initialer staa betragtede fra Kunstens Side temmelig lavt.

Efter Texten læses Bl. 103 følgende Linier:

»*Scriptorem regno regnorum Juppiter almo*
Da me summe frui ciuem quoque pastor olimpi.«

Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Florentiæ 1699.*« Paa Rostgaards Auktion [1]) blev Haandskriftet kjøbt for 8 Rdl. 2 ℔ af Grev *Danneskjold* [2]), som har ladet det indbinde smukt i rødt Maroquin med sit Vaabenmærke: en Svane.

I det Følgende vil blive nævnet en Række Haandskrifter, de fleste italienske, som alle ere smykkede ornamentalt, uden at en vidtløftigere Beskrivelse af dem er nødvendig.

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 2004, *P. Virgilius Maro, Bucolicorum Liber.* Et lille Papirhaandskrift. Paa første Side et Initial *T* af liden Betydning, i Marginen en Slyngning med Grene og Frugter. I Marginen forneden en Medaillon, i hvis Midte den venetianske adelige Familie *Girardi*'s Vaabenskjold er afbildet.

Sidst i Haandskriftet læses: »*Johannes scripsit dei gratia sit laus etc.*« Paa et Forsatsblad er skrevet: «*Fridericus Rostgaard emit Venecijs 1699.*« *Danneskjold* kjøbte Bogen paa Rostgaards Auktion for 4 Mark, han har ladet det indbinde i rødt Maroquin med sit Vaaben Svanen [3]).

Thottske Samling, Folio, Nr. 389, *Plautus.* Dette tykke, smukt skrevne Haandskrift paa Pergament, indeholder 17 Ko-

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana,* Hafniæ 1726, S. 470, Nr. 251.
[2]) Bibliotheca *Daneschioldiana,* Hafniæ 1732, S. 407, Nr. 106.
[3]) Bibliotheca *Rostgaardiana,* S. 465, Nr. 199. — Bibliotheca *Daneschioldiana,* S. 405, Nr. 80.

medier. Bl. 1 er malet et *I*, Guldlinjer med Grene, Slyngninger udenom, i hvilke man ser en Frø, en Fugl, en Sommerfugl. Hver Komedie begynder med et mindre Initial i samme Stil, men uden Afbildninger af Dyr. Haandskriftet er i gammel Tid blevet indbundet tarveligt i Pergament.

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 2016, *Horatii Carmina*, et smukt Pergamentshaandskrift. Paa første Side er malet et *M* i Guld paa mørkeblaa Grund med fine hvide Ornamenter. Siden er omgiven af en smuk Ramme dannet af slyngede Linier med indcirklede Blomster i Rødt og Blaat. I Marginen forneden ses en Medaillon med den venetianske adelige Familie *Badoer*'s Vaabenskjold. Nederst er skrevet: »*Frideric Rostgaard.*« Paa det gamle Binds (fra 1500) Inderside staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« *Danneskjold* kjøbte Haandskriftet for 2 Rdl. 5 ß [1]).

Se ogs. s. 255

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 2031, *Juvenalis Satiræ*, 1476. Det er et Papirshaandskrift, paa hvis første Side er malet et Initial, *S*, i Guld med de sædvanlige slyngede, hvide, Grene udspærrede paa Pergamentets Grund med blaa og rød Farve og hvide Pletter. I Marginen forneden er malet en Medaillon med aaben Plads i Midten til et Vaaben. Haandskriftet slutter med disse Linier:

»*Octo bis satyras Juuenalis perlege aquini:*
Scripsit quas Jacob ere notauit manu.«
Cui operi finem fecimus pridie Kalendas Junii M⁰ cccc⁰ lxxvj. Amen.«

I Medaillonen paa første Side har en Ejer skrevet sit Navn, nemlig »*Harigo Wlfeldt 1640 Mantuæ Carpentanorum.*« *Ejler Ulfeldt* har altsaa forskaffet sig dette Haandskrift i Madrid 1640, han var Søn af Jacob Ulfeldt, Rigens Kantsler, og Broder til Korfits Ulfeldt, han faldt ombord paa Trefoldighed i Slaget paa Kolberger-Heide den 1. Juli 1644 ved sin Konges Side.

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 465, Nr. 202. — Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 405, Nr. 81.

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 1996, *Cicero, Rhetorica ad Herennium*. Det smukt skrevne Pergamentshaandskrift fremviser paa første Side et *E* i Guld omgivet af Slyngninger i sædvanlig Stil. Hele Siden er omgiven af en Ramme sammensat paa samme Maade, i Marginen tilh. er malet en lille Vignet: to Harer, i Marginen forneden er malet en Medaillon dannet af en Laurbærkrands med ubenyttet Plads i Midten til et Vaaben, dette dekorative Arbejde er meget fint udført. Foran staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Rome 1699.*« Paa *Rostgaard*'s Auktion kjøbte Grev *Danneskjold* Haandskriftet for 5 Mark [1]), den nye Ejer har ladet det indbinde i rødt Maroquin.

Thottske Samling, Folio, Nr. 396, *Cicero, Rhetorica ad Herennium*. Et Pergamentshaandskrift, der findes i det flere Initialer i Guld og i sædvanlig italiensk Stil. I Marginen forneden paa første Side er et Ornament tegnet med Pennen, Blomster i Farve og Guld, en Engel svævende med et ikke udfyldt Vaabenskjold. Et lignende Ornament ses Bl. 73. Haandskriftet er indbundet i et gammelt Læderbind fra det 15. Aarhundrede, det er forsynet med Messing-Beslag og en Øsken med en løs Ring. Paa Bindets Bagside er under en gjennemsigtig Hornplade lagt et Stykke Pergament, hvorpaa Bogens Indhold er skrevet: »*Cicero ad Herennium. Eiusdem ad filium partitionum liber. Eiusdem ad trebacium jurisconsultum topicorum liber.*«

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 1997, *Cicero, Rhetorica ad Herennium* og hans *Oratio pro Milone*. Hver Bog begynder med et Initial, der er noget raat udført og uden Guldbelægning. Efter det rhetoriske Skrift læses: *Hic liber est* (udraderet Sted). Efter Talen: *Hic liber est* (udraderet Sted) *de Florentia.* Foran inde paa Bindet staar skrevet: »*Philippi Strozæ.*« Paa

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 462, Nr. 174. — Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 404, Nr. 68.

den indre Side af Bindets anden Plade har en Ejers Navn været skrevet med Rødt, men det er raderet ud. Paa et Forsatsblad læses: »*Rostgaard emit Romæ 1699.*« Bindet er et gammelt Læderbind fra Slutningen af det 15. Aarhundrede. Paa Rostgaards Auktion kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 2 Rdl. [1]).

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 1903, *Cicero, de amicitia, de senectute, paradoxa.* Denne med en meget fin og smuk Skrift udførte Bog har paa første Side et Initial, et *Q*, i Guld med hvide Grene udspærrede paa Pergamentets Grund, mørkeblaa og rød Farve, hvide Prikker. Foran staar skrevet »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Haandskriftet er indbundet i Læderbind fra 15. Aarhundrede. Grev *Danneskjold* kjøbte Haandskriftet paa den Rostgaardske Auktion for 4 ℔ [2]).

Gamle kgl. Samling, Folio, Nr. 378, *Cicero, de officiis.* 1425. I dette Pergamentshaandskrift er der paa første Side malet et *Q*. Linierne ere røde med hvide Ornamenter, indeni Bogstavet ses lyserøde og blaa Blomster, alt paa Guldgrund. Fra Initialet udgaar Forgreninger i Marginerne foroven og forneden samt i den indre Margen. Forneden ses et Vaaben, en Ørn med udslagne Vinger, rød paa lyserød Grund. Anden og tredie Bog begynde med lignende Initialer, *Q*, *P*, smukkere udførte og bedre bevarede.

Paa sidste Side læses: »*Marci tulij ciceronis liber tertius et ultimus explicit Manu mei Johannis andree de camulio M⁰ ivc⁰ xxv die xxvj Aprilis. Deo gracias.*« Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Grev *Danneskjold* kjøbte Haandskriftet paa *Rostgaard*'s Auktion for 2 Rdl. [3]). Det er indbundet i den nye Ejers røde Maroquin-Bind.

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 462, Nr. 175. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 404, Nr. 69.

[2]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 464, Nr. 189. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 404, Nr. 75.

[3]) Bibliotheca *Rostgaardiana* S. 463, Nr. 185. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 404, Nr. 73.

Gamle kgl. Samling, Folio, Nr. 379, *Cicero de officiis.* Paa første Side af dette Pergamentshaandskrift ses et Initial, *Q*, Pennetegning, med en Abe, der spinder paa Haandten; Bogstavet er dannet af en slynget Gren med yppig Væxt af Grene og Blomster og med en lang Forlængelse ned ad Siden med Genier anbragte imellem Grenene. Anden og tredie Bog begynde med smukke Initialer i rød og blaa Farve. Forrest læses: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« For 1 Rdl. kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift[1]). Bogen er indbunden i Læderbind under Christian den Syvende.

Gamle kgl. Samling, 4⁰, Nr. 1902, *Cicero, de officiis.* Paa første Side af dette Pergamentshaandskrift er malet et Initial, *Q*, med Ramme sluttende sig til det: Blomster i ret fyldige Farver, Medailloner med en Hare, en Svane, en Hund. Forneden er i en Medaillon med Guld og en Laurbærkrands malet et Vaabenskjold med to Felter, i det øverste tre blaa Stjerner paa hvid Grund, i det nederste tre hvide Stjerner paa blaa Grund. I Texten forekomme nette smaa Initialer i Guld paa blaa eller grøn Grund med fine hvide Ornamenter. Gammelt Pergamentsbind.

Gamle kgl. Samling, 8⁰, Nr. 3541. *Cicero de officiis.* Dette lille Pergamentshaandskrift er udført med en meget smuk Skrift. Hver Bog begynder med et Initial, *Q, Q, P*, i Guld med Farver og hvide Linier. Det er et smukt Arbejde, men det har lidt Overlast. Bogen slutter med disse Linier:

»*Excellunt cunctos hi libros philosophorum*
Libri quos fecit tres Tullius officiorum.«

Den er indbunden i Fløjl med Guldsnit, paa et Forsatsblad staar skrevet: »*Magnus Frisius m pr.*«

Thottske Samling, Fol., Nr. 397. *Cicero de officiis.* Paa det første Blad af dette Pergamentshaandskrift ses et *C*, blaat

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 463, Nr. 186. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 404, Nr. 72.

med Guld, Blomsterornamenter i noget mørke Farver paa violet Bund, Slyngninger langs den indre Margen, samt baade foroven og forneden. I øverste Margen er malet en rask tegnet Fugl (Trane?) med udstrakt Hoved. Presset Pergamentsbind fra 16. Aarhundrede.

Gamle kgl. Saml., 4°, Nr. 1908. *L. Annæus Seneca*, *Ad Martia della consolatione del figliulo.* Dette italienske Haandskrift paa Pergament er skrevet udmærket smukt, med en klar og kraftig Haand. Paa første Side er malet et S i Guld omgivet af hvide Grene udspærrede paa Pergamentet med blaa, grøn og rød Farve som Grund. I Marginen forneden ses i et lignende Grene-Ornament en Medaillon omgiven af en Laurbærkrands med Plads til et Vaaben, et saadant har været malet i den, men det er nu udslettet. Nederst paa første Blad staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Grev *Danneskjold* kjøbte for 3 ₰[1]) dette Haandskrift, der er indbundet under Christian den Ottende.

Gamle kgl. Saml., Fol., Nr. 420. *A. Gellius, Noctes Atticæ.* Hver Bog begynder med et Initial i Guld med Ramme udenom i blaa, grøn og rød Farve med hvide Prikker og hvide Grene udspærrede paa Pergamentets Grund. Gammelt Læderbind fra Slutningen af 15. Aarhundrede.

Gamle kgl. Saml., 4°, Nr. 1847. *S. Julius Frontinus, Strategemata,* Pergamentshaandskrift. Første Side er omgiven af en Ramme foroven og i den indre Margen, der bestaar af fine Blomster, Blade og Grene lagte dels paa Guldgrund, dels tegnede paa Pergamentets hvide Grund. Et Initial, *C*, er temmelig udvisket. Øverst paa første Side læses Navnet »*Du Val*«, samt Notitsen: »*Ex Musæo A. Gallandij MDCXCVI. Frontini Exemplar optimum pluribus in locis excusis correctius.*« Lige efter Texten læses: »*Willelmus de dormano.*« Paa et For-

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 545, Nr. 988. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 407, Nr. 109.

satsblad er skrevet: »*Fridericus Rostgaard Parisijs emit 1697.*« *Danneskjold* kjøbte Haandskriftet for 8 Rd. 2 ℔ og lod det indbinde i rødt Maroquin[1]).

Gamle kgl. Saml., 4°, Nr. 2055. *Petrarca*, *Canzoni*. Den første Side i dette Pergamentshaandskrift er omgiven af en Ramme med lange Stængler med Blomster i Guld og brogede Farver; i et Initial, *V*, i Guld er i Midten malet en syngende Svane. Haandskriftet er indbundet i Læderbind fra Slutningen af det 15. Aarh., det er restaureret i nyere Tid. Det har tilhørt Grev *Danneskjold*, som kjøbte det med to andre Haandskrifter for 4 ℔ paa *Rostgaards* Auktion[2]).

Gamle kgl. Saml., 4°, Nr. 2160. *Pacta et Conventiones qvas Balduinus Rex Jerusalem fecit beato Marco.* 1475. Paa første Side af dette Pergamentshaandskrift fra Slutningen af 15. Aarhundrede er malet et *I* i grøn Farve sat i en Firkant, hvis violette Bund er smykket med Plante-Ornamenter i mat Guld. Hertil slutte sig Guirlander i samme Farve paa Guldgrund. I Marginen forneden ses i en Medaillon omgiven af en Laurbærkrands Familien *Bembo's* Vaaben. Paa sidste Side læses: »*Ego Johannes franciscus arcignaneus ciuis et habitator vincencie: Exemplaui ex uetustissimo codice complurium Instrumentorum: quem Baptista franchus patricius genuensis ex cancelaria ciuitatis ianue ad insignem equitem gulielmi paiellum vicentinum transmissit anno salutis christiane septuagessimo quinto supra quadringentessimum et milesimum.*« Foran paa Bindet staar skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.*« Paa Rostgaards Auktion kjøbte Grev *Danneskjold* dette Haandskrift for 7 Rd. 3 ℔[3]).

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 467, Nr. 223. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 405, Nr. 89.

[2]) Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 407, Nr. 104. Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 546, Nr. 996—98.

[3]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 469, Nr. 246. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 406, Nr. 100.

Ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 219 b. *Ovidii Amorum libri III*, og andre Skrifter af samme Forfatter. Der findes i dette Pergamentshaandskrift flere Initialer i italiensk Stil, som ere meget tarvelig udstyrede. I Marginen forneden paa første Side har været afbildet et Vaabenmærke i en Ramme, men Mærket er blevet udslettet. Bindet er italiensk (slet restaureret i nyere Tid) fra Slutningen af 15. Aarhundrede, paa hvilken Tid Bogen er skreven, — at dømme efter Haandskriftens Karakter; maaske den hører Begyndelsen af 16. Aarhundrede til.

Ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 193. *Dio Chrysostomus, De regno libri IV, Latine.* Dette Pergamentshaandskrift, som desværre har lidt meget af Vand, er prydet med et Par Initialer i italiensk Stil med dertil sig sluttende Rammer, temmelig kunstløst udførte. I Marginerne er der i det 17. Aarh. skrevet en stor Del Læge- og Husraad paa Tydsk, men især paa Dansk. Bindet, fra Frederik VI.s Tid, er tarveligt.

Thottske Saml., 4⁰, Nr. 97. *Athanasius Alexandrinus Episcopus, Contra gentiles.* Dette Pergamentshaandskrift er paa første Side prydet med et Initial, *V*, i Guld med ret nette Border, i italiensk Stil. I en Ramme i lignende Stil, malet i den nederste Margen, er afbildet et Vaaben: rødt, tværdelt ved en Bjælke i Guld paa Skraa fra h. til v., i hvert Felt en Lilie i Guld. Bogen er indbunden i et solidt engelsk Bind med Spænder; paa Pladerne er indtrykt en Hosebaandsridders Vaaben, skaaret i et Stempel.

Gamle kgl. Saml., 4⁰, Nr. 1928. Instruktion udstedt af *Pietro Mocenigo,* Doge i Venedig, for *Daniele Barbadico* (1474—75). Denne lille Pergamentsbog er smykket paa første Side med et Initial *P* i Guld omgivet af Slyngninger i italiensk Stil. I Marginen forneden er malet et Vaaben: en Bjælke i Blaat, skraa fra h. til v., med tre opad gaaende Leoparder, paa Sølvgrund; udenom er malet en smuk Krands. — Bindet er tarveligt fra Frederik VII.s Tid. Paa et Forsatsblad staar skrevet (samtidig med Instruktionens Udfærdigelse): »*Commissio*

Magnifici et generosi domini Danielis Barbadici, dignissimi Comitis Jadræ.« (Jadra ɔ: Zara). Bogen er kommen til det st. kgl. Bibliothek med *Peder Scavenius's* Bogsamling[1]).

Ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 222. *Sallustius, Bellum Catilinarium et Jugurthinum etc.* Bl. 1 er malet et Initial *O* rødt med Planteslyngninger i Blaat, Rødt og Hvidt paa Guldgrund; i Marginen foroven og mod Ryggen ses Blomsterstængler, fine Streger tegnede med Pen, udzirede med gyldne Blade, Blomster og Blade i Blaat og Rødt. I Marginen forneden er malet en lille Scene: Liget af en ihjelslagen Mand ses liggende i en Skov, fire Krigere marchere bort fra Stedet. Bl. 30, foran »Bellum Jugurthinum,« ses et Initial *F* blaat med røde Linier. Bl. 86 b, foran Ciceros første catilinariske Tale, er malet et Initial, et *Q*, i samme Stil som Initialet paa første Side og med en lignende Ramme, men intet Miniatur. Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Ex Auctione Sellii Lipsiæ 1737.*« »*Denne codex kiøbte jeg for 30 Rdlr. paa General Schmettaus auction. P. F. Suhm.*« Læderbind fra c. 1700.

Ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 229. *Terentius, Comoediae.* Første Side i dette med en mærkelig stor og smuk Haandskrift udførte Pergamentshaandskrift er smykket med net komponerede, men slet malede Bladslyngninger med Blomster — et Sted en Papegøje —, i blaa, grøn, rød og hvid Farve. Et Initial *S* i samme Stil er grovt og slet udført. I Marginen forneden er der med meget fine Linier, dragne med Pen, begyndt paa Grunden til et Vaaben, men Arbejdet er ikke blevet fuldført. Bl. 89 b er der paa samme Maade lagt Grund til en Ramme som den, der ses paa første Side, men mindre; Arbejdet er ikke blevet fuldført. Rundt omkring i Bogen ses mindre Initialer, men hyppig er Farvepaalægningen ikke bleven fuldendt. Bogen er indbunden i et brunt Maroquins-Bind med

---

[1]) Designatio Librorum conqvisit. [a *Petro Scavenio*]. Hafniæ 1665, S. 368, Nr. 9.

fine pressede Ornamenter; det er utvivlsomt udført i Italien, hvor Haandskriftet ogsaa er skrevet.

Thottske Samling, Fol., Nr. 303. *Boethius, De consolatione philosophiæ.* 1406. I dette Pergamentshaandskrift ses flere Initialer, — paa første Side et *C*, — der snarest kunne siges at være tunge, klodsede Efterligninger af god Stil, med lidet skjønne Farver. Paa sidste Side er en Paaskrift, der tydelig nok har været skreven af Haandskriftets Scriba, bleven udslettet. Følgende Ord kunne dog læses: »*Iste boetius est completus et scriptus die sabati vigesima quinta mensis januarii millesimo quadringentesimo sesto.*« Haandskriftet er indbundet i et tarveligt Læderbind fra 18. Aarhundrede.

Ludovici XI. Francorum Regis Statuta Ordinis St. Michaelis.

XV. Aarh. · Gamle kongelige Samling, Folio Nr. 401.

Disse Statuter bleve givne den 1. August 1469; det Exemplar af dem, som her omtales, er vistnok skrevet mod Slutningen af 15. Aarhundrede. Det indeholder tillige en »Constitutio de collegio Ordinis St. Michaelis«, given den 22. December 1476.

Første Side i dette meget smukt skrevne Pergamentshaandskrift (44 Bl.) er prydet med et Maleri, som fylder hele Siden og viser den franske Konge siddende paa sin Throne, omgiven af St. Michels Riddere. Maleriet er udført med stor Routine, og det er forsaavidt godt gjort, men det er komponeret temmelig kjedeligt. Derimod er Rammen udenom, der er dannet som en stor Portal, og er udført med Guld og brun Farve, et vellykket Arbejde. Maleriet er 21 c. h., 16 c. b.

Textens første Side begynder med et smukt malet Initial, et *L*; i den nederste Margen er malet den franske Konges Vaaben, Liljerne paa blaa Grund, omgivet af St. Michels Kjæden.

Bl. 33 begynder Texten til Haandskriftets andet Afsnit med et Initial, *L*, noget mindre end det nys omtalte.

Bogen er indbunden i violet Fløjel.

Statuts et Ordonnances Militaires du Duc de Bourgogne.

XV. Aarh. Ny kongelige Samling, Fol. Nr. 113.

Disse Statuter ere udstedte af Carl den Dristige i Aaret 1473. Det Exemplar af dem, som her omtales, er vistnok skrevet mod Slutningen af 15. Aarhundrede. Det er 31 c. h., 23 c. b.

Første Side i dette smukt skrevne Pergamentshaandskrift (33 Bl.) er omgiven af en godt udført Ramme dannet af Planteslyngninger, blandt hvilke er lagt de burgundiske Provindsers Vaabner, ialt 19; i Marginen forneden ses den burgundiske Hertugs Vaaben med den gyldne Vlies's Kjæde. Texten begynder med et stort Initial, et *P*, i hvilket der er malet en lille Scene: Hertugen af Burgund staar foran sin Throne, paa hvis »daïs« læses Ordene: »viue borgongne«; han rækker en Kommandostav til en halvt knælende Ridder, der staar paa hans h. Side, medens han rækker v. Haand ud imod en Bog, som en knælende Ridder løfter op imod ham. — Hver Paragraf begynder med et Initial, som ikke er udført med megen Smag.

Bogen er indbunden i violet Fløjel med Messing Dupper og Spænder. Paa et Forsatsblad læses: »*e Bibliotheca Dominicanorum Lugduni acquisiui 1744 Klevenfeldt.*« Paa denne Ejers Auktion 1777 betaltes Bogen med 11 Rd.[1]).

Haandskriftet er beskrevet af *Abrahams*[2]).

[1]) Museum *Klevenfeldianum*, Hafn. 1777, S. 217, N. 5 (a).

[2]) *N C. L. Abrahams*, Description des Mss français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh. (Cph. 1844, S. 101).

I Beretningen om Virksomheden ved det store kgl. Bibliothek i Finantsaaret 1885—86 er det omtalt, at Bibliotheket til Gjengjæld for to Haandskrifter, som det maatte afgive til de danske Kongers chronologiske Samling paa Rosenborg, modtog to Bønnebøger fra det kgl. Museum for de nordiske Oldsager. Disse skulle her beskrives.

Den ene Bønnebog, Museums-Nummer 16038, nu ny kgl. Saml., 8^{0}, Nr. 27 b., er en lille Bog, 12 c. h., 8 c. b.; den indeholder 221 Pergamentsblade, og den er vistnok skreven omtrent midt i det 15. Aarhundrede. Der forekommer i den følgende Miniaturer malede dels i Initialer, dels ved Siden af Initialer:

Bl. 105 b. Maria knæler for Jesusbarnet, der hviler foran hende paa et gyldent Leje; i Baggrunden en Hytte.

Bl. 121, i Marginen forneden: De hellige tre Konger bringe Gaver til Maria og Jesusbarnet.

Bl. 138. Præsentationen i Templet.

Bl. 155 b, i Marginen forneden: Christi Opstandelse.

Bl. 164. Christi Himmelfart.

Bl. 170. Den hellige Aand udgyder sig over Disciplene (2) og Maria.

Bl. 177 b. De tre Personer i Treenigheden; Gud Fader holder Korset med Frelseren foran sig, den hellige Aand flagrer som en lille hvid Due paa Faderens h. Skulder.

Bl. 187 b. Christus staar i Graven, der er fyldt med Druer; han støtter sig mod Korset, der slutter sig til en Skrue og saaledes danner en Perse.

Disse Miniaturer ere udførte meget fint, og vidne ligesom de smukke Initialer om god Kunstsands. Bogen er desuden smykket med mange Randtegninger, dels snirklede Linier i Guld, dels Planteslyngninger, hvilke ere net komponerede, men ere noget for store i Forhold til Bogens lille Format, og utvivlsomt ere føjede til senere. Arbejdet er sikkert udført i Tydskland.

Bogen er, vistnok i 17. Aarh., indbunden i brunt Læder, paa Siderne er trykt et *R* med en Krone over; dette Mærkes Betydning kjendes ikke. Den er i Aaret 1856 bleven overleveret Museet af *J. J. A. Worsaae*, som havde kjøbt den for 12 Rdl. af en Bogbinder i Ribe.

Den anden Bønnebog, Museums-Nummer 5068, nu ny kgl. Saml., 8°, Nr. 27 c, er 12 c. h., 9 c. b., den bestaar af 93 Blade af meget fint Pergament. Der forekommer i den følgende Miniaturer, hvilke med en Ramme udenom fylde en hel Side:

Bl. 13 b. De tre Personer i Treenigheden; Gud Fader, der sidder paa en Throne i en Hal, holder Korset med Frelseren foran sig, den hellige Aand svæver ned over Faderens Bryst.

Bl. 25 b. Den hellige Aand svæver over Maria og Disciplene i Templet.

Bl. 31 b. Forsamling af alle Helgenerne.

Bl. 35 b. Det hellige Sakrament: Mænd og Kvinder knæle foran et Alter med en Monstrans.

Bl. 40 b. Den Korsfæstede omgiven af Mænd og Kvinder.

Bl. 49 b. Christi Passion. Christus staar oprejst i den aabne Grav, den h. Haand trykker han mod det blødende Saar i h. Side; bagved ham ses Marterredskaberne og en Søjle med en Hane.

Bl. 85 b. Maria med Jesusbarnet ved Brystet siddende paa en Throne; ved Siden af hende to Engle.

Disse Miniaturer er overordenlig fint og yndefuldt malede en grisaille. Ligesaa smukke og smagfulde ere Rammerne om Miniaturerne og paa nogle Sider omkring Texten, sammensatte af fine Linier med Blade en grisaille og lette Farver, hvorimellem der er anbragt Fugle, grotesk sammensatte Dyr o. L. Nogle Initialer ere zirlig malede med Guld-Forziringer paa sort Grund.

Dette smukke Arbejde er udført i Frankrig nærmest henimod 1500.

Bogen er indbunden i det 16. Aarh. i brunt Læder.

Boccatius, De Mulieribus claris. De Montibus, Fluminibus etc.

1401. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2092.

Dette Pergamentshaandskrift bestaar af 118 Blade, det er 26 c. h., 18 c. b. Det første Blad indeholder Index, Texten begynder paa andet Blad, der er forziret paa følgende Maade. Et Initial, *P*, smukt udført i blaa, rød, grøn og hvid Farve, indeslutter i sin Runding en tavlet Bund, der er malet med Rødt og Guld. Fra Bogstavet udgaar Planteslyngninger i forskjellige Kompositioner, hvilke ere lagte rundt om Texten i alle Marginer, foroven slynge de sig om en Stang i Guld.

Imellem disse Slyngninger er der malet nydelige smaa Vignetter: En Forfatter (Afskriver) ved sin Pult, hans Ansigt er vendt mod en Mand, der paa sin Skulder bærer en stor Bog bort, medens han gjør en Haandbevægelse hen imod den Skrivende; en nøgen Mand, halvt knælende, han er Falkejæger, Falken holder han paa v. Haand, Falkens Støvle i h. Haand; en Fisker; to Kvinder ved en Kilde, fra hvilken de hente Vand; en Mand og en Kvinde i Samtale siddende paa en Bænk under et Træ, ved Siden af hende sidder en lille hvid Hund opret; en Mand spænder sin Bue; en Færgemand, denne Vignet er anbragt paa en Fod, der ender i to Drager.

Blad 1 b er malet et Initial, et *S*, hvortil slutte sig to Vignetter: en Mand tilhest med en Falk paa v. Haand; to Aber, som lege med hinanden.

Bl. 61 begynder det andet Skrift af Boccaccio: de montibus et fluminibus etc. Paa Bladets Forside er malet et smukt Initial, et *S*, og Siden er omgiven af en fint udført Ramme, dannet af Grene med Blade og Blomster; i Marginen forneden er maaske en lille Vignet skaaren ud. Paa Bagsiden af det

samme Blad er malet et smukt Initial, et *A*, og i Marginen forneden Noget, som skal forestille Bjerge. Paa lige Maade er ved Begyndelsen af de følgende Afsnit i den nederste Margen malet: en Skov, en Kilde, en Sø, en Flod, en Sump, et Hav. Disse Malerier ere temmelig raat udførte og ere utvivlsomt tilføjede i en senere Tid. Det er muligt, at begge Afsnit ikke ere skrevne af den samme Mand, men Rammen Bl. 61 og flere kjønne Initialer, f. Ex. Bl. 74 b: et *S* med en phantastisk Fugl, vidne om, at ogsaa den sidste Del af Bogen har været i en dygtig Illuminators Haand.

Paa sidste Side af Bogens andet Afsnit læses, skrevet af Afskriveren: »*MCCCCI Februarij. x. Ticini. perfeci hora xxiij. Deo laudes sanctisque omnibus.*« Paa første Afsnits første Side er foroven og forneden skrevet: »*Lucantonij Rodulphy*«. Paa et Forsatsblad er skrevet: »*Fridericus Rostgaard emit Florentiæ 1699.*« Paa Rostgaards Auktion kjøbte Grev *Danneskjold* for 8 Rd. 2 ₰ dette Haandskrift, som er indbundet i rødt Maroquin med det danneskjoldske Mærke, Svanen[1]).

Ny kgl. Samling, 4°, Nr. 234. *Poggius Florentinus*, *De varietate fortunæ libri IV*. Der findes i dette Pergamentshaandskrift flere Initialer med Planteslyngninger, som undertiden ere noget barokt komponerede, og ere illuminerede med underlig sammenstillede Farver, af hvilke især en klar lysegrøn falder i Øje.

Paa et ubenyttet Blad sidst i Bogen læses: »*constat 2 rth. 10 gr. Lipsiæ ex Auctione Cellii 1737.*« »*Woldemarus Liber Baro à Schmettau*«; begge Notitser ere skrevne med samme Haand. Bogen er indbunden i rødt Maroquins Bind.

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 470, Nr. 249. Bibliotheca *Daneschioldiana*, S. 407, Nr. 105.

Jean Mielot, Divers Traités.

1460—68. Thottske Samling, 4°, Nr. 1090.

Dette Haandskrift, skrevet paa Pergament, bestaar af 98 Blade, det er 13 c. h., 12 c. b. Forfatteren, *Jean Mielot*, var Kannik ved Kirken S. Pierre i Lille og Sekretair hos Hertug Philip af Bourgogne; han har oversat de Afhandlinger, som findes i denne Bog, fra Latin; efter hver Afhandling er tilføjet Aaret, naar Oversættelsen — eller Afskriften er bleven fuldendt. Texterne ere skrevne med store, noget plumpe Bogstaver; om end Haanden er noget forskjellig, er der dog saa megen Lighed, at man vistnok tør antage, at det er den samme Mand, der har skrevet hele Bogen, og denne Mand er utvivlsomt Mielot selv. Afhandlingerne have Overskrifterne: »le débat de honneur, explicit anno lxviij«; »le débat de noblesse, explicit a⁰ lx;« »une epitre que marc tulle envoia a un frere germain quintus ciceron, explicit anno lxviij;« »traité de vieillesce et de jeunesce, l'an lxviij.«

Bogen er udstyret med 5 Tegninger udførte med Pen. Bl. 1 b og Bl. 67: Forfatteren overrækker knælende sin Bog til Hertugen af Burgund; Bl. 11 b, Bl. 45 og Bl. 71: Forfatteren sidder foran sin Skrivepult beskjæftiget med sit Arbejde. Disse Billeder have Størrelse af omtrent 12 c. h., 12 c. b. De tre sidstnævnte Tegninger ere temmelig raat udførte; man kunde tænke sig, at det har været Meningen med dem, at de skulde have været dækkede med Farver, men at dette Arbejde ikke er blevet udført. Tegningen Bl. 67 er derimod utvivlsomt færdig; den er et vellykket Arbejde med saa individualiserede Physiognomier, at der godt kan være Tale om Portraitlighed. Tegningen Bl. 1 b er noget udført, men den kan ikke maale sig med den Bl. 67. Bogen indeholder adskillige Initialer, som dog ikke udmærke sig særlig ved Smag eller Udførelse.

Bogen er indbunden i et simpelt Læderbind fra omtrent 1700. Bogen er beskreven af *Abrahams*[1]).

Chronique de Tournai ou Roman de Bustalus, IIe Partie.

XV. Aarh. Thottske Samling, Fol. Nr. 413.

Dette elegant skrevne Pergamentshaandskrift bestaar af 214 Blade, det er 44 c. h., 34 c. b. De fire første Blade indeholde »la table du second volume«, derpaa følge to blanke Blade. Derefter skulde være kommet Bladet folieret *i*, men det er skaaret ud; formodentlig har det indeholdt et større Miniaturmaleri. Der findes i denne Bog 34 Miniaturer, hvis Størrelse ere omtrent 0,090 mm. h., 0,088 mm. b. Det er ikke let at forklare Fremstillingerne i dem uden at have gjennemlæst det store Værk, derfor gives Beskrivelsen af dem temmelig summarisk.

Bl. xxviij. En Fæstning belejres.

Bl. xxxv b. En Slagscene.

Bl. xxxix. Et Overfald paa en Rytterskare.

Bl. xlij b. Turnus undslipper af Fængslet.

Bl. xlvij b. Kamp foran en Borg (med optrukken Vindebro).

Bl. l b. Et Bud tilhest mødes af en Rytterskare foran en Borg.

Bl. lxj. To Sengekamre; i hvert af dem ses en Mand med hvid Nathue liggende nøgen i Sengen; i det ene er en Kvinde i Begreb med at lægge sig op i Sengen, i det andet træder en Kvinde frem i en Dør og nærmer sig Sengen; begge Kvinderne ere nøgne og have gyldent Net om Haaret.

---

[1]) *N. C. L. Abrahams,* Description des Mss. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh., Cph. 1844, S. 28 ff.

Bl. lxv b. En saaret Ridder sidder paa Jorden og dækker med Haanden over et Saar paa det nøgne v. Laar. Rustningen ligger ved Siden af ham, og hans Hest drejer Hovedet imod ham. Scenen foregaar foran en Borg.

Bl. lxvij b. Belejring af en Stad; Herrer og Damer ses i Vinduerne i et Par af Husene.

Bl. lxix b. En Mand og en Kvinde tilhest paa Rejse, han holder et lille Barn foran sig.

Bl. lxxij b. Kamp imellem Vildmænd og Riddere.

Bl. lxxvij.. Kamp imellem en Ridder og en Drage.

Bl. iiij xx ij. Julius Cæsars Drab.

Bl. iiij xx iij b. Scene i en Stad: Mænd og Kvinder i Runddans til Musik af en Mand, der blæser i et ejendommeligt Instrument; i Forgrunden standse nogle fornemme Herrer foran en Søjle med en nøgen Kvindefigur paa Toppen; bag Søjlen et Baal.

Bl. iiij xx vj. En fjendtlig Lejr — med Kanon — foran en Stad. En Mand rækker knælende et Overgivelsesbrev til den fjendtlige Hærfører.

Bl. iiij xx xiij b. Tvekamp mellem to Riddere tilhest. I Baggrunden en By, udenom hvilken en Lejr.

Bl. iiij xx xv b. En fjendtlig Hær drager ind i en erobret By.

Bl. Ciiij. Kamp imellem Riddere; i Baggrunden Kvinder, som se til.

Bl. Cix b. En fangen Konge flygter tilhest bort fra en Borg; sit vældige Glavind svinger han med h. Haand, Vagten flygter, dens Fører ligger slagen paa Jorden.

Bl. Cxvij b. En Konge i Samtale med en Mand foran en Borg.

Bl. Cxix b. Kamp mellem to Hære.

Bl. Cxxiij. Scene foran en stor Stad: to Grupper af Mænd i Samtale med hverandre.

Bl. Cxxxij. Scene i en stor Stue: Kvinder modtage to Fremmede, af hvilke den ene er en Neger.

Bl. Cxxxvj. En Ridder staar foran Kejseren og hans Følge i en Hal.

Bl. Cxliij. En Konge tilhest, en Kvinde sidder paa samme Hest bagved ham.

Bl. Cxlvj. Arbejder ved Befæstningen af en Borg.

Bl. Clvj b. En Fange føres bort paa en Karre, Vagten gaar ved Siden af, Kamp imellem den og nogle Krigere, som bryde frem gjennem en Port; Scenen er i en By.

Bl. Cxlv. En Ridder overfaldes af Krigere i en Skov.

Bl. Cxlviij. En morderisk Kamp imellem Krigere.

Bl. Clxxiii. Tømrere og Murere arbejde paa Opførelsen af en Stad.

Bl. Clxxix. En Mand (Grev Philip) kommer til Salamis.

Bl. Ciiij xx iiij. En Mand (Grev Philip) bringes i Fængsel.

Bl. Ciiij xx v b. En Tvekamp mellem to Krigere.

Bl. Ciiij xx xij. En døende Mand (den gode Greve Philip) ligger nøgen i sin Seng, med v. H. peger han paa Krucifixet, som han holder i h. H. Saavel foran som bag Sengen staa Mænd med forfærdede eller bedrøvede Miner.

Undersøger man disse Miniaturer nøjere, vil man modtage et meget forskjelligt Indtryk af dem. Man vil finde ret heldig Komposition, god Farvesammenstilling, ret fin Tegning, men ved Siden heraf en saa plump Tegning, saa raa en Behandling af Formningen af Dyr og Mennesker, at Indtrykket snarest bliver komisk. Det vil med andre Ord sige, at Kunstneren har havt ikke ringe Evner, men har arbejdet for hastig og for meget som den routinerede Kunstner. Hvad han dog har kunnet udrette, naar Routinen fik Lov til at underordne sig Kunstneren i god Retning, vil man snart opdage, naar man iagttager de architektoniske Dele i Miniaturerne; det er ogsaa hændet, at et Physiognomi har faaet en finere Behandling, saa at det virkelig er blevet noget individualiseret.

Til hvert Miniatur slutter sig en Randtegning bestaaende i Slyngninger af Grene, Blomster o. s. v., Udførelsen af dette Arbejde er undertiden ret fin, men som oftest er den behandlet noget haandværksmæssig. I nogle af disse Randtegninger er et langstrakt *y* malet i mat Guld.

Alt i Alt fremtræder dette Haandskrift med en vis fordringsfuld Pragt, som dog ikke helt holder, hvad der loves.

Paa sidste Side staar skrevet Navnet: »*Philippe de Cleves.*«

Haandskriftet er indbundet med svære Træplader beklædte med lyserødt Fløjel, som nu er meget falmet; hver Bindplade er forsynet med fire store forgyldte Messingdupper. Paa Ydersiden af den bageste Plade er Skriftets Titel anbragt under en gjennemsigtig Hornplade.

Abrahams har givet en Beskrivelse af Haandskriftet [1]).

Martin Le Franc, L'Estrif de Vertu et Fortune.

XV. Aarh. Thottske Samling, Fol. Nr. 311.

Dette Pergamentshaandskrift bestaar af 124 Blade, det er 35 c. h., 25 c. b. Forfatteren, der kalder sig »prevost de Lausanne«, antages at have forfattet dette Værk i Aarene 1433—35 [2]). Værket er skrevet dels paa Prosa dels paa Vers, det er af moralsk Indhold, og Formen for det er den, at *Dyden* og *Lykken* vexelvis forsvarer sin Sag for *Fornuften.*

Bogen er prydet med forskjellige Miniaturer, af hvilke det første findes Bl. 1 lige foran Texten og dennes Overskrift;

---

[1]) *C. N. L. Abrahams,* Description des Mss. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh., Cph. 1844, S. 113 ff.

[2]) *Paulin Paris,* Les Manuscrits françois de la Bibliothèque du Roi. V., Paris 1842, S. 123 ff. Det Haandskrift, som beskrives der, er udført for Jacques de Nemours, Greve de la Marche, som blev halshugget 1470. Der er Pladser ladte aabne til Miniaturer, hvilke ikke ere blevne udførte.

det forestiller Forfatteren, som knælende overrækker Hertug Philip af Burgund sin Bog. Hertugen sidder paa en Thronstol, der er dækket med et blaat Tæppe med Liljer i Guld, og som staar under en Himmel, ligeledes blaa med Liljer i Guld; foroven, bag hans Hoved, er den burgundiske Hertugs Vaaben afbildet. Scenen foregaar i en Hal, hvis ene Væg er dragen med Gyldenlæders Tapet; ved Siden af Hallen ses en stor pragtfuld Forsal. Forfatteren er iført en lang, rød Kappe. I Baggrunden staar en Gruppe Hofherrer. Billedet er 0,105 mm. h., 0,110 mm. b., det er fint og smukt udført.

Paa Bagsiden af Bl. 1 ses et Miniaturmaleri: Forfatteren beskjæftiget med at skrive sin Bog. Han sidder i et stort Kammer, hvorfra der er Udsigt til et Landskab med en Borg.

Fol. 3, 4, 4 b, 30 b, 42, 69 b, 121 ses Billeder fremstillende tre Kvinder i kostbare Dragter, med Krone paa Hovedet, det er *Vertu* og *Fortune*, som plaidere for Dommeren *Raison*. De tre Kvinders Stillinger varieres i hvert Billede, hvilket ogsaa er Tilfældet med Omgivelserne, dog foregaar Scenen stedse i en Hal. Sædvanlig ses de tre Kvinder alene; men en Undtagelse gjør Billedet Bl. 69 b, thi her ser man Paver, Kardinaler og andre Gejstlige staa omkring Fortune og holde paa hendes Hjul. Maleriernes Størrelse er 0,080 mm. h., 0,138 mm. b.

Det sidste Billede, Bl. 123 b., er helt forskjelligt fra de foregaaende. Man ser et udstrakt Landskab med et stort Slot i Baggrunden, høje Bjerge i Mellemgrunden, og i Forgrunden en Eng omgiven af Skov. Paa Engen ligger et nøgent Lig; den Dødes Sjæl, fremstillet som et ungt, halvvoxent Menneske, med h. Fod paa Ligets Mund og v. Fod paa dets Arm, føres bort af tre Djævle, dannede som grufulde Dyr med Flagermusvinger. Sjælen vender sit Ansigt imod en Gruppe af Engle, der er afmalet paa den modsatte Side af Billedet; de ere iførte hvide, røde eller brune Kjortler

og have Vinger, en to røde, en to gule, en en rød og en hvid, en en gul og en hvid; de to midterste støtte en Kvinde, som er iført en hvid Kjortel og derover en rød Kappe; hele denne Gruppe svæver opad mod Himlen.

Om end de Miniaturer, som forestille de tre Kvinder i Samtale, maa siges at være noget tørre og kjedelige, hvortil bidrager Kvindernes langstrakte Figurer, saa maa det dog indrømmes, at Miniaturerne ere udførte med ikke ringe Kunst og med stor Omhu, hvilket især gjælder Billederne Bl. 1 og Bl. 123 b.

Bl. 1 forekommer et Initial, et *E*, i hvis Midte er afbildet et Vaabenskjold, tre Delphiner i Sort paa Sølvgrund. Dette samme Vaabenmærke forekommer Bl. 30.

Haandskriftet er indbundet i et fuldt, smukt Læderbind fra c. 1700. Det er beskrevet af *Abrahams* [1]).

Blandt det store kongelige Bibliotheks hebraiske Haandskrifter indeholder Nr. XXXVII (= Nr. 18 i 4°) *R. Moses Maimonides's* Skrift »*Doctor perplexorum*« oversat fra Arabisk paa Hebraisk; Haandskriftet er skrevet a. Chr. 1348 i Barcelona.

Mod Slutningen af Bogen ses dens oprindelige Forziring: Overskrifter skrevne med temmelig store Bogstaver og omgivne af Rammer udfyldte med snirklede Linier i Rødt og Violet. Men i største Delen af Bogen ere disse Overskrifter blevne trukne op med Guld, Rammen er udfyldt med noget

[1]) *N. C. L. Abrahams*, Description des Mss. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh., Cph. 1844, S. 18 ff. Abrahams henviser til *F. A. Ebert*, Ueberlieferungen zur Gesch. etc. der Vor- u. Mitwelt, I., Dresden 1826, S. 162, hvor et Haandskrift af samme Værk, der bevares i Wolfenbüttel, beskrives; man kan ikke af Beskrivelsen se, om dette Haandskrift indeholder Miniaturer.

svære Farver, og der er i Marginen lagt Forlængelser til den: Grene, Blade, phantastiske Dyrefigurer, ret godt og ret flot udførte med fyldige Farver.

Paa Bagsiden af første Blad ses et Maleri, som nu er næsten helt udslettet: foroven ses en Mand knælende foran en anden, han synes at overrække denne en Bog; forneden ses fire Mænd siddende ved et langt Bord, ivrig beskjæftigede med bogligt Arbejde; foran Bordet sidder en Mand iført en blaa folderig Kappe med en stor opslagen Bog liggende paa sit Skjød.

Bl. 112 ses et Billede forestillende en lignende Person i blaa Dragt med en stor opslagen Bog liggende paa Skjødet, han er i Samtale med nogle Mænd, bag hvilke ses andre Mænd ligeledes i Samtale.

Bl. 198 ses de fire Evangelisters Symboler afmalede.

Dette sidste Billedes Indhold maa gjøre det ganske klart, at det ikke har hørt med til Haandskriftet fra først af. Hele denne maleriske Dekoration er fra en langt senere Tid, snarest fra noget ind i det 15. Aarhundrede.

Haandskriftet har tilhørt *Frederik Rostgaard*, paa hvis Auktion det for 5 Rdl. 15 Sk. blev kjøbt af Grev *Danneskjold*[1]). Det er beskrevet i det trykte Katalog over det store kongelige Bibliotheks orientalske Haandskrifter, hvor der er givet Meddelelse om tidligere Ejere af det[2]).

I den Thottske Samling findes blandt Oktaverne et lille Bind, Nr. 291, som indeholder franske Sange, Chansons d'amour, med Melodier. Hver Sang begynder med et Initial, der er dannet af barokt sammensatte, phantasifulde Figurer,

---

[1]) Bibliotheca *Rostgaardiana*, S. 444, Nr. 5. Bibliotheca *Daneschioldiana* S. 399, Nr. 6.

[2]) Codices Orientales Bibliothecæ regiæ Hafniensis, II., Hafn. 1851, S. 26. Her er Intet bemærket om den til Haandskriftet senere tilføjede maleriske Forziring.

ofte med grove Physiognomier. De ere fint udførte og mange af dem ere meget komiske. Bogen er 17 c. h., 12 c. b.

Abrahams har givet en Beskrivelse af denne smukke lille Bog, som vistnok er skreven ved Aaret 1500 [1]).

Nr. 39 b, Folio, i den ny kongelige Samling, bestaar af 2 Pergamentsblade af et *Graduale* fra c. 1500. Bladene ere 13 c. h., 12 b. b., de ere udtagne af Bindet af en Bog. Der er malet paa dem to store Initialer indesluttende Miniaturer: et *V* med Christi Opstandelse; Frelseren staar indhyllet i en folderig rød Kappe foran Graven, der er dannet som en aaben Sarkophag, han strækker h. Haand op imod Himlen, i v. Haand holder han en Stang med et rødt Banner, hvori ses et gyldent Lilje-Kors; bag Graven ses Vagten, i Baggrunden Golgatha med tre Kors. I det andet Initial, et *S*, er malet Christi Himmelfart; Maria og Disciplene se undrende paa, hvad der sker, midt iblandt dem knæler en Engel. I Marginerne ses rige Planteslyngninger med Dyr (en Abekat, Fugle), Blomster og Frugter.

Arbejdet, som utvivlsomt er tydsk, er ret net udført men Physiognomierne ere noget raat tegnede.

Breviarium.

c. 1500. Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 1605.

Beskrivelsen af de illuminerede Haandskrifter fra Middelalderen, som findes i det store kongelige Bibliothek og ikke tilhøre de nordiske Lande, sluttes med det Haandskrift, som er Perlen af dem alle. Det er et Breviar, skrevet paa det

---

[1]) *C. N. L. Abrahams,* Description des Mss. français du moyen âge de la Bibl. r. de Copenh., Cph. 1844, S. 148.

fineste Pergament og bestaaende af 319 Blade, 21 c. h., 14 c. b. Det er udstyret malerisk paa følgende Maade.

De første 13 Blade indeholde Kalenderen (første og sidste Side ere blanke). Udenom Texten er malet Vignetter, hvilke fremstille dels (forneden) en Scene af det daglige Liv som betegnende Maanedens Karakter, samt Maanedens Himmeltegn, dels (6 til hver Maaned) Scener af den hellige Historie og Helgener med deres Symboler.

De Miniaturer, som herefter beskrives, ere 0,085 mm. h., 0,077 mm. b.

Bl. 20 er til Ordene »Unum cole deum« malet et Billede, som forestiller Jøderne dandsende om Guldkalven.

Bl. 24 — her begynder Afsnittet: de syv Dødssynder — er til »de superbia« malet et Billede forestillende Kvinder i kostbare Dragter med Smykker og Juveler og med Salvekrukke.

Bl. 25 er til »de avaricia« malet et Billede forestillende en Kjøbmand i sin Bod beskjæftiget med sine Pengeposer, en Karl træder ind med en Sæk paa Skulderen, en Kvinde undersøger en Kjortel foret med Skind.

Bl. 26 er »luxuria« betegnet ved Potiphars Hustru, der frister Joseph.

Bl. 27 er »ira» betegnet ved 4 Kortspillere, som ere komne i hæftigt Klammeri.

Bl. 28 er til »de gula« malet en Scene, hvor man ser to Mænd sidde ved et overdaadigt Bord, medens en Tjener støtter en Gjæst, som har nydt for meget og kaster op; udenfor Huset staar en fattig Mand.

Bl. 29 er »invidia« skildret ved Kain, der dræber Abel.

Bl. 30 er »accidia« skildret ved Nabods Drab.

Bl. 32. Til »de vii operibus misericordiæ quæ corpori attribuuntur« er malet en Scene visende en Uddeling af Levnetsmidler til Fattige og Krøblinge paa en Torvplads; man ser et Lig blive sænket i Jorden ved Indgangen til en

Kirke, og man ser, i godt Perspektiv, langt ned i en Gade med mange Mennesker.

Bl. 33. Til »opera misericordiæ spiritualis« er malet en Scene, hvor man ser en Munk komme en Kvinde tilhjælp, der ligger paa Knæ foran ham og fortvivlet river sig i Haaret; i Baggrunden ses et Lysthus med Gjæster.

Bl. 34. Til »septem dona spiritus sancti« er malet den syvarmede Lysestage, over hvilken den hellige Aand svæver som en Due i rig Straaleglands; ved Siden af staa Ypperstepræsten og Jøder.

Bl. 35. Til »septem sacramenta ecclesiæ« er malet 7 Vignetter samlede som en stor Tavle og fremstillende de 7 Sakramenter.

Bl. 38 er til »oratio Bonifacii Papæ« malet et Billede med Bonifacius.

Bl. 39 er til »oratio sancti Anselmi« malet denne Helgens Billede.

Bl. 44 ses den hellige Jakob, Bl. 45 den hellige Benedikt.

Bl. 45 er til »commemoratio angeli custodis« malet et Billede, der forestiller en Engel staaende foran et Alter med et omstraalet Krucifix; Englen vender sig mod en Bodfærdig, der knæler paa en Bedeskammel.

Bl. 47. Til »commemoratio omnium sanctorum« er malet en stor Skare af Helgener, midt imellem hvilke ses Paven med Peters Nøgler, den hellige Aand svæver over ham.

Denne korte Forklaring af Fremstillingerne i disse Malerier giver kun en ringe Forestilling om deres Indhold og Værdi. Og denne kan ikke sættes højt nok. Thi næsten ethvert af Malerierne er behandlet som et Genrestykke, baade hvad Kompositionen af Scenerne, og hvad Omgivelserne angaar, Alt er udført med virkelig Kunst og Alt er malet med livlige Farver og mat Guld. Men dertil kommer de overordenlig skjønne Rammer, som omgive Siderne, paa hvilke

et Maleri ses: Dele af Kirkebygninger i gothisk Stil, malede i brun Farve med Guld eller i graalig og hvid Farve, de se da ud, som om det var Kniplingsarbejde. Ved de Sider, hvor de større Afsnit begynde, og hvor der intet Miniaturmaleri er afbildet, er Texten omgiven af en Bord sammensat paa forskjellig Maade: enkelte Blomster liggende spredte paa mat Guldgrund, en Ornamentation samensat af Perler paa lyserød Grund o. s. v. Endelig er hver Side i hele Bogen udsmykket ved, at der udenom Texten er malet Blomster, Frugter, Dyr, disse ofte i meget phantastiske og groteske Former, men altid kun faa paa hver Side, saa at det ogsaa heraf fremgaar, at det er en virkelig Kunstner, som har udført Arbejdet og som har forstaaet at give Udsmykningen den rette Fordeling.

Der kan næppe være nogen Tvivl om, at denne Bog stammer fra Nederlandene, derpaa tyder blandt Andet det noget tunge og kantede ved flere af Figurerne. Men der mangler ethvert Middel til nærmere at bestemme, hvilken Kunstner der har udført dette lille Mesterværk, eller hvor det er udført. Uden at der maa lægges alt for meget i den følgende Bemærkning, saa bør der dog erindres om, at Bogen er bleven til paa en Tid, da der i Nederlandene levede en Kunstner som *Hans Memling* fra Brugge, og maaske tør man antage, at den, som har smykket Bogen, har hørt til hans Skole.

Haandskriftet er indbundet i rødt Maroquin med forgyldte Sølvspænder. Det blev i Aaret 1781 afgivet til det store kongelige Bibliothek fra Samlingen paa Rosenborg, hvor det var blevet opdaget i et gammelt Skab tilligemed en Del andre Missaler, Bønnebøger etc., for det meste Pragtstykker, som havde tilhørt kongelige Personer [1]).

---

[1]) *E. C. Werlauff,* Historiske Efterretninger om det st. kgl. Bibliothek, 2. Udg. Kbh. 1844, S. 216. I Kielisches Litteraturjournal, 1781, S. 766

Islandske, norske og danske Haandskrifter.

Det er ovenfor S. 21 blevet udtalt, at der, hvad Illuminationen i de gamle islandske, norske og danske Haandskrifter angaar, ikke er meget at sige, da Begrebet skjøn Kunst finder saa liden Anvendelse paa dem. Dette gjælder netop i høj Grad om de Haandskrifter af denne Art, som findes i det store kgl. Bibliothek, og de skulle derfor her kun ganske kort berøres.

Af de islandske Haandskrifter maa nævnes Gl. kgl. Saml., Fol., Nr. 1005, *Flatøbogen*, der er skreven mod Slutningen af det 14. Aarh. Der forekommer i denne Bog dels nogle Randtegninger, dels nogle figurerede Initialer, nemlig I. S. 15, 16; 310, 11; II. S. 584, 659. I en hel Række Haandskrifter af *Jonsboken* vil man finde Initialer dannede af slyngede Linier, Efterligninger af gode Mønstre, men udførte meget raat: Gl. kgl. Saml. 4°, Nr. 3268, 3269, 3270; Thottske Saml., 4°, Nr. 2100, 2101; Ny kgl. Saml., 4°, Nr. 1923, 1926. Disse Haandskrifter ere for det meste temmelig unge, fra 14. og 15. Aarh.

Af gammel-norske Haandskrifter maa nævnes: Gl. kgl. Saml., Fol., Nr. 1154: *Gulathingsloven* fra 14. Aarh. Det er det eneste af de nordiske Haandskrifter i det st. kgl. Bibliothek, som er noget rigere udstyret med Miniaturer; men, naar det er sagt om dem, at de, hvis man tager Hensyn til Tiden, ere udførte med ikke ringe Kunst, da er dette dog vist udtalt for skaansomt, thi de ere i Virkeligheden udførte med meget liden Kunst. I den arnemagnæanske Udgave af denne Lov

---

fortælles, at Opdagelsen skete, da man gjorde Plads paa Slottet til Myntkabinettet, og at Skabet ikke havde været aabnet siden Frederik den Tredies Dage.

ere de enkelte Miniaturer beskrevne og et af dem er gjengivet i Kobberstik [1]).

Af de gamle danske Haandskrifter kunne nævnes: Gl. kgl. Saml., 4⁰, Nr. 3123, den *jydske Lov* med en Del andre Love fra 15. Aarh., og 4⁰, Nr. 3130, *Valdemars sjællandske Lov* og nogle andre Love, skreven 1497. Der findes i disse to Haandskrifter ret nette Initialer og Randtegninger dannede af Planteslyngninger [2]).

Tillæg.

S. 25 ff. De her beskrevne græske Haandskrifter ere omtalte af *Ch. Graux* i Revue critique, 1877, II. S. 289 ff., og i hans Skrift: Notices sommaires des Manuscrits Grecs de la grande Bibliothèque royale de Copenhague, Paris 1879, hvor der til Beskrivelsen af Gl. kgl. Saml., Fol. Nr. 6 er givet 4 Faksimiler af Texten.

S. 90. Haandskriftet *Chartæ fundationis Monasterii St. Martini de Campis Paris* er i Aaret 1878 blevet afgivet til la Bibliothèque Nationale i Paris i Bytte for Angers-Fragmentet af Saxo. Se Beretning om Finantsaaret 1878—79 ovenfor S. CXXIX.

S. 107. Overbibliothekaren ved det kongelige Bibliothek i Haag, Dr. *M F. A. G. Campbell,* har meddelt, at der i dette Bibliothek findes et Missale med ganske lignende Vignetter som de, der ses i Gl. kgl. Saml., 8⁰, Nr. 3384, og at dette Mis-

[1]) Regis Magni Legum Reformatoris Leges Gula-Thingenses. Havn. 1817, S. LVII ff. Tab. 3.

[2]) Et Exempel paa, hvor utrolig raat man ved Udgangen af det 15. Aarhundrede kunde tegne og male, vil findes i Thottske Saml., 4⁰, Nr. 553, *en dansk Bønnebog* skreven 1497.

sale er skrevet 1323 i Amiens af *Petrus dictus de Raimbaucourt*.

S. 111. Dette Missale er omtalt af *H. Omont* i Bulletin de la Société de l'Histoire de Paris et de l'Isle-de-France. XVI. Paris 1889, S. 117—18.

S. 158. En udførlig Notits om den opdigtede Miniaturmaler *Jacques Undelot* findes nu hos *John W. Bradley*, A Dictionary of Miniaturists, Illuminators, Calligraphers and Copyists from the Establishment of Christianity to the eighteenth Century. III. London 1889, S. 335.

S. 232. Overbibliothekar, Professor, Dr. *C. Dziatzko* ved Universitetsbiblioteket i Göttingen, har meddelt, at der i det grevelige Kinsky'ske Bibliothek i Prag findes et lignende med Miniaturer smykket Haandskrift af denne franske Oversættelse af Curtius ved Vasque de Lucène, hvilket har tilhørt den burgundiske Hertug Karl den Dristige. Sml. Jenaer Literaturzeitung, 1875, S. 759.